

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 20.

Tisdagen den 26 maj.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen, varjämte undertecknad, på grund av förfall för sekreteraren jämlikt herr andre vice talmannens bestämmande, tjänstgjorde vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollet för den 19 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman Ejnar Johansson, Kalmar, på grund av akut svalgsjukdom är hindrad att inställa sig till riksdagsarbete under tiden från och med den 21 maj till och med den 2 juni 1942, intygar.

Kalmar den 25 maj 1942.

Yngve Wigh,
leg. läk.

Fru Hildur Humla, Munkfors, som insjuknat den 24 maj i luftrörskatarr samt nässjukdom (sinosit. ac.) med feber, har på grund härav rekommenderats sängvila i hemmet åtminstone denna vecka, intygas.

Munkfors den 25 maj 1942.

B. Halle.

Kammaren beviljade herr Johansson i Kalmar ledighet från riksdagsgöromålen under 13 dagar från och med den 21 innevarande maj och fru Humla tills vidare från och med den 26 maj.

§ 3.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 306, med förslag till lag om skyddsympning inom försvarsväsendet samt lag om ändrad lydelse av 128 § strafflagen för krigsmakten;

nr 307, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag;

nr 308, angående anslag till mödrahjälpverksamheten m. m.; och

nr 309, angående ordnande av Göta pansarlivgardes förläggning å Järva-fältet.

Dessa propositioner bordlades.

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 20.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande å kammarens bord vilande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 294, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar; och

nr 295, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 24 mars 1938 (nr 102) om olycksfalls- och yrkessjukdomsersättning åt tvångsarbetare m. fl., m. m.;

till tredje särskilda utskottet propositionen, nr 297, angående de värnpliktigas avlöning m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 298, angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen;

till bankoutskottet propositionen, nr 299, angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;

till statsutskottet propositionen, nr 300, angående anslag till registrering av motorfordon;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 301, med förslag till lag om hyresreglering m. m.; samt

till jordbruksutskottet propositionen, nr 302, angående försäljning av Ydrehammars kvarn m. m. å kronoparken Norra Kvill i Kalmar län.

Härefter föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 305, angående anslag för budgetåret 1942/43 till högre kommunala skolor m. m.

Därvid yttrade:

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! När kammaren nu remitterar ett flertal kungl. propositioner, kan jag icke underlåta att ge uttryck åt de betänkligheter, som jag hyser och som jag tror delas av många av kammarens ledamöter, över att Kungl. Maj:t vid denna tid på året, då man hoppats, att riksdagen så småningom skulle ta slut, alltjämt kommer med så många nya propositioner, som fallet är. Jag finner det fullt riktigt, att när det gäller propositioner, som hänga samman med krisen och som icke tåla något uppskov, riksdagen mottager och behandlar dem, men det förefaller, som om Kungl. Maj:t även avlämnar propositioner, som utan våda skulle kunna uppskjutas till en kommande riksdag. Det är, herr talman, såsom jag ser saken, angeläget, att riksdagen icke övergår till att bli ett ämbetsverk, som är samlat året om, utan att riksdagens ledamöter också böra kunna hålla kontakt med annan verksamhet, och att många, som ha rörelse av olika slag att sköta, också böra få tillfälle att ägna sig däråt. Jag har, herr talman, endast velat ge uttryck åt denna min uppfattning, och jag anser det är önskvärt att Kungl. Maj:t också i det fallet tar litet hänsyn till riksdagens önskemål.

Herr Vougt: Herr talman! Jag kan icke underlåta att instämma i herr Skoglunds yttrande, då han uttalar de bekymmer som vi måste känna över att propositioner komma till riksdagen så här sent. Vi ha ju nu alla en förkänning av att vi icke komma ifrån Helgeandsholmen förrän den 1 juli eller därefter. Ännu värre är det ju, att när ärendena trängas på föredragningslistan under den sista månaden, kan det knappast i kamrarna bli tillfälle att framhålla alla de synpunkter, som borde komma fram och som skulle komma fram, om

man icke pressades av tiden. För min del har jag den inställningen, att så länge nuvarande förhållanden råda kan man knappast tänka sig att undvara en session även på hösten. Jag skall därför anhålla, att regeringen tager under övervägande, huruvida den inte finner denna mening berättigad och i så fall kunde spara en del propositioner till hösten.

Efter härmed slutad överläggning remitterades propositionen till statsutskottet. Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 5.

Föredrogos var för sig och hänvisades till behandling av lagutskott följande på bordet liggande motioner, nämligen:

- nr 367, av herrar *Carlström* och *Boman*;
- nr 368 av herrar *Nilson* i Spånstad och *Svensson* i Ljungskile;
- nr 369 av herr *Lundell*; samt
- nr 370 av herr *Janson* i Frändesta m. fl.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 11—14, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 121—135, bevillningsutskottets memorial och betänkanden nr 26—29, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 45—51, första lagutskottets utlåtanden nr 45—47, andra lagutskottets utlåtanden nr 32 och 33, jordbruksutskottets utlåtanden nr 43—49 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

§ 7.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr *Hansson* i Skediga, som anförde: Herr talman! Jag anhåller om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande interpellation angående de många återkommande olyckorna vid järnvägsövergångarna på landsbygden. Vid korsningar mellan järnväg och annan väg finns icke ens den minsta signalanordning å de mindre vägarna. För några dagar sedan blev en familjemedlem dödad av tåget efterlämnande make och flera små barn. Den mänskliga säkerheten är på ett allvarligt sätt äventyrad. För några få år sedan omkommo tre av familjens fyra medlemmar och en vid hemkörning från arbetet på åkern å samma järnväg. De kostnader, som ett uppläggande av ringlockor eller vägbommar röra sig om, äro försvinnande små jämförda med den sorg och de besvärligheter, som träffa familjer och hem efter sådana olyckor.

Man kan med skäl sätta ifråga om det kan vara ur landets synpunkt riktigt och rättvist att så fort det rör landsbygden järnvägsövergångarna mellan väg och järnväg i många fall skola vara oskyddade. Oskyddade järnvägsövergångar finna vi icke i städerna, och det är en gammal och många gånger påtalad sak att samma rätt bör lämnas för landsbygd som för stad.

Med anledning av vad jag anført vill jag till herr statsrådet framföra följande fråga: Anser inte herr statsrådet att säkerhetsanordningar böra uppättas vid alla övergångar mellan väg och järnväg, så att icke människors liv ställas i den fara, som detta visat sig medföra?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till det civila luftskyddet;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överföring av en fastighet från statens järnvägars familjepensionsfond till statens allmänna fastighetsfond;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till om- och tillbyggnad av länsresidenset i Vänersborg;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till besiktning av motorfordon; och

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stat för luftfartsfonden för budgetåret 1942/43.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Avgavs följande motioner, nämligen av:

herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*, nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 259, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar *m. m.*;

herr *Håstad*, nr 372, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 259; och

fröken *Hesselgren*, nr 373, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 274, angående lönerreglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor *m. m.*

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.12 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 27 maj.

Kl. 11 f. m.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde undertecknad, jämlikt herr talmannens förordnande, vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollen för den 20 och den 22 innevarande maj.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Åqvist till mig framställt följande fråga:

*Svar på
interpellation.*

Är statsrådet beredd att lämna upplysningar om vad som åtgjorts och vad som kan förväntas bli åtgjort på det tekniska och ekonomiska området av den militära förvaltningen?

Vidare har interpellanten med hänsyn till de direktiv, som lämnats 1941 års militära förvaltningsutredning, framhållit såsom önskvärt, om upplysningar kunde lämnas om hur den militära materielproduktionen kommer att bli ordnad, särskilt med hänsyn till flygvapnets behov.

I anledning härav ber jag att få anföra följande:

Efter stormaktskrigets utbrott och särskilt efter den under vintern 1939/40 för vårt vidkommande inträdda skärpningen av det utrikespolitiska läget blev det uppenbart, att genomgripande åtgärder måste vidtagas inom vissa för riksförsvaret och beredskapen betydelsefulla förvaltningsområden. Sålunda befanns det lämpligt, att ledningen av den för försvarsväsendet i dess helhet erforderliga anskaffningen av ammunition och för dennas framställning behövliga förnödenheter anförtroddes åt ett centralt organ under teknisk och kommersiell ledning. Med anledning härav inrättades för ändamålet ett direkt under Kungl. Maj:t lydande organ, statens ammunitionsnämnd, som började sin verksamhet i april 1940. En rationellare planläggning och driftsledning vid försvarsväsendets fabriker och verkstäder visade sig även nödvändig. För detta ändamål inrättades i maj 1940 försvarsväsendets verkstadsnämnd, vilken i likhet med ammunitionsnämnden lyder direkt under Kungl. Maj:t. Även må erinras om tillkomsten av statens industrikommission, vilken i sig innesluter organ av betydelse i detta sammanhang, exempelvis en krigsindustriavdelning och en prisbyrå.

Genom ammunitions- och verkstadsnämndernas inrättande ernåddes en rationalisering och effektivisering av de verksamhetsgrenar, som direkt beröras av nämndernas förvaltning, men även en välbehövlig avlastning från de militära förvaltningsmyndigheterna av en del tyngande arbetsuppgifter. Även efter nu berörda organisationsändringar ha emellertid de centrala militära förvaltningsmyndigheterna haft att fullgöra arbetsuppgifter av den storleks-

Svar på interpellation. (Forts.)

ordning, att särskilda åtgärder ansetts erforderliga. Dessa ha särskilt berört arméförvaltningen. Inom arméförvaltningens tygdepartement har sålunda enligt beslut av Kungl. Maj:t i augusti 1940 provisoriskt inrättats en extra materielbyrå för handläggning av de icke minst ur ekonomisk synpunkt betydelsefulla ärendena rörande anskaffning och tekniskt handhavande av anspanss- och motorfordon m. m. Sedan arméns tygverkstäder, med visst undantag, från ingången av år 1942 ånyo underställts arméförvaltningens tygdepartement, har inom departementet inrättats en direkt under generalfälttygmästaren lydande verkstadsavdelning under ledning av en civil överingenjör. Även intendenturdepartementet har utvidgats. Den 1 juli 1940 trädde nämligen en ny byrå, industribyrån, i verksamhet med uppgift att handlägga vissa ärenden rörande krigstillverkningens planläggning. Även arméförvaltningens fortifikationsstyrelse har i vissa avseenden omorganiserats. Sålunda inrättades från ingången av år 1941 en extra byrå för handläggning av ärenden rörande vissa fortifikatoriska arbeten. En annan förstärkning av fortifikationsstyrelsen genomfördes den 1 oktober 1941, då en inom industrikommissionen upprättad betongteknisk byrå överflyttades till fortifikationsstyrelsen. Med hänsyn till den avsevärda utökningen av byggnadsverksamheten inom lantförsvaret har vidare inom fortifikationsstyrelsen från och med den 1 februari 1942 inrättats ett byggnadskontor under civil ledning med uppgift att handha den praktiska byggnadstekniska verksamheten inom styrelsen.

Även inom marinförvaltningen har en organisationsförändring av större räckvidd genomförts för effektivisering och rationalisering av verksamheten, i det att år 1941 inrättats en särskild upphandlingscentral med uppgift att centralt handha upphandling av viss för fartygsbyggnader erforderlig materiel.

Förutom de nu nämnda förstärkningarna av den centrala förvaltningsapparaten, vilka innebära ett frångående i viss mån av den förut fastställda byråindelningen inom förvaltningsorganen, ha givetvis såväl armé- och marinförvaltningarna som flygförvaltningen tillförts tillfällig arbetskraft i mycket stor omfattning. Denna utökning av de centrala förvaltningsmyndigheternas personalorganisation har delvis skett i enlighet med på förhand uppgjorda planer. Förvaltningsorganen ha på detta sätt tillförts ett flertal högt kvalificerade specialister på olika områden, bl. a. ingenjörer och kommersiellt utbildad personal. I samband med personalökningarna har det i många fall visat sig nödvändigt att avlasta de högre befattningshavarna från mindre betydelsefulla arbetsuppgifter. Detta har skett bl. a. genom att lägre befattningshavare erhållit en mera självständig föredragningskyldighet.

Det nu sagda gäller de centrala förvaltningsorganen. Åtgärder ha emellertid vidtagits även i syfte att förse de militära lokalförvaltningarna med särskild teknisk personal i större utsträckning än hittills varit fallet. Sålunda ha arméfördelningarnas staber och vissa fästningsstaber tillförts civila elektro- och byggnadsingenjörer, avsedda att biträda vid handläggning av kasernärenden. Civila ingenjörer ha anställts vid arméns truppförband, såsom sakkunnig motorpersonal, varjämte ett flertal förråds- och ingenjörsbefattningar tillskapats för materielvården vid det territoriella luftvärnet. I särskild proposition till årets riksdag har föreslagits, att vissa av dessa befattningar skola fastare knytas till försvarsorganisationen. Såsom i förvarspropositionen framhållits är det meningen att till utredning upptaga frågan om den ytterligare utökning av den tekniska personalen, som kan befinnas erforderlig.

Ehuru dessa åtgärder otvivelaktigt medfört, att den militära förvaltningsapparaten nu fungerar på ett betydligt mera friktionsfritt och rationellt sätt än under den första beredskapstiden, måste den fortfarande anses vara i vissa

Svar på interpellation. (Forts.)

delar mindre ändamålsenligt organiserad. De av interpellanten omnämnda utredningarna (militära förvaltningsutredningen av år 1940 samt 1941 års militära förvaltningsutredning) ha också utrett frågan om den centrala förvaltningen inom försvarsväsendet i hela dess vidd och på grundval av verkställda undersökningar framlagt förslag om genomgripande omgestaltningar av densamma. Den senare utredningens förslag är för närvarande föremål för remissbehandling, och det är min förhoppning, att förslag på grundval av detsamma skall kunna föreläggas nästa års riksdag vid dess början. Det har emellertid synts mig, som om mycket vore att vinna genom att snarast möjligt successivt utbygga statens ammunitionsnämnd, som redan nu är i verksamhet, till ett centralt organ för anskaffning av krigsmateriel. Med hänsyn härtill har Kungl. Maj:t på min hemställan genom beslut den 24 april i år vidtagit åtgärder i detta syfte. Samtidigt har åt ammunitionsnämnden uppdragits att i samråd med industri- och arbetsmarknadskommissionerna samt försvarsgrenarnas centrala förvaltningsmyndigheter verkställa utredning angående vissa med omorganisationen sammanhängande detaljspörsmål.

Härmed torde jag ha lämnat de viktigaste av de upplysningar, som interpellanten avsett med den i första hand framställda frågan. Vad angår frågan, huruvida upplysningar kunna lämnas om hur den militära materielproduktionen kommer att bli ordnad, särskilt med hänsyn till flygvapnets behov, föreställer jag mig, att interpellanten därmed i första hand avsett att erhålla kännedom om huruvida föreliggande och väntade behov av ny materiel för försvarsväsendet skola kunna tillfredsställande tillgodoses. I detta hänseende kan jag i huvudsak hänvisa till försvarspropositionen. Ett i propositionen återgivet yttrande av industrikommissionen ger vid handen, att ur materiel-synpunkt något avgörande hinder icke föreligger mot att den föreslagna utbyggnaden av försvarsväsendet skall kunna genomföras och detta på ett sådant sätt, att en väsentlig koncentring av materieltillverkningen till de närmaste åren kommer till stånd. Jag kan anmärka, att materielanskaffningen huvudsakligen avses skola äga rum genom beställningar hos den privata industrien. Vad särskilt angår flygmaterielen vill jag erinra om de av 1940 års urtima riksdag godkända s. k. ramavtalen mellan flygförvaltningen och den privata flygindustrien, enligt vilka beställning av flygplan och flygmotorer sker i enlighet med vissa av flygförvaltningen uppgjorda planer.

Härefter yttrade

Herr Äqvist: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra mitt tack för svaret å min interpellation angående den militära förvaltningen.

Det var naturligtvis missljuden från den första beredskapstiden, som gävo anledning till en rätt allmän kritik, vilken även framkom inom det län, som jag representerar, och som gjorde, att jag slutligen framställde interpellationen. Man hör dock icke numera anmärkningar i lika hög grad som tidigare. Det har blivit ganska tyst omkring den militära förvaltningen även i tidningspressen.

Av svaret framgår, att mycket blivit gjort för att förbättra organisationen på dessa områden. Det är ju en gigantisk apparat, som det här gäller att ordna, och det är säkerligen ingen lätt uppgift att genomföra en omorganisation och att få den att på en gång fungera väl. Så långt jag förstår att bedöma de vidtagna åtgärderna, böra de vara tillfredsställande.

Då nu förbättringar ha genomförts, och mera genomgripande omgestaltningar äro att emotse inom den centrala förvaltningen av försvarsväsendet,

Svar på interpellation. (Forts.)

vilka statsrådet hoppas kunna förelägga nästa års riksdag, är det ingen anledning för mig att ingå på de olika detaljspörsmålen, vilka jag för övrigt inte heller behärskar. Jag vill endast uttala mitt förtroende för försvarsministern och mitt tack för det maktpåliggande arbete, som herr statsrådet och hans departement samt militären i dessa tider få utföra.

Kostnaderna för försvaret bli stora, men vi bära dem lättare, om vi veta, att organisationen blir tidsenlig och rationell samt att effektiv tillsyn och kontroll äro väl ordnade.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 306, med förslag till lag om skyddsympning inom försvarsväsendet samt lag om ändrad lydelse av 128 § strafflagen för krigsmakten;

till statsutskottet propositionerna:

nr 307, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag; och nr 308, angående anslag till mödrahjälpsverksamheten m. m.; samt

till tredje särskilda utskottet propositionen, nr 309, angående ordnande av Göta pansarlivgardes förläggning å Järvafältet.

§ 4.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 371 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*; och nr 372 av herr *Håstad*; samt

till statsutskottet motionen nr 373 av fröken *Hesseltgren*.

§ 5.

*Förbättrad
ungdomsvård
m. m.*

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckta motioner angående förbättrad ungdomsvård samt återupprättande av kommunernas medinflytande i fråga om nöjeslivets art och omfattning i kommunerna m. m.

I sammanhang härmed föredrogs ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 437, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckta motioner angående förbättrad ungdomsvård m. m.

Därvid yttrade:

Herr **Senander**: Herr talman! Trots att utskottet gjort »rent bord» med de värsta vanföreställningarna om ungdomen och dess liv, och trots att vi kommunister inte ha något säryrkande att framföra i denna fråga, skulle jag ändå vilja säga några ord.

Den debatt, som förts om ungdomen både tidigare här i riksdagen och offentligen, har inte lämnat några bevis för det påstådda förfallet bland ungdomen. Snarare har denna debatt vittnat om ett visst förfall bland alla dem, som

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

klankat på ungdomen. Skallet mot ungdomen synes nämligen inte sällan ha mycket skumma bevekelsegrunder. För en skarpsynt psykiatriker skulle ett studium av motivkomplexen hos dem, som kritiserar vår ungdom, säkerligen vara mera intressant och givande än ett studium av ungdomen själv.

Så mycken salvelsefullhet, hyckleri, intolerans och oförståelse för sociala problem, som visats från klankarnas sida, har man knappast tidigare bevittnat i en offentlig debatt. För mig har det varit vämjeligt att läsa alla de moraliserande herrarnas och damernas utlåtanden, och jag har inte kunnat värja mig för misstanken, att flertalet av dem, som kritiserat ungdomen, måste ha varit allt annat än dygdemönster i sin egen ungdom, då de med sådan intim kännedom kunnat yttra sig om »ungdomens sedliga förvildning».

De, som nu framträda med anspråk på att vara skickade att ombesörja ungdomsvården, utgöra en mycket brokig samling. Där finnas präster, som med fasa se, att kyrkan tappar sitt inflytande över själarna, och som därför av rent yrkesintresse konstruera bilden av en förvildad och sedeslös ungdom för att med detta som motivering kunna få fram en tvångslagstiftning och på så sätt återställa kyrkans makt. Där finnas läkare, som så stelnat till i sin yrkesutövning, att de tappat kontakten med det pulserande livet utanför deras mottagningsrum och därför inte förmå att betrakta ungdomsproblemen ur sociala synpunkter utan endast från läkarens tämligen begränsade horisont. Där återfinna vi sedlighetsmunkar och dito nunnor, hos vilka livets träd förtorkat, och som därför skärskadade ungdomsproblemet ur den gråsprängda knarrighetens synvinkel. Där finnas reaktionärer i största allmänhet, som utnyttjat tillfället att med statsmakternas hjälp söka åstadkomma en andlig likriktning av ungdomen såsom ett led i deras strävanden att likrikta hela folket. Där finns slutligen folk, som ha glömt sin egen ungdoms förvillelser och suggererat sig själva till tron att allting var så annorlunda, så mycket bättre, när de själva voro unga.

Jag tänker inte inlåta mig på att närmare katalogisera dem, som bidragit med inlägg mot ungdomens »förvildning». Med litet inre rannsakan kunna dessa herrar och damer säkerligen själva konstatera, var de höra hemma. Jag skall emellertid ge några exempel på de skräckmålningar ur ungdomens liv, som kritikerna levererat under debattens gång. De äro nämligen utomordentligt belysande för vilka motiv och känslor, som behärska den klankande skaran. Jag lämnar därvid Tvååkersprästen åt sitt öde. Hans utsvävningar ha ju beretts den äran att komma in i riksdagstrycket, där de för evärdeliga tider komma att stå som ett praktfullt monument över mänsklig intolerans och oförståelse inför vår tids utveckling. Jag nämner i stället några andra exempel, som också förtjäna äran att förevisas i ett riksdagsprotokoll.

En doktor yttrade nyligen i en debatt om ungdomsfrågan: »På dansbanorna äro de unga, varma, brunstiga upphettade kropparna hårt tryckta mot varandra. Folkparkerna tjäna som marknad för ungdomens sexuella exploatering...» Det måtte sannerligen ha varit påfrestande för den gamle doktorn att betrakta denna »liderliga scen». Hur han kunnat så noga analysera känslorna hos de unga dansande är ganska ofattbart. En socialdemokratisk talare i samma debatt yttrade träffande nog: »Skulle jag få så otrevliga känslor av dans som doktor X, så skulle jag aldrig våga närma mig en dansbana.»

Diakonistyrelsens bekanta undersökning, betitlad »Folkmoral och nöjesliv», innehåller också en del verkligt praktfulla uttalanden. En Norrlandsläkare har där yttrat: »Visserligen bör man icke lägga dessa företeelser efter politiska linjer. Men efter socialdemokratiska sommaring brukar härstädes så gott som alltid följa en kraftig stegring av gonorréfrekvensen.» Den reaktionära bockfoten sticker tydligt fram. Någon bevisning för påståendet anser sig tydligen inte läkaren behöva prestera, och diakonistyrelsen sväljer osmakligheten utan

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

minsta reservation. En annan läkare förklarar: »Pojkarna redan i skolans lägre klasser öva otukt med yngre kvinnliga medlärjungar. De tycks vara en vanlig uppfattning, att flickan är vuxen att gå på vift så fort hon konfirmerats. Hon hade då gärna sin konfirmationsklänning på, när hon gjorde sina första sexuella erfarenheter.»

Detta är rena pornografin. Det bör i detta sammanhang påpekas att ingen enda av de av diakonistyrelsen uppbyggda lärarna har kunnat verifiera något sådant fall, som denna läkare påtalar. Tydligt är det hela en produkt av läkarens smutsiga fantasi.

Det berättas också i diakonistyrelsens broschyr, att en präst har gått på inspektion i buskarna och avslöjat fruktansvärda ting: Han skildrar hur paren försvinna in bland buskarna vid dansbanan, och han förklarar: »Vid besök på platser följande förmiddag var det inte svårt att se spåren i dansbanans omgivning.»

Till slut några citat ur denna utredning, som blottar hela det reaktionära innehåll i anklagelserna mot ungdomen. Det är åter igen läkare, som tala: »Om ungdomen iklädes en sund fattigdom, vore mycket vunnet i rent moraliskt avseende.» En annan säger: »Åttatimmarsdagen passar ej ungdomen, som behöver sysselsättning 15—16 timmar för att ej hinna gå sysslös och driva.» En tredje säger: »Den konstgjorda lagstadgade sysslösheten i form av alltför beskuren arbetstid torde bilda det verkligt solida underlaget för den moderna nöjesindustrien.»

Mera behövs sannerligen inte för att karakterisera hela den stort upplagda aktionen mot ungdomen. Den har ett reaktionärt ursprung. Den vittnar om en fullständig oförståelse för vår tids ungdom. Den riktar sig framför allt mot arbetarungdomen, mot folkparkerna, dessa stolta skapelser av arbetarhänder, som bilda kulturcentra i landsorten. Läger man härtill alla de mer eller mindre öppna antydningar som gjorts, att fritid och goda förtjänster skulle vara orsakerna till den påstådda förvildningen, förstår man klart, vems ärenden de herrar och damer gå, som satt sig till doms över ungdomen.

Vår tids ungdom är en produkt av ett helt annat utvecklingsskede än forna tiders ungdom. Denna uppenbara sanning borde kritikerna vara på det klara med. Nutidens ungdom har helt andra intressen och ideal än förra seklets ungdom. Det skall därför aldrig lyckas att vrida utvecklingens hjul tillbaka. När man som herrar Hallén och Hedlund i Östersund talar om att hemmen som fostrande och sammanhållande krafter i hög grad försvagats och föräldraauktoriteten nedbrutits, skola de aldrig föreställa sig, att de med tvångsmedel skola kunna föra utvecklingen bakåt. Den gamla patriarkaliska hemmamiljön, där familjefadern hade rätten att utdela husaga och där hela familjen samlades kring Luthers postilla, är ett förgånget skede och kommer icke tillbaka, vad man än företar sig. Försöken att få det dithän äro reaktionära och därför dömda att misslyckas. Att brottas med en ny tid är lika fåfängt som Don Quijotes kamp mot väderkvarnarna.

Med den allmänna utvecklingen har självfallet följt en utveckling av nöjeslivet. Men är nu detta nöjesliv så avskräckande i jämförelse med forna tiders? Är kulturen vid folkparkernas dansbanor sämre än vid forna tiders logdanser, där kniven ofta satt löst i slidan? Vad ligger det för skillnad till arten mellan forna tiders cancandanser och Carmen Mirandas bom-cica-bom? Det är löjligt att påstå, att ungdomen skulle bli mera sedligt förvillad av att lyssna till Alice Babs än till en revysångerska från förra seklet.

Vi kommunister äro de första att erkänna, att det finns ungdomsproblem, men detta är problem, för vilkas tillvaro ungdomen inte kan klandras. Ungdomsbrottsligheten, som spelat en så stor roll i denna diskussion, har andra

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

orsaker än de som angivas av motionärerna i riksdagen och andra. Everödskämbarnen, som begingo det ruskiga mordet på en gammal kvinna, gjorde det därför att de behövde mat. Många stölder begås av samma orsak. Ofta är det också dåliga förhållanden i hemmen, usla bostäder och stor fattigdom, som driva ungdomen ut på brottets bana. Det är dessa orsaker som måste elimineras, om man skall få slut på brottsligheten.

Att kringgärda ungdomen med statliga tvångsföreskrifter kommer endast att göra ont värre. Många av de förslag, som ställts i samband med debatten om ungdomen, bära hjälplöshetens kännemärke, vilket är en följd av att man inte vågat röra vid de verkliga orsakerna till brottsligheten. Man vill ha restriktioner på nöjeslivet för ungdomen, förbud för ungdom under 16 år att besöka nöjestillställning med dans efter kl. 9 på kvällen, mindre samhällen skulle få sina nöjestillställningar ransonerade, passerkort med foto och födel-seår för ungdom i åldern 16—20 år skulle införas, ungdom under 16 år skulle inte få vistas utom hemmet efter kl. 9, förbud mot chokladautomater skulle genomföras, såsom yrkas i en motion här i riksdagen, etc.

Detta är bara några av de hugskott, med vilka man tror sig kunna »komma tillrätta» med ungdomen. Man vill genomföra en andlig likriktning av ungdomen. Jag anser, att detta är en förolämpning mot den svenska ungdomen. Det är ett underkännande av dess förmåga att ta vara på sig själv genom de stora folkrörelsernas många ungdomsorganisationer.

Nej, detta är inte vägen! Det är ingen lösning på ungdomens problem. Ge ungdomen ordentligt arbete! Ge den möjlighet att försörja sig och inte bara det — jag vill särskilt understryka detta — ge den betalt så att lönen också räcker till nöjen! Ge ungdomen möjligheter till vidareutbildning! Ge den en fritidssysselsättning som tilltalar den!

Upplåt snygga och trevliga samlingslokaler! Och framför allt — skapa social trygghet överhuvud taget för ungdomen, så att den får ett ljusare framtidsperspektiv, och man skall komma ifrån dessa meningslösa och ofta dumma diskussioner om »ungdomens förvildning».

Herr talman! Då utskottet som jag tidigare framhållit rensat upp med de värsta vanföreställningarna kring ungdomen och dess liv och föreslår en utredning, som man ju ingenting kan ha emot, ber jag, i förhoppning att denna utredning skall skötas på ett förnuftigt sätt, med vad jag har anfört få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Äqvist: Herr talman! Då det gäller den stora och viktiga frågan om vårt folks ungdom, synes detta ämne röna ett mycket stort intresse. Samhällsfrågorna på alla områden äro mycket mera omfattande än någonsin tidigare, och de omfatta nu även ungdomsvården. Samhället har i stort sett försummat att till den halvvuxna ungdomen efter skolåldern räkna det stöd och den vägledning, som de alla äro i så stort behov av. Den andliga och moraliska lyftning, som den behöver, har ej bibringats den.

Utskottets uttalande, att våra dagars ungdom icke är sämre än tidigare generationers ungdom, är i många hänseenden och kanske i stort sett riktigt, men då utvecklingen på många andra områden gått framåt och vår materiella och andliga kultur stigit, borde ju också ungdomens utveckling följa med. Om vi jämföra med gångna tiders förhållanden måste vi erkänna, att de stora folkrörelserna, såsom frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen, arbetarrörelsen, alla på var sitt område grepo om ungdomens intressen, och dessa rörelser kunde ge den entusiasm och mål att arbeta för. Livet fick därigenom för ungdomen ett rikare innehåll. Numera är det huvudsakligen idrottsrörelsen, som förmär

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

ta hand om ungdomsintresset, och de fria folkrörelserna utöva givetvis fortfarande sin dragningskraft på ungdomen.

I många avseenden är ungdomen nu överlägsen tidigare generationers, såsom i fråga om fysisk utveckling, kunnighet och i vissa fall bättre utbildning. Kunskapsbegäret är stort. Därom vittnar bland annat kravet på ökad yrkesutbildning, vilket på långt när icke kan tillfredsställas, likaså studieverksamheten och anslutningen till korrespondensinstituterna, de högre skolorna etc. Allt detta vittnar om kunskapsörst och önskan att leva ett rikare sällsliv.

Den fritid, ungdomen numera förfogar över i långt större utsträckning än tidigare, kan icke av ungdomen nyttjas till utbildning och sunda nöjen såsom önskligt är, och någon egentlig vägledning ges icke ungdomen i dessa avseenden. Ungdomen vill vara verksam och ha någonting att syssla med. Det är på detta område bristerna framträdande mest.

Här har nöjesindustrien haft en god jordmån. Ungdomen har icke heller haft mycket att välja på. Den har tagit de nöjen, som erbjudits, den ser de filmer, som visas, den läser den litteratur, som finnes, god såväl som dålig. Den besöker tivolin och dansbanor för att tillfredsställa sin längtan efter nöjen och sällskapsliv. Allt detta utövar sitt moraliska och andliga inflytande på den. Ingen kan undgå att taga intryck av film och litteratur, alldeles särskilt i ungdomsåren. Frestelser finnas utlagda på ungdomens väg överallt. Nöjeslivet, som behärras av ekonomiska vinstintressen och bristande moraliskt ansvar, kräver sin tribut, och så fördunklas ofta begreppen om rätt och orätt.

De många framställningar, som motionsvis framförts till årets riksdag i detta ämne, den livliga pressdiskussionen samt det stora intresse, som kommit till synes beträffande ungdomens problem, vittna om gemensamt ansvar inför dessa problem och viljan att på allvar taga itu med dessa frågor, så att vi komma fram till bättre förhållanden. Detta är ingen lätt uppgift, ty det torde knappast finnas något område så svårbedömligt som ungdomsproblemens, men med de goda krafter, vårt folk förfogar över, och det stora intresse, ungdomen själv visar, skall det lyckas.

Det utskottsutlåtande, som föreligger, vittnar om att utskottet med stor omsorg gått till behandling av dessa motioner. De många remissyttrandena påtala nuvarande missförhållanden och ge i flera fall anvisningar på åtgärder, som böra vidtagas.

Utskottets eget yttrande är positivt och präglad av verkligt god vilja att komma till rätta med problemen. Utskottet anser mycket riktigt, att tyngdpunkten måste läggas på positiva åtgärder, men även i vissa fall på restriktiva. I likhet med utskottet anser även jag, att man noga bör sätta sig in i ungdomens förhållanden, söka ge den hjälp till självhjälp för att bygga upp sin framtid.

Ungdomens naturliga behov av nöjen måste tillgodoses och tyngdpunkten måste läggas på positiva åtgärder, men även i vissa fall på restriktiva sådana och förbättrad ungdomsvård. Jag instämmer i utskottets uttalande, att man i fortsättningen som hittills bör bygga på det frivilliga, personliga arbetet inom våra stora folkrörelser, vars ungdomsarbete bör effektivt stödjas av samhället såväl ekonomiskt som moraliskt, och vidare att samlingslokaler, hemgårdar och studiehem med samhällets hjälp ordnas. Jag vill samtidigt särskilt understryka, att åtgärder vidtagas för att i större utsträckning bereda möjligheter till yrkesutbildning i yrkesskolor eller obligatorisk undervisning i praktiska yrken efter slutad folkskola och för övrigt att ungdomen beredes tillfälle att komma i förvärvsarbete så fort som möjligt efter slutad skolgång. Landsbygdens ungdom bör beredas större möjlighet att genomgå folkhögskolor och eko-

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

nomiskt bistås för att begåvad ungdom måtte få tillfälle till den högre skolbildning, som städernas ungdom nu ha lättare tillgång till.

Kontrollåtgärder vid dansbanor och vid restaurangdansen bör det väl icke vara några större svårigheter att ordna.

Det är givetvis angeläget att ur ungdomsvårdens synpunkt söka motverka den smakförskämmande pressens inflytande. Om vår tidningspress har en rätt inställning till dessa frågor, borde den medverka till att ordna den kritik, som är erforderlig mot en del dålig kolorerad veckopress på ett sådant sätt, att denna försvinner.

Stödandet av högtstående svensk filmproduktion skulle säkerligen ge större möjligheter till framställandet av god svensk film.

Med ett tack till utskottet för dess utlåtande ber jag få yrka bifall till dess hemställan, att dessa frågor för utredning hänskjutas till 1939 års ungdomsvårdskommitté, men vill understryka vad utskottet uttalar i sin motivering, att ett tillräckligt antal representanter för ungdomsorganisationer och insatta i ungdomsfrågor måtte tillföras kommittén ävensom att föreliggande motioner böra bli föremål för ett särskilt betänkande och ej sammanföras med utredningens blivande förslag om åtgärder för bekämpande av ungdomsbrottsligheten.

Herr Sundqvist: Herr talman! Det kan synas omotiverat att nu debattera de frågor, som raden av förevarande motioner aktualiserat. Behandlingen i utskottet har ju också lett till det resultatet, att ett enhälligt utskott förordat framställning till den kommitté, som redan tillsatts för ungdomsvårdsfrågor. Mot denna hemställan kunna — såvitt jag förstår — inga vägande anmärkningar göras.

Att jag likväl tillåtit mig att begära ordet beror dels därpå att jag tillmäter dessa frågor en utomordentligt stor vikt (jag har nämligen bl. a. den uppfattningen, att en hel rad av angelägna uppgifter i vårt svenska samhällsliv beror av den omsorg, vi nu kunna ägna den uppväxande generationen), och dels därpå att jag tror, att det kan ha en viss betydelse, att till utskottsutlåtandet fogas några kommentarer.

Jag vill då först uttala min tillfredsställelse över att utskottet tydligen bemödat sig om att undvika allmänna reflexioner och uttalanden om ungdomen i gemen. Det finns nämligen — enligt mitt förmenande — ingenting som så snedvidit och därmed skadat den nödvändiga diskussionen om ungdomen och den innevarande andliga krisen som allmänna deklARATIONER om ungdomens förträfflighet respektive förfall. Vad som orsakat den omfattande diskussionen och — såvitt jag förstår — även motiverat flera av de motioner, som väckts i denna fråga, är en rad konkreta företeelser och förhållanden, i främsta rummet ungdomsfylleriet, ligabrottsligheten och den sexuella lösaktigheten. Det är dessa företeelser, begränsade till endast vissa kategorier inom ungdomen, som det i första hand gäller, och det är dessa företeelser, som omedelbart påkalla åtgärder och ingripanden. Frågan om vilka åtgärder som härvid kunna och böra komma i fråga, har nödvändiggjort en undersökning rörande de förhållanden, som närmast kunna anses vara den egentliga anledningen till missförhållandena. Utskottet har antytt flera. Jag tror, att de i stort sett kunna återföras på tvenne: det försvagade heminflytandet och det abnormt ökade inflytandet på ungdomen från den s. k. nöjesindustrien. Är detta riktigt — jag tror, att det skall vara svårt att jäva det påståendet — förskjutes problemet i fråga om ungdomen till hemmet och samhället. Jag menar, att förhållandena i ungdomsvärlden i stor utsträckning betingas av att föräldrarnas förmåga och i

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

många fall också vilja att bära omsorg och ansvar för barnens utveckling betydligt minskats. Samtidigt utsätts de unga för de mest raffinerade inflytelser från en nöjesindustri, vars väsentliga intresse är ett hänsynslöst profiterande på ungdomens nöjesbehov.

Med denna syn på situationen blir problemet med nödvändighet det dubbla: ett förnyande och ett fördjupande av föräldra- och heminflytandet och ett begränsande av det inflytande, som utövas, framför allt, genom nöjesindustrien. Den första uppgiften är givetvis av sådan art, att den icke kan lösas vare sig genom lagar eller andra statliga åtgärder. Att samhället i största utsträckning bör underlätta möjligheterna för föräldrar att skapa drägliga hem åt sina barn är för mig en självklar sak. Åtgärder mot trångboddhet synas mig vara en betydande och framskjuten ungdomsfråga. Det är emellertid ett problem för sig. Vad jag vill rikta uppmärksamheten på är, att vi uti en i allmänhet oanad utsträckning för närvarande äro beroende av de andliga krafter och det andliga inflytande inom vårt folk, som kunna väcka till liv ny ansvarskänsla och ny omsorg om de unga i hemmet. Då jag på detta sätt skjuter frågan om hemmens inflytande i förgrunden, betyder detta icke, att jag underskattar betydelsen av andra uppfostrarfaktorer. Den roll, som t. ex. skolan spelar, kan mot bakgrunden av det försvagade heminflytandet icke överskattas. Jag tror också, att ungdomsorganisationer den dag som i dag är utföra ett ungdomens eget uppfostrarbete, som gör dem förtjänta av särskild uppmärksamhet och ett rättvist stöd från samhällets sida. Jag tror emellertid icke, att vare sig skola eller ungdomsorganisationer kunna råda bot på den skada, som de unga människorna åsamkas genom en försummad eller snedvriden uppfostran i hemmet.

Den andra punkt, i vilken här berörda problem bottnar, är, såsom jag nämnt, det industrialiserade nöjeslivet. En nyligen på föranstaltande av diakonistyrelsen gjord undersökning — en undersökning, som i tidigare inlägg under denna debatt berörts — ställer ifrågavarande förhållanden i en mycket gräll belysning. Jag ber att få erinra om att den bok, som samlat ifrågavarande uttalanden, i huvudsak innefattar referat och citat av uttalanden utav läkare, präster, socialarbetare och andra. Det är uppenbart — jag säger det med anledning av vad som nyss från denna plats sades med adress till diakonistyrelsen — att diakonistyrelsen icke kan göras ansvarig för innehållet i de meddelanden, som lämnats av dessa kategorier ungdomsvårdare.

Jag ber också att i detta sammanhang få erinra om att i utlåtandet refereras ett yttrande över ifrågavarande motioner från Stockholms stads barnavårdsnämnd. Den säger på följande sätt: »Nämnden fäster uppmärksamheten på tilltagande ungdomsfylleri och ökad ungdomsbrottslighet och påkallar åtgärder för 'sanering av den offentliga dansen' samt uppmärksamhet på det förflackande inflytande, som utövas av filmen i dess sämre former samt av den lågt stående nöjesläsning, som bjudes ungdomen i den allt rikare flödande veckopressen.»

Det är svårt att vid läsandet av dessa auktoritativa uttalanden kunna komma till något annat resultat än att restriktiva åtgärder på detta område i viss utsträckning äro ofrånkomliga. Det kan t. ex. omöjligen anses försvarligt, att tredje klassens nöjesetablissemang, ett tivoli, en dansbana el. dyl., skall vecka efter vecka, månad efter månad få verka förflackande och förödande på ungdomsgenerationen i en hel socken. Det kan icke heller anses försvarligt, att undermålig utländsk film blir, därför att den är billigast, den film, landsbygdens ungdom huvudsakligen uppbygges med. Det måste också i detta sammanhang sägas ut, att i vida kretsar bland vårt folk erfar man såsom en orättvisa, att medan skolböcker och annan nödvändig litteratur är belagd med omsättnings-skatt förströelsetidskrifter av milt sagt tvivelaktigt värde äro skattefria.

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

Jag ansluter mig i princip till den meningen, som flerstädes gjort sig gällande, såväl i utlåtandet som i motionerna, att positiva åtgärder i första rummet böra vidtagas. Jag kan emellertid icke med vetskap om de förhållanden, som på olika sätt här äro bestyrkta, undgå att anse det nödvändigt att på vissa särskilt uppmärksammade punkter tillgripa restriktiva åtgärder. I detta sammanhang vill jag erinra om att den föreliggande situationen i viss mån kan anses jämförlig med situationen i nykterhetsavseende, innan vår nuvarande nykterhetslagstiftning kom till. Det fanns också då folk, som menade, att positiva åtgärder, t. ex. upplysning och stöd åt nykterhetsorganisationerna skulle vara tillfyllest. Jag gissar, att vi säkerligen äro överens om att med allt värdesättande av de positiva insatserna till nykterhetens främjande vi ändå icke vilja avvara de restriktiva bestämmelser, som nu tjäna folknykterheten.

Med vad jag anfört har jag, herr talman, velat ge uttryck förnämligast åt en viss grundsyn på föreliggande problem, som, såvitt jag förstår, icke principiellt skiljer sig från den grundsyn, som fått uttryck i utskottsutlåtandet. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr förste vice talmannen *Magnusson*.

Herr **Hoppe**: Herr talman! Då utskottets grundsyn på föreliggande fråga överensstämmer med de synpunkter, som undertecknad och mina medmotionärer lagt på frågan, har jag först och främst att tacksamt ansluta mig till utskottets utlåtande. Det är emellertid ett par önskemål, som jag vid sidan av utlåtandet mycket gärna vill via riksdagsprotokollet få sända med till en eventuell utredning.

Innan jag kommer fram med dessa mina önskemål, skall jag emellertid säga ett par ord i anledning av herr Senanders anförande. Herr Senander vände sig i sitt anförande uppenbarligen icke mot vad som sagts i motionerna utan mot vad som förekommit i vissa pressalster. I varje fall tror jag mig våga säga, att den motion, som jag närmast är ansvarig för, icke på något sätt drabbas av herr Senanders kritik. Jag tar mig friheten att citera ett par ord ur vår motion. Vi förklara: »Det torde kunna hävdas, att det är lika orättvist som opsykologiskt att klanka och klaga på ungdomen av i dag. Det finns i själva verket så mycken vaken, stilig och ansvarskännande ungdom — den är ett det bästa löfte för framtiden. Det bör nog sägas ifrån, att vår ungdom i stort sett väl kan mäta sig med och delvis är bättre än en gången tids ungdom. — Det är klart, att det finns även mindre god ungdom, ej få unga, som kommit på glid eller äro i fara att komma på glid, men helt säkert utgöra dessa blott ett mindretal av vår tids ungdom.» När man läser vidare i vår motion, framgår det klart, att vad vi önska icke i första hand är, att samhället skall slå in på restriktiva vägar utan genom positiva åtgärder stödja ungdomens och folk-rörelsernas eget arbete för ungdomen.

Och så till de särskilda önskemålen från min sida, när det gäller en eventuell utredning! När ungdomsproblemet skall tagas upp på fullaste allvar, synes det mig vara oklokt, om man skulle gå tillväga så, att man blott dryftar vilka åtgärder som kunna vidtagas till förmån för den ungdom, som slutat skolan — folkskolan eller vad det nu må vara. Man måste enligt min mening sätta in på ett mycket tidigare stadium. Våra psykologer tyckas vara ense om att de första sju levnadsåren på ett alldeles särskilt sätt äro av avgörande betydelse för människorna, för vad det skall bli av dem. Man menar, att under de första sju levnadsåren grundläggas karaktär och livsriktning. Om det verkligen är så — jag tror för min del icke, att någon kan bestrida riktigheten av detta påstående — då borde det vara ett samhällsintresse av första ord-

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

ningen att söka ge barnen under förskoleåldern den allra bästa ledning och fostran. I vårt land har man, i motsats mot i flera andra länder, icke, såvitt jag förstår, fått upp ögonen för denna sida av ungdomsproblemet: barnens i förskoleåldern fostran. För mig är det klart, att ungdomsproblemet kommer man aldrig att kunna bemästra, förrän samhället genom att engagera sig i barnträdgårdsarbete o. dyl. ger hemmen och föräldrarna all den hjälp, som kan lämnas för att hos de små locka fram det allra bästa.

Det andra önskemålet, som möjligen kan sägas ligga i någon mån vid sidan av föreliggande motion: skolans, enkannerligen folkskolans fostrargärning måste på allt sätt accentueras och ges allt tänkbart stöd. Av statsfinansiella skäl har man emellertid funnit det nödvändigt föreskriva, att antalet elever i klasserna skall väsentligen ökas. Genom en sådan åtgärd är man faktiskt på väg att sänka folkskolans standard. Det finns ingen möjlighet ens för den mest nitiske lärare att vare sig i fråga om kunskapsmeddelande eller fostran ge en klass på, låt oss säga, 35 elever lika mycket som han kan ge en klass på, låt oss säga högst 30 elever. Jag menar alltså, att i fråga om ungdomens fostran är det en ytterst betänklig åtgärd att höja antalet elever i skolklasserna. Det är min livliga förhoppning, att utredningen av ungdomsproblemet skall säga ifrån att vill man låta hänsyn till ungdomens bästa vara avgörande vid bestämmandet av klassernas storlek, skall man så snart som möjligt gå in för att avsevärt sänka antalet elever i skolklasserna.

Ett ord till sist om den motion, som avlämnats här i kammaren av herrar Hallén och Hedlund i Östersund, ett ord för att motivera nödvändigheten av att kommunerna få medinflytande i fråga om reglerandet av nöjeslivet i en kommun. I den stad, där jag verkar, ha vi ett verkligt förnämligt strandbad, beläget cirka 3 kilometer från den egentliga staden. Detta strandbad är en kär tillflykts- och rekreationsort alldeles särskilt för bygdens befolkning. För något år sedan anhöll en tivoliegare om tillstånd att driva tivolirörelse vid detta strandbad, Varamobaden. Magistraten avslag framställningen, länsstyrelsen avslag där anförda besvär och länsstyrelsens avslag överklagades hos Kungl. Maj:t. Innan ärendet avgjordes, hade fastighetsägarna på platsen, stadsfiskalen, hälsovårdsnämnden, förste provinsialläkaren, drätselkammaren i staden, stadsfullmäktige, magistrat och länsstyrelse avstyrkt bifall till besvären. Alltså en enhällig folkopinion, stödd av magistrat och länsstyrelse, som sade ifrån, att man absolut icke ville ha ett tivoli vid Varamobaden, och detta därför att man befarade, att det skulle komma att förvandla denna ljuvliga rekreationsort till ett nöjescentrum. Kungl. Maj:t återförvisade ärendet till magistraten och resolverade, att Kungl. Maj:t fann, att skäl till avslag icke förefunnits. Jag har tagit mig friheten anförda detta, för att det skall slås fast, att en kommun, i varje fall en stadskommun på grund av gällande lagstiftning tycks stå fullständigt rättslös gentemot den moderna nöjesindustrien. En kommun kan, synes det mig, icke freda en plats, som i denna nervösa och jäktande tid så väl behövs som rekreationsort. Det synes mig vara hög tid, att någonting göres för att kommunerna skola få medinflytande då det gäller nöjeslivet för att skydda sig själva och bevaka sina medlemmars möjlighet till vila och rekreation och deras rätt att på bästa sätt använda sin fritid.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kyling: Herr talman! Den debatt, som försiggått här i landet under vintern och vårmånaderna, har varit ganska livlig. Man har på flera håll i debatten kunnat se och höra, att man gärna vill ställa vår tids ungdom i sämre dager än någon tidigare ungdomsgeneration. Jag tror, att vi icke längre skola fortsätta att debattera, huruvida ungdomen är bättre eller sämre. Det finns

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

nämligen ganska många belägg för att ungdomen även tidigare haft fel och brister. Jag skall tillåta mig att meddela något, som ger belägg för mitt påstående. När t. ex. Gustav Vasa på sin tid, alltså på 1500-talet, på Distingsmarknaden mötte Upplands bönder, förebrådde han dem för att de uppfostrade sina barn till självsvald, laster och brott, så att de räddes varken för Gud eller föräldrar. Det är ett ganska auktoritativt uttalande redan på 1500-talet. Något längre fram i tiden, närmare bestämt 1898, arbetade här i landet en kungl. kommitté, som avlämnade ett märkligt betänkande med förslag till ny barnavårdslagstiftning, och i ingressen till sitt betänkande skriver den kungl. kommittén följande: »Brottsligheten bland de unga i vårt land synes vara i hotande tillväxt.» Båda dessa yttranden anser jag vara av det värde, att man numera borde kunna skrinlägga talet om huruvida ungdomen för närvarande är bättre eller sämre. Varje ungdomsgeneration har naturligtvis ett brottas med sina speciella svårigheter i den tidsmiljö, som ungdomen befinner sig i. Vi kunna aldrig komma ifrån att den tidsmiljö, som nu finns, är nog betydligt besvärligare för ungdomen att leva i än tidigare tidsmiljöer. Vi leva i en brytningstid, betydligt kraftigare än någonsin tidigare. Vi kunna bara tänka på exempelvis, hur vårt samhälle under de sista årtiondena förändrat struktur. Det har blivit större materiella möjligheter även för ungdomen. Det är enbart glädjande, att människorna här i landet ha fått det bättre materiellt sett, men man måste samtidigt göra den reflexionen, att detta förhållande, att ungdomen i mycket tidig ålder kommer upp till inkomster, som den har möjlighet att använda nästan uteslutande för sitt nöjes skull, innebär en viss fara. Det har blivit något, som på ett eller annat sätt har kommit in i det allmänna medvetandet, att unga människor slippa ifrån att göra rätt för sig i sitt eget hem. Far och mor tycka många gånger, att det är hårt att behöva taga ifrån ungdomen en liten inackorderingsavgift. Modern arbetar själv så mycket för sina barn, att barnen själva släppa kontakten med hemmet i förtid. Med andra ord torde man kunna säga, att familjen har förlorat greppet över de unga. Hemmet har mer eller mindre blivit en modern pensionatsrörelse, dit barnen komma på kvällen för att äta och för att sova. Något annat sammanhang med hemmet finns tyvärr i många familjer icke. Man har tidigare talat om att föräldrarnas auktoritet är satt på avskrivning, och det är bara att konstatera faktum i det fallet.

I en motion, avlämnad vid årets riksdag, anföres, att det svenska samhället icke är värre för ungdomen nu än förr, snarare betydligt bättre. Jag skulle vilja understryka riktigheten av detta från en synpunkt sett. Samhällets sociala, hygieniska och tekniska utformning är nu betydligt bättre än tidigare. Det räcker emellertid enligt mitt förmenande icke enbart med att få ett materiellt gott samhälle. Det måste också finnas något annat, något som det unga släktet har möjlighet att bygga på och taga hänsyn till. Förr funnos icke alla de faromoment, som finnas nu. Man skall icke förväna sig över att ungdomen i detta samhälle har ganska svårt att finna sig till rätta.

Vi ha tidigare i dag talat om hemmens betydelse, och jag skall icke upprepa det. Jag vill endast understryka, att trångboddheten naturligtvis är något, som måste sägas vara upptakten till mycket av det som för närvarande sker inom ungdomsvärlden. Trångboddheten har ju närmast framkommit av den anledningen, att man har velat förbilliga hyrorna, men är det icke på det sättet, att priserna på dessa våningar ändå icke ha sjunkit utan snarare stigit, vilket väl beror därpå, att människorna i detta materialistiskt goda samhälle ha fått sina vanor så högt uppskruvade, att de tänka mera på moderniteter och lyx än på utrymmet i ett hem. Jag tror, att man, för att få

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

någon rätsida på problemet, där måste lägga en av huvudanledningarna till vad som för närvarande sker inom ungdomsvärlden.

Det förhåller sig ju på det sättet, att det dock är fostran i hemmet, som skall bli det viktigaste för framtiden. Den fostran, som ges i ett gott hem, blir i alla fall grunden för att kunna trivas även i det större hemmet, i fosterlandet. Det är ju i hemmet, som den unga människan skall lära sig att skilja mellan rätt och orätt. Nog måste man säga, att det i vissa fall är på det sättet, att unga människor numera icke från sitt eget hem ha fått en klar skiljelinje mellan rätt och orätt. Närmast synes man taga ställning till rätt och orätt med en axelryckning, och så får det bli det avgörande i sammanhanget. Hemmen äro icke blott av betydelse för ungdomen, så länge den växer upp och fostras i hemmen, utan hemmen ha också sin stora uppgift att fylla för hela samhället och dess utformning.

Jag vill för min del klart och tydligt säga ifrån, att den ungdom, som nu finnes, i grund och botten är sund och präktig och såsom folkmaterial lika bra som tidigare generationers ungdom. Som jag tidigare har sagt, herr talman, anser jag dock, att det i det samhälle, i vilket ungdomen är satt att leva, finns alltför mycket av nedbrytande krafter, som i viss mån fritt få finnas till och som tolereras. Ungdomen håller helt enkelt icke emot dessa nedbrytande krafter, såframt den icke får ett effektivt stöd från samhällets och de äldres sida. Jag är övertygad om att ifall andra tiders ungdom hade haft att brottas med samma problem i ett liknande samhälle som vårt, är det fara värt att ungdomen kanske hade sparat ur eller förvildats i samma utsträckning, ja kanske i större än nu.

Jag vill också trycka på nödvändigheten av att vi få tillbaka något av traditionens betydelse, icke blott i hemmen utan i hela samhället. 1920- och 1930-talen ha varit traditionslösa på sitt speciella sätt. Utvecklingsförloppet har helt enkelt varit febrilt. Det skickas över ungdomen i dag materiella massvaror för deras lekamliga behov, men det skickas också massvaror på det andliga området. Det gäller icke blott alster med tryckort inom landet utan även alster från andra länder. Jag har ofantligt många gånger frågat mig, varför vi ordna med skyddstullar, som skola ge vårt näringsliv möjlighet att existera i fortsättningen, men helt och hållet ha glömt bort skyddstullar, då det gäller att hjälpa den ungdom, som vi ha här i landet, att kunna klara sig gentemot alla dessa nedbrytande krafter. Det hör kanske icke till saken, herr talman, men jag kan icke underlåta att starkt trycka på nödvändigheten av att den utländska propaganda, som nu väller in över vårt land, förr eller senare underkastas någon sorts kontroll, så att ungdomen icke matas med vad som helst och framförallt icke sådant, som, om man läser det ingående, visar sig innebära ett skändande av vårt land. Det finns också vissa herrar och damer, som praktiskt taget ha tagit på entreprenad att smutskasta det samhälle, som vi nu leva i. Hur skall ungdomen i vårt land kunna förstå den uppgift den har att fylla i ett samhälle, där det fritt tillåtes vem som helst att smutskasta ett land på det sätt, som nu tillåtes i vårt eget land.

Jag kommer, herr talman, sedan in på frågan om vad som kan vara lämpligt, då det gäller att hjälpa och stödja ungdomen. Det måste här närmast gälla vad man brukar kalla hjälp till självhjälp. Man måste naturligtvis därvid räkna med att det skall vara ett positivt uppbyggande arbete. Jag måste dock från mina synpunkter säga ifrån, att jag icke finner det vara vare sig lämpligt eller möjligt att bedriva ett positivt uppbyggande arbete innan vi först fått till stånd vissa restriktiva åtgärder. De som tala om faran av restriktioner för ungdomen göra det måhända med tanke på att restriktioner skulle utgöra huvudparten av vad som skall göras från samhällets sida. För min del

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

talat jag om restriktiva åtgärder med utgångspunkt från nödvändigheten av ett saneringsarbete, som bör företagas innan man börjar bygga upp något nytt. Jag tror också, att man från pressens sida skulle kunna få ganska god hjälp, när det gäller detta arbete. Jag tror ävenledes, att man mer än tidigare måste försöka få en hämning mot det förlöjligande, som hemmen många gånger utsätts för. Föräldrar, som försöka hålla igen, bli dömda icke blott av sina egna barn utan även av äldre människor som fördomsfulla, trångsynta och efterblivna. Det vore väl dock på tiden, att det sades ifrån, att det är ingen trångsynthet och efterblivenhet, att föräldrarna taga hand om det uppväxande släktet.

Såsom lärare har jag många gånger ställts just inför detta problem, och jag måste säga, att det har förvånat mig ofantligt, att hemmen i stor utsträckning förlorat kontakten och greppet över ungdomen. När till exempel föräldrar komma och be en lärare, att han skall aga barnet, därför att det gjort det och det i sitt hem, då frågar man sig verkligen hur det är ställt med föräldraauktoriteten här i landet, när en sådan sak icke kan skötas från det ställe, där det skall skötas, nämligen från hemmet.

Jag är också, herr talman, fullt övertygad om att man måste få fram en helt annan livsinställning hos det svenska folket. Därvidlag är det de äldre, som skola föregå med gott exempel. Jag kan icke underlåta att starkt påtala den fara, som ligger i det sedeslösa liv, som en stor grupp ungdomar lever i. Tidigare förefintliga sedliga ideal trampas numera i smutsen och betraktas av många som gamla förlegade fördomar. Dessa ideal ha dock en gång i tiden varit av oanad betydelse, då det gällt att skapa nödvändiga förutsättningar för ett folks andliga, moraliska och fysiska livskraft. Utan en sådan livskraft går ett folk mot sin egen förintelse. Man talar ju om stärkandet av den inre fronten, och jag är övertygad om att en av de viktigaste saker vi ha att tänka på, när det gäller bevarandet av den inre frontens hållfasthet, är att ge ungdomen på nytt möjlighet till denna andliga, moraliska och fysiska livskraft, ty då kommer också livslusten och därmed mening i det arbete, som ungdomen har. De komma därigenom också att förstå värdet av att göra en insats för det land, som de själva en gång skola taga i arv. Med dessa värden kommer ansvarskänsla och plikt-känsla att framstå på ett helt annat sätt än tidigare.

Man bör nog ha klart för sig, att man bör sätta i gång en propaganda på ett eller annat sätt, helst med tidningarnas medverkan, för denna ändrade livsinställning. Den livsinställning, som har varit, har gjort bankrutt, och den måste ersättas av en annan, som kan ge de unga människorna något, som kan bli ett rättesnöre för deras framtida levnad.

Herr Hoppe talade i sitt anförande om kommunernas medbestämmanderätt. Jag skall icke taga upp den saken i mitt anförande, men jag måste i likhet med herr Hoppe starkt beklaga den ställning, som Kungl. Maj:t intog i det fall, som tidigare här har berörts, nämligen tivolifallet nere i Motala. Emot en enhällig opinion gav Kungl. Maj:t dock denna tivolilägare full upprättelse. Jag beklagar, att statsrådet *Rosander* just nu har lämnat kammaren. Det skulle nämligen vara mycket intressant att av honom få höra vilket skäl som legat till grund för Kungl. Maj:ts ställningstagande. I konstitutionsutskottet var jag som reservant med om att yrka anmärkning mot det statsråd, som hade förfarit på detta sätt. Vi togo emellertid icke upp saken till debatt under dechargen, därför att det kunde anses lämpligt att i stället framföra den i denna debatt.

Anledningen till att jag i dag tar upp frågan är, att just nu föreligger en liknande framställning från en församling i västra Sverige, nämligen Västra

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

Tunhem. Där ha samtliga institutioner avstyrkt ungefär samma tillställning, som tidigare här varit på tal. Dessutom har en petition, undertecknad av över 700 församlingsbor, gått in till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t icke skall tillstyrka mot en enhällig opinion. Det hade varit av stort värde, herr talman, om vi i dag hade fått höra statsrådets yttrande i saken, eftersom frågan kan bli aktuell vilken dag som helst inför Kungl. Maj:t.

Jag måste för min del säga, att det båtar föga att här i landet försöka med positivt uppbyggnadsarbete, om man finner, att olika myndigheter och en hel folkopinion icke på något vis kunna finna förståelse, när frågor av denna art dragas inför Kungl. Maj:t. Jag hoppas emellertid, att just detta fall i Västra Tunhem skall bli upptakten till ett annat bedömnings sätt. Jag kan möjligen förstå, att nuvarande stadgor och ordningsföreskrifter icke ge Kungl. Maj:t möjlighet till ett annat ställningstagande. Om så är fallet, förmodar jag, att riksdagen är villig att gå med på viss ändring av dessa stadgor och ordningsföreskrifter, så att man kan få ett bättre sakernas tillstånd.

Jag skall därefter också, herr talman, be att med ett par ord få beröra ett par punkter i utskottets utlåtande. Det gäller närmast talet om ungdomsråd. Jag vill för min del klart och tydligt säga ifrån, att från min synpunkt sett skola icke ungdomsråden framprovoceras ute i de olika församlingarna. Ungdomsråden böra växa fram, när det finns någon gemensam fråga, där ungdomen i trakten kan mötas. Att däremot legalisera ungdomsråden på sådant sätt, att samtliga församlingar skola känna sig mer eller mindre förpliktade att upprätta ett ungdomsråd, även om det icke finns någon för dagen aktuell fråga för dessa ungdomsorganisationer, är förkastligt. Låt därför ungdomsråden spontant få växa fram! Då tror jag, att de ha en uppgift att fylla.

Jag skall sedan, herr talman, icke stanna vidare inför denna sak utan vill endast till sist be att få uttala ett tack till utskottet för att det här har lagt fram ett utlåtande, som nog av de flesta anses vara acceptabelt. Det är en punkt, som jag särskilt vill stryka under, alldenstund jag själv varit med som motionär, och det är några rader på sid. 12 i utskottets utlåtande, där det heter: »Uppgiften att genomföra en fortsatt samhällelig kontakt i begränsad form med den ungdom som lämnat skolan, vilken utskottet i annat sammanhang förordat, synes däremot böra anförtros vederbörande skolstyrelser.» Jag har för min del just i min motion pekat på nödvändigheten av denna kontakt, och eftersom den saken nu finnes med i utskottets utlåtande kommer väl frågan att tagas upp till prövning av 1939 års ungdomsvårdskommitté.

Slutligen skulle jag, innan jag yrkar bifall till utskottets hemställan, vilja stryka under ytterligare några rader, som lyda: »Då emellertid kommittén», d. v. s. ungdomsvårdskommittén, »om till dess behandling hänskjutas alla de spörsmål, som beröras i de föreliggande motionerna, skulle få området för sin verksamhet avsevärt utökat, synes dock böra övervägas om icke en utökning av kommittén med representanter särskilt för ungdomsorganisationerna vore påkallad».

Detta uttalande vill jag alltså särskilt stryka under och ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Malmberg: Herr talman! Under den debatt som pågått här en god stund har utskottsutlåtandet, såvitt jag förstår, inte utsatts för någon starkare kritik. Jag behövde således inte ur den synpunkten uppträda och försöka försvara vårt utlåtande. Men det kanske ändå kan anses motiverat, att jag anför några synpunkter i anslutning till detsamma.

För en tid sedan hade jag tillfälle att se en ungdomsutställning i min hemstad. Den gav en klar och instruktiv bild av arbetet inom våra ungdomsorga-

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

nisationer och detta arbetes syftning. Där funnos också några ord präntade, som utgjorde en appell till oss äldre. Där stod: ungdomen behöver lokaler och icke gathörn, ledare och icke förledare, förståelse och icke kritik. Vad lokalfrågan beträffar har ju ett nyligen fattat riksdagsbeslut fört den fram mot sin lösning. Jag tror, att det var ett mycket lyckligt beslut, men gathörnen avfolkas inte, därför att man har lokaler, utan vad vi behöva är en intensifiering av arbetet i de skilda ungdomsorganisationerna. Det är inte minst betydelsefullt just nu, ty vi ha för närvarande de största ungdomsgrupper vi någonsin haft i landet.

En fråga av vital betydelse för ungdomsarbetets fördjupande och stärkande är ledarfrågan, och här behövs onekligen, att statsmakterna ge ett ekonomiskt handtag för utbildning av ledare. Vi ha inom utskottet haft den uppfattningen, att denna utbildning bör knytas till de folkhögskolor och övriga utbildningsanstalter, som höra samman med respektive ungdomsorganisationer. Vi anse nämligen, att det är värdefullt, att organisationernas särart icke försvagas eller utplånas. Inte minst viktigt är det att få goda ledare för de ungdomsgrupper, som lämna skolan redan vid femtonårsåldern, ty om man kan få ett grepp just om dessa grupper, få dem så att säga inom hörhåll, är något väsentligt vunnit.

Det har under debatten, i de avgivna yttrandena och i motionerna framförts en ny synpunkt, skulle jag vilja säga, nämligen att man skulle söka få en fortsatt samhällskontakt med ungdomen, när den slutar skolan. Jag tror, att det är ett uppslag att taga vara på. Efter vad man vet, har man också i England sökt följa denna linje, och det har skett med god framgång. Inte minst på denna punkt behöva vi ett gott samarbete mellan hemmen, skolan och dess lärarkrafter samt de folkliga ungdomsorganisationerna.

I vårt utlåtande ha vi ju med skärpa understrukt det värde som förbättrad bostadsvård, arbetsanskaffning, yrkesrådgivning och yrkesutbildning måste anses ha för en bättre ungdomsvård, men dessa spörsmål ligga på ett annat plan. De äro så självklara, att man inte behöver orda om dem, och de kräva också för sitt förverkligande statligt ingripande. Men vi ha inom utskottet ansett, att det ungdomsvårdande arbetet i övrigt bör byggas på de fria folkrörelsernas ungdomsorganisationer och det frivilliga arbetet.

Vi ha i vårt utlåtande sökt betona, att det gäller att gå fram på positiva vägar, men vi ha därför inte förbisett värdet av restriktiva åtgärder, och det har ju också här i debatten från flera håll understrukits. I anslutning till såväl motioner som yttranden ha vi särskilt uppmärksammat den nuvarande ordningsstadgan, dess bestämmelser och tillämpning. Vi ha därvid kommit till den ståndpunkten, att denna stadgas bestämmelser lämna mycket övrigt att önska i fråga om såväl behovssynpunkten som ordningssynpunkten. Vi behöva en mera restriktiv utformning av denna stadga och en verkligt restriktiv tillämpning av densamma, inte minst när det gäller tivolinöjen och nöjestillsällningar, som anordnas i privat affärssyfte. Här föreligga sådana missförhållanden, att de inte kunna få fortsätta. Vad däremot beträffar frågan om tillstånd att bevilja nöjestillsällningar, är det kanske klokast att polismyndigheten allt fortfarande får ha bestämmanderätten härvidlag. Men det bör klart sägas ifrån i ordningsstadgan, att kommunerna ha yttranderätt, och denna synpunkt har också berörts tidigare i debatten här.

Erfarenheten visar, att sprit och dans i förening spela en farlig roll i nöjeslivet. Det finns vid årets riksdag en motion, där man kräver skärpta straff för överlåtelse av spritmötbok till minderåriga, ty det är på detta sätt som denna kategori erhåller sprit. Inom utskottet ha vi haft den uppfattningen, att denna straffskärpning är verkligt motiverad. I fråga om restaurangdansen finns

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

det restriktiva bestämmelser, men här ha de undantag, som skulle få göras, blivit alltför många. Såvitt man menar allvar med talet om förbättrad ungdomsvård, bör man ingripa på detta område, och här böra statsmakterna gå före med gott exempel. Personligen har jag den uppfattningen, att sprit och dans i förening utgöra en verklig fara för ungdomens andliga hälsa.

Här i riksdagen har tidigare liksom i pressen diskuterats frågan om föräldrauppfostran. Man syftar till en förbättring av hemmen, vilken förbättring jag också anser önskvärd. Men jag måste säga, att om det problem som avser fostern av ungdomen är svårlöst, så är väl problemet om föräldrauppfostran det i ännu högre grad. Här finns det väl ingen annan effektiv väg att gå än att söka nå den ungdom som i sinom tid skall få föräldraansvar. Man skall inte helt glömma bort, att vi dess bättre ha många goda och präktiga hem, där föräldrarna med all kraft söka ge ungdomen en god väggkost med sig ut i livet. Men hemmen få ju kämpa en svår kamp mot inflytelser utifrån. Så har det naturligtvis varit i alla tider, men jag har den uppfattningen, att denna kamp liksom skärpts, och att de faktorer som inverka utifrån äro flera och starkare nu än förr. Jag skulle i detta sammanhang vilja betona, att det vore önskvärt, om alla ansvarskännande medborgare också kände, att de ha ett uppfostraransvar, även om de inte ha föräldraansvar eller äro lärare eller stå i annan uppfostrarställning. Om man kände detta ansvar och i ord och handling gäve uttryck härför, skulle det enligt min mening bli en gynnsammare jordmån för uppfostrargärningen och en mera fördelaktig atmosfär skapas kring uppfostringsproblemet. Humanitetsbegreppet, som har den djupaste samhörighet med kristendomen, står i vår tid i fara att uppluckras. Om denna utveckling inte kan hejdas, så är verklig fara å färde. Inte minst ungdomen är utsatt för tidens nedbrytande krafter, och det gäller för oss äldre att både som medborgare och människor söka ge de unga allt stöd som kan ges i en svår, hård och påfrestande tid. Samhälleliga åtgärder kräva också i sin tillämpning en personlig insats, ja, jag vill säga, något av personligt offer. Hur man än ser på problemet om ungdomsvården, så kommer man enligt min uppfattning till den slutsatsen, att det djupast sett är ett personligt problem. Det gäller att söka bidraga till att fördjupa och stärka det personliga livet. En sådan strävan står också i god samklang med syftet att främja en sund demokratisk utveckling överhuvud taget.

Herr talman! Vi ha inom utskottet haft en ärlig vilja att söka komma fram till ett positivt utlåtande. Jag vågar för min del också tro, att ett riksdagsbeslut i överensstämmelse med vad som i detta utlåtande föreslås skall vara ett steg i rätt riktning, och jag ber, herr talman, att i anslutning till vad jag anfört få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Edberg: Herr talman! Alla talare, som hittills yttrat sig i debatten, ha slutat med att yrka bifall till utskottets hemställan. Man skulle därför kunna tycka, att debatten varit i stort sett överflödigt, och jag skulle inte heller ha begärt ordet, om inte ett par yttranden uppkallat mig.

När jag hörde herr Sundqvist framlägga sin syn på ungdomen, kom jag helt osökt att tänka på Harald Blåtand. — Det är illa att ungdomen förvekligas och inte är som förr, lär han ha yttrat på sin ålders dagar — i varje fall om man får tro Frans G. Bengtsson och den teckning han ger av den legendariske danakungen i sin bok Röde Orm. Såsom en av de få i denna kammare, som ännu inte i åldern fått en god bundsförvant till sin dygd, kan jag självfallet inte dela herr Sundqvists syn på ungdomen och dess problem, detta så mycket mindre som klankandet på ungdomen förekommit i alla tider och problemet om ungdomen tycks vara det evigaste av alla debattämnen. Herr

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

Kyling gick i sitt anförande nyss tillbaka till Gustav Vasas tid för att visa, att problemet var precis detsamma då. Jag tror att man kan gå ännu längre tillbaka. Jag kan lätt föreställa mig, att Adam och Eva, där de sutto utanför paradiset stängsel, bekymrade skakade på huvudet åt den odågan Kain. Nå, händelseutvecklingen visade ju att de hade sina rutiga skäl och randiga orsaker. Sedan har kritiken mot ungdomen fortsatt tiderna igenom, och ofta har det just varit de, som haft den levnadsgladaste ungdomen, som med tiden blivit de allra strängaste moralisterna. Klagade sålunda inte den gamle Horatius, som själv sannerligen inte varit någon kostförraktare, utan sjungit kärlekens, vinets och glada njutningars lov, över den dåtida ungdomens sedefördärv? Återfinner man inte hos åtskilliga av världshistoriens moralister, exempelvis hos en Erasmus Rotterdamus, samma tongångar, och beklagade sig inte den spanska klassikens mästare Lopez de Vega, som själv varit hjälten i åtskilliga galanta äventyr, över den unga spanjorskan, som han fann »vid tio år försänkt i giftastankar, vid tretton moder och vid tjugo mormor»? Jag citerade nyss Harald Blåtand, och jag kan gott föreställa mig, att den teckning, som Frans G. Bengtsson gett av honom, är riktig. Anna Maria Lenngren satiriserade över »tiden, som är helt förvänder mot mina forna ungdomsår», och det är som om man hör herr Sundqvist själv, när man tänker på Esaias Tegnér, som klagade över »den flärd, som visar sig i en omåttlig hunger efter nöjen och förströelser, den ingen landets nöd, intet dagens trångmål kan hejda i sin fart».

Problemet är, som sagt, lika evigt som mänskligheten själv. Det var kanske dock inte så allvarligt under föregående tider, som moralisterna då tyckte. Därmed menar jag inte att det skulle ha varit så, som herr Kyling säger, att det tidigare inte funnits några faromoment för ungdomen. Sådana faromoment ha säkerligen alltid funnits. Men problemet är nog inte heller nu så allvarligt som en av publiciteten omhuldad världsförbättrarröst från Tvååker och en hel del andra försöka göra gällande.

Det är klart att ungdomens värld nu har sina problem liksom ungdomens värld alltid haft sina problem. Det är nog också riktigt som utskottet säger, att den värld, vari ungdomen nu lever, i många avseenden är svårare att orientera sig i, än vad tidigare varit fallet. Om jag såsom yngste ledamot av denna kammare i någon mån vill dra en lans för den förkättrade ungdomen, anser jag givetvis inte därför att allt är väl beställt. Jag anser inte, att man kan slå sig till ro med armarna i kors och säga som Herren Zebaot i skapelseberättelsen: »Si, allt är ganska gott!» Det finns åtskilliga nivellerande och förflackande tendenser i tiden, mycket av mekaniserad glädje som lockar och drar utan att ge verklig glädje men som i stället kostar så mycket mer i form av klingande valuta.

Herr Sundqvist och andra talare ha varit inne på frågan om det moderna nöjeslivet, men när man hör dessa talare, ställer man sig onekligen den frågan: var då forna tiders nöjesliv så mycket ädlare och finare än våra dagars? Dansen borta vid vägen i lördagskvällen har hunnit bli lyrik, den har omgivits av distansens gloria, medan det s. k. kavajskuttet i Folkets hus och på Gröna Lund ännu inte fått detta försonande skimmer. Därför framställes den förra såsom en tämligen oskyldig glädjeyttring, under det att det senare betecknas såsom sedligt förflackande. Man kan emellertid ställa sig den frågan, var den moraliska skiljelinjen egentligen går mellan folkdans och swing. Jag är ganska säker på att det inte var så mycket bättre beställt förr. Den besjunga kärleken i snåren var ofta buskerotik av primitivaste slag. Brännvinsliten hörde lördagskvällen till, och snusdosan var ett ytterst användbart tillhygge, om man plötsligt fick det infallet att man ville se blod. Nej, det är

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

nog inte så, att det satt änglavingar på ungdomen förr i tiden och att den fått horn och bockklövar först på sistone.

Det är klart att en sak — det har också påpekats förut under debatten — som skiljer våra dagars ungdom från den föregående, är den relativt rikligt tillmätta fritiden. Men man får inte glömma vad denna fritid betytt för ungdomens fostran. Tack vare den har ungdomen kunnat skola sig själv, tack vare den har ungdomen fått större möjligheter än tillförne skaffa sig utbildning, och vi ha fått en bredare elit av ungdom än någon tidigare generation haft, en ungdom, som smitt andens stål i det frivilliga folkbildningsarbetets vapensmedja och förvärvat fysisk spänst på idrottsplatserna.

Felet är bann, att inte alla lärt sig att på rätt sätt tillvarata fritiden. Vid sidan av den naturliga livsglädje, som måste finnas hos all ungdom, finns åtskilligt av livsångest, otillfredsställdhet, oförmåga att orientera sig i tillvaron och få ett riktigt grepp därom. Denna livsångest försöka vissa patenterade världsfrälsare befria ungdomen från genom att förljuga tillvaron och genom att bjuda ett billigt krimskrams såsom Ersatz för verklig och naturlig livsglädje.

Men även om nöjeslivet således bjuder på vissa avigsidor, får man dock inte glömma bort den sanering som har ägt rum. Folkparkerna, för att nämna ett exempel, ha betytt oerhört mycket för att få till stånd hyfs och standardförhöjning när det gäller nöjeslivet. En del oxfordfrälsta författares skräckskildringar från våra folkparker äro uppenbart överdrivna och oriktiga. Vill man vara ärlig måste man erkänna att en betydande sanering av nöjeslivet ägt rum just genom folkparksrörelsen.

Man får inte heller, när man talar om ungdomens problem, glömma det psykiska trycket i tiden, vilket ju gör att även många äldre ha svårt att finna en ankargrund i tillvaron. Man skall då inte begära, att det skall vara lättare för den yngre generationen. Varje ungdom är i ordets egentliga bemärkelse ett barn av sin tid. Den formas av miljö- och tidsförhållanden. Det är inte ungdomen själv, som format miljö- och tidsförhållandena. Dessa ha formats av äldre generationer. Skulden till att förhållandena på vissa punkter kanske inte äro sådana, som man skulle önska, måste därför ligga hos den äldre generationen, och de som klanka på dagens ungdom borde ställa sig själva den frågan: vad ha vi egentligen gjort för ungdomen? Har man inte gjort annat än levererat klagovisor, då finns det sannerligen inte någon anledning till förhävelse. Ja visst, man har ju gett ungdomen en hel del välmenta råd. Uppslagsrikedom har, när det gällt dessa välmenta råd, varit lika stor som insikten om problemens verkliga innebörd varit minimal. I stor utsträckning ha dessa råd gått ut på ett förordande av restriktioner av olika slag. Jag måste säga att jag blev något förbluffad, när jag här hörde herr Kyling, som började så bra, sedermera rekommendera restriktioner i den omfattning som han verkligen gjorde. Det är klart, att man på vissa punkter måste tänka sig restriktioner, men man får vara mycket aktsam, när man beträder den vägen. Man måste ha klart för sig, att överdrivna restriktioner ofta utmana en viss egenskap, inte bara hos ungdomen, utan jag skulle tro hos alla människor, nämligen en sportig prestationslusta, en önskan att överträda förbuden, och ju löjligare förbuden och restriktionerna förefalla, desto angelägnare blir man att överträda dem.

Många av de restriktioner, som föreslagits, tillhöra f. ö. det rent löjliga området. Det har bl. a. talats om en minimiålder av 18 år för tillträde till biograf, det har påyrkats strängare censur, för svensk films vidkommande knuten till manuskriptstadiet, och det har yrkats på förbud för en press, som lider av det stora felet att den råkar vara illustrerad och försedd med färglagda bil-

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

der. Det har också yrkats att ungdom under 16 år inte skulle få vistas ute efter klockan 21 utan målsmans sällskap. Och en västkustpräst förvånade nyligen nationen genom att förklara, att allting nog skulle bli tämligen bra, om bara familjerna sutte hemma om söndagarna och dessa dagar gjordes helt fria från nöjen, utflykter, gästbesök och annat sådant.

Jag skall inte upptaga tiden med någon vidlyftigare katalog över de uppslag, som framkommit. Jag vill bara slå fast, att den från så många håll visade omtanken om ungdomen inte på något sätt står i proportion till förståelsen för ungdomens sätt att reagera. Debatten har i alltför stor utsträckning, både när den tidigare förts här i denna ärade kammare och, kanske framför allt, när den förts från estrader, predikstolar och i press präglats av kliché-tänkande och i alltför liten grad av verklighetssyn. Vad som framför allt behövs är positiva åtgärder, och det är ju också sådana som utskottet i främsta rummet förordar. För min del kan jag till fullo understryka vad utskottet säger, när utskottet sålunda förordar anskaffandet av bättre samlingslokaler, påpekar betydelsen av förbättrad bostadsvård — man måste komma ihåg att trångboddheten främst bär skulden till den omdebatterade hemmens kris — och vidare förordar åtgärder för arbetsanskaffning, yrkesutbildning och yrkesrådgivning.

Det är alltså en hel del problemkomplex, som här anmäla sig, problemkomplex som det är utomordentligt angeläget att lösa men beträffande vilka man inte kan komma någonstans genom att endast taga upp ett detaljproblem utan vilkas lösande kräver samordning och systematisering av ungdomsvården överhuvud taget. Problemet öppnar även vidare perspektiv. Utskottet tangerar den saken, när utskottet säger att »tanken på en fortsatt samhällelig kontakt i begränsad form med den ungdom i åldern 15—18 år, som lämnat skolan, torde vara värd uppmärksamhet». Det kan vara skäl att just ett år som detta, när den svenska folkskolan firar hundraårsjubileum, erinra om att vårt land förlorat den förgrundsställning, som det en gång hade på folkbildningens område. En del andra länder ha passerat förbi oss, inte en utan åtskilliga hästlängder. Det gäller exempelvis Amerika, där en väsentligt större del av ungdomen än här befinner sig under utbildning. I Amerika torde ungefär 90 procent av ungdomen mellan 7 till 18 år finna sig under skolning av något slag, medan i Sverige motsvarande siffra bara är 54 procent. Det är ju alldeles uppenbart, att ju grundligare utbildning de unga få, dess bättre plattform ha de att stå på, när de en gång skola börja kampen för tillvaron.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att säga ifrån, att jag finner det olyckligt och olämpligt, att i den allmänna diskussionen om ungdomsvården så ofta föras in de beklagliga fallen av ungdomsbrottslighet. Den ungdom, som låter sig ledas in på brottets bana, representerar i själva verket endast en mycket ringa procent av den samlade svenska ungdomen. Brottsliga element finnas inom alla åldersklasser, men inte skulle man, därest man till äventyrs skulle diskutera medelålderns problem, lägga tonvikten på förekomsten av medelålders brottslingar. Jag tror att linjerna skulle bli klarare, om man från diskussionen om den allmänna ungdomsvården silade ut frågan om ungdomsbrottsligheten och betraktade den såsom ett särskilt, i och för sig givetvis mycket allvarligt problem. Frågan om en förbättrad ungdomsvård är inte i första hand en fråga om ungdomsbrottsligheten, den är inte ens, i varje fall inte till någon huvudsaklig del, en fråga om förebyggande åtgärder för att hindra uppkomsten av ungdomsbrottslighet. Vad det i främsta rummet gäller är samhällets skyldighet att ge den uppväxande generationen, morgondagens arvtagare till vårt samhälle, den bästa möjliga plattform att stå på.

Jag tycker därför att det på sätt och vis ligger något orimligt i, att de mo-

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

tioner med förslag om positiva åtgärder till ungdomsvårdens förbättrande, som riksdagen i dag behandlar, skola hänvisas till en utredning, som enligt statsrådsdirektiven har sin tyngdpunkt förlagd till frågan om ungdomsbrottsligheten. Jag tror inte, att detta ur psykologisk synpunkt är odelat riktigt. Då emellertid direktiven för utredningen äro tämligen vida, man kan gott säga kautschukartade, då de kommitterade vidare ansett sig kompetenta att taga hand även om frågan om den allmänna ungdomsvården — och självfallet också äro det — och då man för övrigt redan börjat arbetet därmed, skall jag underlåta att yrka, att dessa motioner hänvisas till en speciell utredning. Jag vill emellertid betona vikten av att, såsom säges i utskottsutlåtandet, de föreliggande motionerna bli föremål för ett särskilt betänkande och således inte sammanföras med den pågående utredningens kommande förslag om åtgärder för bekämpande av ungdomsbrottsligheten. Jag tror också, att det vore av rätt stort värde, om ytterligare några representanter för ungdomens egna organisationer kunde få säte och stämma i denna kommitté.

Självfallet önskar man inte, när man talar om samhällets skyldigheter härvidlag, att samhället skall vara något slags dadda för ungdomen; man önskar inte något statligt förmynderskap för ungdomen, ingen statsungdom. De fria ungdomsorganisationerna ha på frivillighetens väg utfört ett enormt odlingsarbete i detta land, och de äro kapabla att fortsätta och utvidga denna verksamhet. Vad som kan krävas av samhället är, att ökade möjligheter bjudas ungdomen att på ett lämpligt sätt tillvarata fritiden. Samhället bör vidtaga åtgärder, som stimulera de unga till olika intiativ, samhället bör bjuda vad man populärt kallar hjälp till självhjälp. Jag är glad över den uppskattning av ungdomens eget arbete, sådant det bedrivs av ungdomsorganisationerna, som kommit till synes i utskottsutlåtandet. Först som sist är det i alla fall på ungdomen själv det ankommer att söka råda bot på eventuella missförhållanden. Om inte ungdomen själv finner botemedlen härför, hjälpa inga injektioner eller sulfonamidkurer från samhällets sida. Den svenska ungdomens kärna är frisk och oanfrätt. Jag är övertygad om att den svenska ungdomen kan bemästra sina egna problem. Ungdomens bästa fostrare är — nu liksom tillförne — ungdomen själv.

Herr **Jonsson** i Skutskär: Herr talman! Efter de många och långa anföranden som redan hållits i detta ärende skall jag inte tynga debatten med många ord. Jag anser mig dock böra framföra några personliga synpunkter i anknytning till det utlåtande som här föreligger.

Man kan säga, att särskilt i herr Äqvists m. fl. motion, som faller tillbaka på kyrkoherde Grändes vidfogade promemoria, kommer till synes en mycket stark tilltro till långt gående restriktiva åtgärder och till att det är ungdomsråden och deras resesekreterare som skola rädda ungdomen undan det fortsatta andliga och moraliska förfallet. De restriktiva åtgärder som i denna promemoria förordas äro mångahanda. Bland annat går man in för att ungdom mellan 16 och 20 år inte skall få gå på offentliga danstillställningar, med mindre än att de kunna uppvisa ett passerkort, försett med vederbörligt foto och utfärdat av polismyndigheten. Jag måste ifråga om sådana långt gående restriktiva åtgärder säga, att skola vi få en ungdom i revolt inte bara i Tvååker utan i hela landet, då skall man just tillgripa sådana långtgående förbudsåtgärder som förordas i denna promemoria och även i den bok som tidigare varit under debatt här, nämligen den av diakonistyrelsen utgivna boken »Folk-moral och nöjesliv». Det är inte genom långtgående restriktiva åtgärder mot ungdomen som man fostrar upp en bättre ungdom, utan dessa leda säkert till motsatsen; ungdomen skulle anse det vara en god prestation att sätta sig över

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

sådana lagar. Utskottet har ju också, såsom vi veta, med stor kallsinnighet behandlat förslaget om sådana långtgående restriktiva åtgärder och lämnat det utan beaktande. Utskottet har i stället särskilt understrukit och lagt tyngdpunkten på positiva åtgärder för förbättrad ungdomsvård samt därvid, såsom vi veta, särskilt strukit under betydelsen av det personliga och frivilliga arbetet inom våra folkrörelser och betydelsen av att dessa erhålla lokaler för sitt föreningsliv och sin studieverksamhet.

Uppmärksammas bör också, hurusom utskottet särskilt påpekat, att ungdomsledarutbildningen bör knytas an till respektive organisationer, och då syftar man givetvis också på de politiska ungdomsrörelsernas utbildningsanstalter. Det är ganska betydelsefullt, att det åtminstone i denna debatt klart sägs ut, att även de politiska organisationerna skola få exempelvis sitt lokalbehov tillgodosett. Tidigare har det varit så, att man under täckmanteln av politisk neutralitet ställt de politiska organisationerna, när det gäller lokaler och dylikt, i en särsklass.

I fråga om de lokala ungdomsråden säger utskottet enligt min mening onödigt oklart, att de böra erhålla ekonomiskt stöd under lämplig kontroll, ett ekonomiskt stöd som med tanke på ungdomsrådets lokala karaktär bör utgå av kommunala medel. Jag tolkar dock utskottets uttalande på denna punkt, som om utskottet anser det olämpligt, att ungdomsråden erhålla statligt ekonomiskt stöd för sin verksamhet. Ett statligt ekonomiskt stöd till de lokala ungdomsrådets organisatoriska verksamhet skulle medföra en påbyggnad, en länsorganisation med resesekreterare. Dessa resesekreterare, dessa ungdomsledare skulle då komma att pendla mellan socialdemokratiska ungdomsklubbister, ungsvenskarna, folkpartiets ungdom och många andra, och man kan med full rätt med ungdomstidningen »Frihet» fråga, »vad sådana typer skulle kunna uträta bland organisationer som uppfostrat sitt eget folk och sina egna ledare och som ha mycket bestämda linjer och målsättningar för sin verksamhet». Nej, de lokala ungdomsråden få enligt min mening icke tilldelas större uppgifter än de ha förutsättningar för. Vi skola inte driva den nuvarande samarbetsviljan till överdrifter, som förr eller senare leda till bakslag.

Såsom framgått av vad jag nu sagt, herr talman, har jag inte någon överdriven tro på ungdomsrådets möjligheter att göra sig gällande, när det gäller att reda upp vårt ungdomsproblem. Ty det som ligger bakom våra dagars ungdomsproblem kan inte hänföras till enbart det moraliska eller andliga planet, utan det bör sättas in i sitt sociala orsakssammanhang. Det är alltså trångboddhet, arbetslöshet och därigenom uppkommande hem- och rotlöshet i tillvaron. Med de skiljaktiga meningar som råda i de sociala frågorna är det inte så lätt att få fram ungdomsråd av den typ, som man nu litet varstans i vårt land håller på att provocera fram, såvida man inte skall gå in för att få en avpolitisering av våra politiska ungdomsrörelser. Men det tror jag ingen av oss önskar. Därtill värdera vi våra fritt arbetande ungdomsrörelser för mycket. Det är dock till syvende och sidst inom ungdomsrörelserna och ungdomens ideella organisationer som entusiasm och verksamhetslust frammanas hos de unga för lösande av framtida uppgifter och inte inom några ungdomsråd.

Jag har därmed inte velat säga, att allt vad ungdomsråd heter är av ondo. Ungdomsråden kunna ha sin betydelse, om ledarna och andra inse sin egen begränsning. Dessa ungdomsråd måste förstå, att de skola vara ett organ för samarbete mellan olika organisationer i och för lösande av gemensamma och tillfälliga uppgifter, såsom ordnande av lokalfrågan, ungdomsutställningar och ungdomsarbetsförmedling etc. Jag hoppas också, att denna begränsning av ungdomsrådets verksamhet kommer att beaktas i den kommande utredningen, och att man inte genom någon påbyggnad av ungdomsråden skapar en statlig

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

ungdomsrörelse, som skulle ledas av en för ungdomen inte önskvärd byråkrati. Det är med tanke på detta, som jag i likhet med herr Kyling skulle vilja uttala den förhoppningen, att våra ungdomsledare bli direkt representerade i den utredning som kommer att få till uppgift att reda upp ungdomsproblemet.

I förhoppning härom får jag efter dessa personliga kommentarer yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr **Sundqvist** erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det inlägg som herr Edberg här gjorde med viss adress till mig ger mig anledning att bara erinra om, att ett av mina huvudintressen i denna diskussion är, att det allmänna talet om och det allmänna bedömandet av ungdomen avföres från diskussionen. Jag delar således herr Edbergs uppfattning, att ingenting är sämre för denna diskussion än det allmänna bedömandet av ungdomen såsom vilsegången, respektive förträfflig. Detta försökte jag också framhålla i det inlägg som jag nyss gjorde. Jag ville försöka rikta uppmärksamheten bort ifrån ungdomen i allmänhet och till de faktiska förhållanden som enligt mitt sätt att se betinga den svåra situation i vilken ungdomen befinner sig. Jag pekade därvid på de båda förhållandena: det försvagade inflytandet från hemmen och det starka inflytandet från den s. k. nöjesindustrien.

Vidare anförde:

Herr **Wallentheim**: Jag har, herr talman, inte väckt någon motion i denna fråga, och jag tillhör inte heller det utskott som behandlat frågan. Följaktligen kan det kanske anses obehörigt av mig att nu ta tiden i anspråk för att säga några ord. Å andra sidan har jag emellertid under en mycket lång tid haft glädjen och förmånen att tillhöra ledningen för vårt lands största politiska ungdomsorganisation och under denna tid haft tillfälle att vara förbundets både studieledare och ordförande. Även om det är åtskilliga år sedan jag lämnade denna rörelse, har jag dock alltjämt i olika avseenden kontakt med ungdomen, och det är detta som motiverar att jag här yttrar några ord.

Jag måste säga, att det utlåtande som utskottet presenterat för kammaren i det stora hela utgör en mycket god kompromiss mellan den mångfald av synpunkter, ståndpunkter och, skulle jag vilja tillägga, spekulationer som legat bakom hela den diskussion som både inom och utom riksdagen uppstått i denna fråga. Jag har en bestämd känsla av att då man här har talat så mycket om ungdomens svåra läge, om ungdomens brister och fel i olika avseenden och om nödvändigheten att hjälpa ungdomen, så har detta tal inte alltid varit uttryck för det mest osjälviska intresse. Jag har icke kunnat undgå att märka, att här förefunnits baktankar från flera håll, där man velat utnyttja det rådande läget till att locka in ungdomen i sina speciella fällor. Det har mera varit detta som legat under, än att man velat hjälpa ungdomen. Jag tror, att utskottet handlat klokt, när man från dess sida icke har gett sig in på något allmänt skall på vår ungdom. Vad vi i detta fall ha fått uppleva, har ju många gånger varit det rena tungomålstalendet. Då jag hört detta, har det runnit mig i minnet några ord ur ett tal som lord Randolph Churchill, fader till den nuvarande engelske premiärministern, höll någon gång i början av 1880-talet, där han bland annat sade följande: »Att vara ung är utan tvivel en stor olycka. Det tycks uppväcka alla den mänskliga naturens värsta lidelser hos dem som ha sin ungdom bakom sig.»

Det är ytterligare en sak jag skulle vilja säga i detta sammanhang, och det är, att ekot av den debatt som förts här hemma har gått långt utöver landets gränser. Som alltid när påståendena bli våldsamt överdrivna och beskyll-

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

ningar kastade ut än hit, än dit, är det överdrifterna som går över gränserna. Jag har ett intryck av att de påtagliga överdrifter, som förekommit i vår ungdomsdebatt, ha skadat landets intressen. Överdrifterna ha utnyttjats av sådana krafter, som här söka tillfällen att misskreditera och misstänkliggöra vår demokratiska samhällsform, krafter, som propagera för helt andra samhällssystem än det demokratiska. Vi skola icke dölja den kritik, som här kan behöva komma fram, men vi skola å andra sidan ej heller kasta sten på oss själva. För alla, som äro demokrater, och för alla, som i ordets verkliga mening äro sant nationella, är det en uppgift att hålla bakdantarna och skadegörarna på denna punkt på avstånd.

Jag skall icke i dag taga upp diskussionen om problemet om ungdomen av i dag. Jag har i en debatt för ett par år sedan uttryckt vissa meningar om denna sak, och vad jag där sagt står jag alltjämt fast vid. Men jag skall gärna erkänna, att det är ett par punkter, som göra mig i viss mån bekymrad. Den ena punkten är det på sina håll onekligen tilltagande ungdomssuperiet. Det andra som gör mig betänksam är den hos många ungdomar bristande uppskattningen av penningars värde och den bristande förståelsen för en riktig sparsamhet.

Det förra, det tilltagande ungdomssuperiet har man fått exempel på kanske icke i främsta rummet i våra större städer, fastän det naturligtvis även där finnes, utan tendensen har kanske varit mera oroväckande, när det gällt utvecklingen på den rena landsbygden. Det senare, den bristande uppskattningen av penningars värde och den bristande förståelsen för sparsamheten möter oftast — på den punkten ger jag herr Kyling fullständigt rätt — hos den ungdom, som bor i föräldrahemmen och där föräldrarna av missriktat nit att hjälpa ungdomen icke taga ut av ungdomen vad som kan anses vara skäligt.

Men detta senare problem, herr talman, är i själva verket icke något ungdomsproblem utan ett föräldraproblem. Man kan där icke skjuta skulden på ungdomen.

Om det finnes vissa anledningar att på en del punkter rikta kritik mot ungdomen, finnes det vissa skäl i varje fall att göra några påpekanden för de äldre. Man har icke från de äldres sida förstått och velat förstå ungdomens behov och intressen, utan den har ibland bemötts med trångsynthet och intolerans. Jag skall icke giva mig in på den sociala sidan av detta problem, den sida som sammanhänger med ordnade bostadsförhållanden och sådana saker, utan jag skall taga några exempel på, hur svårigheter kunna möta ungdomen, när det gäller för ungdomen att klara sig på egen hand. Många gånger ha vi mött detta, att ungdomen försökt finna möjligheter till samling i ett självständigt föreningsliv. Det har många gånger mött motvilja från de äldre, när det gällt att upplåta mark till samlingslokaler. Det har mött motvilja från de äldres sida och möter än i denna dag motvilja från de äldres sida, när de sitta i kommunalförvaltningar och skolstyrelser, att upplåta skolans lokaler och kommunalhusen till i varje fall de politiska ungdomsorganisationerna. Jag tänker i detta sammanhang också på de ytterligt knappa anslag, som bildningsorganisationerna i vårt land alltjämt röra sig med. De centrala bildningsorganisationerna, A. B. F., Tjänstemännens bildningsverksamhet och S. L. S. ha tillsammans i statsanslag icke ens 50,000 kronor. Det är besvärligt om man skall kämpa sig till ytterligare en tusenlapp utöver vad som tidigare utgått. Om vi betrakta vad som gives för kulturella ändamål och se hur det snålas på varenda punkt samt jämföra det med hur man går till väga på andra håll, är skillnaden påtaglig. I förra veckans debatt fingo vi en upplysning om, hur t. ex. en enda tidskrift, som sysslar med fysisk fostran, kunde på vägar, som diskuterades, få icke mindre än 80,000

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

kronor till sin verksamhet eller betydligt mycket mera än vad de stora centrala bildningsorganisationerna i vårt land ha i statsanslag.

För några veckor sedan diskuterade vi här i kammaren frågan om att icke bara hemgårdarna utan också studiehemma skulle få bli delaktiga av utgående statsanslag. Det var många i denna kammare, som visserligen sade, att de principiellt icke hade någonting emot att studiehemma finge statsanslag, men som hängde upp sig på rent formella ting och sökte hindra, att studiehemma kunde bli delaktiga av anslag på detta område.

Jag skulle kunna fortsätta och giva exempel också av annan art. Jag skulle kunna giva exempel på, hur också enskilda sammanslutningar och stiftelser med stark ideell prägel bidragit till att släppa fram ett nöjesliv, som varit okontrollerat. Jag vet en kommun i Stockholms omedelbara närhet, där det finnes en viss värdefull tomtmark, som äges av en stiftelse i Stockholms stad. I denna stiftelses styrelse sitta personer, som äro allmänt aktade medborgare med ett i allmänna medvetandet mycket gott namn om sig, personer som jag tror många gånger tillhöra de grupper av medborgare, som förfasa sig över ungdomens nöjesliv. Jag skall icke säga så mycket om den inställning man från denna stiftelses styrelse kunnat ha, när kommunen velat köpa denna tomtmark. Jag skall icke säga så mycket om att stiftelsen föredrar att spekulera i stigande jordvärden framför att sälja detta område. Men vad jag skall uppehålla mig vid är att denna mark av stiftelsen upplåtits till okontrollerad campingverksamhet. En vacker natur har blivit förstörd, en stilla idyll har blivit hemorten för ett utpräglat busliv. Kommunen har vid olika tillfällen låtit förstå, att den önskar en annan ordning i detta avseende. Den värda stiftelsens styrelse har svarat, att den behövde pengar och såg bara på den saken. Tydligt handlar den efter den gamla maximen, att ändamålet helgar medlen.

Jag tror följaktligen, att när man talar om detta problem från de äldres sida, finnes det icke sällan rätt mycket hyckleri, som det verkligen är angeläget att utrota och bli av med.

Det gläder mig, att utskottet i sitt utlåtande här har så starkt pekat på de positiva åtgärderna, som den bästa vägen att komma fram till bättre förhållanden. Till detta rent positiva skall jag be att få knyta ett par reflexioner. Jag vill då återigen slå ett slag för de politiska ungdomsorganisationernas möjligheter. Man möter här och var ute i landet den uppfattningen, att ett politiskt arbete skulle vara sämre än annat föreningsarbete, att det politiska arbetet skulle ha mindervärdighetens prägel över sig. Man söker på alla tänkbara sätt hindra och försvåra för de politiska rörelserna, medan återigen de andra, s. k. ideella föreningarna gynnas.

Jag vill ej, att de politiska ungdomsorganisationerna skola ha någon förmånligare ställning, men jag kan ändå icke underlåta att påpeka, att de politiska föreningarnas verksamhet omspannar hela samhället och alla dess olikartade problem, medan däremot de s. k. ideella föreningarnas intressen många gånger omspanna ett mycket begränsat intresseområde. Jag tänker i det fallet på bildnings- och nykterhetsorganisationerna och på de religiösa sammanslutningarna. Är det något, som alla verkliga demokrater ha anledning att vara tacksamma över, är det just att vi ha organisationer, som bedriva denna på bred bas lagda samhällsfostrande verksamhet med anknytning till den politiska verksamheten. Jag hoppas följaktligen, att man genom debatterna kring ungdomsproblemen här skall kunna få fram ute i våra bygder en mera vid-synt anda i fråga om dessa saker än vad som tidigare i allmänhet kommit fram.

Den andra reflexionen, som jag skulle vilja göra, sker i anslutning till uttalandet om de s. k. ungdomsråden. Liksom herr Jonsson i Skutskär erkänner jag öppet, att ett samarbete mellan de olika ungdomsorganisationerna är av

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

största betydelse. Jag erkänner också, att det för detta samarbete kan vara nödvändigt att man skapar särskilda organisationer och att ungdomsråden kunna vara en naturlig form för detta samarbete. Men jag tror ej, att man skall giva sanktion åt dessa ungdomsråd som några permanenta och ständigt i arbete varande centralorgan på respektive platser. Vi få icke från samhällets sida söka pressa fram ett samarbete, där allt skall stöpas i en och samma form. Vi måste respektera de olika föreningarnas särart och stödja dem i deras självverksamhet. På det sättet kan man utträta något för ungdomen på lång sikt därigenom att varje organisation söker få grepp om den ungdom, som har sina intressen dragna åt det ena eller det andra hållet. Jag tror, att det är riktigt som både Socialdemokratiska ungdomsförbundet och även Svenska landsbygdens ungdomsförbund hävdad och som också herr Kyling synbarligen gjorde sig till tolk för, att samarbetet skall begränsas till vissa aktuella situationer och icke gå därutöver. Om man skulle gå in för att giva ungdomsråden samhälleligt stöd för deras allmänna verksamhet, skulle det betyda, att vi här finge en fast uppbyggd, centraliserad verksamhet, som skulle komma att ligga vid sidan av organisationerna själva. Vi skulle tvinga dem in i en form, där det hela icke skulle kunna bli någonting av och där, på grund av rädsla att stöta bort den ene eller den andre i rådet, den ena eller den andra organisationen skulle tvingas till att bli mycket neutral och till att överhuvud taget icke hävda någon mening. Det skulle bli deklARATIONER och uttalanden och utdragna diskussioner; av allt det där ha vi haft övernog.

Det skulle också betyda — det kanske allvarligaste — att de organisationer, som faktiskt spekulera i att det göres så litet som möjligt, att det är så liten verksamhet som möjligt och att man skall låta det hela löpa, skulle i detta fall få ett osökt tillfälle att göra sig gällande.

Jag skulle också vilja knyta några reflexioner till den punkt i utskottets utlåtande, där man talar om folkskolestyrelserna och deras möjligheter och lämplighet för att ingripa på detta område. Jag kan dela utskottets uppfattning i största allmänhet. Men skola folkskolestyrelserna i detta fall kunna göra någonting, tror jag, att det endast kan ske under förutsättning, att de ej försöka att taga ledningen och dirigera eller censurera vad som här kan möta från ungdomens sida utan i stället söka att underlätta övergången från den egentliga skolan till det frivilliga bildningsarbetet. I det fallet tror jag, att skolstyrelserna, när det gäller ungdomsvården på lång sikt, ha ofantligt mycket större möjligheter än barnavårdsnämnderna.

Liksom herr Edberg är jag mycket tveksam, om den utredning, som föreslås, skall knytas samman med 1939 års ungdomsvårdskommitté, i varje fall med dess ursprungligen givna direktiv att närmast intressera sig för ungdomsbrottsligheten. Jag tror, att det vore lyckligast, om man helt och hållet kunde frikoppla denna utredning från denna kommitté. Skulle det ej vara tänkbart, att för en gångs skull taga ett djärvt grepp? Skulle man icke kunna taga enbart representanter för ungdomsorganisationerna själva och låta dem utreda detta problem och icke släpa med den långa raden av jurister, byråkrater och allt det där, som anses vara en nödvändig ingrediens i varje kungl. svensk utredning? Jag tycker, att det vore något att fundera på, och jag tror, att man på den punkten ej skulle bli besviken. Om emellertid icke detta går för sig utan en sammankoppling måste ske, hoppas jag i varje fall, att betänkandena från denna kommitté bli skilda åt.

Detta är några reflexioner som jag velat göra. Jag har, herr förste vice talmann, intet yrkande.

I detta anförande, varunder herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Sundström* i Vikmanshyttan.

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

Herr **Andersson** i Södergård: Herr förste vice talman! Till detta utskotts-
betänkande skulle jag vilja knyta några kommentarer. Först skulle jag velat
yttra mig om vad som står på sidan 10 i utlåtandet där utskottet har under-
strukit vikten av frivilligt personligt arbete inom de stora folkrörelserna. Men
för att icke upptaga onödig tid kan jag på denna punkt inskränka mig till att
instämma i de synpunkter, som herr Wallentheim nyss framförde angående
denna sak. Ungdomsrörelserna vilja alldeles säkert betacka sig för varje byrå-
kratisering och varje förståtligande i en eller annan form i fråga om deras fria
verksamhet och möjligheter att i fortsättningen fritt bedriva sitt arbete.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om utskottets yttrande i fråga om
ordningsstadgan och i fråga om kommunernas möjligheter att inverka på till-
stånd att anordna tillfälliga nöjeställningar. Utskottet har ansett, att bara
det infördes en restriktiv tillämpning av ordningsstadgan skulle det icke behöva
göras några egentliga ändringar. Det anser det vara tillräckligt, att polismyn-
digheten har bestämmanderätten, men att kommunala organ såsom drätselkam-
mare, kommunalnämnd, nykterhetsnämnd och barnavårdsnämnd tillerkännas
yttranderätt i dessa ärenden. Utskottet avser här nöjeställningar av tivoli-
karaktär. Men efter min kännedom om förhållandena i min egen hemtrakt, blir
alltid kommunalnämnden hörd, låt vara att det spelar ingen roll, vilket ytt-
rande kommunalnämnden kommer med. Landsfiskalen avgör frågan i alla fall
och anses ha skyldighet enligt gällande ordningsstadga att fatta beslut i frå-
gan. Hörandet spelar ingen roll. Jag kan som exempel på det nämna vad som
nyligen hände i min egen hemkommun. Det var ett kringresande tivolisällskap
av icke just allra bästa sort, som begärde att en tid få ha förevisningar i sock-
nens största samhälle. Landsfiskalen ansåg sig icke kunna förbjuda tivoliäga-
ren detta. Kommunen beslöt enhälligt på kommunalfullmäktigsammanträde att
överklaga landsfiskalens beslut, vilket även av länsstyrelsen upphävdes. Sedan
har tivoliägaren överklagat länsstyrelsens beslut för att få detsamma upp-
hävt. Det väntas i dagarna avgörande av Kungl. Maj:t.

Jag menar, att man skall ha det minsta möjliga av dessa kringresande tivoli-
sällskap. Att icke kommunerna ha fullständig vetorätt anser jag vara orimligt.
De skulle väl i all rimlighets namn, om de äro eniga, kunna befria sig från
dessa mindervärdiga nöjeställningar, som bruka ha till syfte att tjäna
pengar särskilt på den yngsta ungdomen. Det är icke i något avseende folk-
nöjen av något värde utan det är i alla avseenden undermåliga nöjen. Jag tyc-
ker, att på den punkten har verkligen utskottet tagit alltför lätt på frågan.

Sedan är det en annan sak, som jag också med några ord vill beröra. Det är
detta tal om filmcensuren och den svenska filmproduktionen. Det brukar näm-
ligen vara så, att finnes det en samlingslokal av den storlek, att den kan an-
vändas även som biograflokal, förekommer där någon eller några dagar i
veckan biograföförevisningar. Hittills ha dessa lokalers ägare, föreningar av
olika slag och vem det vara må, kunnat tämligen fritt avgöra, till vilka bio-
grafägare de velat uthyra sina lokaler. De ha alltså haft möjlighet att något så
när bestämma över biograföförevisningarnas karaktär. Detta torde bli tämligen
svårt i fortsättningen på grund av ett avtal, som träffats mellan Sveriges bio-
grafägareförbund å ena sidan samt producenter och distributörer av svensk
film å andra sidan, varigenom dessa parter skaffat sig fullständig monopolrätt
på förevisning av film och tydligen syfta till en ekonomisk utsugning av ägarna
till de lokaler, som kunna användas även till biograflokaler. Sälunda skall
exempelvis, om någon vill i en nyuppförd lokal upptaga biograföförevisningar,
han göra ansökan därom till denna monopolsammanslutnings prövningsnämnd
och därvid bifoga 100 kronor bara för att täcka kostnaden för tillståndets med-
givande. Och om detta sedan icke räcker, så skola de ha möjlighet att taga ut

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

ytterligare pengar av lokalägarna. Det är åtskilligt annat i denna överenskommelse, som kunde vara värt att omtala. När staten nu går in för att hjälpa föreningarna till samlingslokaler, vill jag erinra om att om det skulle vara så, att lokalerna icke behövdes alla dagar för föreningslivet utan eventuellt någon eller några dagar skulle uthyras för biograföfövisningar, så är detta monopolföretag genast färdigt att söka tillskansa sig oberättigade inkomster. Det är nämligen endast under förutsättning att det träffats ett avtal, som man kan få visa svensk film. Företaget har till och med varit så förutseende, att det i cirkulär, som utsänts till samtliga banker, varnat bankerna för att låna pengar till föreningar eller enskilda, som ämna bygga lokaler, vilka eventuellt kunde komma att upplåtas för biograföfövisningar. Det kan inte vara förenligt med kommunernas och statens intressen och med samhällets bestämmanderätt, att sådana monopolsammanslutningar bildas. Det är ju fråga om en tydlig efterrapning av det sorgligt ökända Stim. Just därför att utskottet har berört även denna fråga, har jag velat peka på, hur dessa monopolföretag hållit sig framme.

Sedan vill jag bara med några ord understryka, vad flera talare redan ha sagt, att de åtgärder, som böra vidtagas och som en kommande utredning kan komma att föreslå, framför allt böra avse hjälp till självhjälp för ungdomsorganisationerna själva. Det bör icke vara alltför mycket förbud, men man bör klart aktgiva på de stora faror, som hota, och i dessa allvarliga tider bör allt, vad göras kan, göras för att avlägsna dessa faror. Jag tänker härvidlag icke minst på spritmissbruket bland ungdomen.

Herr *Pettersson* i Dahl instämde häruti.

Herr *Gustafsson* i Tenhult: Herr förste vice talman! Mot utskottets förslag att frågan om förbättrad ungdomsvård skall hänskjutas till ungdomsvårdskommittén och att denna kommitté skall förstärkas med ledamöter från ungdomsorganisationerna har jag ingen erinran att framställa. Det synes mig vara ett gott förslag. Jag vill emellertid uttrycka den förhoppningen, att vid denna förstärkning också någon representant för de frikyrkliga organisationerna och även gärna någon representant för de kyrkliga organisationerna måtte insättas i kommittén. Jag anser mig ha skäl att framställa dessa önskemål, enär Svenska missionsförbundets ungdomsrörelse är den fjärde i storleksordning här i landet. Den har för närvarande något över 68,000 medlemmar. Det har ju här från ett par talares sida framställts önskemål om att de politiska ungdomsorganisationernas krav måtte beaktas, när det gäller att lösa denna fråga. Jag anser rättvisan kräva, att de kristna ungdomsorganisationerna icke sättas i en sämre ställning än andra ungdomsorganisationer.

Det var ännu en sak, som jag ville säga några ord om. Det gäller statens understödande av ledarutbildningen. Jag tror icke, att det skulle vara lyckligt, om vi här i landet skulle få en statligt dirigerad ungdomsverksamhet. På frikyrkligt håll torde man ha den uppfattningen, att statens understöd helst bör givas till organisationernas egen ledare, utbildning i form av stipendieanslag, fria resor eller nedsatta biljettpriser på järnvägarna vid bevisande av kurser eller också på annat sätt. Mot tanken på inrättandet av ett gemensamt ledarinstitut ställa vi oss skeptiska på frikyrkligt håll, ty ledarna av ungdomsorganisationerna måste ju utbildas med hänsyn till de speciella förhållandena inom varje särskild ungdomsrörelse. Det var närmast detta jag ville framhålla. Om staten skall giva understöd till ledareutbildningen bör det givas direkt till varje organisation. Vidare bör det icke givas något understöd för ledarkurser, som tillkommit på enskilt initiativ.

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

Det var, herr talman, dessa synpunkter, som jag ville giva uttryck åt, och jag har intet yrkande.

Herr Senander: Herr talman! Grundfelet i argumentationen från deras sida, som kritiserat ungdomen, är, att de fullständigt bortsett ifrån den naturliga utvecklingen i samhället. Det är klart, att om man gör det, så kommer man till de befängda slutsatser beträffande ungdomen, som flera talare här ha dragit. Det är ju nu så, att varje samhälle har en materiell grund och en ideologisk, en andlig påbyggnad, som är en reflex av den materiella grunden. Varje försök att ändra den ideologiska påbyggnaden utan att ändra den materiella grunden måste självfallet vara dömt att misslyckas.

Här har man framhållit, framför allt i dagens debatt, att orsaken till vad man påstår vara ett missförhållande bland ungdomen är, att föräldraauktoriteten har undergrävt. Som jag sade i mitt första anförande, så är det hopplöst att försöka att återföra förhållandena i det avseendet till vad de voro tidigare. Den föräldraauktoritet, som man här talar om, är en föräldraauktoritet i gammal bemärkelse, och varje försök att återställa en sådan föräldraauktoritet måste misslyckas. Numera får man gå på helt andra linjer. Man måste se hemmen och föräldraauktoriteten ur synpunkten, att förhållandena nu äro annorlunda än förhållandena voro för femtio, sextio år sedan. Den föräldraauktoritet, som fanns då, tog sig mest uttryck i tämligen diktoriska, för att icke säga drakoniska åtgärder från föräldrarnas sida gentemot barnen. Vår tid brukar prisas som en demokratisk tid. Därav borde också följa, att man demokratiserade förhållandena också i hemmen. Man bör söka leda barnen och icke genom diktat påtvinga dem sin vilja. Det är detta, som fordras, och det skulle jag vilja ha sagt till dem, som tro, att man genom ett återställande av föräldraauktoriteten i gammal bemärkelse skulle kunna bemästra det s. k. ungdomsproblemet.

Påståendet om att den s. k. ungdomsbrottsligheten skulle vara omfattande har i debatten spelat en viss roll. Jag instämmer med den talare, som framhöll, att frågan om ungdomsbrottsligheten bör utskiljas från det allmänna ungdomsproblemet. Jag skulle därtill vilja framhålla, att gjorda undersökningar visat, att det icke existerar någon mera anmärkningsvärd brottslighet bland ungdomen. Den är icke större än den brottslighet, som förekommer bland de äldre årgångarna, snarare proportionellt mindre. Statsrådinnan Möller har gjort en undersökning av denna sak, och denna undersökning visar följande. I åldersgruppen under 15 år och i åldersgrupperna 15—18 år ökade brottsligheten under år 1939, som ju till större delen var ett fredsår, men sjönk under år 1940 tillbaka till 1938 års nivå. I åldersklasserna över 18 år fortsatte stegringen, och kraftigast var den bland personer över 25 år. Det visade sig alltså, att brottsligheten stegrats mera i de äldre åldersklasserna än bland ungdomen. Följaktligen bör man icke åberopa sig på ungdomsbrottsligheten som skäl för åtgärder mot ungdomen.

Här har också talats om tivolinöjenas dåliga inverkan på ungdomen. Ja, nu finns det ju skillnad i det avseendet liksom i alla andra. Det finns tivolinöjen, som faktiskt äro sådana, att de kunna accepteras av vem som helst. Tag exempelvis Lisebergs nöjesfält i Göteborg! Det är ju en tivolianläggning av mycket stora mått, men ingen har där nere velat göra gällande, att ungdomen, genom att besöka denna tivolianläggning, skulle utsättas för särskilt dåliga inflytelser. Sedan vill jag understryka, vad jag sade tidigare, att man icke bör försöka att återföra nöjena till den gamla nivån. Man får acceptera de nöjen, som för närvarande finnas och vilka, såsom jag tidigare framhöll, äro en återspeglning av utvecklingen i dess helhet.

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

Herr talman! Jag vidhåller trots de inlägg, som gjorts i annan riktning, vad jag tidigare framhållit, och jag anser, att man bör sluta upp med försöken att medelst tvångsåtgärder dirigera utvecklingen bland ungdomen, ty sådana åtgärder komma att misslyckas.

Herr Paulsen: Herr talman! När man lyssnat på den här debatten och hört, vad de flesta talare haft att säga, så skulle man kunna tro, att ungdomen här i landet vore ovanligt dålig, men för min del tror jag inte på den saken. Jag är övertygad om att dessa talare, som beständigt klanka på ungdomen, ha glömt sin egen ungdom eller också äro de i förtid utbrunna. De ha icke en tanke på hurudana de själva voro, när de voro unga. De glömma, att ungdom behöver nöjen. Ungdomen, om den är som den skall vara, är ju sprittande glad. Inte kan den sitta stilla inne i tränga och mörka lokaler! Den behöver komma ut och röra på sig och glädja sig tillsammans med jämnåriga. Varför skall man klanka på ungdomen? Hurudana nöjen vill man, att ungdomen skall ha? Skola ungdomarna sitta hemma hos föräldrarna, som man gjorde i forna tider, särskilt på de stora gårdarna, men där hade man god plats. Det skulle taga sig ut i en stor familj med ett rum och kök, om de vuxna ungdomarna skulle vara inne och roa sig med sina vänner, när barnen sutto och läste sina läxor! Det skulle bli nöje både för de unga och för de gamla! Ungdomen måste ha någonstans att taga vägen. Den saken bör man kunna ordna i vår tid.

Sedan var det en talare, som talade om sprit och dans som det mest fördärliga för ungdomen. För all del! Visst är spriten fördärlig för ungdomen, men ha ungdomarna tillgång till så mycket sprit nu för tiden? De få ju ingen motbok, hembränning är förbjuden, smuggling likaså. Jag tror icke, att ungdomarna kunna få så förfärligt mycket sprit i kroppen nu för tiden. Det var en annan sak i min ungdom. Då var det möjligt för ungdomarna att få sprit och sprit i hur stora mängder som helst! Jag vill säga, att den ungdom, som fanns då, det var en annan ungdom än den, som finns nu. Den ungdom, som finns nu, är mycket bättre. Då jag var ung, tyckte ungdomen om att gå omkring och skräna och skråla på vägarna och »leva bus». Det förekom ju också, att man icke gjorde detta utan i stället kom tillsammans och dansade vid vägkorsningarna och hade roligt. Man har talat om dansens fördärv. Kan man se något vackrare än unga människor av olika kön, som taga varandra i famn och sprattla på i en virvlande dans. Det är ingenting att fördöma utan snarare att glädjas åt, att unga människor dansa och roa sig, och man skall inte säga, att ungdomen nu är sämre än den var förr. Det är bara de, som äro gamla och utbrunna, som klanka på ungdomen, och det har sådana människor gjort i alla tider. Ungdomen nu för tiden är mycket bättre och mera målmedveten än ungdomen var förr. Man skall icke klandra, vad som icke är värt att klandras.

Herr Svedman: Herr talman! Det har väl alltid rått en viss spänning mellan gammalt och nytt, mellan äldre och yngre. Här i debatten i dag har talats om Harald Blåtand. Jag skulle vilja ur samma källa, »Röde orm», citera, vad broder Willibald sade, när Röde orm hade seglat upp för Themsens och på stranden möttes av stora folkskaror, bestående mest av ungdom, som icke uppförde sig så, som han väntat: »Ungdomen börjar bli svår nu för tiden», sade han. »Nu för tiden», det var i slutet på 900-talet, alltså för nära 1000 år sedan, och detta ger ju vid handen, att det icke är någon för vår generation karakteristisk tidsföreteelse, att man har anmärkningar att göra mot tidens ungdom.

Går man ut och ser på jordbrukets ungdom, går man in i fabriken och betraktar industriens ungdom, och går man till universitet och högskolor och

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

ser på dess ungdom, skall man finna, att ungdomen ingalunda är dålig utan bra och bättre nu än för 40—50 år sedan. Jag har sett mycket av den manliga ungdom, som för närvarande gör beredskapstjänst. Jag har sett den i förläggningar och under transporter till lands och vatten. Den gör ett gott intryck, och även om det är sant, som Kipling säger, att »en kasern aldrig lär bli en helgonafabrik», så må svenska folket vara tacksamt för att det har den ungdom i krigsberedskapen, som det har. Man skulle i detta sammanhang även kunna nämna ungdomen och idrotten.

Därmed är dock ingalunda sagt, att det icke finns rum för berättigad kritik. Det finns nämligen undantag från regeln, och dessa undantag äro för många och för markanta, så att, om utskottet har rätt, när utskottet säger, att ingen anledning finns att antaga, att nutidens ungdom är sämre än tidigare generationers ungdom, så har utskottet också rätt, när utskottet anmärker, att för äldre generationers ungdom representerade föräldrarna och religionen den andliga auktoriteten.

Utskottet tillägger: »Föräldraauktoriteten har emellertid i stor utsträckning upphört, och religionen har också i många fall förlorat sitt grepp om folket.» Man hade väntat, att utskottet efter dessa riktiga iakttagelser med kraft skulle ha betonat önskvärdheten av att dessa auktoriteter återupprättades. Det har emellertid utskottet icke gjort. En hemmets och hemlivets renässans är vad vi behöva. Konsten att umgås i trängre kretsar, närmast den egna familjens medlemmar och deras vänner, måste återupplivas. Man talar om ungdomsvård och ungdomsledare. Det finns inga mera naturliga ungdomsledare än föräldrar och lärare, och därför måste samverkan mellan hem och skola bli starkare än vad den för närvarande är.

Det finns ett franskt ordspråk, som säger, att allt beror på uppfostran. Det är så sant, som det är sagt, och uppfostran i våra dagar är tyvärr i allt för stor utsträckning för slapp. Slappheten är beklagligtvis i stor utsträckning tillfinnandes i hemmen. Det är en underlig illustration till årets folkskolejubileum, när en trettioåring skriver till regeringen och ber om regeringens hjälp att få lära sig läsa och skriva, därför att hans släpphänta föräldrar försummat att låta honom lära detta. Det blir också ett helt annat och starkare band av kärlek, vördnad och tacksamhet mellan en dotter och hennes mor, när t. ex. dottern ligger vid moderns sida och plockar potatis i en lerig åker än när hon ligger på chäslongen, röker cigaretter och läser Filmjournalen, medan modern skurar trapporna. Den bekante psykologen professor Alfred Adler berättar, att den dystraste syn han mötts av här i livet var, när han på en celldörr i Sing-Singfängelset läste orden: »Mor, hit har jag kommit, därför att du skämde bort mig.» En mera fruktansvärd anklagelse kan väl näppeligen framställas. Att sådana yttringar överhuvud taget kunnat konstateras beror på slappheten. Ja, det har en djupare grund, det beror därpå, att de äldre icke ha lärt ungdomen att förstå de lagar, som reglera livet, inte ha lärt ungdomen, att Nemesis följer i Hybris' spår, även om avståndet mellan dem understundom är ganska stort. Det är förbrytelsen mot dessa lagar, som vi nu se följderna av runt omkring oss i världen.

Jag tror inte att utskottet har visat på den rätta vägen för en verklig och varaktig förbättring av den ungdom, som behöver förbättras. Jag förstår de svårigheter, som föreligga, och jag begriper utskottets välmening, men denna fråga har en djupare innebörd, herr talman. Ytterst bottna den och dess lösning däri, att vi måste skaffa oss en fastare moralisk grundval för vår kultur.

Fru **Ronnebäck**: Herr talman! Jag har vågat begära ordet i denna debatt, där så många skiftande meningar och åsikter redan framförts, för att ge ut-

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

tryck åt några synpunkter på det berörda problemet, vilka jag tycker kommit litet i skymundan och som jag anser vara av den betydelse, att de böra bli anförda i detta sammanhang.

Till att börja med skulle jag vilja kraftigt understryka den äldre generationens meddelaktighet i ansvaret för de rådande förhållandena inom ungdomsvärlden av i dag. Det är i stor utsträckning den generationen, som bär ansvaret för ungdomsproblemet. Vårt ansvar består framför allt däri, att vi inte genom vårt personliga föredöme givit ungdomen bättre ledstjärnor och säkrare kompass att styra efter, när den skall försöka anpassa sig i tillvaron. Jag tänker i det sammanhanget särskilt på den personliga livsföringen, som man i stor utsträckning anser vara en privatsak och skild från de ideal, som man annars bekänner sig till. Det är i högsta grad orättvist och även fullkomligt gagnslöst att anklaga ungdomen för sådant — alkoholvanor och restaurangdans, för att nämna ett par exempel — som man själv tillåter sig. Det är en god regel, som borde vara en oskriven lag för alla, att man inte skall ställa andra krav på sina medmänniskor, i det här fallet på ungdomen, än dem man är beredd att ställa på sig själv.

Ungdomen har goda ögon och snabb uppfattningsförmåga samt en starkt utpräglad känsla för renhårighet. Vilja vi, att de unga skola tillägna sig en ny och stramare livsstil — och för min del anser jag, att det är önskvärt — måste vi också vara villiga att själva praktisera denna stramare livsstil inför de ungas ögon; i all synnerhet måste detta gälla alla dem, som på ett eller annat sätt inneha en ledande ställning. Vi veta hur beroende ungdomen är, trots sin karskhet, av auktoriteter och idealgestalter. Ledarnas personliga föredöme betyder mycket mera än man i vanliga fall tror, och ansvaret i detta avseende inför ungdomen är stort för var och en, som på något sätt har allmänhetens ögon riktade på sig. Det personliga föredömet är en fråga, som på det djupaste borde beröra var och en, som på något sätt har med ungdomen att göra — inte bara dem för övrigt, utan vi borde alla ställa oss allvarligt och konkret inför frågan, vilket föredöme och vilket intryck vi ge ungdomen genom vårt eget sätt att leva.

Jag skulle också i detta sammanhang vilja säga ett par ord om föräldrarnas och hennens ansvar. En hel del är redan sagt i diskussionen, men ibland verkar det ändå, som om man tänkt alltför litet på att orsakerna till diverse missförhållanden många gånger kunna spåras tillbaka till den allra tidigaste barn domen. Jag avser nu inte rent yttre förhållanden i hemmet, trångboddhet, fattigdom och andra svårigheter. De ha alldeles givet — det vill jag mycket starkt understryka — sin betydelsefulla andel, den kanske största, i ungdomsproblemet; detta är alldeles självklart, och det ha andra här i dag också talat om. Jag tänker mera på den inställning till livet, som grundlägges i hemmet och som föräldrar i allmänhet kanske alltför litet beakta. Fostran i hemmet avgör, om barnet skall växa upp till en *kravmänniska*, som huvudsakligen är inriktad på att tillfredsställa sina egna önsknings. Och jag är rädd för att man i alltför många hem är litet för mycket benägen att redan från första början lyssna till och ge efter för barnens önsknings. I bästa välmening göra vi föräldrar i så fall våra barn stor skada. Alldeles särskilt gäller detta förhållandet till pengar och ägodelar överhuvud taget. Vi föräldrar äro så inställda på att våra barn skola kunna hävda sig i konkurrensen med andra barn, och många av oss äro också fallna för begäret att »vara värst» när det gäller barnen, och så utvecklar sig det hela till en formlig tävling, som leder till att man många gånger använder pengar på ett ganska oansvarigt sätt. Och vinsten, den tas hem av affärsmännen i olika branscher.

Det har utbildat sig en standard på kläder och leksaker och andra ting, som

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

är ödesdiger. Eller har det inte gått alltför långt, när vi fått årsmodeller t. o. m. på barnvagnar? Redan hos barnen uppammar man en längtan efter lyx. Det är ju tillräckligt att ta en titt på nutidens dyrbara, lyxbetonade leksaker, som utställas i de stora varuhusens fönster, leksaker som inte på minsta sätt kunna uppväcka den egna skaparlusten utan bara vädja till de yttre sinnena. Även om dessa saker inte äro överkomliga för folk i allmänhet, utöva de i alla fall en mindre önskvärd inverkan på barnasinnets. Även det fattiga hemmets barn har sinne för det som är vackert och kan upptändas av begäret att äga de vackra men oåtkomliga sakerna.

Förhållandet är detsamma när det gäller kläder och fickpengar — samma tävlan mellan barnen och mellan barnens föräldrar! Många ge barnen fickpengar därför att andra föräldrar göra det, och i de flesta fall blir det nog så, att vi ge mera än vi egentligen hade råd med. Vi glömma bort att också givandet skall vara en form av uppfostran, och att för pengarna bör det lämnas någon motprestation. Jag tror, att vi föräldrar måste med beklagande konstatera, att vi ha misslyckats med att lära våra barn respekt för pengars värde, ett förhållande som mycket ofta leder till tråkiga konsekvenser. Kraven på fickpengar öka nämligen automatiskt, och så är man snart framme vid det förhållandet, som är tämligen vanligt i våra hem, att när barnen få egna inkomster betraktas huvudparten av dessa som fickpengar, medan föräldrarna, oavsett ekonomiska förhållanden, få svara för utgifterna för mat och husrum. På det sättet öka möjligheterna för ungdomen att använda pengarna efter eget gottfinnande och utan en verklig ansvarskänsla, och man vänjer sig vid en standard i fråga om kläder och nöjen, som egentligen ligger ett gott stycke över de egna tillgångarna. Hemmen skulle kunna göra barnen den allra största tjänst genom att lära dem sparsamhet i unga år och att handskas med pengar under ansvar. Då skulle vi slippa mycket av den tragik, som döljer sig i statistiken om ungdomsbrottsligheten.

Jag delar den uppfattning, som framförts av en del talare i denna debatt, att vi måste komma fram till en andlig förnyelse av hemmen. Jag tror, att den största och mest positiva hjälpen till ungdomen skulle vi kunna ge genom att skapa sådana hem för barnen, där föräldrarna med större ansvarskänsla och genom eget personligt föredöme fostrade sina barn, icke till individualistiska kravmänniskor utan till *gemenskapsmänniskor* med förmåga att leva i en självdisciplinerad frihet under hänsynstagande till sina medmänniskor och med ansvar för samhällets angelägenheter.

Till sist skulle jag beträffande det föreliggande utskottsutlåtandet vilja säga, att jag delar herr Edbergs uppfattning, att det inte är lyckligt att sammankoppla denna stora utredning med utredningen om ungdomsbrottsligheten. I utskottets utlåtande uttryckes emellertid önskvärdheten av att den sittande kommittén utökas med representanter för ungdomsorganisationerna. Det vill jag kraftigt understryka och samtidigt betona det berättigade i att i så fall även den kvinnliga ungdomen blir representerad i kommittén.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Ehuru jag varken är motionär eller ung — det har ju alluderats på att talarna här varit för gamla och antika i sina synpunkter och därför inte riktigt kunde förstå problemet — har jag dock tillåtit mig begära ordet. Jag har gjort det därför att frågan är så oerhört betydelsefull, och det är också ett par av de hållna anförandena, som uppkallat mig. Gent emot påståendet att vi som yttra oss i frågan skulle vara för gamla skulle jag vilja säga, att har man fostrat några ungdomar och fått dem ut

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

i livet i denna kritiska och bistra tid, bör man knappast anses som fullständig analfabet på området.

Det var herr Senanders första anförande, som illa berörde mig; när han yttrade sig andra gången var han betydligt spakare. Ty något mer verklighetsfrämmande än herr Senanders yttrande då får man sällan lyssna till här, utom möjligtvis från herr Senanders sida. Han tillät sig i sitt anförande att med anledning av en utredning han fått i sin hand anklaga en del läkare, präster och andra personer, som i sin dagliga gärning konfronteras med de faktiska förhållandena på området, för ovederhäftighet. När man känner, hur tolerant man också ansvarskännande — jag ber att få betona tolerant — exempelvis vår läkarkår är, måste man på det bestämdaste tillbakavisa herr Senanders insinuation på den punkten.

Det är ingen här idag som anklagat ungdomen. Såvitt jag har kunnat finna har icke heller någon motionär gjort det, och allra minst vill jag göra det. Men man kan knappast underlåta att rikta något av anklagelse mot föräldrar och målsmän — det har gjorts här redan — och mot samhället för att man på dessa håll inte mer beaktat farorna i de ungas väg och inte sört bättre för ungdomsvården. Att läget för närvarande inte är det bästa torde väl de flesta vara villiga att erkänna. Om läget idag är bättre eller sämre än förr är inte lätt för oss att bedöma, då vårt synfält är alltför begränsat.

Herr Paulsen, som ju ofta tar genvägar i sitt resonemang, var färdig med slutsatsen, att det nu är bättre än någonsin. Det är nog endast fasaden som är bättre nu än förr, polityren är litet annorlunda, det är den enda verkliga slutsats man kan komma till. Men aldrig någonsin tillförne — såvitt vi känna och om de uppgifter vi ha äro riktiga — ha väl dansbanorna och nöjesplatserna varit så frekventerade som för närvarande, trots att ungdomskadern är tunnare nu än på länge; det är statistiskt bevisat, att dessa kadrer tunnat ut. Aldrig ha heller de beivrade fylleriförseelserna bland unga människor varit så många som nu. *En fjärdedel* av alla beivrade fylleriförseelser gäller unga människor, och den siffran stiger oavslutligt. Det är en siffra, som inte är diktad, utan i den mån man skall kunna lita på ämbetsverken är den faktisk. Läkare på våra förlösningssanstalter — härvidlag har jag direkta uppgifter — kunna berätta om en våldsam stegring i våra dagar av antalet s. k. minderåriga barnaföderskor, och det har väl något att säga, herr Senander. Nutidens hejdlösa nöjesliv leder också, det äro vi väl överens om alla, till en andlig utarmning inom stora skikt av vår ungdom, vilket i sin tur medför — något som herr Wallentheim var inne på — allvarliga ekonomiska konsekvenser för de unga.

De unga ha ju numera goda inkomster, vida bättre, även om man ser det procentuellt, än de någonsin haft, men uteliv och nöjesprofitörer få alltför stor andel av dessa goda inkomster. Man hör exempelvis mycket ofta lantbrukare berätta, hur de unga, som äro anställda hos dem, vecka efter vecka förbruka sin arbetsinkomst på nöjen och dylikt, så att de ha stora svårigheter med att skaffa sig behövliga kläder eller en cykel. Sådana inköp måste de ordna med långfristiga avbetalningar trots att deras inkomster äro så goda. Och i våra städer och samhällen möta vi alltför många liknande fall.

Någon talade om att hemmen hade stor skuld till förhållandena, och det vill jag inte heller bestrida. Alla ansvarskännande spörja därför med iver efter hjälpmedel. Och jag må väl få understryka, vad som sagts om vad vi framför allt behöva: en hemmens renässans. Att åtgärder också böra vidtagas för att röja undan vissa faror i de ungas väg är uppenbart. Här gäller det, att hemmen och samhällena böra gå hand i hand, så att inställningen i hemmen — i den mån vi få uppleva en renässanstid i den vida utsträckning vi önska beträffande de ungas fostran och vård — inte motarbetas genom samhälleliga åt-

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

gärder och bestämmelser, utan att de luckor — sådana finnas många — som uppstå, när det gäller ungdomens fostran och vård i hemmen, i någon mån fyllas genom samhälleliga åtgärder.

Att vissa restriktiva åtgärder äro ofrånkomliga är uppenbart. Men restriktioner med förstånd skada aldrig, det ha vi som växt upp i den gamla goda tiden — förlåt uttrycket! — en livlig förnimmelse utav. Det fanns inte så drakoniska föreskrifter som herr Senander ville påstå, men det fanns en del restriktioner. Vi äro glada över den nya andan av kamratskap i de nutida hemmen, vilket dock inte utesluter behovet av auktoritet.

Nå, vilka åtgärder skola vi vidtaga? Låt mig få understryka något, som utskottet hänvisat till i sitt utlåtande. Vi måste till en början se till, att vi försvåra åtkomsten av rusdrycker för de unga. Jag hoppas även, att vi någon gång innan vi skiljas få tillfälle att diskutera den aktuella frågan om restaurangdansen, ty att den är en farlig fallgrop för de unga äro vi överens om. Och det är väl ingen, som reagerar på den punkten och anser, att vi skola öppna portarna för de unga när det gäller åtkomsten av rusdrycker. Det gäller ock att söka sanera nöjeslivet. Förbud är otänkbart — ingen klok människa påyrkar det — men en sanering är behövlig. Det gäller att ge kommunerna litet mer att säga till om på detta område. Förra hösten träffade jag en kommunalnämndsordförande, som var högeligen upprörd över att kommunens alla försök att sanera nöjeslivet inom socknen omintetgjorts genom länsstyrelsens beslut. Landsfiskalen hade gått kommunalnämnden till mötes och vägrat tillstånd till åtskilliga tillställningar, men länsstyrelsen upphävde beslutet och beviljade ansökningarna, och så fick man dras med den ena nöjestillställningen efter den andra varenda lördag och söndag, med deras ekonomiska och andra påföljder, som jag förut vidrört.

Jag tror också, herr talman, att vi skulle behöva sanera litteraturen en smula. Det kommer ut mycken snusk-literatur på kända förlag och av erkända författare. Herr Edberg talade om de kolorerade tidningarna. Att de äro illustrerade betyder ju ingenting, men det finns väl åtskilliga alster — det hoppas jag herr Edberg erkänner — bland denna kolorerade press, som vi inte gärna vilja gynna eller anse gagneliga. Eventuella restriktioner finge naturligtvis införas med förstånd.

Som bevis för riktigheten av vad jag här anfört kan jag nämna, att jag en kväll i förra veckan fick i min hand en bok från ett av våra största förlag, skriven av en av våra namnkunnigaste svenska författare. Jag brukar läsa några timmar innan jag somnar och kom då till ett kapitel av den art, att jag anser det högst ödesdigert, om unga människor i en viss ålder skulle få läsa en framställning i den formen. En sanering av litteraturen betyder inte en standardsänkning — man kan faktiskt skriva vackert utan att skriva vad jag rent av kallar snuskigheter! Att den ideella ungdomsrörelsen behöver stöd därom äro vi ju alla överens, och det är också uppenbart, att samhället bör giva ett bättre handtag än hittills åt de ungas studieintressen. Samhället anslår ju oerhörda belopp åt den studerande ungdomen men giver alltför litet stöd åt dem, som icke kunna tillgodogöra sig dessa bildningsmöjligheter men som ändock vilja skaffa sig ökade kunskaper.

Jag har förmånen att tillhöra styrelsen för en praktisk skola, där man verkligen kan se vilka svårigheter den medellösa ungdomen har, när det gäller att fylla luckorna i sitt vetande och hur njugg staten är med understöd och hjälp därutinnan. Här bör samhället gå fram litet radikalare.

När det gäller restriktionerna vill jag stryka under vad utskottet sagt om filmen. Jag är visserligen icke expert på det området, men äro vi ändå inte överens om att svensk film i alltför många fall är tunn och innehållslös. Ut-

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

skottet har, synes det mig, visserligen valt mycket goda ord därvidlag men uttalat sig väl mildt ifråga om censuren. En skärpning av utskottets uttalande hade icke varit ur vägen.

Ja, herr talman, det är åtskilliga i denna kammare, som under det debatten fortskridit timme efter timme låtit ett stilla leende möblera om sina drag, när den ena talaren efter den andra uppträtt. Men denna fråga är dock vår största välfärdsfråga. Vi anslå nu och då miljarder till vårt yttre försvar, och vi kunna diskutera i timmar en sådan fråga som förstатligande av den elektriska energien. Då ha vi all anledning att anslå en dag och ännu mera om så behöves för frågan om ungdomsvården, ty vad gagna våra nationella tillgångar, om ungdomen skulle bli mer eller mindre anfrätt av det onda?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets föreliggande utlåtande.

Herr **Hallberg**: Herr talman! Det var en punkt i herr Edbergs i övrigt tänkvärda anförande, mot vilken jag skulle vilja göra en liten invändning. Herr Edberg yttrade nämligen, att den fråga, som vi nu diskutera och bereda oss att remittera till 1939 års ungdomsvårdskommitté, i själva verket icke har att göra med denna kommittés arbetsuppgift, som ju skulle vara att komma till klarhet om åtgärderna mot ungdomsbrottsligheten. Herr Edberg fick erkännande i den punkten av fru Ronnebäck. Jag vill emellertid hävda en rakt motsatt uppfattning, och jag tror, att jag därvidlag befinner mig på kommitténs sida. Den här frågan sammanhänger i själva verket intimt med frågan om ungdomsbrottsligheten.

Jag vill erinra om det tal fängelsedirektör Axi höll härom dagen och vari han framhöll, att brottsligheten bland unga flickor under de senaste 15 åren ökat med 158 procent medan ökningen för pojknarnas vidkommande stannar vid 40 å 50 procent. Fängelsedirektör Axi anförde alldeles riktigt, att en del av denna ökade ungdomsbrottslighet kan skrivas på nödens konto. Nöden driver dem att begå tjuvnadsbrott och även en del andra arter av brott. Men, tillade fängelsedirektör Axi, en mycket väsentlig del av denna ungdomsbrottslighet under de sista 15 åren får utan tvivel även skrivas på alkoholismens konto och på ett alltför livligt florerande och ohämmat nöjeslivs konto.

Med hänvisning till ett sådant auktoritativt uttalande synes det mig, att man har rätt att säga, att denna fråga mycket intimt sammanhänger med problemet om ungdomsbrottsligheten. Även ur andra synpunkter kan man göra gällande detsamma. Jag tror således, att kammaren med stort lugn kan följa utskottets förslag att remittera hela detta ärende till 1939 års ungdomsvårdskommitté. Det är en uppgift, som passar precis för den kommittén. Däremot kan man möjligen instämma i det önskemål, som uttalats, att denna kommitté skulle behöva en förstärkning med ytterligare några krafter. Jag vill fästa uppmärksamheten på att ungdomen redan nu är ganska bra representerad inom kommittén, men kan kommittén få ytterligare förstärkning på den punkten är det icke ur vägen. I varje fall bör kommittén få taga hand om saken.

Vidare ett par ord om herr Paulsens inlägg. Herr Paulsen ville förringa värdet av vad som här sagts om det allvarliga i det stigande ungdomsfylleriet, och han ville göra gällande, att ungdomen knappast har tillgång till några alkoholhaltiga och berusande drycker i dessa dagar, i varje fall icke i den utsträckning ungdomen hade på herr Paulsens ungdomstid. Ja, man behöver inte titta mycket på de senare årens fylleristatistik för att få belägg för att detta är en nog så allvarlig fråga, alldeles som herr Wallentheim riktigt anförde i sitt yttrande. Har man haft ögonen med sig, har man både i

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

den bygd, där man själv bor, och på andra orter kunnat se, att ungdomsfylleriet beklagligt nog varit i tilltagande på senaste tiden, och att detta ungdomsfylleri numera även tar sig grövre och anstötligare former än tidigare. Detta är således en allvarlig sak, som man knappast bör skämta bort med att hänvisa till att det söps och slogs vid vägkorsningarna och på andra ställen i gångna tider.

Med detta ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Staxäng: Herr talman! Jag har med flit väntat med att delta i debatten tills nu, när den tycks lida mot sitt slut, detta därför att den uppfattning, som jag kommer att föra fram, måhända verkar störande på de riktlinjer och cirklar, som här dragits upp.

Först vill jag i likhet med en del andra talare här — de ha kanske inte utvecklat den saken på samma sätt — beröra talet om ungdomens kvalité, frågan huruvida ungdomen nu skulle vara bättre än förr eller vice versa. Jag tror, att detta är en felaktig uppläggning av hela problemet. Vad är då ungdomen? Jo, en mänsklig varelse i tillväxt, varken sämre eller bättre under olika tider. Det är ett ämne, som skall fostras. Det beror alltså inte på ungdomens kvalité, på själva materialet, om ungdomen blir bättre eller sämre. Ungdomens kvalité är helt och hållet beroende på de fostrande faktorerna, på auktoriteten i hemmet, på föräldrarnas och på samhällets åtgärder. Förefinnes alltså slapphet, vare sig från föräldrarnas eller från samhällets sida, när det gäller ungdomens fostran, ja, då blir ungdomen därefter, och då behöver man icke föra så långa resonemang om ungdomens kvalité.

När det gäller orsakerna till läget i dag skulle man kunna göra en mycket lång uppräknig. Det är sålunda mycket svårt för den ungdom, som växer upp i hem, där det förekommer skilsmässa efter skilsmässa, och där barnen liksom bli ett påhäng, där har man svårt att tänka sig, att de kunna bli dugliga och goda individer. Det vore för övrigt rent av underbart, om det skulle kunna bli dugliga individer i samhället av barn, som komma från sådana hem, där föräldrarna inte heller kunna lägga band på vissa önskingar hos ungdomen i barnaåldern.

Här har talats så mycket om ungdomens sedliga tillstånd förr i världen. Jag skall nämna endast en sak. Förr kunde unga studerande pojkar slå sig tillsammans och resa ut i vårt land för att lära känna det och för att skaffa sig erfarenheter om en del viktiga saker av betydelse för deras framtida liv. Nu är sådant icke alls modernt. Nu skall det vara en pojke och en flicka som resa ut, och så samlas man på campingplatserna. Jag skall icke skildra de uttalanden, som fällas därom. Men jag vill inte klandra den pojke eller flicka, som kommer tillbaka i fallet tillstånd i ett särskilt hänseende. Jag klandrar inte dem, men jag klandrar föräldrarnas och samhällets uppfattning på den punkten. Vi veta, hur samhället betraktar detta i närvarande stund. Vi se vidare, hur man från såväl hemmets som samhällets sida sysselsätter sig med frågan, hur man skall komma till rätta med ungdomens dryckenskap. Även där ha vi en upprörande slapphet, som måste ändras. Vidare har en talare nyss berört vår litteratur, att bara man skriver en ypperlig och klingande svenska, kan man skriva hur rysligt och hur rått som helst, när det gäller sedliga förhållanden. Mången gång blir just en sådan bok nummer ett på bokmarknaden.

Jag kan ej heller undgå att beröra en annan sak. Jag åsyftar den person, som är medelpunkten i hemmet, när det gäller ungdomens och barnens uppföstran, nämligen moder. Hur värdesätter man en moder nu för tiden? Ja, man tänker minst på den moder, som kanske fostrar en stor barnaskara och

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

släpar ut sig för dem, och som ger barnen en bra uppfostran som underlag för framtiden. Sådana mödrar ser man ner på. Men den självförsörjande kvinnan, som kan tala politik och om medborgerliga ämnen, den anser man stå på en helt annan och högre nivå. Jag vill icke klandra dessa kvinnor, tvärtom, de ha sin plats. Men det har blivit en värdesättning av modern i hemmet, vilken icke är tillbörlig och bra.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, närmast för att tala om något, som jag saknar i utskottets utlåtande. Utskottet säger att »för äldre generationers ungdom representerade föräldrarna och religionen den andliga auktoriteten. Föräldraauktoriteten har emellertid i stor utsträckning upphört, och religionen har också i många fall förlorat sitt grepp om folket». Detta skriver man i utskottets utlåtande. Det är riktigt, när det gäller att karakterisera läget för närvarande. Men utskottet drar icke alls konsekvenserna, tycker jag, av detta uttalande. Man medger, att dessa faktorer förr hade det största värde, men att så icke är fallet nu. Varför icke, som sagt, dra konsekvenserna av uttalandet? Om utskottet hade gjort det — det är ju möjligt, att utskottet gjort det i omskrivna ordalag — och gjort det klart, hade utskottet oundvikligen kommit fram till det, som i skolundervisningen är det mest karaktärsdanande, nämligen kristendomsundervisningen. De flesta talarna ha icke vågat tala rent ut i den saken. Man har ängsligt cirklat omkring ämnet, och jag beklagar, att även en del personer i läreställning gjort sig skyldiga därtill. Jag tror, att kristendomsundervisningen är någonting väsentligt när det gäller fostrarsynpunkterna, det är den, som danar karaktären hos ungdomen. Härigenom ingjuter man hos ungdomen på ett tidigt stadium kraft att stå emot de osunda inflytelser, som de komma att möta i framtiden.

Nu finns det redan en särskild kommitté, som utreder vår skolundervisning, men det hade väl icke hindrat, att man i detta utlåtande skrivit något om kristendomsundervisningens betydelse, uttalat sig för en bättre kristendomsundervisning och för en utsträckt tid därför i skolorna, då hade det, tror jag, varit en bra påminnelse och kanske också ett stöd för den utredning, som arbetar på detta område. Denna undervisning är, jag skulle vilja säga, åtgärden nummer ett i denna sak. Jag är icke omedveten om att de, som få en fullödlig och bra kristendomsundervisning i skolorna, icke alla bli utmärkta individer i samhället. Tvärtom, för en hel del går nog denna undervisning förlorad, eller användes på felaktigt sätt. Vi hörde nyss ett anförande av herr Edberg, som tydde på, att han åtnjutit en sådan undervisning, som för honom var till största nytta vid utfyllandet av vissa delar i ett uppsluppet anförande. Men jag har också sett en annan sida av saken. Jag har en gång på ett lasarett träffat en sjöman, som levat ett stormigt och lösligt liv men som på mer än ett sätt då återvänt till hamn. Fastän det var mellan 20 och 30 år sedan han åtnjutit sin kristendomsundervisning kunde det han då lärt sig liksom på nytt slå ut i blom. Denna undervisning hade icke gått förlorad för honom. Kristendomsundervisningen är ett utomordentligt värdefullt stöd, när det gäller ungdomens fostran.

Herr Edberg talade om och citerade uttalanden av olika människor från historien, vilka slagit sig lösa i ungdomen, men sedan de blivit äldre lastat ungdomen. Härtill vill jag i förbigående säga, att innebörden därav kanske var den, att i flertalet av dessa fall ville vederbörande icke att ungdomen skulle bli sådan, som de själva hade varit i sin ungdom. Däri låg kanske tyngdpunkten i dess uttalande, men sådana där citat äro ju alltid användbara i ett raljant anförande.

Min ställning till denna fråga är den, att en bättre kristendomsundervisning i skolan danar bättre ungdom, bättre föräldrar och bättre hem.

Förbättrad ungdomsvård m. m. (Forts.)

Jag skulle som en andra åtgärd också vilja peka på nyttan av arbete i detta sammanhang. Här har talats om arbetets betydelse, när det gäller att hålla ungdomen från osunda nöjen och från osunt liv. Jag skulle vilja deklarerar som min åsikt — den har jag deklarerat förut i mina ställningstaganden — att jag kan gå ganska långt, t. o. m. längre än många andra här i kammaren, när det gäller att giva ungdomen arbete, icke minst när det gäller yrkesundervisningen, ty arbete är ett av de bästa medlen, när det gäller att bevara ungdomen från dåliga inflytelser.

Jag vill också peka på att kraftiga åtgärder behövas, när det gäller att hindra ungdomssuperiet, som för närvarande florerar, liksom jag vill stryka under vad som nämnts, att från samhällets sida restriktiva åtgärder måste vidtagas mot den nöjesindustri och osunda litteratur, som för närvarande existerar.

Beträffande detta utlåtande vill jag till slut, herr talman, säga, att det måste vara ett underbart utlåtande, ty alla ha yrkat bifall till detsamma. De, som ha talat för en stramare livsföring, ha yrkat bifall, och en hel rad talare, som visat en ganska stor löslighet i sin uppfattning om ungdomens uppfostran, ha även yrkat bifall, och man har hakat på detta utlåtande den ena reservationen efter den andra. Jag får säga, att det är icke ett fullödigt material, som med detta utlåtande går till den kommitté, som skall ha saken om hand. Det väsentliga har man glömt, det har jag särskilt pekat på, och därför, herr talman, kan jag icke yrka bifall till utlåtandet, även om jag icke yrkar avslag på detsamma.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad dess första tillfälliga utskott i det föredragna utlåtandet hemställt och biträdde första kammarens i ämnet fattade beslut.

§ 4.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 304, med förslag till lag om bestridande av kostnaderna för domsagas kansli, m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 5.

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 126, hade herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en omprövning av ransoneringsbestämmelserna i syfte att tillförsäkra kroppsarbetare och med dem jämställda samhällsgrupper större livsmedelsransoner, varvid jämväl frågan om en utökning av rabatteringsystemet prövades.

Utskottet hemställde, att motionen II: 126 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Senander*: Herr talman! Det är med verkligt beklagande vi konstaterat, att utskottet avstyrkt vår motion, som ju rör den för hela landet viktiga frågan om ransoneringsbestämmelserna. Vi beklaga det så mycket mera, som en bred folkopinion alltmer gör sig gällande med krav på ändring till det bättre. Det säger sig självt, att det är husmödrarna, som gå i spetsen därför.

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.

(Forts.)

Jag vill i det fallet hänvisa till de uppvaktningar som företagits inför regeringen under senare tid av representanter för omkring 30,000 husmödrar. Kvinnoorganisationer av olika slag ha på många vägar framfört sina bekymmer. Fackföreningarna ha också uppvaktat regeringen och krävt ändring av ransoneringsbestämmelserna. Även på andra vägar, genom insändare i tidningar etc., ha ju klagomål framkommit.

Ingen kan med skäl påstå, att denna opinion icke velat förstå de svårigheter, som krisen skapat för det svenska folkhushållet. Tvärtom har det ju från de opponerandes sida framhållits, att man inte avser att begära orimligheter. Vad som varit kärnpunkten i framställningen har varit frågan om en rättvisare fördelning av de knappa förråden, och det är också huvudfrågan i vår motion. Av de yttranden, som inhämtats över motionen och som komma från de sammanslutningar och organisationer, som ha den intimaste kontakten med de bredare folklagren, framgår också, att en dylik förbättring är av nöden. L. O:s ledning har ju för sin del också utan reservation instämt i motionens syfte och föreslagit åtgärder. Märkligt nog eller kanske rättare sagt betecknande nog reses det starkaste motståndet mot motionen av livsmedelskommissionen, och jag anser mig därför böra ägna några ord åt livsmedelskommissionens yttrande, som jag föreställer mig har varit bestämmande för utskottets ståndpunktstagande.

I detta yttrande framhålles till en början, att det redan nu existerar en ganska långt gående differentiering av ransonernas storlek. Vi känna väl till detta förhållande, men vi förklara samtidigt, att denna differentiering skulle utan förfång för berättigade intressen kunna ytterligare utsträckas till förmån för de samhällsgrupper, som ha det svårast att klara folkförsörjningen under nuvarande kristider. Vi mena därmed inte, såsom man från visst håll demagogiskt vill göra gällande, att barn och åldringar skulle sitta emellan. Vad vi åsyfta är, att de grupper i samhället, som på grund av goda inkomster under praktiskt taget alla förhållanden kunna förskaffa sig en tillfredsställande näring, borde kunna avstå en ganska betydande del av sådana ransonerade varor, som på grund av sin relativa prisbillighet i första hand böra tillkomma de lägsta inkomsttagarna. De bättre situerade ha större möjlighet att fylla ut vad som brister i fråga om ransonerade varor genom inköp av de dyrare oransonerade varorna. De kunna, såsom vi också framhålla i motionen, inköpa vilt, fågel och bättre fisksorter, vilket ju inte är möjligt för de sämst ställda. En ganska avsevärd minskning av de bättre situerades kött- och fläskransoner skulle därför inte nämnvärt inverka på deras näringsförhållanden. De tåla säkert också vid en minskning av mjölransonen, då de ha möjlighet att skaffa sig utfyllnad genom inköp av kupongfria bakverk. Överhuvud taget ha de ekonomiskt bättre ställda inga större svårigheter att klara sig till och med under avsevärt värre förhållanden än de som nu råda.

Vad vi således avse med vår motion är att åstadkomma en ransoneringsförbehållande de billigare livsmedlen åt de ekonomiskt svagare och framför allt då åt den kroppsarbetande klassen. Vårt krav på en omprövning av ransoneringsbestämmelserna för att nå detta syfte är därför väl motiverat, och vi förstå överhuvud taget inte, att utskottet inte ens velat vara med om att undersöka denna sak.

I livsmedelskommissionens yttrande anföres vidare: »Att ransonerna av vissa varuslag inom många hushåll äro knappa behöver emellertid icke nödvändigt innebära, att näringsstandarden skulle ha undergått någon så avsevärd försämring, att farhågor för befolkningens hälsa behöver hysas.» Detta uttalande åtföljes av vissa statistiska uppgifter, som skola tjäna syftet att bevisa påståen-

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.
(Forts.)

det. Enligt en upprättad tabell över kaloritillförseln inom olika hushållstyper under åren 1940 och 1941 skulle denna kaloritillförsel ligga över vad som av vetenskapen anses vara normalt. Detta att man åberopar sig på vetenskapen, i detta fall näringsfysiologien, ger mig anledning att säga några ord om denna vetenskap och dess handlande under krisen.

I och för sig är naturligtvis näringsfysiologien en mycket nyttig vetenskap, men jag tror inte någon vetenskap så helt ställt sig i den härskande klassens tjänst som näringsfysiologien. Just därför har den också sin alldeles speciella högkonjunktur i kristider, hur paradoxalt detta än låter. Då komma dessa teorier väl till pass för att »vetenskapligt» motivera de försakelser, som folk måste underkasta sig. Näringsfysiologer och bland dem en hel härskara, som inte förtjänar annan benämning än kvacksalvare, äro nu som bäst i farten med att söka övertyga det svenska folket om att det tidigare har levat för gott och att därför en inknappning av livsmedelstillförseln endast är till fördel för folket. Kristiden skulle med andra ord betyda, att vi hålla på att närma oss ett idealtillstånd. Herrarna och damerna på näringsfysiologiens område svänga sig med vitamin- och kalorit teorier för att bevisa hållbarheten i sina påståenden. Damer, som kanske i hela sitt liv inte stekt en bit fläsk, upptråda i radio och söka lära arbetarhusmödrarna, hur de vetenskapligt och billigt skola komponera en kristidsmatsedel. Så snart ett livsmedel ransoneras, försämras eller försvinner ur marknaden, så äro näringsfysiologerna framme och bevisa helt »vetenskapligt», att vad som skett är till nytta för svenska folket. När äggransoneringen genomfördes fingo husmödrarna genom radions praktiska hushållskvart veta, att ägg saknade näringsvärde. Gentemot detta kan det förtjäna anföras, vad befolkningskommissionen säger om denna sak i sitt betänkande, vilket utkom för fyra år sedan. Så här låter det där: »Ägg äro viktiga emedan de innehålla god äggvita och värdefulla mineralämnen, däribland järn. Det fett, som ingår i äggulan, innehåller de flesta vitaminer i riklig mängd, särskilt B-vitaminer och även D-vitaminet, vilket eljest förekommer sparsamt i födoämnen.»

Här framhåller alltså befolkningskommissionen äggen såsom en mycket betydelsefull vara inom folkförsörjningen. Men chefen för institutet för folkhälsan, professor Ernst Abramson, yttrade, då äggen hade försvunnit ur marknaden och han följaktligen behövde en motivering för detta förträffliga tillstånd, i en intervju till en Göteborgstidning: »Äggen måste betraktas icke som en nödvändighetsvara utan som ett njutningsmedel, vilket man gott kan reda sig utan.» Ja, så där handla näringsfysiologerna för att ge ett »vetenskapligt» berättigande åt det dåliga tillståndet i näringshänseende! När exempelvis den feta och halvfeta osten försvann, så var strax en herre ur näringsfysiologernas led framme och förklarade, att den magra osten var bättre än den feta och halvfeta på grund av sin större kalkhalt. Tidigare ha ju näringsfysiologerna prisat smöret, osten och mjölken som oundgängligen nödvändiga livsmedel för skapandet av ett friskt och starkt släkte. Under ost-, smör- och mjölkveckorna, som vi hade i mängd före kriget, hette det i reklamen och uttalanden: Bliv A-människa, ät smör och ost och drick mjölk! Nu anstränger man sig för att förringa värdet ur näringsssynpunkt av de tidigare så upphöjda varorna! Mjölkförfalskningen eller, som man mildare benämner den officiellt, mjölkstandardiseringen har ju näringsfysiologernas välsignelse. Men om man som chefen för statens institut för folkhälsan förklarar, att en människa kan leva utan mat i fyrtio dygn, bara hon får tillräckligt med vatten, är det icke underligt, att näringsfysiologerna i övrigt betrakta den ökade vattenmängden i mjölken såsom ett bidrag till folkhälsans höjande.

Det må ursäktas, om man, när man ser dessa exempel på näringsfysiologiens

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.

(Forts.)

urartning, icke fäster så stort avseende vid livsmedelskommissionens påstående, att en tillförsel av 3,000 kalorier per dag och konsumtionsenhet är tillräcklig existensnorm, och att under nuvarande förhållanden de rationer vi få äro mera än som behövs för att vi skola kunna existera. På goda grunder kan man förutsätta, att också detta påstående tillkommit för att ge ett försonande och »vetenskapligt» sken åt sänkningen av näringsstandarden för det svenska folket.

Det är emellertid en sida av näringsproblemet, som herrar näringsfysiologer helt nonchalerat. Man har en gång präglat satsen, att människan icke lever för att äta utan äter för att leva. Jag skulle tro, att denna förnumstiga levnadsregel har präglats av någon näringsfysiolog. Naturligtvis är den också strängt »vetenskaplig»! Den innebär, att man betraktar människan rätt och slätt som en arbetsmaskin, för vars drift och underhåll man behöver så och så många kalorier, och det är ganska klart, att en människa för att kunna leva kan nöja sig med en mycket spartansk kost. Jag kan i det sammanhanget omnämna, att chefen för japanska institutet för folkhälsan grundligt studerat näringsvärdet hos ogräs, ormar, gräshoppor och annat sådant för att kunna komponera en diet med högt näringsvärde till billigt pris för det japanska folket, som enligt hans påstående fört ett alldeles för flott liv. Nu är det emellertid så, att människan icke är en vanlig maskin. Hon har något, som kallas smak. Hon vill, att kalorierna och vitaminerna skola tillföras kroppen i smakliga former. Hon vill icke enbart leva av kålrötter och potatis, även om dessa födoämnen skulle ge henne den vetenskapligt uträknade kalorimängden. Herrar näringsfysiologer och ledamöter av livsmedelskommissionen böra teckna sig detta till minnes, när de hädanefter skola behandla näringsfrågor.

Jag skall icke bestrida, att det också utdelas många goda råd i denna svåra tid av våra kommissioner och näringsfysiologiska institutioner. Vad jag vänder mig mot är, att man söker göra gällande, att det strängt taget icke går någon nöd på det svenska folket och att några särskilda åtgärder icke äro nödvändiga. Med andra ord: jag reagerar mot att man bagatelliserar de oerhörda svårigheter, som folkets stora massa faktiskt är utsatt för under kristidens tryck.

Herr talman! Redan före kriget var näringsstandarden mycket låg för det svenska folket. Många bristsjukdomar förekommo, icke minst hos barnen. Där-om vittna ju många provinsialläkares rapporter och åtskilliga officiella utredningar. Befolkningskommissionen konstaterade redan då, att det var 165,000 familjer här i landet med tre eller flera barn, vilka måste äta för sammanlagt 100 miljoner kronor mera om året för att komma upp i en någorlunda tillfredsställande näringsnivå. Det är uppenbart, att krisen medfört ännu värre förhållanden för den stora massan av det svenska folket, och att det måste betecknas som en upprörande nonchalans att — vare sig det sker med vetenskapens tillhjälp eller på annat sätt — söka överskylla detta faktum.

Då vår motion endast syftar till att få till stånd en utredning, huruvida man icke skulle kunna fördela vårt knappa förråd på ett bättre sätt än som nu sker, ha vi ingen anledning att falla för de argument, som presterats av utskottet, varför jag yrkar bifall till den av mig m. fl. väckta motionen.

Herr Nilsson i Stockholm: Herr talman! Man kan väl säga, när man lyssnar till herr Senanders anförande, att vi nu efter den nyss avslutade debatten av allt att döma ha kommit in i det nyktra dagsljuset med alla dess kopparslagare och besvärigheter.

När herr Senander här gör gällande, att en bestämd folkopinion hyser önskemålet om ökade rationer, så vilja vi ingalunda bestrida detta. Men när han samtidigt gör gällande, att man på ansvarigt håll försöker att bagatellisera

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.

(Forts.)

svårigheterna, så tror jag detta är oriktigt. Man försöker icke att bagatellisera de svårigheter, som det arbetande folket har, men å andra sidan faller man inte för frestelsen att bagatellisera de svårigheter, som man rent näringspolitiskt nu har att brottas med. På grund av bland annat detta påstående, som herr Senander gjorde, skall jag ta mig friheten att litet närmare gå in på den motivering, som har föranlett utskottet att komma fram till den ståndpunkt, som det här har hävdad.

När sålunda motionärerna påtala, att livsmedelsransonerna i många fall äro otillräckliga för det arbetande folket, så är detta i och för sig en ostridig sanning. Ransonering betyder knapphet, och det innebär, att man icke kan leva som under normala förhållanden. Ingripandet tillkommer för att dels skapa en rättvis fördelning av tillgångarna och dels förhindra en framtida katastrof, som skulle komma som ett brev på posten, om ingenting åtgjordes och planerades. I det arbetande folkets eget intresse tillgripes ransoneringen. De ekonomiskt sämst ställda skulle bli hårdast drabbade, om icke en reglering i god tid verkställdes. Den nationella solidariteten kräver en större omsorg om de socialt sämst rustade i nödtider.

Vårt lands livsmedelsförsörjning har under senaste året undergått en betydande försämring. Den fortbestående och skärpta avspärningen av våra handelsförbindelser och den fortskridande tömningen av våra lager av importråvaror för livsmedelsproduktion ha medfört, att vi för upprätthållandet av vår livsmedelsförsörjning alltmer blivit beroende av vad vi kunna producera inom landet. När i detta läge 1941 års skörd lämnat en avkastning, som endast uppgår i genomsnitt till mellan hälften och $\frac{2}{3}$ av det normala, är det klart att radikala ingripanden från statsmakternas sida nödvändiggjorts. Under vanliga och fredliga förhållanden skulle ett undernormalt skördeutbyte icke medfört några direkta svårigheter för försörjningen med livsmedel. Det skulle ha lett till ogynnsamma ekonomiska konsekvenser för den jordbrukande befolkningen, men någon brist på livsmedel för landet i dess helhet behövde icke befaras. Följderna av en felslagen skörd kunde alltid avhjälpas med import.

Före kriget producerade vårt land icke blott tillräckligt för att förse vår befolkning med de grundläggande livsmedlen. Det fanns dessutom överskott för export framför allt av smör, fläsk och ägg. Härav drar man ofta den slutsatsen, att vårt land kunde betraktas som självförsörjande i fråga om livsmedel före kriget. Så var som bekant icke fallet. Mot en export av inemot 30 miljoner kilogram smör måste man ställa en årlig import av margarinråvaror av ungefär den dubbla storleksordningen. Och visserligen producerade vi under normala förhållanden mer än tillräckligt av brödsäd, mjölk, mejeriprodukter och kött för vårt eget behov, men vissa råvaror för framställandet av dessa produkter måste alltså införas från utlandet. Så var förhållandet med konstgödsel men även i betydande omfattning beträffande vissa fodermedel.

Jag påtalar detta i anledning av den misstänksamhet, som odlas på visst håll mot de uppgifter angående försörjningsläget som lämnas av de offentliga myndigheterna. I den agitationen heter det nämligen, att av bröd, mjöl, socker och fettämnen finnas enligt uppgift tillräckliga lager för en ökad tilldelning. Jag vill i detta sammanhang också hänvisa till den agitation, som bedrivs av herr Senanders partivänner, vilka ingalunda uppträda som så blåögda oskulder som herr Senander här alldeles nyss. Man riktar sig nämligen i denna sin agitation inte bara mot näringsfysiologerna, utan man riktar sig också mot de ansvariga myndigheterna, som enligt denna agitation ingalunda skulle på ett ansvarsfullt sätt handha vårt lands livsmedelsförsörjning.

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.
(Forts.)

När det gäller att komma till rätta med landets försörjningssvårigheter hjälper det emellertid ej att fly från verkligheten. Sätter man skördeutbytet för perioden 1930—39 till 100, erhålles för de tre sista åren följande relativtal: 1939 = 104, 1940 = 80 och 1941 = 67. Det innebär, att det samlade skördeutbytet, omräknat i skördeenheter, under åren 1940 och 1941 låg respektive 20 och 33 % under genomsnittet 1930—1939. Man bör sätta sig in i detta hårda och orubbliga faktum innan man drar några förhastade slutsatser beträffande de tillgängliga lagren.

I motionen göres gällande, att kroppsarbetare och med dem jämställda erhålla för små livsmedelsransoner. Utskottet har för sin del icke velat bestrida detta. Tvärtom har det sagt, att det ingenting skulle ha att invända mot en ökning av tilldelningen. När knapphet på alla viktigare livsmedel råder, är det av största vikt att hålla konsumtionen hos de mindre bemedlade och de hårt arbetande på en rimlig standard. Själva tekniken i vårt ransoneringssystem verkar emellertid för åtskilliga varuslag automatiskt så, att de mindre bemedlade grupperna icke tvingas att nedskära sin fredstidsstandard i lika hög grad som de bättre situerade. Det räcker med att påminna om att t. ex. matfettförbrukningen i fredstid enligt socialstyrelsens budgetundersökningar var högre för de ekonomiskt bättre ställda folkskikten än för de mindre bemedlade. Då en gemensam grundranson per individ fastställes, innebär detta, att de, som i fredstid haft en högre förbrukning, bringas att nedskära denna proportionsvis starkare än de, som i fredstid hade relativt låg förbrukning. Så länge den svenska grundransonen är så hög som 250 gram per person och vecka innebär detta, att vissa förbrukare rentav icke behöva pressa ned sin fredsförbrukning.

I fråga om mjöl och bröd, där konsumtionen icke tenderar att öka vid stigande inkomst, har man som bekant sökt sig fram efter andra tilldelningsformer. Det är systemet med tilläggskort, som främst baseras på graden av tyngre eller lättare arbete. Här ha vi endast velat hänvisa till den differentiering, som redan nu äger rum, i det att grundransonen uppgår till 167 gram mjöl och 36 gram matfett; för personer med torrscaffning men utan tungt arbete är den i regel 230 gram mjöl och 54 gram matfett och för skogsarbetare m. fl. med torrscaffning 355—396 gram mjöl och 54 gram matfett per person och dag. Av redogörelsen framgår, att livsmedelskommissionen redan genomfört en ganska långtgående differentiering av ransonernas storlek. Skogsarbetare erhålla sålunda en brödranson, som är mer än dubbelt så stor som grundransonen. Övriga personer med tungt arbete ha en brödranson, som är 50 % högre än grundransonen. Ofta äro personer med tungt arbete därjämte berättigade att erhålla tilläggskort för torrscaffning, vilket innebär, att brödransonen är 75 % och matfettansonen 50 % högre än grundransonen. Det bör i det sammanhanget särskilt framhållas, att tilläggskort för torrscaffning till övervägande del utlämnats till kroppsarbetare och med dem jämställda.

I det tryckta läge, som många hushåll på grund av krisen råkat i, är det förklarligt, att en del husmödrar falla för locktonerna med krav om höjda tilldelningar. Man måste dock göra klart för sig, att man icke frambringa nyttigheter genom att hemfalla åt illusioner. Jag tror det var statsministern som yttrade, att regeringen inte ligger på äggen och inte sitter på mjölsäckarna. Ingen i regeringen eller riksdagen skulle väl högre önska än att ransonerna kunde ökas. Det tycks emellertid i nuvarande läge vara omöjligt. Det är icke bristen på vilja utan bristen på tillgångar, som bestämmer ransonerna. Tillgången på brödsäd är nu en gång så ringa, att man varit nödsakad

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.
(Forts.)

att dryga ut den med såväl korn och majs som potatis för att undvika ytterligare nedskärning av de redan förut knappa brödransonerna.

Nu har emellertid herr Senander i dag tagit landsorganisationens utlåtande till flygbas för sina kringsvävande och luftiga reflexioner angående de åtgärder, som man skulle vidtaga i detta sammanhang. Han går därvid till angrepp mot livsmedelskommissionens näringssakkunniga. Han erinrar om att man redan nu, om man har god inkomst, kan tillhandla sig kupongfria varor av olika slag. Jag vet icke, om han syftar till att dylika varor skulle dragas in under ransoneringsbestämmelserna. Vi veta, att det med nuvarande tillförsel skulle kunna vara 6,200 ton, som kunde inrangeras bland de ransonerade varorna med risk, att de skulle komma att helt försvinna från marknaden, varefter man skulle stå inför liknande problem, som när man tvingades tillgripa äggransonering. Jag vill gärna medgiva, att ur psykologisk synpunkt skulle en dylik åtgärd ha en viss betydelse, men näringsfysiologiskt sett skulle den icke innebära någon förbättring, i det att man därmed skulle tillföra varje person cirka $\frac{1}{5}$ hg. per person och vecka.

När emellertid en generell ökning av ransonerna icke är möjlig, återstår det andra alternativ, som herr Senander antydningssvis var inne på, nämligen en utökning av tilläggsransonernas storlek för de i tyngre förvärvsarbete sysselsatta. Detta skulle kunna ske, icke genom att taga från någon annan samhällsgrupp, ty det skulle ingenting betyda, utan genom att över lag sänka grundransonerna. Vad skulle då detta innebära? Jo, bl. a. minskade rationer — det kunna vi icke komma ifrån — för de mindre bemedlade barnrika familjer, inom vilka icke finnes någon familjemedlem, som är berättigad att erhålla tilläggskort. Jag vet icke, om man skulle vinna något genom en sådan omredigering. Därtill kommer, att ransonerna skulle knappas in för alla landets folkpensionärer, som redan nu ofta klaga över att ransonerna äro otillräckliga, därför att de på grund av de låga inkomsterna äro hänvisade till brödet som huvudsakligt näringsmedel.

Motionärerna sikta till en omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser. Utskottet hänvisar till, att en sådan fortlöpande prövning i själva verket redan nu äger rum. För att närmare följa utvecklingen angående livsmedelsförsörjningen ha nämligen statsmakterna vidtagit betydelsefulla åtgärder. Redan i slutet av januari 1941 uppdrog regeringen åt socialstyrelsen att från och med första kvartalet 1940 verkställa fortlöpande statistiska undersökningar rörande livsmedelsförbrukningens utveckling inom vissa familjetyper. Dessa socialstyrelsens undersökningar granskas och bearbetas ur såväl näringsfysiologiska som försörjningsekonomiska synpunkter av socialstyrelsen i samråd med representanter för statens institut för folkhälsan och statens livsmedelskommission. Genom dessa regelbundna undersökningar syftar man till att ständigt kunna följa återverkningarna på folkhälsan av de ändrade försörjningsbetingelserna. Därmed erhålles en viss vägledning för erforderliga statliga åtgärder i syfte att avhjälpa eventuellt framträdande tendenser till näringsbrister. Från och med februari 1941 följer för livsmedelskommissionens räkning ett särskilt organ, den s. k. vitaminkommittén, utvecklingen av landets vitaminförsörjning.

Man kan naturligtvis, som herr Senander, bagatellisera vederbörandes arbete och underkänna de resultat de kommit fram till. Jag vet icke, om vare sig herr Senander eller jag har några möjligheter att på saklig grund giva oss in i debatt i det avseendet. Jag tror, på tal om kvacksalveri, att den skulle bli ganska kvacksalveribetonad. Bara herr Senanders uppfattning, att kunnig-

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.
(Forts.)

het i att steka fläsk skulle förutsätta möjligheter att bedöma viktiga spörsmål i detta sammanhang, karakteriserar hans ståndpunkt i saken. Man kan väl i varje fall icke alldeles underskatta de resultat, vilka man genom långvariga undersökningar kommit fram till, när man undersökt den minskning i kaloritillgången, som kunnat spåras efter krigsutbrottet. Den belöper sig i runt tal till 10 % — från 3,724 första kvartalet 1940 till 3,548 tredje kvartalet 1941. I det sammanhanget kan det kanske understrykas, att det bara är folkpensionärerna, som kommit något under den gräns, som man från närings-sakkunnigt håll anser lämplig, nämligen 3,000 kalorier per dag och konsumtionsenhet, i det att de, enligt vad det visat sig vid den undersökning man verkställt, kommit ned till 2,990. Sedan skall villigt medges, att vad som framför allt bidragit till att näringsstandarden kunnat uppehållas på den relativt höga nivå, som den ändå är uppe i om man jämför den med nivån hos de flesta andra europeiska länder, är att två så viktiga födoämnen som mjölk och potatis — man må uttrycka sig aldrig så föraktfullt om den standardiserade mjölken — hittills kunnat försäljas fritt.

Vad sedan beträffar de sjuka, för vilka motionärernas hjärtan klappat varmt, så bestämmes storleken av deras tilldelning enligt livsmedelskommissionens läkareexpertis. Deras tilldelning synes icke vara knappare tilltagen än tillgängliga resurser medgiva. Dessa resurser måste alltid vara basis för vårt bedömande av saken. För övrigt har folkhushållningsministern redan i ett interpellationssvar givit besked på den punkten.

Går man sedan över till den andra sak, som upptagits av motionärerna, nämligen en utvidgning av det nu rådande rabattsystemet, kan väl vem som helst medgiva, att detta är tungrott. Det skulle aldrig ha tillkommit utan tvingande skäl. Syftet anges vara att hålla priserna på livsviktiga födoämnen nere för mindre bemedlade. Fördyringen av mjölk och smör har exempelvis däri-genom icke blivit så känbar för de mindre inkomsttagarna som den i annat fall skulle ha blivit. Djupare betraktat ha väl emellertid statsmakterna även här syftat utöver detta med sina prispolitiska åtgärder. Med rabatterna har man strävat att uppnå detsamma som med ransonerings-, d. v. s. man har velat trygga möjligheterna till konsumtion av viktiga varor åt medborgargrupper, vars köpkraft icke skulle ha räckt till för att trygga ens elementära behov. Verkställda utredningar ha visat, att dyrtiden har satt framför allt landets barnrika familjer i ett kritiskt läge av sådan art, att ingripande har visat sig nödvändigt. Med vidgade rabatter kan man naturligtvis söka hjälpa dem ur detta läge, och både livsmedelskommissionen och befolkningsutredningen hålla på att utreda dessa ting och ha för övrigt redan nu framlagt vissa förslag. Det är därför man från utskottets sida ansett, att man icke nu närmare behöver gå in på den saken.

Vi ha med vårt yrkande icke velat bagatellisera de svårigheter, som de tungt arbetande ha att brottas med i livsmedelshänseende, och vi ha heller icke velat bagatellisera svårigheterna för familjer med låg inkomst. Men vi ha velat erinra om, att det pågår fortlöpande utredningar. Vi ha sålunda framför allt hänvisat till socialstyrelsens ögonblicksfotografier angående de förhållanden, som äro rådande och kunna bli rådande allteftersom försörjningsläget blir hårdare. Vad beträffar rabattsystemet, så bearbetas dithörande spörsmål av både livsmedelskommissionen och befolkningsutredningen. De båda institutionerna ha kommit till olikartade resultat, och det ankommer väl nu på de ansvariga myndigheterna att taga ställning därtill. Utskottet har icke kall-sinnigt velat vifta bort svårigheterna utan endast velat hänvisa till de ut-

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.

(Forts.)

redningar, som redan nu pågå och göra nya sådana överflödiga. Det är med hänsyn härtill, herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Den fråga vi nu diskutera är i rent bokstavig mening en av folkets viktigaste livsfrågor. Det är för övrigt rätt betecknande, att det är i anledning av denna motion, som riksdagen väl får sitt enda tillfälle att diskutera de bekymmer, som nu så mycket plåga och oroa i varje fall de små inkomsttagarna i detta land. Det är ju nämligen så, att riksdagen har överlämnat bestämmanderätten i hithörande frågor till de allsmåktiga kriskommissionerna.

Det är icke tu tal om att läget redan är mycket allvarligt. Det är icke någon speciell bolsjevikagitation, som kommer husmödrarna och fackföreningsfolket att anhålla om lättnader på det område det här är fråga om. Jag tycker, att envar av oss icke behöver gå längre än till egna förhållanden för att ställa sig den frågan: Hur är det möjligt för de lägsta inkomsttagarna i landet att klara sig och sina familjer så som de hittills gjort? Det allvarliga läget understrykes också av uttalanden från olika håll. Vi ha bl. a. sett, att socialstyrelsen sânt en rundfråga till 200 läkare. Utsagorna från läkarnas sida äro varierande. 41 läkare rapportera emellertid försämrat hälsotillstånd hos föräldrar och barn till följd av krisläget. Nära hälften konstaterar, att familjerna icke kunna tillgodose behoven på grund av ekonomiska svårigheter. 129 läkare påpeka, att ytterligare hjälpåtgärder för familjer med barn äro av behovet påkallade. 36 läkare föreslå ökade rabatter på livsmedel. Andra begära ökade brödransoner. Återigen andra önska prissänkningar på kött och fläsk o. s. v.

När vi söka få upp dessa frågor till diskussion i riksdagen, mötas våra förslag och våra påpekanden med sådana tonfall och sådant ordval, att därav framgår, att man anser att allt är bra som det är. Man kan icke göra mera inom ramen av nuvarande tillgångar, och man vill närmast göra gällande, att den kritik, som levereras, skulle förestavas av idel illvilja. Det är också betecknande, när herr Nilsson i Stockholm i sitt anförande fäster uppmärksamheten vid att kommunisterna rikta sig även mot de ansvariga myndigheterna. Ja, herr Nilsson, det göra vi. Det göra vi vid varje tillfälle, då vi finna anledning till berättigad kritik, och jag hoppas, att det icke gått så långt ännu i detta land, att sådant anses brottsligt. De ansvariga myndigheterna äro väl icke tabu. Nog tror jag, att det trots allt vad som sägs ändock finns åtskilligt, som behöver utredas i samband med folkförsörjningsfrågan. Jag anser, att en den mest grundliga och mest omfattande utredning är nödvändig.

Motionen syftar, såsom här redan påpekats, i första hand till en bättre fördelning av befintliga livsmedel. Man svarar, att det redan skett en differentiering, så långt det varit möjligt, och husmödrarnas krav i samma riktning karakteriseras så, att dessa husmödrar ha fallit för frestelsen att begära ökad tilldelning. Landsorganisationen har instämt i motionens syfte i detta fall och säger: »Sekretariatet vill i likhet med motionärerna kraftigt understryka angelägenheten av en snar och allsidig omprövning av gällande regler rörande ransoneringen av livsmedel, speciellt med hänsyn till kroppsarbetarna.» Om herr Nilsson vill karakterisera kommunisterna och husmödrarna på det sätt han gjort, vill han då också karakterisera ledamöterna i landsorganisationens sekretariat som lika korttänkta och icke ansvarsmedvetna personer. Innehållet i vad sekretariatet uttalar är detsamma som vi sagt. Vidare ha vi pekat

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.

(Forts.)

på möjligheten att utöka rabatterna. Även i det stycket ha vi landsorganisationens stöd. Så sent som den 28 april i år uttalade landsorganisationen följande: »Ända sedan krigets utbrott har landsorganisationen hävdad betydelsen av effektivast möjliga ransonerings. Genom knappheten på sådana billiga livsmedel, som tidigare väsentligen ingått i de lägre inkomsttagarnas kosthåll, ha försörjningssvårigheter för dessa blivit allt kännbarare. Lättnader böra kunna åstadkommas bland annat genom ökade prisrabatter.» Även i det stycket ser alltså landsorganisationen på tingen på samma sätt som vi.

Vidare ha vi problemet om icke en hel del fria varor borde inrymmas under ransoneringsbestämmelserna. Herr Nilsson säger, att för det första är det nära nog oöfverligt och för det andra skulle det rakt ingenting betyda. Men den ansvariga ledningen för landsorganisationen pekar just på att det är en i detta avseende önskvärd utjämning, som kan tänkas förverkligad genom vidgad ransonerings eller genom ökad differentiering av gällande ransonerings med hänsyn till inkomstnivå och konsumtionsbehov. En utredning är påkallad rörande de åtgärder, som kunna finnas motiverade på grund av att det finns endast en viss mängd förnödenheter, men utredningen bör gå ännu längre och syfta till att ge svar på frågan, om allt blivit gjort som kan göras för att öka de livsmedelsförråd, som finnas, eller i varje fall för att förebygga en ännu mer ödesdiger utveckling än hittills i fortsättningen. I samband med ransoneringsfrågorna står ju också frågan om en rättvisare inkomstfördelning. Icke bara varuknappheten utan också penningknappheten för de små inkomsttagarna gör nämligen läget för dessa så svårt.

En annan fråga, som vi gång på gång sökt föra på tal här i riksdagen, är frågan om krisorganens sammansättning. Är det icke möjligt, att det skulle bli bättre resultat i en hel del fall, om krisorganen finge en annan sammansättning än de nu ha, då det i dessa centrala organ finns icke mindre än 153 ledamöter, som lystra till titeln direktör eller överdirektör? Vill exempelvis herr Nilsson gå i god för att de människorna se som sin allra främsta uppgift att lösa försörjningsfrågorna på det ur de breda folklagrens synpunkt lyckligaste sättet? Kan det icke tänkas, att dessa 153 direktörer i rätt stor utsträckning falla för frestelsen att främst tänka på sina respektive företag och när det gäller krisfrågor av olika slag hävda dem? Det finns flera tecken, som tyda på att dessa människors sätt att tänka gått i de banor jag här antytt.

En undersökning kunde också syfta till en ökad produktion av för folket livsviktiga förnödenhetsvaror. Hur många kilogram bröd mindre få exempelvis svenska arbetare bara därigenom att tusentals yrkesvana jordbruksarbetare resa ut ur landet? Det är en fråga, som har med folkförsörjningen att skaffa, och som man kan ha rätt att kräva svar på.

Herr Nilsson yttrade, att regeringen sitter icke på mjölsäckarna. Nej, vi tycka oss ha märkt det. Vi ha en officiell tidskrift, Svensk utrikeshandel, som varje riksdagsman får. Där finnas en del underliga siffror. Jag citerar ur en tabell i tidskriften. År 1938 exporterades 7,168 levande nötkreatur och år 1940 — det var då vi fingo köttkortet — exporterades 12,047 nötkreatur. Under rubriken vete, råg och havre upptages en export av för 1940 2,793 ton och för 1941 33,270 ton. Med sådana siffror för ögonen, och vi ha också andra siffror att komma med, anse vi, att vi ha rätt att rikta kritik även mot de ansvariga myndigheterna för att här föres en politik, som icke sätter svenska folkets intresse i främsta rummet, vilket framgår av en ökning från 2,793 till 33,270 ton av exporten av varuslag som svenska folket lider sådan brist på, nämligen vete, råg och havre. Och förklaringen finna vi i samma tidning: »När under fjolåret en betydande uppgång åter skedde på denna post, så berodde detta som

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.

(Forts.)

vi veta framför allt på den hjälp, som vi önskade lämna huvudsakligen Finland.» Sådana saker kritisera vi också de ansvariga myndigheterna för, ty det har intimt samband med frågan om försörjningsläget för det svenska folket. Regeringen har alltså icke suttit på mjölsäckarna i så stor utsträckning som varit önskvärt. Det hade kanske varit bättre, om den suttit på mjölsäckarna och lämnat ut dem nu.

Man säger, att kommunisterna spekulera i missnöje. Det är litet underligt, att denna anklagelse kommer från ett parti, som fått majoritetsställning i riksdagen på grund av att det lovat avskaffa missnöjesanledningarna. Allt missnöje kan väl ändå omöjligt vara uttryck för kommunism här i landet. Jag hänvisar på nytt till landsorganisationens klara uttalande. Hur skulle landsorganisationen kunnat yttra sig på annat sätt inför arbetarna än landsorganisationen gjort? Jag hänvisar till de 8,200 husmödrar i Stockholm, som med sina namnunderskrifter ha strukit under detta krav, och dessa 12,000 husmödrar från Göteborg, 4,000 från Norrbotten, 4,000 från Sundsvallsdistriktet och 1,200 enbart från Ljusne i Hälsingland o. s. v. Jag hänvisar till byggnadsarbetarna i Stockholm, tio fackföreningar med 20,000 medlemmar. Icke äro dessa människor oansvariga element. Icke skriva dessa utan vidare under listor, därför att kommunisterna be dem om det. De tänka själva på hur läget är och vad som har förorsakat det, och de säga sin mening utan att känna medömkan med dem, som stoltsera med titeln arbetarrepresentanter, trots att de i verkligheten uppträda som försvarsadvokater för helt andra intressen än arbetarintressen, när de, på sätt som exempelvis herr Nilsson gjort här i dag, tillbakavisa krav sådana som vi framfört.

Herr Nilsson i Stockholm: Herr talman! Jag har icke sökt bestrida uppfattningen om att läget skulle vara ytterst allvarligt. Utskottet har icke heller i sitt yttrande förnekat de svårigheter, som man har att brottas med inom hushållen i det läge, i vilket vår försörjning har råkat dels genom avspärrningen, dels genom det dåliga skörderesultatet under två senaste åren. Även jag kan medge, att om man utgår från sina egna förhållanden, så påminnes man ständigt därom. Det torde kanske också vara riktigt, att hälsotillståndet på sina håll i landet har tagit intryck av detta läge. Men när herr Persson här söker göra gällande, att vi betrakta alla utslag av ett eventuellt missnöje med dylika förhållanden som utslag av illvilja, så har han sträckt sig alltför långt. När jag var inne på frågan om spekulation i missnöje, ett missnöje, som under rådande förhållanden kan vara ganska förklarligt, tänkte jag på de aktioner, som förvisso ha förekommit litet varstans över hela landet, där man bland annat gjort gällande, att det av vissa uppräknade varor — mjöl, bröd, gryn, socker och fettämne — finns tillräckliga lager och att därför ökad tilldelning ej skulle vara omotiverad. Jag är ganska övertygad om att detta har varit i säck, innan det kom i påse. Det är sådant som favoriseras på visst håll. Jag skall vara den förste att göra det erkännandet, att om man står inför svårigheter, skall naturligtvis ingen förhindras att kritisera de åtgärder, som vidtagas. Det är bara det, herr Persson, att kritiken bör vara ärlig och baseras på riktiga utgångspunkter. Den skall handskas med fakta och icke med allmänt dunkelt tal, som här sker, om att tillräckliga lager lära finnas. Jag vet emellertid av erfarenhet, att fakta äro icke ett varuslag, som finns till försäljning i herr Perssons politiska hemcharkuteri.

Vad sedan beträffar det, som här påpekades angående landsorganisationens och landssekreterariatets yttrande, vill jag erinra om att det är alldeles riktigt, att landsorganisationen som de flesta av oss övriga uttryckt önskemål om att

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.

(Forts.)

en allmän utredning skulle verkställas. Vad utskottet har gjort är emellertid endast, att det hänvisat till att en dylik utredning för närvarande pågår. Man håller ständigt på med dessa ögonblicksfotografier, som jag tidigare benämnt det, då man tager reda på det näringsfysiologiska läget med hänsyn till de resurser, som stå till vårt förfogande. Landsorganisationen har uttryckt ovannämnda önskemål, men så säger landsorganisationen vidare i sitt yttrande: »Med hänsyn till de uppgifter i förevarande hänseende, som tillkomma livsmedelskommissionens närings-sakkunniga, är måhända särskild utredning icke påkallad. Sekretariatet förutsätter, att de närings-sakkunniga taga de av motionärerna påtalade förhållandena under sorgfälligt övervägande.» Det är en motivering av ungefär samma slag som den som utskottet för sin del har framfört. Utskottet har ansett, att när utredning pågår om allt detta, är det olämpligt, att man på nytt därutöver skall sätta utredningskvaren i rörelse.

I fråga om rabattsystemet har jag redan i mitt förra anförande påpekat, att även därom pågår en utredning, och beträffande rabattsystemets utökning råder det väl icke några större meningsskiljaktigheter. Även jag ansluter mig till dem, som anse, att en utökning av rabattsystemet skulle vara önskvärd. Man har emellertid från livsmedelskommissionen föreslagit en dylik. Jag vet icke, huruvida detta kommer att innebära, att rabattsystemet skulle utökas att omfatta även köttvarorna, eller om man skulle bevilja större rabatteringar på matfett. Vi veta också, att livsmedelskommissionen och befolkningssakkunniga gjort gällande olika uppfattningar. Man har delade meningar, men detta är ju bland annat också ett bevis för att man redan nu sysselsätter sig med dessa ting. Det kan därför ifrågasättas, om man då lämpligen skall starta en ny utredning.

Beträffande herr Perssons uppgift, att regeringen icke sitter på mjölsäckarna, och hans hänvisning till att man ifrån Sverige under dessa för oss så allvarsdiga tider har exporterat livsmedel till våra närmaste grannländer, vill jag säga, att man bör kanske icke i det sammanhanget sätta sig på så kamelhöga moraliska hästar och samtidigt predika kallsinnighet mot våra närmaste grannfolk, när dessa hårt drabbats av olyckan. Jag vet väl, att en export av begränsad omfattning har ägt rum, men jag vet också, att denna export i själva verket icke betytt så mycket. Om vi se på de siffror, som finnas tillgängliga, innebär den exporterade kvantiteten av vete, att varje svensk har avstått 3.3 kilogram, av vetemjöl 1.2 kilogram, av havre 0.3 kilogram, av potatis 0.7 kilogram, av smör 0.5 kilogram, av fläsk $\frac{1}{4}$ kilogram och av socker $\frac{3}{4}$ kilogram. Margarin ha vi själva ont om, men så ha vi icke heller avstått mer än 70 gram per person. Jag vill inte med de anförda siffrorna söka förringa värdet av den hjälp, som sålunda i första hand gått till vårt finska broderfolk. Men jag måste å andra sidan säga mig, att även om vi ha fått avstå något, kan det kanske för framtiden ha en viss betydelse, att vi, som icke fått lida så mycket som våra broderfolk, så förfärd mot dem under deras hemsökelses stund, att vi, när drägliga förhållanden återkomma, kunna utan att rodna se dem i vitögat. Jag tror, att svenska folket i det avseendet icke reagerar som herr Persson, när vårt folk får klart för sig det verkliga läget.

Vad sedan beträffar frågan om mjölransonerings utökning och de möjligheter, som därvidlag stå till buds, vill jag som sagt icke gå in i en diskussion, i vilken näringsfysiologerna kunna mobilisera en sakkunskap som, förmodar jag, varken jag eller herr Persson är mäktig att göra. Jag vill bara understryka det faktum, att våra brödransoner äro bland de allra lägsta, som finnas i Europa. Det är väl endast Italien, som har ännu lägre brödransoner. Dessa låga ransoner ha blivit möjliga på grund av att vi haft tillgång till andra

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.

(Forts.)

livsviktiga livsmedel. Och att då ytterligare nedskära grundransonerna på bröd med den differentiering som redan nu finnes, skulle nog vara en åtgärd, vars lämplighet starkt kan ifrågasättas.

Herr talman! Jag har med detta endast velat bemöta några av de synpunkter, som herr Persson har framfört.

Herr **Persson** i Stockholm erhöll ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill bara som replik ställa en fråga till herr Nilsson: Tror herr Nilsson, att vi med tanke på den handelspolitik och de exporter som stärka en frihetsfientlig front, vilket allt herr Nilsson här står och försvarar, utan att rodna kunna komma att se vårt norska broderfolk i ansiktet?

Härefter yttrade:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag tänkte icke begära ordet i denna fråga. Efter det klarläggande uttalande om läget på livsmedelsförsörjningens område, som herr Nilsson, utskottets ordförande, har gjort, hade jag icke väntat mig att han skulle bli bemött med den kritik, som han senare fick. Jag skulle med anledning av den kritiken vilja säga, att man har kanske för liten kännedom om hur det ute i det verkliga livet förhåller sig med köttproduktionen. Jag hade häromdagen besök av en veterinär, som sade, hur sorgligt det är, när man kommer till gårdarna, att se korna ligga i rader, utmattade av den dåliga utfodring de fått. Jag skulle vilja säga till eder, som kritisera ransonereringen i vårt land, att ni borde väl i alla fall förstå att genom slaktning av sådana djur, som nästan bara ha benstommen kvar, blir det icke så mycket kött. Vad som räddat oss, har varit vår tekniska utveckling. Tack vare den ha vi kunnat utnyttja trämassan och kämpa igenom den svåra krisen. När skörden av brödsäd under de två senaste åren varit en tredjedel mindre än den normala, är det klart, att svårigheterna för landet att försörja sig äro stora. Sedan kritiserar man, att det har exporterats så och så mycket, men man talar icke samtidigt om den glädje, som vi i vårt land ha fått erfara över att vi kunnat få in rätt mycket spannmål trots den svåra avspärrningen. Det tiger man med. Jag tycker, att i sådana här allvarliga tider borde ansvarskänslan åtminstone vara så pass rotad hos varje ansvarig medlem i denna kammare, att man icke skulle sätta i gång en agitation för agitationens egen skull, utan borde se på vad som är möjligt för vårt land att göra i detta läge. Det är med verklig glädje jag i pressen läst om, att den ena båten efter den andra kommit in med för vårt folk livsviktiga varor. Men därom säger man ingenting nu.

Kommer jag så över till frågan om den arbetskraft, som ställts till förfogande för annat lands räkning. Frågan om tillgången på arbetskraft är mycket allvarlig, men vi få väl därför icke visa oss hjärtlösa. Här ha vi nu ett tillfälle att räkka en hjälpande hand åt ett folk i nöd, och det bör vara oss en glädje att så få göra, detta särskilt som vårt land blivit förskonat från krigets virvel och just nu kanske företer den enda bilden av en ljusglimt i en i övrigt förmodad värld.

Herr talman! Jag skall icke längre uppta tiden, men jag skulle vilja rekommendera dem, som här rikta sin hårda kritik mot myndigheterna för deras sätt att ordna livsmedelsförsörjningen i vårt land, att de ville mera bemöda sig om att litet mera verklighetsbetonat se på svårigheterna inom de olika grenarna av vår livsmedelsproduktion, ett område, där jag för min del är en liten länk och som jag såsom jordbrukare har en viss erfarenhet av. Svårigheterna på det-

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.
(Forts.)

ta område äro så stora, att man knappast kan fatta dem. Den som sett dessa högar av avbarrat ris ligga utanför ladugårdarna såsom enda föda åt djuren finner det svårt att rikta något klander mot myndigheterna för rådande knapphet på kött. Jag vill därför ännu en gång rikta en maning till dem som så skarpt kritisera myndigheterna, vilka bära det tunga ansvaret att lotsa vårt land ur den hårda kamp, som vår värld nu står i, att se litet mera verklighetsbetonat på de förhållanden, under vilka vi för närvarande leva.

Herr Senander: Herr talman! Jag vill bara till vad som sist yttrades gemåla vad jag anförde i mitt förra anförande, nämligen att vi kommunister självfallet väl känna till de svårigheter, som krisen fört med sig. Vi kräva emellertid en annan fördelning av förråden än den existerande. Utöver detta ha vi icke sträckt oss vare sig i vår motion eller i våra anföranden.

Vidare skulle jag gent emot herr Hansson i Skediga, som framhöll, att livsmedelsexporten från vårt land givit i utbyte en hel del varor, vilja framhålla, att mot denna export självfallet, så vitt angår Finland, icke svarat en import av någon större omfattning, ävensom att mot de varor, som kommit in med lejdåtar, naturligtvis icke alls svarar av oss levererade livsmedel.

Slutligen skulle jag bara vilja fråga herr Nilsson i Stockholm om anledning till att han anser sig kunna ifrågasätta ärligheten i de deklARATIONER, som vi gjort i denna och andra frågor. Det är endast en insinuation, en förolämpning, som en talesman för utskottet icke borde göra sig skyldig till, när man här söker misstänkliggöra bevekelsegrunderna för de ansatser, som vi kommunister här i riksdagen göra för att förbättra tillståndet bland de stora massorna.

Herr Nilsson i Stockholm: Herr talman! Med anledning av herr Senanders sista anförande vill jag bara säga, att om jag inskränker mig till de uttrycksätt, som återfinnas i den motion, som avlämnats av herr Senander och andra, skulle jag icke behöva ifrågasätta ärligheten, men vad som gör mig betänksam är de skrifter, som författats i annat sammanhang av herr Senander eller — om av andra — med, skulle jag tro, herr Senanders tysta välsignelse.

Den fråga, som herr Persson i Stockholm riktade till mig, förvånar mig i någon mån. Jag trodde nämligen, att herr Persson i Stockholm, med den politiska verksamhet han har bakom sig, icke skulle vara okunnig om de politiska förhållanden, som råda i Norge och som försvåra vår handelspolitik med detta land.

Herr Senander: Herr talman! Jag måste med anledning av herr Nilssons i Stockholm anförande konstatera, att herr Nilsson gjorde en undanflykt i det att han förklarade, att han främst fäst sig vid vissa formuleringar i uttalanden som antagits ute i landet och som han naturligtvis tillskrev det kommunistiska partiet. Jag vet icke hur det förhåller sig med de uttalanden, som herr Nilsson föredrog, men även om dessa uttalanden skulle ha varit författade av kommunister eller emanera från kommunistiska partiet — vilket jag icke tror, ty då skulle de icke ha varit formulerade på detta sätt — så har han dock icke rätt att misstänkliggöra det ärliga uppsåtet. Fel kunna nämligen begås av vem som helst och var som helst, utan att dessa få tillskrivas oärligt uppsåt.

Herr Nilsson i Stockholm: Herr talman! Med anledning av det sist anförda vill jag endast säga, att herr Senander i de yttersta av dessa dagar politiskt sett blivit så förfärligt blygsam att jag ger upp.

Motion angående omprövning av gällande ransoneringsbestämmelser.

(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1, 4 och 40 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 310, angående grunder för pension till vissa tjänstemän och arbetare, som vid statens övertagande av enskilt företag eller i samband med dylikt företags nedläggande m. m. övergått i statens järnvägars tjänst.

Denna proposition bordlades.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion om ändring i § 3 9:o tryckfrihetsförordningen; och

nr 14, i anledning av väckt motion om förande av protokoll vid sammanträde, som enligt § 56 riksdagsordningen hålles inom lyckta dörrar; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för länsstyrelserna fastställda avlöningsstaten;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till länsstyrelserna;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till kostnader för årlig taxering; och

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1942/43 till riksförsäkringsanstalten.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

*Åtgärder för
främjande av
ökad bostads-
produktion
m. m.*

Föredrogos statsutskottets utlåtande, nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 221 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 1 april 1942, föreslagit riksdagen att

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

dels godkänna av departementschefen förordade grunder för utlämnande av tilläggslån för stödjande av viss bostadsbyggnadsverksamhet;

dels ock under Kapitalinvesteringar, Fonden för låneunderstöd, anvisa ej mindre å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till Tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor

än även å riksstaten för budgetåret 1942/43

1) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 25,000,000 kronor; och

2) till Tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 15,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagens kamrar avgivna motioner.

I följande inom andra kammaren av herr *Persson* i Stockholm *m. fl.* väckta motioner (II: 313—315), hade hemställts,

i motionen *II: 313*, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om skyndsamt utarbetande av förslag till lag, som ålägger kommunerna skyldighet att sörja för bostadsbyggandet, så att — inom ramen av de möjligheter de reala resurserna medge — marknaden förses med ett tillräckligt antal bostadslägenheter»;

i motionen *II: 314*, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning av de omständigheter, som föranleda de stora prisstegringarna på byggnadsmaterial, och därvid ägna särskild uppmärksamhet åt den roll som sammanslutningarna mellan leverantörer, distributörer och entreprenörer samt kartellbildningarna inom byggnads- och byggnadsämnesindustrin spela vid fördyringarna samt även åt i vad mån staten bidrager till dessa genom de höjda järnvägstaxorna och slopade fraktrabatterna och genom uttagandet av omsättningsskatt, samt att förslag på grundval därav föreläggas innevarande års riksdag»; samt

i motionen *II: 315*, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till beredskapslag, avsedd att vid behov möjliggöra bostadsransonering».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 1 april 1942 förordade ändrade grunder för tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 227, II: 307 och II: 308 godkänna de grunder för utlämnande av tilläggs-lån för stödjande av viss bostadsbyggnadsverksamhet, vilka utskottet i sin motivering förordat;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 228 och II: 312 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd såsom reservationsanslag anvisa

a) å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till Tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet 10,000,000 kronor;

b) å riksstaten för budgetåret 1942/43

1) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet 25,000,000 kronor;

2) till Tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet 15,000,000 kronor.

B. att motionerna I: 227, II: 307, II: 308 i den mån de ej behandlats under II här ovan samt motionerna II: 313—315 icke måtte vinna riksdagens bifall.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Heiding, Carlström, von Heland, Holmbäck, Persson* i Falla, *Andersson* i Södergård, *Aqvist, Staxäng* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att i utskottets motivering bort intagas ett stycke av följande lydelse:

»I anslutning till den ståndpunkt riksdagen intagit föregående år finner utskottet angeläget vara att för att byggnadsverksamheten skall kunna med stöd från det allmänna igångsättas och bedrivs förhållandena på denna del av arbetsmarknaden äro så ordnade, att förekommande olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bliva undanröjda.»

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde

Herr *Pettersson* i Dahl: Herr talman! Den som tar del av här ifrågavarande proposition, nr 221, finner, att anledningen till att denna fråga nu förelagts riksdagen är en befarad bostadsbrist. Av utredningsmannens promemoria finna vi, att bostadsreserven i Stockholm hösten 1940 utgjorde 4,082 lägenheter, och att densamma hösten 1941 sjunkit till 848 lägenheter, en minskning sålunda med 3,234 lägenheter. Sedan denna promemoria varit ute på remiss, har kunnat konstateras en kraftig allmän försämring av bostadsmarknaden ute i landet. Denna utveckling är givetvis inte önskvärd. I promemorian sägs det, vilket också betonats av departementschefen, att uppskattningarna av bostadsbristen och bostadstillgången äro i växlande grad osäkra. Vidare framhålles i propositionen: »Inga kända fakta motsäga dock deras ungefärliga riktighet, och resultatet av deras sammanställande överensstämmer väl med den erfarenhet, som den senaste höstens bostadsmarknad givit. I varje fall äro de tillräckligt säkra för att tillåta slutsatsen, att ett produktionsunderskott under det kommande året av samma omfattning som under det gångna icke är möjlig utan att medföra en starkt ökad utbredning av den totala bostadsbristen alla yttringar: husvillhet, sammanflyttning av hushåll, hinder för nybildning av hushåll o. s. v.»

På grundval av det sålunda anförda har nu denna stora proposition kommit till. Departementschefen konstaterar en allmän prisfördyring med avseende å bostadsbyggandet, och han slutar: »Det synes obestriddigt att anskaffningskostnaderna för en bostadsfastighet vid nuvarande byggnadskostnader icke kunna förräntas och amorteras med den avkastning, som erhålles vid gällande hyresnivå.» På grund härav föreslås alltså nu i den föreliggande propositionen, att bostadsmarknaden skall subventioneras, och att för ändamålet skola anvisas 25 miljoner kronor till tillägglån och 25 miljoner kronor till tertiärlån. Å de sålunda lämnade lånen skulle efter viss tid avskrivning kunna ske till visst belopp. Enligt förslaget skulle subventionen belöpa sig till ungefär 10 procent av byggnadskostnaderna, och dessa 50 miljoner kronor skulle alltså motsvara ungefär 10 procent av den beräknade byggnadskapaciteten. I propositionen framhåller departementschefen, att det totala anskaffningsvärdet för den nu aktuella bostadsproduktionen kan beräknas för tillägglånens vidkommande till 250 miljoner kronor och för tertiärlånen till 275 miljoner kronor, alltså till sammanlagt något över 500 miljoner kronor. Det är ju klart att detta innebär en ganska stor byggnadsvolym, vilken enligt departementschefens mening skulle råda bot på den bostadsbrist, som på grund av vissa omständigheter uppstått.

Av propositionen framgår icke med önskvärd tydlighet, varpå denna stora bostadsbrist beror. Uppenbart är emellertid att härvidlag de ökade byggnadskostnaderna spelat in liksom också den osäkerhet, som byggmästaren måste

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

känna, då det gäller att sätta i gång stora byggnadsföretag. Många omständigheter inverka, exempelvis de stora beredskapsinkallelserna, som alltjämt pågå, givetvis också transportsvårigheterna och materialpriserna samt det ovissa bostadsvärdet, när kriget väl en gång upphört. Med hänsyn till alla dessa omständigheter måste alltså en ganska stor subvention till för att denna stora byggnadsverksamhet skall komma i gång.

Självfallet måste den som anser, att de höga byggnadskostnaderna så långt möjligt är böra nedbringas, hysa den uppfattningen, att ju mer man subventionerar byggnadsmarknaden, d. v. s. ju mer man kompenserar de höga byggnadskostnaderna, desto mer konserverar man dem. Statens ingripande blir kanske alltså bara ett lappverk, som icke gör det hela bättre för framtiden.

Jag skulle tro, att alla äro intresserade av att byggnadskostnaderna kunna nedbringas så mycket som möjligt, och det är klart att vi allesamman äro intresserade av att folk skola få så goda bostäder som möjligt. Jag tror att det kan vara skäl i att understryka, att även vi på reservanthåll anse, att det är ett livsvillkor för familjelivet att man har så goda bostäder som möjligt. Dåliga bostäder inverka självfallet på familjebildningen. Utredningsmannen och departementschefen ha som sagt båda framhållit, att bostadsbrist förorsakar husvillhet, sammanflyttning av hushåll, hinder för nybildning av hushåll o. s. v. Allesamman äro vi väl emellertid ganska intresserade av att kostnaderna för våra bostäder bli något så när drägliga, vare sig vederbörande själv bygger sitt hus och sålunda har att sköta amortering och förräntning, eller han hyr en bostad. I det avseendet tror jag icke att det förefinns några meningskiljaktigheter mellan utskottsmajoriteten och reservanterna.

Jag kommer så till frågan om de ökade byggnadskostnadernas inverkan på byggnadsproduktionen, och då skulle jag vilja dela upp byggnadsmarknaden — icke bara bostadsbyggandet utan hela byggnadsverksamheten överhuvud taget — i olika grupper. Det är klart att de höga byggnadskostnaderna för en fabriksanläggning i sin tur måste inverka höjande på priset på de produkter, som framställas vid den ifrågavarande fabriken. För en affärsfastighet med dess affärs-, kontors- och lagerlokaler etc. verka ökade byggnadskostnader höjande på omkostnadskontot, liksom de för en hyresfastighet åstadkomma stegring i hyresbeloppet.

Det är också självklart att priskontrollnämnden, som enligt såväl departementschefen som utskottet skall få till uppgift att kontrollera priserna på detta område, med hänsyn till de ökade byggnadskostnaderna icke kan avstyrka en höjning av vare sig produktpriser eller den hyra vederbörande skall erlægga, vare sig när det gäller en fabriksfastighet, en affärsfastighet eller en bostadslägenhet. När det gäller hyreshus är det självklart, att ökade hyror inverka ganska mycket vid beräkningen av index för statens stora tjänstemannakår. Man kan inte rikta några invändningar gentemot detta, ty statstjänstemännen böra givetvis, förutsatt att de skola bo människovärdigt, genom en höjning av lönen ha ersättning för de stegrade hyreskostnaderna. Man kan alltså räkna upp en stor mängd fakta i samband med byggnadsverksamheten, som inverka på själva levnadsstandarden och vilkas riktighet man måste godta. Men det är väl också självklart, att den allmänna prisfördyringen, den utveckling mot en inflation, som vi försöka att motarbeta, även påverkas på ett ganska kraftigt sätt. Ett ganska stort område beröres alltså här, och det måste ovillkorligen därför ligga i sanhällets eget intresse, att byggnadskostnaderna hållas nere så långt som överhuvud taget är möjligt.

Det finns emellertid dessutom även stora befolkningsgrupper, som inte ha möjlighet att på något sätt vända sig till de statliga myndigheterna och begära mera betalt på grund av sin ökade hyreskostnad eller sina ökade bostads-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
byggnadskostnader. Detta gäller till exempel pensionärer, som ha avslutat sin tjänst och äro hänvisade att leva på sin pension. De kunna givetvis inte få någon kompensation för sin ökade bostadskostnad. En stor mängd privatmän befinna sig i precis samma ställning. Vi kunna härvidlag med full rätt inräkna hela den jordbrukande befolkningen, som väl inte har någon som helst utsikt att ens tillnärmelsevis få någon kompensation för de ökade bostadskostnaderna vid prissättningen av jordbrukets produkter. Man måste väl, som sagt, när man tar hänsyn till alla dessa omständigheter, konstatera, att det är ett socialt intresse av första ordningen att hålla byggnadskostnaderna nere så mycket som möjligt.

Man kommer måhända under debatten att framföra den invändningen, som spelade en ganska stor roll under överläggningen i första kammaren och som jag delvis åhörde, att landsbygdens byggnadsfråga inte är inbegripen i detta utskottsutlåtande i annan mån än när det gäller egnahemsbyggen på landsbygden. Då skulle jag vilja ställa frågan: Kan man skilja på dessa bägge frågor, kan man skilja landsbygdens bostadsfråga eller byggnadsfråga från landets byggnads- och bostadsfråga i övrigt? På den frågan skulle jag vilja svara ett bestämt nej. Man kan inte skilja på dessa bägge frågor, utan de måste sammanhånga med varandra. Jag tror att man för att visa riktigheten i detta med full rätt kan hänvisa till den byggnadsutredning som för närvarande pågår, fastän något resultat av denna utrednings arbete ännu inte föreligger, och man kan väl också återopa de avtalsförhandlingar, som ägde rum i juni 1941 och vid vilka ett avtal delvis träffades. Såvitt jag är riktigt underrättad förklarade där representanter från byggnadsträarbetareförbundet bestämt, att de inte ville diskutera någon annan princip för utförandet av byggnaderna på landet än i staden. Man kan kanske i detta fall förstå dem och erkänna att detta har ett visst fog för sig. Ty det kräves helt naturligt samma yrkesskicklighet för att uppföra ett hus av samma beskaffenhet vare sig det är beläget på landet eller i staden. Sedan inställer sig omedelbart en annan fråga, nämligen huruvida det är möjligt för dem, som uppföra eller bekosta dessa bostäder på landsbygden, att betala denna ökade bostadskostnad. Jag skulle alltså bestämt vilja göra gällande, att man inte kan särskilja landsbygd och stad, utan man måste diskutera hela byggproblemet i ett sammanhang och då med särskild hänsyn till byggnadsträarbetareförbundets inställning.

Nu måste man kanske gratulera detta starka byggnadsträarbetareförbundet, som har intagit en så pass suverän plats i vårt samhälle, som det faktiskt har gjort. Det är väl inte tu tal om att det har en oerhörd makt, att det kan bestämma ganska mycket och även gör det. Man kan konstatera, att statsmakterna respektera detsamma och nästan visar det en viss undfallenhet, skulle jag vilja påstå. Man kan som ett exempel på byggnadsträarbetareförbundets maktställning nämna, att detta förbund själv bestämmer den byggnadsräjong intill en stad eller ett samhälle, där det vill ha samma arbetspriser tillämpade som i själva staden eller samhället. Så vitt jag känner till förekomma inga underhandlingar i förväg om vilken utsträckning denna räjong skall ha, utan det utfärdas endast kort och gott ett dekret om var gränsen skall gå.

Efter denna lilla inledning, herr talman, skall jag be att få säga några ord om frågan, huruvida det är möjligt att nedbringa byggnadskostnaderna och på vad sätt detta skall ske. Det konstateras i propositionen — och utskottet framhåller detsamma — att $\frac{4}{5}$ av dessa ökade byggnadskostnader falla på materialkostnader och endast $\frac{1}{12}$ på arbetskostnader. I detta fall är det givetvis svårt att göra fullt säkra beräkningar. Jag skulle tro att man får gå fram efter ungefär samma beräkningsgrunder som när man konstaterar den bostadsbrist, som jag omnämnde i början av mitt anförande.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Det är ju klart, att man inte kan lägga hela skulden till att byggnadskostnaderna äro så höga som de för närvarande äro på enbart arbetskostnaderna. Det är givetvis många andra omständigheter som härvid inverka. Det är väl också tydligt att materialkostnaden i detta fall har spelat en ganska väsentlig roll. På denna punkt — det understryker utskottet och det understrykes även av departementschefen — bör allt som är möjligt göras för att nedbringa kostnaderna, alltså anskaffa billigare material o. s. v. Utskottet hänvisar i detta sammanhang till att priskontrollnämnden ingriper och skall ingripa där så är möjligt.

I detta sammanhang kan man kanske fråga sig: varför skall inte priskontrollnämnden också ingripa på andra områden? Varför skall den till exempel inte ingripa i fall, då det faktiskt kan konstateras, att arbetarna skurit till sig ganska stor förtjänst? Det kan nog inte förnekas, att de ibland ha dagsförtjänster och kanske årsförtjänster, som man vågar påstå ligga över det rimliga. Jag vet att man häremot kommer att göra gällande, att till exempel en snickares medelinkomst per år på grund av arbetets säsongartade karaktär inte är högre än vad som kan anses utgöra en normal inkomst. Detta kan vara möjligt. Men det är ju alltid undantagen som bekräfta regeln, och det är också ganska erkänt, att i många fall har han en ganska hög icke blott dags- utan även årsinkomst.

Det är ytterligare en synpunkt, som jag skulle vilja anföra i detta sammanhang. Man hör ofta talas om materialkostnad och arbetskostnad men mycket sällan om företagervinst. I de flesta fall får man väl räkna även med en företagervinst. Om en tomt köpts på spekulation, uppstår ju en dylik företagervinst, men i detta fall kan man med rätta tala om tomjobberi. Man skall emellertid också komma ihåg, att när det gäller ett avtal om uppförandet av ett hus finnes det alltid två parter, själve byggherren och byggmästaren, som skola uppföra huset. Byggmästaren räknar givetvis med att han får betala den eller den timpenningen till sina arbetare, och är huset så beläget, att han riskerar att även få betala mätningkostnader, alltså följa ackordsprislistan, måste han givetvis ta hänsyn även till denna kostnad vid uppgörandet av avtalet om husets uppförande. Men han är givetvis för sin del mest intresserad av att få ut så pass mycket att han gör sig en ekonomisk vinst. Detta räknar man mycket sällan med. Man talar aldrig eller i varje fall mycket litet om den företagervinst, som uppkommer vid husbyggnader. Jag tror att byggmästare och entreprenörer i allmänhet äro så pass skickliga, att de räkna med att för egen del få ut en ganska god företagervinst. Nu vet jag inte om priskontrollnämnden kan tänkas ingripa i ett sådant fall, men jag skulle knappast tro det. Det skulle väl även vara ganska svårt för priskontrollnämnden att göra ett sådant ingripande.

Vart man vänder sig får man alltså räkna med denna företagervinst. Vi kunna för att belysa detta välja ett par byggnadstyper, som väl den stora allmänheten har mest intresse för när det gäller husbyggande, ett egnahem och ett något större bostadshus. Man torde för närvarande icke kunna uppföra en egnahemsbyggnad, även om man skulle bygga efter den allra minsta egnahemsplanen, under 12- till 15,000 kronor. Detta är åtminstone fallet i min hemtrakt, där jag sysslat litet med denna verksamhet. Man kan givetvis häremot invända, att ifall ett sådant egnahem är avsett att ersätta ett gammalt bostadshus, lämnar staten en ganska stor subvention, ända upp till 2,000 kronor. Detta är riktigt, men man får väl ändå erkänna, att det blir en ganska stor skuldbörda att bära för denne egnahemsbyggare, som sedan skall förränta, amortera och underhålla fastigheten. I de allra flesta fall häftar han i skuld för hela denna fastighet, en skuld, som han sedan får dragas med praktiskt taget hela sitt liv.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Uppförandet av ett dylikt egnahem går alltså vanligtvis till så, att ett avtal träffas med en byggnadsentreprenör. Denne får då räkna med alla eventualiteter, och han räknar givetvis även med en viss företagarvinst.

Gå vi ändå längre upp på skalan och ta det andra exemplet, ett bostadshus på låt oss säga omkring 25,000 kronor — ett pris som under nuvarande förhållanden inte alls är märkvärdigt — skulle jag tänka mig, att byggnadsentreprenören räknar med ännu större vinst. Överallt påträffar man en företagarvinst, som inte är så försvinnande liten.

Jag förstår, att man i den fortsatta debatten gentemot vad jag anfört kommer att invända, att ett avtal föregående år träffats mellan representanter för arbetsgivarorganisationerna och byggnadsträarbetareförbundet och att alltså ett avtal nu föreligger. Man menar alltså, att denna fråga på grund härav skulle ligga litet annorlunda till än föregående år, när riksdagen debatterade densamma. Men kan man verkligen säga, att ett avtal existerar överallt, och kan man göra gällande, att riksdagen i detta avseende inte skall ha någonting att säga till om eller inte bör uttala sin mening, därför att riksdagen inte har någon möjlighet att inverka på detta avtal?

Jag vill till detta endast påpeka, att en hel del byggnadsblockader förekomma och tillkommit på ett kanske inte fullt avtalsmässigt sätt. I varje fall kan man säga att byggnadsverksamheten där rätt mycket ligger nere. Det av mig förut berörda avtalet innebär, att det inte skulle beröra egentliga jordbruksbyggnader. I övrigt skulle avtalet, enligt uppgift, inverka även på landsbygdens byggnadsfråga, när det således gäller andra byggnader än egentliga jordbruksbyggnader. Måhända är denna tolkning av avtalet riktig. Om man nu betänker, att avtalet således inte endast gäller bostäder i städer och samhällen utan även bostäder ute på landsbygden, och att denna fråga således så intimt sammanhänger med vår byggnadsfråga på landsbygden, har man svårt att förstå, att man i detta fall skulle kunna undgå att också debattera dessa byggnadskostnader och en byggnadsanskaffning av denna storleksordning, när vi behandla denna proposition.

Nu kommer det naturligtvis, som jag nämnde, att i denna debatt anföras att det, när det gäller ackordspriser, ligger till grund ett avtal, och att det då är en högre arbetsprestation från de byggnadsarbetare, som arbeta efter dessa ackordspriser. Det är möjligt att så är förhållandet, åtminstone på en del ställen. Vi skola emellertid komma ihåg, att det ute på landsbygden träffas en hel del avtal mellan byggherren, som kan vara exempelvis en kommun eller ett lands-ting, och byggnadsentreprenören, varigenom denne åtar sig att uppföra ifrå-
varande byggnad. Entreprenören, som i vanliga fall har timavlönade arbetare, beräknar entreprenaden efter timavlöningen för sina arbetare, men han riskerar givetvis att det efter byggnadens uppförande kan bli en mätning, och då kan han få betala ett högre pris, varför i entreprenadsumman mätning måste räknas. Som exempel kan nämnas följande: Inte långt från den plats, där jag bor, uppfördes en skolhusbyggnad för en kommun, och entreprenadsumman för detta uppgick till 48,000 kronor. Arbetet utfördes med ifrågavarande byggnadsfirmas gamla arbetarstam. För närvarande ha dessa arbetare en timavlöning med semester om 1:48 kronor. Härtill kommer då företagarvinsten till byggmästaren, varför det beräknas, att byggnadsentreprenören tar 1:64 kronor i timmen av dem, som vilja ha ett visst arbete utfört. Detta är också en timavlöning, om vilken jag tror, att man inte har anledning att säga, att den kan anses för låg i förhållande till hur annat arbete betalas. På denna skolhusbyggnad blev det emellertid sedan en mätning, och detta invercade givetvis på timavlöningen. Då byggnadsfirman slog ut denna mätningskostnad på timpenningen, blev det en timpenning om 2:50 kronor. Nu kanske man inte heller

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

hesiterar för detta belopp, ty man har hört ändå högre siffror än denna. Jämfört med andra arbeten i trakten måste man emellertid i rimlighetens namn ändå erkänna, att detta är ett pris för en arbetsprestation, som ligger över det normala. Man kan också med fog anse, att priskontrollnämnden i detta fall skulle kunna ingripa.

Jag kan nämnda ett annat exempel. Landstinget uppförde en elevbostad vid Katrinebergs folkhögskola. Entreprenadsumman var ungefär 28,000 kronor, även här blev det mätning, vilket gjorde 1,500 kronor. Vilken inverkan denna kostnadsförhöjning gjorde på timpenningen, kan jag inte uttala mig om. Jag har vidare av en kamrat i första kammaren fått höra ett exempel, som, enligt vad jag vill minnas, tidigare använts i en annan debatt, men det kan nog inte skada, om exemplet anföres ännu en gång. Det gäller Jönköpings stad, som äger en jordbruksegendom om 160 tunnland, vilken varit utarrenderad för ett årligt arrende av 6,000 kronor. Arrendatorn gjorde anspråk på att få nya ekonomibyggnader och förklarade sig för sin del villig att då gå med på en höjning av arrendet med 1,000 kronor, d. v. s. han skulle betala ett årligt arrende om 7,000 kronor. Det gjordes ett anbud på arbetet, men Jönköpings stad tyckte, att detta var så orimligt högt, att man inte kunde gå med därpå. Man bad i stället två praktiska män att försöka komma fram med ett annat förslag, som skulle kunna nedbringa byggnadskostnaderna för denna jordbruksegendom. Dessa personer föreslogo då en minskning av planen för själva byggnaderna, men arrendatorn förklarade för sin del att han, om det ursprungliga förslaget genomfördes, skulle gå med på en ytterligare höjning av arrendet med 1,000 kronor. Ett entreprenadavtal enligt det ursprungliga förslaget kom till stånd, och dessa byggnader skulle uppföras för 160,000 kronor. Denna summa får alltså Jönköpings stad betala för ekonomibyggnaderna å en jordbruksfastighet med en areal om 160 tunnland och ett årligt arrende av 8,000 kronor. Arrendesumman räcker ungefär till att betala ränta å byggnadskostnaderna, men sedan blir det ingenting över. Man måste i varje fall erkänna, att det är alldeles orimliga kostnader. Nu är det dessutom att märka, att fastän entreprenadsumman är på 160,000 kronor, släpper ändå egendomen till allt sågat trävirke till dessa ekonomibyggnader, vilket virke i sin tur uppskattas till ett värde av 20,000 kronor. I realiteten gå byggnadskostnaderna sålunda till 180,000 kronor. Nu är denna byggnad under utförande, och tills dato har Jönköpings stad betalat 136,000 kronor. Av denna summa har det åtgått 48,896 kronor för arbetslöner. Sistnämnda summa fördelar sig med 10,071 kronor för timlön, 37,633 kronor för ackordstimlöner samt 1,192 kronor för semestertillägg. Summan 37,633 kronor för ackordstimlöner skall delas upp och mätning ingå med 18,355 kronor. Nu kan man kanske säga, att dessa siffror inte riktigt höra hemma i denna debatt, därför att det gäller en jordbrukets ekonomibyggnad. Då det emellertid även på denna ekonomibyggnad kan användas mätningenspriser och mätningstaxa, tycker jag att det är riktigt att anföra även detta exempel i denna debatt.

Jag hörde nyligen på när statsrådet Möller talade i första kammaren. I sitt anförande ville han göra gällande, att det endast fanns två vägar att välja på, om man ville komma till rätta med detta problem. »Den ena utvägen var att ånyo gå förhandlingsvägen, och den andra utvägen skulle vara lagstiftningsvägen.» När det gäller förhandlingsvägen, är det två parter. Den ena parten är arbetarförbundet med sina fackorgan, och den andra parten är arbetsgivaren med sina fackorgan. Man skulle emellertid vilja ställa den frågan: Var finns den stora byggnadsintresserade allmänheten? Vid dessa avtals ingående är det visserligen två parter, som givetvis var och en äro in-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
tresserade av att få sina omkostnader och arbetsprestationer täckta. Arbetarsidan är naturligtvis intresserad av att få en tillräckligt hög timavlönning och att få en ackordsprislista, som är så avvägd, att den ger tillräckligt mycket utöver timlönen. Det är också givet, att motparten i detta fall är intresserad av att nedbringa dessa kostnader så mycket som möjligt, och hans intresse på byggnadsmarknaden är givetvis att träffa ett sådant avtal med byggherren, vare sig det gäller en allmän inrättning eller en privatperson, att han får sina omkostnader täckta. I dessa avtalsförhandlingar saknas emellertid enligt min uppfattning en tredje part, nämligen den bostadssökande allmänheten, som inte har någon möjlighet att inverka på dessa avtalsförhandlingar, vilka givetvis komma att spela en så stor roll för vederbörande i framtiden.

I den reservation, som redovisas vid detta utskottsutlåtande, anser man i anslutning till riksdagens föregående år uttalade önskan det vara angeläget att »för att byggnadsverksamheten skall kunna med stöd från det allmänna igångsättas och bedrivs förhållandena på denna del av arbetsmarknaden äro så ordnade, att förekommande olägenheter ifråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bli undanröjda». Jag ber, herr talman, att få citera vad riksdagen föregående år uttalade i denna fråga. Departementschefen hade då i en liknande fråga framhållit, att det var nödvändigt att försöka nedbringa byggnadskostnaderna. Utskottet och riksdagen underströk detta. Statsutskottet yttrade föregående år: »I likhet med departementschefen finner utskottet en självklar förutsättning för att byggnadsverksamheten skall kunna med stöd från det allmänna igångsättas och bedrivs vara, att förhållandena på denna del av arbetsmarknaden äro ordnade och att de olägenheter i fråga om ackordspriserna, varom departementschefen erinrat, därvid blivit undanröjda.»

Nu uppstår givetvis den frågan, om det är anledning för riksdagen att ändra sin uppfattning från föregående år. Jag vet, som jag tidigare sagt, att det i denna debatt kommer att anmärkas, att det sedan föregående år träffats ett avtal, och att alltså de föregående år anförda skälen för närvarande inte gälla. Jag kan emellertid för min del inte förstå, att det är riktigt att riksdagen går förbi denna viktiga fråga med tystnad, när det gäller så mycket för alla, när det gäller vår bostadssanering, när det gäller vår allmänna levnadsstandard och när det gäller en fråga, som så pass mycket ingriper i alla andra frågor och inverkar på hela prisnivån överhuvud taget. Jag kan för min del inte förstå annat än att riksdagen bör vidhålla sin ståndpunkt, och att riksdagen bör uttala ungefär samma uppfattning som den uttalade föregående år. Härtill kommer att på detta område många problem måste uppstå, som kanske inte bli lösta i en handvändning, utan komma att ta sin tid. Det viktigaste är emellertid själva principfrågan, att riksdagen som sin uppfattning uttalar, att det är nödvändigt att byggnadskostnaderna på alla områden, inte endast när det gäller materielen utan även när det gäller andra omkostnader, hållas nere så långt som det överhuvud taget är möjligt.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring i motiveringen, att riksdagen bifaller den reservation, som är avgiven av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande ärende ävensom av övriga ärenden på föredragningslistan till kl. 7.30 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 10.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Fröken **Öberg**, som anförde: Herr talman! Läget på fiskmarknaden är högst otillfredsställande. Fiskregleringen har verkat därhän, att på vissa orter har man överflöd på fisk, på andra råder det stor brist. I Göteborg t. ex. få husmödrarna stå i kö i timmar för att när de äntligen komma fram till affärsdisken få det beskedet, att fisken är slut. På grund av den knapphet på fläsk och kött, som av naturliga skäl är rådande, nödgas befolkningen alltmer övergå till fiskkonsumtion. Försäljningen av fisk bör då ordnas så, att man inte ytterligare lägger bördor på de hårt prövade husmödrarna.

En annan fråga, som bör upptagas i detta sammanhang, är de priser, som den prisreglerade fisken betingar. Med undantag av makrillen komma alla fisksorter med något större näringsvärde upp i priser, som för de små inkomstagarna eller familjer med många barn äro omöjliga att erlagga. Det bör övervägas, om inte rabatter i någon form bör tillgripas för de lägre inkomstagarna.

Med anledning av det ovan anförda ber jag att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Kan det förväntas, att en omprövning av nu gällande fiskregleringsbestämmelser företages och ändringar ske, där så synes nödvändigt?

2. Vill herr statsrådet medverka till att vid den omprövning, som nu företages av livsmedelsrabatterna, även fisk uppföres bland rabatterade varor?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11.

Uplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att riksdagsman Sigfrid Jonsson, f. 10 juli 1910, sedan den 24 maj 1942 vårdas å Serafimerlasarettet, avd. III, under diagnos lunginflammation (?) Vårdtiden kan bedömas först om några dagar.

Stockholm den 26 maj 1942.

E. Lindgren,
avd. läk.

Kammaren beviljade herr Jonsson i Alsen ledighet från riksdagsgörömlen tills vidare från och med den 24 innevarande maj.

§ 12.

Avgåvos följande motioner, nämligen av

herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*, nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 277, med förslag till lag om avverkningsskyldighet;

herr *Lindmark*, nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 284, angående anslag till uppförande av byggnad för skogsproduktforskning *m. m.*;

herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.*, nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 289, angående anslag till kammarrätten för budgetåret 1942/43, *m. m.*;

herr *Hansson* i Skediga *m. fl.*, nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 298, angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen; och

herr *Andersson* i Ovanmyra, nr 378, angående vissa ändringar i andra kammarens ordningsstadga.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.50 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 27 maj.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen, varjämte undertecknad på grund av förfall för sekreteraren, jämlikt herr andre vice talmannens förordnande, tjänstgjorde vid protokollet.

§ 1.

*Åtgärder för
främjande av
ökad bostads-
produktion
m. m.*

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt behandling statsutskottets utlåtande, nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

(Forts.)

Herr **Persson** i Stockhom, som anförde: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till motionerna nr 313, 314 och 315 i andra kammaren och likaledes bifall till vad utskottet hemställt under punkten A.

Vidare yttrade:

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna, har vid avgörandet av det nu föredragna ärendet uppstått en stor söndring i statsutskottet. Det är icke ofta, som ett statsutskottsutlåtande dikteras av tretton röster mot elva, men så har skett i detta fall. Trots det att vi ha en samlingsregering, och trots det att regeringen enats om en linje i det föreliggande ärendet, visar det sig, att den samling, som sålunda skall ligga i detta, spricker när frågan kommer till utskottsbehandling. Det är blott ett parti, som slutit upp oreserverat omkring Kungl. Maj:ts förslag, medan de tre borgerliga partiernas representanter i utskottet samlats om en delvis annan linje. Det förtjänar emellertid att uppmärksammas, att hela utskottet är enigt om det väsentliga i detta fall. Kungl. Maj:t har begärt anslag på tillsammans 50 miljoner kronor till främjande av ökad bostadsproduktion, och om detta stora anslag råda icke några delade meningar i utskottet, utan utskottets samtliga ledamöter sluta upp på en linje. Utskottets motivering är också i noggrann anslutning till Kungl. Maj:ts förslag. Man redovisar punkt efter punkt de uttalanden, som föredragande departementschefen gjort i föreliggande ärende, och därom är sålunda utskottet fullt enigt. Vad som skett är att ett antal ledamöter, utgörande, såsom jag förut nämnde, elva, ansett, att man skulle i utskottets utlåtande foga in ett stycke, som icke direkt anknyter sig till något uttalande i regeringsförslaget.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Den förste ärade talaren i denna debatt, som väl får anses vara huvudtalare för reservanterna, hade ett mycket långt anförande, som jag mycket uppmärksamt åhörde, och jag fann, att detta anförande i det stora hela var till förmån för utskottets förslag, för utskottets hemställan och för dess motivering i det väsentliga. Jag har därför, när jag skall företräda utskottsmajoritetens ståndpunkt, icke anledning att så värst mycket upptaga någon polemik med reservanterna, därför att det förefaller, som om det mesta i det förevarande utlåtandet också gillades av dem. Det avsnitt, som reservanterna vilja föra in i utlåtandet, har utskottet ansett egentligen icke passa i stycke och därför motsatt sig att detta skulle införas. När man under föregående års riksdag behandlade frågorna om stöd för bostadsproduktionen samt statsutskottet och sedermera riksdagen voro eniga om att göra det uttalande i motiveringen, som reservanternas talesman här föredrog, var situationen en annan än den är för närvarande, därför att vid det tillfället icke förelåg något avtal, som reglerade arbetsförhållandena på byggnadsområdet. Det var därför ganska naturligt, att såväl departementschefen som också riksdagen då kunde göra det uttalandet, att en förutsättning för att stöd till bostadsproduktionen skulle lämnas från det allmänna var, att detta område på arbetsmarknaden var avtalsreglerat. I år är situationen, såsom jag sade, en annan, därför att nu föreligger avtal, och det finnes sålunda ingen anledning att på det sättet göra ett direkt uttalande. Jag förråder kanske icke någon hemlighet, om jag erinrar om att det förefaller som om just den ändrade situationen gjort, att det förslag, varom nu striden står, alltså det tillägg i motiveringen, som reservanterna vilja ha in, undergått åtskillig födslovända. Det förelåg allra först i tryck inom statsutskottet två olika editioner till uttalande, ett uttalande som i och för sig var skarpare formulerat än det, som reservationsvis återfinnes i statsutskottets utlåtande. Emellertid skrevs detta om under debattens gång i statsutskottet två gånger, och det är således den fjärde editionen, som i detta avseende finns intagen såsom reservanternas förslag. Självfallet skulle man icke i och för sig ha något emot ett uttalande i syfte att få förbilligade byggnadskostnader, därför att de höga byggnadskostnaderna är en olägenhet, som i främsta rummet drabbar alla dem, vilka förhyra bostad, men även dem, som bygga egna bostäder, ty ju dyrare det är att producera bostäder desto svårare blir det att bebo desamma och finansiera dem. Men, mina damer och herrar, jag har ganska svårt att förstå, att detta uttalande, som reservanterna föreslagit att infogas i utskottets utlåtande, kan ge något enda öres billigare byggnadskostnader.

Jag lyssnade mycket uppmärksamt till vad herr Pettersson i Dahl sade för att kunna konstatera om han såsom reservanternas företrädare skulle ha att bjuda på något positivt uppslag till vad man ville nå fram till, men jag fann platt ingenting utan blott ett rent platoniskt uttalande, där man säger: »I anslutning till den ståndpunkt riksdagen intagit föregående år finner utskottet angeläget vara att för att byggnadsverksamheten skall kunna med stöd från det allmänna igångsättas och bedrivs förhållandena på denna del av arbetsmarknaden äro så ordnade, att förekommande olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bliva undanröjda.» Vad skall det bli för praktiskt resultat, när de 50 miljoner kronor, som riksdagen nu snart kommer att bevilja, skola ställas till bostadsmarknadens förfogande? Vad skall det bli för praktiskt resultat av ett uttalande av detta innehåll? Det förefaller mig, herr talman, som om orden i det avseendet äro till för att dölja tankarna. Det är sålunda icke i avsikt att åstadkomma ett positivt resultat, som man skrivit denna reservation, utan anledningen är närmast att få underlag för en dagslång debatt eller, för andra kammarens vidkomman-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
de, en nattlång debatt i frågor, som ligga något vid sidan av det nu föredragna ärendet.

Jag saknar egentligen anledning att förlänga denna debatt. Jag tycker emellertid, att de efterföljande talare för reservationen, som skola uppträda, borde ge kammaren någon anvisning på vart man vill nå med sitt uttalande. Det är väl på det sättet, att man syftar till att åstadkomma någonting mer än den indirekta spark, som man vill ge byggnadsarbetarna, och som väl ligger i det här talet om ackordspriser och dylikt. Det var också ackordspriser och mättningsförhållanden och arbetslönernas höjd, som då och då stucko fram i herr Petterssons i Dahl anförande. Vad skall resultatet bli i det avseendet? Vill man förbjuda exempelvis ackordsarbete får man väl lov att taga till något annat än att göra detta uttalande i utskottets motivering. Då får man väl kräva en lagstiftning, som förbjuder ackordsarbete på detta område, eller om man icke vill förbjuda ackordsarbete utan blott medge ackordsarbete till en viss höjd, får man väl draga ut linjer för att fastställa denna höjd och icke blott tala om saken. Kan man sedan icke få arbetskraft till det arbetsområde, som man på detta sätt vill reglera, får man väl taga till en tvångslagstiftning och kommendera dit arbetskraft för att hålla bostadsproduktionen i gång. Jag vill ställa upp detta såsom en hypotes och frågar närmast reservanternas, vart man vill komma i syfte att olägenheterna av höga byggnadskostnader bli så långt som möjligt undanröjda. Jag tycker sålunda, herr talman, att i det läge, som vi befinna oss i, måste man ge något mera än detta platoniska uttalande i motiveringen, som reservationen innehåller. När man icke gjort det och jag egentligen icke vet, vad som ligger i detta, har jag knappt någon anledning att yttra mig längre, utan jag anser, att det är fortfarande reservanternas, som ha ordet. De borde ju kunna bjuda något positivt och icke blott göra detta negativa uttalande. Det är därför, som jag, herr talman, tillsammans med mina meningsfränder i statsutskottet icke kunnat godtaga detta tillägg till motiveringen. Vi anse icke att det hör dit med hänsyn till vad utskottet i andra delar av motiveringen skrivit, och som icke rönt någon motsägelse från reservanternas. Om så är förhållandet och detta uttalande sålunda icke kan bidra till att sprida någon som helst ökad klarhet i det problem, som här rullats upp, finns icke någon anledning att medtaga detta tillägg i motiveringen.

Med hänsyn till vad jag sagt och med hänvisning till den utförliga redovisning av problemet, som finns i utskottets utlåtande, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter finna av detta utlåtande, har utskottet varit enigt om att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i ärendet, men meningarna ha varit delade beträffande en viss del av motiveringen. Det uttalande, som meningarna skilja sig om, återfinnes i vår reservation på sid. 23 av detta utlåtande, där det sägs: »I anslutning till den ståndpunkt riksdagen intagit föregående år finner utskottet angeläget vara att för att byggnadsverksamheten skall kunna med stöd från det allmänna igångsättas och bedrivas förhållandena på denna del av arbetsmarknaden äro så ordnade, att förekommande olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bli undanröjda.» Reservanternas ha härmed velat understryka, att de missförhållanden beträffande byggnadskostnaderna, som alltjämt råda på stora delar av arbetsmarknaden, icke få betraktas såsom normala och bestående förhållanden, utan att statsmakterna i sin strävan att bringa hjälp åt bostadsbyggandet också böra ha sin uppmärksamhet fäst på att i möjligaste mån undanröja nu föreliggande missförhållanden och därmed skapa bättre förutsättningar för en bygghet, som på ett

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

naturligt sätt kan tillgodose det behov, som finns både beträffande bostäder och andra byggnader. Genom de förhållanden, som nu råda, beroende på krisläget, ha kostnaderna för transport och materialpriser och annat ofrånkomligt blivit högre och ha påverkat byggnadskostnaderna. Men tillvaron av dessa, såsom man får hoppas, tillfälliga faktorer bör icke få bortskymma betydelsen av andra faktorer såsom ackordstariffer och dylikt och bör icke få hindra vårt folks nödvändiga försörjning med bostäder och andra byggnader. De intensiva ansträngningar, som de sista åren gjorts från vissa organisationer för att tvinga fram sådana fördyrande och byggandet hämmande tariffer och skråbestämmelser också på landsbygden, där en del av det nu föreslagna statsbidraget även skall komma till användning, göra det särskilt motiverat med ett observerandum vid detta tillfälle. Hela detta problem är av den storleksordning och av den betydelse för en god sammanlevnad inom folkhushållet, att man icke kan stå till svars med att låta tystnadens slöja falla över här föreliggande missförhållanden. I annat fall löpa vi risken att vårt folks mest trängande försörjningsbehov icke kan ens under annars normala tider tillgodoses annat än i den mån staten kan på stötlad väg genom subvention uppehålla viss byggnadsverksamhet. Statens möjligheter i det avseendet måste av naturliga skäl vara begränsade. Kravet på en rationell och rimlig organisation på detta område måste därför bestämt hävdas.

Den föregående ärade talaren, herr Eriksson i Stockholm, gick mycket lätt in på denna fråga. Han berörde dock något dess behandling i utskottet, och han menade, att det varit vissa svårigheter med att få fram denna reservation. Det var nog icke så svårt, som herr Eriksson i Stockholm ville göra troligt. Saken var den, att det förelåg tre alternativ från avdelningen, av vilka två eller, låt mig säga, det andra alternativet och en avvikande mening egentligen gingo på samma linje, även om formuleringarna voro olika. Det gällde då att få dessa båda på en enda linje. Ty det måste väl herr Eriksson i Stockholm medge, att det skulle varit från reservanternas synpunkt ganska olämpligt och oklokt att komma splittrade på olika linjer, när meningarna i sak voro desamma. Det var blott fråga om att förena dessa olika formuleringar i en gemensam linje, vilket också lyckades i utskottet utan någon större svårighet. Någon själsvårda var det absolut icke, herr Eriksson i Stockholm.

Nu menar herr Eriksson i Stockholm, att detta tillägg i motiveringen passar icke i stycke med utlåtandet i övrigt. Jag tycker, att det passar rätt bra, därför att utlåtandet i övrigt säger icke så mycket. Det är ganska förglöst, medan den, såsom herr Eriksson i Stockholm också menar, mycket försiktiga formuleringen av tillägget dock säger någonting. Den säger just vad som behöver sägas. Den säger, såsom det är meningen, att statsmakterna, närmast regeringen och i första hand socialministern, till vilkens departement detta ärende hör, böra låta sig angeläget vara att komma tillrätta med de missförhållanden, som råda på detta område.

Nu säger herr Eriksson i Stockholm vidare, att förhållandena äro annorlunda i år än i fjol. Då saknade man ett avtal, och då voro förhållandena på detta område oreglerade. Nu har det träffats avtal. Ja, men det gäller blott vissa områden. Beträffande landsbygdens byggnadsförhållanden har man emellertid icke träffat något avtal. Förhandlingar ha pågått men avbrutits, men på grund av allmänt kända förhållanden har denna fråga av socialministern hänskjutits till en utredning, som alltjämt pågår, och vars resultat vi icke kunna förutse. Av vissa uttalanden, både av socialministern och från annat håll, vill det emellertid framgå, att förhoppningar om ett positivt resultat icke äro särskilt stora. Det har då syntts reservanterna, att denna fråga inte får skymmas bort utan bör hållas levande och att man på detta sätt ger en maning åt regeringen, när-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

mast då socialministern, att kravet på en bättre ordning på detta område inte får nonchaleras utan vidare. Vi vilja ha ett resultat, vi vilja ha en annan ordning eller, rättare sagt, vi vilja ha en verklig ordning i stället för den ordning, som för närvarande råder. Det går inte att hänvisa till det avtal, som i fjol träffades, ty det berör endast en del av det område, som detta anslag skall användas för.

Nu frågar herr Eriksson i Stockholm: Vad skall det bli för resultat av detta? Ja, det är naturligtvis alldeles omöjligt för reservanterna att säga, vad resultatet skall bli. Vi vänta ett resultat, och det är det vi ha velat ge uttryck åt. Vi ha velat ge uttryck åt att här skall vederbörande, närmast regeringen, se till att vi få en acceptabel ordning på detta område. Det är inte rimligt att kasta ut stora belopp av statsmedel för subvention under de förhållanden, som nu råda, och därför anse vi att detta bör sägas ut.

Vidare frågar herr Eriksson i Stockholm: Vill man förbjuda ackordsarbete på landsbygden? Och sedan säger han: Vill man det, får man väl ta till lagstiftning, då får man antaga en tvångslag för att skaffa arbetare till vissa arbeten o. s. v.! Sådana där konstruktioner kan man ju roa sig med att göra, när man vill att inte något skall göras eller sägas. Men vad som skall göras är inte i första hand reservanternas sak att upplysa statsrådet och chefen för socialdepartementet om, utan det är hans skyldighet att överväga detta och komma med förslag. Det finns naturligtvis olika möjligheter att överväga. Jag skall inte ge herr Eriksson något tips, utan det får herr Eriksson som sagt närmast resonera med statsrådet och chefen för socialdepartementet om, vilka praktiska utvägar han finner möjliga.

Det är rätt egendomligt för övrigt, att nu framkastar man bara vilka omöjligheter man står inför, när det gäller att göra något. Men det var dock ett tillfälle i fjol, när det var fråga om tvångsodlingslagen, då regeringens främste man på en fråga bestämt förklarade, att om någon annan folkgrupp i samhället på samma sätt sätter sig upp emot samhällsintresset, så skall regeringen inte ett ögonblick tveka att använda de medel, som den förfogar över, till att på samma sätt böja denna grupp under samhällsintressets lydnad. Då var det ingen tvekan, inte ett ögonblick, om att man hade medel och att dessa medel skulle användas. Men nu i dag, när det är tal om samma problem, då väjer bara man undan och frågar: vad skall man göra, finns det någon möjlighet att göra något o. s. v.! Jag säger som jag sagt förut, att det är regeringens och närmast socialministerns sak att överväga, vilka åtgärder som kunna leda till målet. För oss reservanter har det varit angeläget att se till att man inte glömmet bort, som det har förefallit ibland att man vill göra, att här finns ett missförhållande, som bör rättas till, och därför kan jag utan någon tvekan yrka bifall till den reservation, som finns fogad till detta utlåtande.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Det har varit mest byggnadsarbetarnas löner, som ha varit föremål för kritik under denna debatt. Byggnadsarbetarnas löner utgöra ju emellertid inte den post, som i väsentligaste grad har varit orsak till den höjning av byggnadskostnaderna, som förekommit under senare år. Det är framför allt andra poster, kanske i allra högsta grad materialposterna, som varit de mest framträdande i fråga om att driva priserna i höjden, när det gällt byggandet av bostäder eller andra byggnader. Jag för min del håller därför före, att den punkt, som vi böra ägna mycket stor uppmärksamhet åt, är just materialpriserna. Allt vad som där kan göras för att förhindra stegringar, allt vad som där kan göras för att få fram prissänkningar är vällovligt och bör stödjas av alla parter.

Jag har emellertid begärt ordet för att säga några ord i frågan om bygg-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

nadsarbetarnas löner. Det är säkerligen ingen arbetargrupp, som har varit så livligt påpassad under senare år som just byggnadsarbetarna, både här i riksdagen och i pressen, och jag får ju säga att byggnadsarbetarna kunna ha rätt att fordra att bli behandlade som andra medborgargrupper och andra arbetargrupper här i landet.

Det har framförts uppgifter, att det förekommit orimliga och oskäligen för tjänster, och man kan ju fråga sig: äro dessa påståenden riktiga eller i huru hög grad äro dessa påståenden riktiga? I varje fall ha vissa av dessa påståenden, som framförts, vid en närmare undersökning blivit hänvisade till legendens värld. Om oskäligen vinster ha gjorts, måste detta enligt min uppfattning bero på särskilda omständigheter, och sådana förhållanden böra så långt det är möjligt rättas till, och detta ligger inte minst i arbetarnas och arbetarorganisationernas eget intresse. Säkerligen äro arbetarnas organisationer mycket villiga att förhandla härom. En stor arbetargrupp skall ju inte lida för vad i vissa enskilda fall kan ha förekommit, men dessa ett ackordssystem avig-sidor måste tillhöra undantagen. De samlade uppgifterna ge en helt annan bild av läget.

Den arbetargrupp, som mest varit föremål för kritik, har varit byggnads-träarbetarna. Jag har varit i tillfälle att taga del av vissa utredningar, som företagits av och inom dessa arbetares fackförbund, och jag skall be att få framhålla vissa synpunkter därifrån och lämna några uppgifter rörande dessa undersökningar. I fråga om byggnadsarbetarnas årsinkomster i de lägre löne-grupperna — och det är ju dessa det närmast gäller — har man där företagit en undersökning av medlemmarnas inkomster under de tre sistförflutna åren, 1939—1941, för de tre lägsta grupperna. Jag skall här, för att inte trötta med siffror, bara anföra huvudsiffrorna, som gälla den lägsta lönegruppen, grupp 8.

Denna undersökning omfattar 36 avdelningar med ett medlemsantal av 1,484 år 1939, 1,538 år 1940 och 1,447 år 1941. Man har emellertid inte tagit med alla uppgifter som inkommit utan endast sådana uppgifter, som varit fullständiga för hela året, vilket omfattar uppgifter från i medeltal 500 och något däröver. Det har därvid visat sig, att årsinkomsten i medeltal i den lägsta lönegruppen var 1939 2,074 kronor, 1940 1,376 kronor och 1941 1,611 kronor. Det är ju inga summor och inga siffror, som på något sätt verka avskräckande därför att de äro för höga, snarare tvärt om. Häri ligger även det arbete man har kunnat skaffa sig utanför det egna yrkesområdet. Men det är klart, att en byggnadsarbetare har ju även att räkna med arbetslöshet och kan drabbas av sjukdom, och under de år, som undersökningen har gällt, ingår också ett visst antal arbetslösa veckor och även veckor då de varit sjuka, vilket uppgår till 12.5 veckor 1939, 17.7 veckor 1940 och 16.4 veckor 1941, allt per medeltal räknat. Men utöver dessa arbetsfria och inkomstfria veckor ha på senare tid — och det gäller förresten alla tre åren — även ingått veckor, då vederbörande medlemmar legat ute i beredskapstjänst, vilket utgör 7.9 veckor 1940 och 6.5 veckor 1941.

Det är ackorden och ackordsförtjänsterna, som dra huvudintresset till sig i debatten här, och man har här påstått, att det är särskilt den lägsta lönegruppen, den egentliga landsbygden, som är den grupp där ackorden drabba hårdast. Även därvidlag har man företagit en undersökning för att få fram, hur det verkliga förhållandet är. Det gäller samma antal år och det gäller de fyra lägsta grupperna. Därvidlag har det framgått, att den genomsnittliga ackordsförtjänsten var i grupp 5 67.9 %, i grupp 6 67.2 %, i grupp 7 62.2 % och i den lägsta gruppen, grupp 8, inte mer än 60.2 %. Således, de samlade

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
ackorden i medeltal ha givit lägre procentuellt överskott i den lägsta gruppen i förhållande till övriga grupper.

Man har vidare sagt här, att ackordsförtjänsterna blivit störst vid arbeten för jordbrukets behov. Man har företagit en undersökning inom 15 avdelningar, där man har medtagit allt arbete, som medlemmarna där utfört, och gjort beräkningar över förekommande ackordsförtjänster. Det har då visat sig, att beträffande arbeten för jordbrukets behov har procenttalet i fråga om ekonomibyggnader uppgått till i medeltal 63.2 %, för bostadsbyggnader 44.2 % eller i medeltal för byggnader för jordbrukets behov 55.7 %. För att få en jämförelse kan och bör man även nämna det procenttal, som ackorden ha gått till i fråga om övriga byggnadsarbeten, och det har under samma tid och på samma avdelning utgjort 61.6 %, således högre än de arbeten som gällde för jordbrukets behov.

Det är intressant att kunna konstatera, i vilken mån dessa arbetslöner inverka på byggnadskostnaderna, eller rättare, hur stor andel arbetslönerna utgöra av byggnadskostnaderna. Även här har en utredning företagits av samma förbund, som jag förut har nämnt, för de fyra lägsta grupperna, och därvid har det framgått, att lönernas andel i byggnadskostnaderna — vi räkna då med de tre största facken, träarbetare, murare och grovarbetare — beträffande bostäder uppgick 1939 till 23 % men hade sjunkit 1940 till 20.1 % på grund av att andra faktorer, som inverka på byggnadskostnaderna, stigit så mycket mer, och det gäller därvidlag främst materialpriserna. Beträffande kreatursstallar, således arbeten för jordbrukets behov, utgjorde lönernas andel i byggnadskostnaderna år 1939 27.2 % och hade sjunkit 1941 till 23.6 %. Beträffande logebyggnader, således fortfarande landsbygdens byggnader, utgjorde arbetarnas löner år 1939 29 % och år 1941 25 % av byggnadskostnaderna. Således, på alla punkter har faktiskt arbetslönernas andel i byggnadskostnaderna sjunkit.

Dessa ackordsprislister, som här blivit föremål för så många anmärkningar, fastställdes vid förhandlingar så långt tillbaka i tiden som år 1924, men de ha undergått förändringar i sitt allmänna läge under den gångna tiden. De sänktes med inte mindre än 15 % 1934, men de höjdes 1937 med 8.8 % för att, som allmänt torde vara bekant, sänkas med omkring 5 % 1941. De äro sänkta från 1924 med 12.14 %. Vi veta ju, att industriarbetarna och även övriga arbetare kompenseras för levnadskostnadernas stegring genom det ramavtal, som träffats, eller rättare sagt genom detta ramavtals fullföljande inom de enskilda fackförbunden. Den kompensationsgrad, som industriarbetarna i allmänhet fått, utgör 16.7 %. Den kompensationsgrad, som tillkommer byggnadsarbetarna, utgör emellertid inte mer än 12 % och skulle kanske rätteligen inte beräknas till mer än 9 %, därför att i dessa 12 % ingå 3 % semesterlön.

Detta var några uppgifter om läget inom särskilt det fack, som har blivit föremål för den skarpaste kritiken, när det har gällt speciellt ackordssättningen för byggnadsarbeten ute på landsbygden och kanske även på andra håll.

Diskussionen har ju oftast gällt ackorden och ackordssättningen, och det är naturligt att den frågan kan uppstå, huruvida ackorden äro nyttiga eller ej, om de tjäna något rimligt och förståndigt ändamål. För min del måste jag säga, att när det gäller att få fram de bästa arbetsmetoderna så ha ackorden en mycket stor uppgift att fylla. Genom en höjd arbetsintensitet kan man därigenom få fram den största mängd arbete på kortaste tid, och det betyder en vinst för såväl arbetsgivare som arbetare. Jag är säker på att industriens arbetsgivare inte vilja vara med om att taga bort ackorden, taga bort ackordssystemet. Det är kanske många som tro, att arbete per timlön blir billigare än på ackord. Det är inte alls säkert, kanske snarare tvärtom. Det kan hända

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

att det blir dyrare, och det tar i varje fall längre tid. Tidsmomentet, arbetet fortare färdigt, spelar en viss roll och numera även de särskilda kristillägg, som utgå på timlönesatserna. Ackorden kunna vara till gagn för alla parter.

Nu vill man ha fram lägre ackordssatser vid arbeten för jordbrukets behov, men det bör då påpekas, att mellan arbetsgivarna och arbetarna inom byggnadsindustrien finns avtal upprättat med ackordsprislistor även för landsbygden med lägre belopp där, och för de parter, som nu redan ha träffat avtal — det gäller både arbetsgivare och arbetare — kan det måhända synas egendomligt, om det vid sidan härav skulle träffas andra avtal med lägre lönebestämmelser. De arbetsgivare, som redan träffat avtal, skola ju kunna bli konkurrentrönt om arbetena med de arbetsgivare, som fått de billigare lönevillkoren, och det är ju inte ett förhållande som är att rekommendera. Men trots dessa svårigheter ha arbetarnas organisationer förklarat sig villiga att förhandla. Dessa förhandlingar ha kommit till stånd, men de äro vilande, som bekant, i väntan på utredningen om byggnadslönernas tillämpning på landsbygden. Denna utredning torde väl inom de allra närmaste dagarna vara klar, och då blir det, hoppas jag, material och ett gott underlag för bedömandet hur situationen ligger till, och det kan också bli ett gott underlag för kommande förhandlingar. Vi hoppas att dessa förhandlingar komma till stånd och att de leda till ett resultat, så att man får bort dessa tvistefrågor. Men det nu föreliggande förslaget gäller ju mindre byggnader för landsbygdens egentliga behov utan så mycket mer byggandet av välbehövliga bostäder.

Man kan verkligen fråga sig, vad reservanterna mena med sitt förslag — det skulle vara intressant att få klart besked på den frågan. Önskar man, såsom den senaste ärade talaren tycktes göra, en tvångslagstiftning på detta område? Men en sådan tvångslagstiftning kan ju inte bara rikta sig åt ena hållet, utan den måste väl också omfatta förpliktelser för företagarna. Skall vidare denna lagstiftning omfatta all byggnadsverksamhet, således inte endast för landsbygdens behov, eller skall man begränsa den till det senare? Såvitt jag förstod av herr Petterssons i Dahl anförande, ansåg han, att byggnadsverksamhetens natur är sådan, att man inte kan skilja arbetena åt, vad det gäller land och stad. Följaktligen bör enligt hans mening en lagstiftning på området omfatta all byggnadsverksamhet.

Det skulle för mig och andra vara mycket intressant att få veta, hur man från reservanternas sida tänkt sig det ordnat härvidlag, och det är därför jag framställt dessa frågor. För övrigt ber jag endast, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Carlström: Herr andre vice talman! Jag hade inte tänkt, att man i debatten i dag åter skulle sluta upp vid byggnadskostnadernas klagomur, ty där ha vi ju nu stått så ofta, att vi förstå att det knappast tjänar något till längre. De två senaste talarna voro också en liten smula irriterade över att man inte kunnat komma ifrån det gamla problemet om byggnadskostnaderna och byggnadsarbetarnas löner.

Jag har jämte några andra här i kammaren väckt en motion med anledning av föreliggande proposition, i vilken motion vi hemställa, inte om avslag på regeringens förslag men om en nedprutning med 50 procent av de anslag, som här ha ifrågasatts. Att vi gjort detta, beror inte på att vi inte ha klart för oss, att inte dessa summor mer än väl skulle gå åt, om man verkligen skulle förse alla dem här i landet, som nu behöva ordentliga bostäder, med sådana. Men vi ha å andra sidan inte kunnat undgå att ställa oss den frågan, vart det egentligen bär hän, om byggnadskostnaderna bara stiga och staten subventionerar, och så stiga byggnadskostnaderna igen och staten subventionerar, vilket ju

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

anses vara statens och det allmännas oavvisliga plikt. Hyreskostnaderna utgöra ju nu, i synnerhet i städer och samhällen, en förskräckande stor post i den enskildes budget, vilket lett till, såsom någon talare i första kammaren — jag tror förresten att det var socialministern — uttryckte det, att i städerna bor man egentligen inte i bostäder utan i dockskåp. Men trots att alla erkänna, att det sålunda måste vara någonting på tok härvidlag, så är det ingen som på allvar intresserar sig för vilka vägar man skall gå för att det skall bli en ändring till det bättre. Det är också uppenbarligen mycket svårt att just i nuvarande läge deklarerera, att nu skall man vidtaga åtgärder, som leda till att byggnadskostnaderna sjunka. Men å andra sidan har jag den uppfattningen, att frågan om byggnadskostnaderna måste *värka ut* på något sätt. Detta sker emellertid inte genom att man bara bygger och så, när priserna stiga, säger att nu måste staten lämna subvention, utan det måste gå till på annat sätt, ty även på detta område är det i längden tillgång och efterfrågan som bestämma priserna även på materielen och arbetslöner.

Även om jag gärna går med på att det i det läge, vari vi nu befinna oss, kan vara oundgängligen nödvändigt att tillfredsställa ett visst byggnadsbehov, t. ex. i en stad eller ett samhälle, dit folk dragits samman genom krigs- eller krisindustrien, anser jag inte för den skull, att det är alldeles nödvändigt att det ropas ut för hela landet, att nu måste man bygga på alla håll, ty annars blir det bostadsbrist. Det är inte utan att just denna regeringens inställning till saken, nämligen att man här inte får vila på hänen, utan att det måste byggas, vad det sedan än kostar, har lett till att man i en del städer och samhällen har den uppfattningen, att man nu, när man får subventioner av skilda slag, måste bygga, även om det inte är oundgängligen nödvändigt. Jag har här i min hand ett referat från ett stadsfullmäktigesammanträde på en plats i södra Sverige. Det framgår därav, att man på denna plats nu i vår från kommunens sida gått in för en byggnadsverksamhet, som kommer att kosta några hundra tusen kronor men som ganska många av stadsfullmäktiges ledamöter ansågo inte vara nödvändig. En representant för drätselkammaren förklarade sålunda, att drätselkammaren inte ämnat hindra en kommunal bostadsproduktion, om en sådan skulle befinnas nödvändig, men man var inte övertygad om att denna nödvändighet föreläge redan nu. Vidare framhöll denne talare, att om en ökad bebyggelse nu skulle forceras fram, komme inte den tillgängliga arbetskraften att räcka, utan ny sådan måste anskaffas från andra håll, och sedan kunde arbetslöshet förväntas, när hösten kom och byggnaderna voro färdiga. Det syntes också mindre klokt att bygga, när det vore som allra dyrast och materialbristen som störst, ifall det inte kunde betecknas som alldeles ofrånkomligt.

En annan talare erinrade om att situationen inte var sådan, att något nödläge i fråga om bostäder behövde befaras. Den byggnadskunniga arbetskraften vore helt engagerad med de byggen, som påginge, och det vore orätt att ta in nytt folk med risk för kommande arbetslöshet. När läget så påkallade, kunde man taga upp frågan på nytt. Flera andra talare yttrade sig i samma riktning, men trots detta beslöt man naturligtvis att ifrågavarande byggnader skulle uppföras, ty man finge ju subvention från staten.

Jag tror inte att detta fall är någon enstaka företeelse, utan att det är ganska typiskt för hur det går till just nu på olika platser i vårt land.

Vi ha i vår motion också pekat på att då det gäller tertiärlånen fanns det vid budgetårsskiftet 1941/42 40 miljoner kronor kvar av förra årets frikostiga anslag, och vi kunna därför inte finna det nödvändigt att öka ut anslaget härvidlag med ytterligare 25 miljoner kronor, såsom propositionen föreslår.

Vi anse sålunda, såsom man också gjort inom besparingsberedningen, att det inte är lyckligt att nu på skilda sätt genom subvention söka få fram en

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

byggnadsverksamhet, som inte är oundgängligen nödvändig. Man frågar sig också, om inte det verkliga behovet, även om: det är ganska stort, så att säga överreklamerat. I andra länder, där nu stormvindarna gå fram, få ju människorna tränga ihop sig på ett helt annat sätt än tidigare, och det kanske även här i landet är nödvändigt att man försöker komma över dessa krisår utan att bygga så mycket, detta desto hellre som det, såsom vi framhålla i vår motion och som även påpekades vid det stadsfullmäktigesammanträde jag tidigare har refererat, när krisen är slut är bra att ha byggnadsarbeten att ta till och ha möjlighet att sätta armarna i gång. Det är inte säkert, att när krisen väl är över — om nu kriget tar slut någon gång — alla de människor, som flyttat från landsbygden till städer och samhällen, kunna få arbete där i fortsättningen. En hel del av de industrier, som arbeta med ersättningsprodukter, komma kanske att helt läggas ned, och då uppstår naturligtvis det problemet för staten att se till, att deras arbetare beredas sysselsättning på annat håll, om man inte skall börja ge dem understöd, och då kanske man t. o. m. får börja se sig om efter arbetstillfällen för dem på landsbygden och försöka få ut dem dit igen.

Ur landsbygdens synpunkt måste man i detta subventionerande se något som medverkar till att avfolka landsbygden ännu mer än förut. När folk kan få bättre betalt i städerna, drar man sig ju från landsbygden, och befolkningen därute blir ännu glesare, vilket även gör det allt svårare att hålla produktionen i gång inom jordbruket. På landsbygden är det i själva verket redan nu så, att vi inte bygga, om det inte är absolut nödvändigt. Vi orka helt enkelt inte med det, och jag vill inte att de svenska jordbrukarna skola få subvention för att få byggnadsverksamheten i gång. Jag tror nämligen inte att staten i det långa loppet kan försörja både stad och land med byggnader på detta sätt, om byggnadskostnaderna fortfarande skola vara så höga som de nu äro.

Jag sade i början av mitt anförande, att jag egentligen inte tänkt ge mig in på kostnadsfrågan så mycket, då man nu synes vilja utgå från att arbetslönerna inte spela någon roll. Jag var inne och lyssnade på debatten i första kammaren på förmiddagen, och där sattes det så att säga änglavingar på byggnadsarbetarna; de voro så snälla och hyggliga, och det var bara prat, att man från det hållet gått över vad som kan anses rimligt. Och herr Andersson i Malmö sade här, att detta tal om de höga arbetslönerna mest var legender. Jag vill då rekommendera herr Andersson att läsa den redogörelse för olika ackordslöner, som jag presterade, när jag på nyåret interPELLERADE om landsbygdens byggnadskostnader. Den kan i varje fall inte göras till någon legend, ty vad som där anfördes var ordentligt utrett och det var siffror som höllo. Men det må nu så vara. Jag skall inte gå in på, hurudan utvecklingen beträffande byggnadslönerna varit sedan i fjol. Då låg det emellertid ännu till på det sättet, att man från utskottets sida här var litet grand ömhänt, när det gällde den saken. Man refererade till att departementschefen tänkte göra en utredning och erkände att det inte var riktigt bra ställt även när det gällde arbetslönerna, utan att man borde söka komma fram till bättre förhållanden. Då gick det an att tala om den saken, men i år vill man inte ens göra det. Nu kryper man bakom det förhållandet att materialpriserna ha stigit mest och tror, att frågan om arbetslönerna på det sättet kan undgå att komma i skottlinjen.

Jag skulle emellertid vilja fråga, om det är någon som anser, att byggnadskostnaderna 1939 voro rimliga i relation till andra kostnader. Då voro ju inte råvarupriserna sådana, att man kunde tala om att fördyringen härvidlag spelade den roll, som man nu vill tillmätta dem. Och vad har gjort att byggnadskostnaderna från 1920 till 1939 kunnat fördubblas? Kunna herrarna förklara det? Det måste väl ha skett därigenom att alla som lagt sina händer vid bygg-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
nadsindustrien, ifrån den som brutit malmen i gruvan till den som haft att infoga den färdiga produkten på sin plats i bygget, ideligen fått sina löner och ersättningar höjda. På det sättet har man kommit fram till det resultatet, att trots relativt hyggliga råvarupriser ha byggnadskostnaderna i alla fall blivit mycket höga. Det är således vid detta jag vill haka fast: vad skedde fram till år 1939? Vad som sedan skett i fråga om arbetskostnaderna är inte så mycket att göra väsen av.

Skola vi, när det gäller byggnadskostnaderna, fortsätta att steg för steg söka oss fram på nya subventionsvägar, komma vi aldrig ur den återvändsgränd, som vi nu äro inne i. Men vill man vara där, så för all del! Då måste man emellertid ha klart för sig, att antingen får folk betala vad hyrorna kosta eller också skall staten över hela linjen lämna subvention, vare sig det blir till uppförandet av nya bostäder eller till hyrorna. Ty i grund och botten går det inte att göra något åt saken. Jag tycker, att om man kostar på sig en smula eftertanke, kan man inte komma ifrån, att den utveckling, som här skett, är orimlig och osund. Sedan få herrarna tala om höjda materialpriser bäst herrarna vilja!

Men om det är så, att man på den glest befolkade landsbygden redan nu har det besvärligt med att få arbetskraft och att det inte är någon lycklig utveckling, att städerna i fortsättningen växa på landsbygdens bekostnad, kan jag inte anse, att de vägar, som vi nu äro inne på, äro försvarbara. Jag vill understrika vad jag tidigare sagt, att jag inte ett ögonblick förnekar, att det på vissa platser, där en anhopning av folk nu skett för vissa industriernas räkning, är nödvändigt att vi försöka sörja för att människorna få tak över huvudet. Men jag tror inte att man alltför kraftigt skall ropa ut, att nu måste det överallt i landet sättas i gång med byggnadsverksamhet. Bostadsbeståndet kan visserligen vara rätt dåligt i en hel del städer och samhällen, men så har det ju varit också under den långa period, då man kunde tala om goda tider och då vi verkligen hade råd att satsa mer pengar för detta ändamål. I varje fall hade det, om man skall anlägga ekonomiska synpunkter, varit klokare att inte nu gå in för så stora summor som det här är fråga om.

För övrigt vill jag ifrågasätta, om man har klart för sig, att det under nästa budgetår verkligen kan byggas för alla dessa pengar. Finns det inte tillgängligt sådant material, som behövs, kan man ju inte bygga, och det har åtminstone tidigare talats om att materialbristen är ganska stor. Det har också sagts, att den E-cement eller vad det heter, som nu användes, inte är så bra i längden, och att en del järnkonstruktioner, som skulle behövas, få undvaras.

Jag vill inte påstå, att den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande, kommer med några mer märkliga saker. De båda föregående talarna kunna nog ha rätt i, att man kunde begära litet mer konkreta uttalanden om vad som bör göras. Jag har emellertid varit så enfaldig att jag trodde att den utredning, som socialministern tillsatte i vintras, skulle komma fram med ett förslag, som i avseende på landsbygden verkligen skulle leda till positiva åtgärder. Nu är jag efter herr Anderssons i Malmö uttalande rädd för att man anser den saken redan avklarad. Jag måste ju också säga, att jag inte haft så stora förhoppningar om att det skulle kunna ske några underverk, vare sig från utredningens eller socialministerns sida. Man vill nog saken, men man vill den inte *tillräckligt*.

Om jag nu skulle våga mig in på — fastän frågan inte var riktad till mig — att söka besvara den frågan, vad reservanterna egentligen vilja, skulle jag vilja säga, att de önska naturligtvis först och främst att även regeringen en liten stund skall ställa sig vid den klagomur, som jag talade om i början av mitt anförande. Skulle jag söka slå fast vad som ur landsbygdens synpunkt är önskvärt, vill jag till herr Andersson i Malmö, när han frågade om man

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

önskar en tvångslag, om man vill förbjuda ackordsarbete o. s. v., säga: vi vilja ha *frihet* och inte *tvång*. Men frihet är väl enligt herr Anderssons terminologi minst lika farlig som tvång. Vi vilja ha frihet och möjlighet att använda den arbetskraft, som står till vårt förfogande, utan att någon kommer och kör hem vederbörande eller pressar in dem i fackföreningsramen. Detta är vad vi ytterst vilja, och jag tror inte att vi komma att ge upp, förrän vi på den punkten i någon mån ha fått klart besked om vad man på den andra sidan vill. Det går nämligen inte att förklara, att alla överdrifter, som förekommit, bara äro legendes. Det går inte att komma förbi, herr Andersson, att det existerar missförhållanden. Vi ha öron och vi kunna räkna litet, vi som andra, och det är uppenbart, att då kan man inte komma till annat resultat än att här förekommit sådant som rätteligen inte bör få passera.

Jag hör inte till dem, som vilja ställa upp några skrankor mellan stad och land, utan jag tycker att det är bra om vi kunna förstå varandra. Men då måste vi göra litet ansträngningar i den riktningen från båda sidor, och jag tror att om man i det avseendet verkligen ville försöka att göra sitt bästa ifrån det håll, som herr Andersson företräder, så kanske det inte skulle vara omöjligt att jämka samman viljorna. Jag tycker emellertid, såsom jag tidigare här sagt, att det är ganska betecknande, att medan man i fjol var ganska resonabel på den här punkten vill man i år inte alls höra talas om saken. Det har man vuxit ifrån, och det hela är nu bra som det är. Jag är inte så övertygad om att det är så, och jag vill för min del, som en liten sympatityttring i varje fall, då det ser ut att vara hopplöst att vinna bifall till vår motion, be att få ansluta mig till den reservation, som här är knuten till utskottets betänkande och som vittnar om att vi på vår sida inte äro beredda att glömma, även om man på den andra kanten skulle tycka, att det vore bra.

Herr Isacson: Herr talman! Jag har under debatten här i dag flera gånger undrat över vad det egentligen är som herrarna velat skjuta i förgrunden vid behandlingen av denna fråga. Jag har inte kunnat komma till klarhet däröver under de anföranden som hållits av reservanterna. Nu har emellertid herr Carlström löst denna förtrollning. Han har med all önskvärd uppriktighet cyniskt viftat bort vad som för oss är kärnpunkten i denna fråga, nämligen att det är ett socialt nödproblem för stora delar av vårt folk. För herr Carlström spelar detta ingen som helst roll. När han kommer in på detta område, viftar han bort det med att säga: titta, hur det är i de länder där stormvindarna draga fram. Det fattas bara, att herr Carlström skulle förorda, att vi skulle krypa ned i underjorden ungefär som grottmänniskor, även när det inte föreligger något behov därav.

Herr Carlström började med att tala om vart det skulle bära hän, om byggnadskostnaderna skulle stiga. Ja, då skulle staten subventionera byggnadsverksamheten, och så stiga byggnadskostnaderna igen, och då får staten åter ge subventioner. Herr Carlström resonerar precis som om detta skulle vara någonting för evigt bestående. Man bortser från vad det egentligen är, en nödfallsåtgärd, en kristidsåtgärd, ett samhällets stöd åt en industri som försöker skapa bostäder åt landets bostadsbehövande befolkning. Är det den enda hjälp av detta slag som staten ger, herr Carlström? Ger inte staten subvention och hjälp också åt andra håll? Det är kanske en fråga som kunde diskuteras, vilket som är det nödvändigaste. Jag tycker i varje fall för min del, att ett land som ännu har förmånen att leva i fred inte bör låta sina medborgare bo på gatorna, när nästa fardag kommer. Men så kommer det, herr Carlström, att i stor utsträckning ske, såvida inte kommunerna på egen bekostnad vilja uppföra nödbostäder av det från förra kriget kända mönstret.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Herr Carlström tycker inte, att det är så farligt. Men när det föreligger verkliga statistiska uppgifter, insamlade från olika delar av landet, skall man då inte tro på dem? Skall man inte heller tro på uppgifterna om att tiotusentals familjer i detta land nu bo i bostäder som varit utdömda sedan år tillbaka? Man har haft för avsikt att riva husen, men man har måst upplåta dem till bostäder, därför att det inte finns andra bostäder att tillgå.

Herr Carlström kom efter vissa kringgående rörelser liksom reservanternas in på vad som för dem tycks vara huvudfrågan, nämligen byggnadsarbetarnas löner. Jag förstår, att man har lätt att komma in på den trallen. Den ha vi hört sedan många år tillbaka. Man har i en viss del av pressen levat högt på byggnadsarbetarnas löner så länge, att man inte längre tycks bry sig om att reflektera över huruvida det är sant eller inte, att de äro höga. Jag skall här inte trötta med att upprepa siffror. Jag ber endast att få understryka, vad som redan är sagt i denna sak. När herr Carlström och andra tydligen leva i den föreställningen, att byggnadsarbetarna i detta land leva under verkligt ideala förhållanden, så kan jag försäkra herrarna, att om dessa arbetare finge byta ut sin mycket osäkra och i de flesta fall mycket dåligt betalda anställning mot en fast anställning vid industrien, så skulle de inte tveka ett enda ögonblick.

Herr Carlström berörde också det mycket beklagliga förhållandet, att landsbygden avfolkas, och visst är detta beklagligt. Men finns det männe inte en förklaring till att detta sker? Här har under de sista, skola vi säga, 20, 25 åren skett en nästan fullständig revolution på jordbrukets område. På gårdar där man tidigare hade bruk för 3 à 4 drängar, för att nu taga ett exempel, där klarar man sig nu med en 16—17 års dräng; med maskinernas hjälp går det bra. I den mån man nödgas leja extra arbetskraft, så sker detta bara under några korta perioder på våren, sommaren och hösten. Vart skola dessa människor sedan taga vägen? Är det märkvärdigt, om de söka sig en mera stadigvarande anställning? Skulle inte herr Carlström göra precis detsamma? Det är enligt min mening fullständigt naturligt. När jordbruket inte kan skaffa kontinuerligt arbete åt sitt folk utan låter stora delar av dem stå i reserv och endast tillfälligtvis utnyttjar dem, måste vi bevittna detta tråkiga förhållande, att landsbygden avfolkas.

Slutligen utropade herr Carlström patetiskt: vi vilja inte ha subvention, vi vilja ha frihet. Vad skulle denna frihet komma att innebära för byggnadsarbetarna? Den skulle troligen komma att innebära, att byggnadsarbetarna visserligen skulle få mera arbete men för en ersättning och en betalning som herr Carlström och andra i frihet själva bestämde.

Det har från reservanternas sida gjorts ansträngningar att liksom utmanövrera problemet om bostadsnöden i städerna, och man har sökt att hålla sig till landsbygdens byggnadskostnader. Man har framhållit, att det är omöjligt för lantbruket att bygga. Det är för dyrt, och man kan inte finansiera ett bygge. Här vill jag inskjuta, att jag har lika litet som någon annan i denna kammare den minsta anledning att motsätta mig en sänkning av byggnadskostnaderna. Jag går så mycket längre än reservanternas, att jag säger, att jag skulle gärna vilja vara med om att få ned även andra priser, bland annat livsmedelspriserna. Ett faktum är, att dessa nu kommit till en sådan höjd, att dessa »utmärkt» avlönade byggnadsarbetare både på landsbygden och i städerna i stor utsträckning knappast kunna lösa ut sina ransoner.

Det har med skärpa framhållits från reservanternas sida, att om jordbruket skall kunna bygga, måste det bli en annan ackordsättning för landsbygden. Man måste få ned lönerna betydligt. Jag vet inte riktigt, hur det här går ihop. Vi ha år efter år fått motioner från bondeförbundshåll, i vilka

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

man påyrkat, att dyrortsgrupperingen skulle slopas. Det är nämligen lika dyrt att leva på landet som i staden, säger man från detta håll. Men om man samtidigt vill pressa ned lönerna för dem som äro sysselsatta inom jordbrukets byggnadsindustri, hur går det då för dessa människor, när det är lika dyrt att leva på landet som i staden? Jag har själv inte någon bestämd uppfattning om hur det förhåller sig härvidlag, men eftersom dessa motionärer kommit igen årligen med samma påstående, få vi väl antaga, att det ligger någon sanning i detsamma. Jag vill tillägga, herr talman, att även om det nu är krångligt för jordbrukarna, vilket jag inte vill bestrida, så är det dock på det sättet, att även om herr Carlström inte vill ta emot subvention till byggnadsverksamheten på landsbygden, ta väl både han och andra gärna emot en subvention i annan form. Jag undrar, om det finns samma möjligheter för de byggnadsarbetare som äro sysselsatta i den fria byggnadsverksamheten på landsbygden.

Jag skulle också vilja säga ett par ord till min vän herr Pettersson i Dahl. Vi grälade tappert i utskottet, och vi ha nu kanske inte så mycket att säga varandra. Jag vill emellertid gärna erkänna, att han i dag var betydligt mjukare i tonfallen, än han var i utskottet. Han var ytterst försiktig, och hela hans inledning var en hör- och synbar ansträngning att undvika allt som möjligen kunde såra och irritera, och det håller jag honom räkning för. Till slut kunde han dock inte neka sig nöjet att komma in på frågan om byggnadsarbetslönerna och ackordsprissättningen, och då kom han ihåg skolhuset därnere i Halland och talade om, hur mycket det hade kostat. Han talade också om, hur mycket arbetslönerna gått till på grund av ackordspriserna. *Men han talade inte om, huruvida detta skolhus hade blivit billigare, om det uppförts uteslutande på tidlön.* Här begår man nog det stora misstaget. Man räknar inte med och kan kanske inte göra det, huruvida ett bygge där arbetarna under en kortare tidsperiod tjäna höga daglöner blir dyrare, än det skulle blivit, om det uppförts i långsammare takt med små tidlöner. Vi fingo i går se ett meddelande i pressen, att man inom den engelska byggnadsindustrien en tid slopat ackordssystemet men nu återinfört det, därför att det för byggnadsverksamheten blir betydligt billigare, om man arbetar på ackord, än om man arbetar med tidlön. Det var också samma förhållande med det exempel som drogs i första kammaren. Det gällde en ladugård nere i Jönköping. Vi fingo inte heller i detta fall veta, vilka andra faktorer som spelat in och gjort den så dyr.

Jag vill bara om denna allmänna fördyring ha sagt, att om herrarna allvarligt vilja vara med om att söka rätta till, vad som nu anses vara ett missförhållande, så sök då inte att skilja ut endast en detalj, utan låt oss då gemensamt angripa hela problemet och alla de faktorer som medverka till dessa höga kostnader. Av herr Pettersson i Dahl nämndes vissa faktorer, transportkostnader och sådant, som bidragit till att byggnadskostnaderna undan för undan stegrats. Herr Pettersson i Dahl kunde ha tillagt tomtjobberi och husspekulation. Byggnadsbranschen har varit en tummelplats för allsköns äventyrlighet. Jag vill tillägga, herr talman, att om det är något område av vårt näringsliv som behöver saneras, så är det byggnadsverksamheten. Men då måste man inte bara taga itu med arbetslönerna utan med det hela, framför allt med den högst omoderna och irrationella arbetsform som man använder inom denna industri.

Herr talman! Det har kanske talats tillräckligt mycket i denna fråga. Jag bekände i utskottet, att jag inte förstod, vad meningen var med denna reservation. Jag förstår det fortfarande inte, därför att den endast snuddar vid

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
det verkliga och allvarliga problemet men angriper det inte. Jag tillåter mig uttrycka den misstanken, att man har något annat särskilt syfte med denna reservation. Jag vet inte, om detta är riktigt, men skulle så vara fallet, kan jag bara på förhand meddela, att om den skulle göras till någon slags samlingsfana under kommande val eller något dylikt, så skulle det nog bli lika lätt för oss att besvara eventuella frågor då, som det varit för oss i dag att besvara de frågor som herrarna ställt till oss.

Kontentan av vad jag här velat framhålla är, att vi inte ha det minsta emot att man söker nedpressa de onormala byggnadskostnaderna, men vi vilja, att man då inte ensidigt skall peka på endast en detalj utan att man skall angripa problemet i dess helhet. Vi vilja framför allt ha sagt ifrån, att vi inte betrakta detta, herr Carlström, såsom något evigt bestående. Vi betrakta det som en kristidsåtgärd som så många andra, som samhället får vidtaga under krigs- och kristider. Det är i varje fall inte min mening, att vi skola fortsätta att subventionera och med konstlade medel uppehålla en verksamhet, vare sig det gäller byggnadsverksamhet eller någon annan verksamhet.

Jag tror, herr talman, att jag med vad jag sagt klart angivit de synpunkter jag har på denna fråga, och jag vill sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Carlström** erhöll ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skall be att få tillbakavisa herr Isacssons tal om cynism. Herr Isacsson kan gärna höra på vad jag säger, om han sedan vill taga upp det till bemötande. För det första sade jag inte, att jag hade något emot oundgängligen nödvändiga byggen, herr Isacsson. För det andra drog jag ett exempel från det levande livet, och det var från en stad, där herr Isacssons egna meningsfränder påstodo, att det inte var nödvändigt att bygga just nu. Att detta är cynism, har jag svårt att förstå. Jag bara citerade dem.

Sedan sade herr Isacsson, att det finns en massa familjer som sedan årtal bott i dåliga bostäder. Om det inte är cynism att säga, att dessa bostäder skola repareras mitt under brinnande krig, när allting är dyrt, vill jag säga, att då måste det vara någonting som jag inte här vill uttala. Har man under normala förhållanden kunnat tåla något sådant, varför skall man då sanera dessa bostäder under kristid, då allting är dubbelt så dyrt. Det är bara det vi fundera över.

Sedan sade herr Isacsson, att om jag ville ha frihet, så var det för att pressa ned arbetslönerna. Om herr Isacsson vill taga en tur ned till Sävsjö och tala med byggnadsarbetare som varit hos mig ganska mycket, sedan jag kom till Södergården, så kan han få veta, att vi kommit bra överens och att de ha fått en hygglig dagspenning. Men det har inte varit fråga om ackord och mätning.

Sedan menade herr Isacsson, att det var inte bara byggnadsverksamheten som subventioneras utan också annan verksamhet. Det är tråkigt med krig och nödår. Man måste då lämna subventioner. Men *sänk byggnadslönerna*, så bli bröd och andra livsmedel billigare.

Härefter yttrade:

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Jag har dristat mig att begära ordet i denna fråga av den enkla anledningen, att jag själv är yrkesman. Jag har arbetat inom byggnadsindustrin i cirka 45 år, därav i närmare 20 år som egen företagare. Jag står således inte främmande för de problem som här diskuteras.

Jag måste först säga, att man gjort sig skyldig till stora överdrifter, när man

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
uttalat sig i de spörsmål som här dragits upp. Man hittar ett och annat gränsfall på något håll, där man måste erkänna att det är onormalt. Så dragas dessa gränsfall upp såsom varande någonting som i allmänhet förekommer, och med dessa gränsfall som utgångspunkt bedömer man sedan hela byggnadsfrågan, vilket är fullständigt oriktigt. Å ena sidan kommer man till den slutsatsen, att det är arbetskostnaderna som till största delen fördyra byggnadsverksamheten, och å andra sidan säger man, att det är materialkostnaderna som göra det. Man har hört uppgifter om att arbetslönen endast skulle utgöra en tolfedel och övriga kostnader elva tolftedelar av byggnadskostnaderna. Det är också felaktigt. Hur många av eder tänka på vad som ligger bakom materialkostnaderna. Om man t. ex. bedömer priset på tegel från det att det börjar tillverkas, då det tagges i lergropen, och tills att det kommer fram till byggnadsplatsen, så utgöras kostnaderna för teglets framställning, om man undantar förbränningsprocessen, huvudsakligen av arbetslöner. Men dessa kostnader anser man tillhöra materialkostnaderna, och man säger, att materialet är så och så dyrt och att merkostnaderna för materialet har fördyrat bygget så och så mycket. Å andra sidan säger man, att byggnadsarbetarnas ackordsprislistor fördyra bygget så och så mycket. Det är en oriktig utgångspunkt, ty skall man bedöma arbetskostnaderna, skall man beräkna dem från arbetets början och alltså även ta med arbetskostnaderna för det material som användes. Först då kan man komma fram till en rättvis bedömning av varifrån merkostnaderna för ett bygge härleda sig. Jag vill ej bestrida, att mellanhänderna, då material säljes från den ene till den andre eller transporteras från den ena platsen till den andra, i vissa fall kanske kunna taga ut oskäligen vinst. Men jag tror framför allt icke att det förekommer i den utsträckning som på vissa håll göres gällande. Min aktade länskamrat herr Pettersson i Dahl var inne på denna fråga och hade ett rätt långt anförande. Jag har icke någon särskild anledning att gå in på bemötande av allt vad han sade utan skall bara beröra ett par, tre punkter.

Herr Pettersson i Dahl framställde frågan: Kan man i detta fall skilja på stad och landsbygd? Han besvarade själv denna fråga med nej. Ja, då kan naturligtvis också från arbetarpartens sida den frågan framställas till herr Pettersson i Dahl: Är herr Pettersson i Dahl villig att taga konsekvensen av detta sitt svar? Är han det, kan han väl icke förneka eller komma ifrån den principiella inriktningen, att om ackordpriset är riktigt i stad är det också riktigt på landsbygden. Kan man i byggnadsfrågan, i arbetarfrågan och lönefrågan icke skilja på landsbygd och stad, får man också principiellt vara med på att tillämpa samma regler på båda hållen.

Herr Pettersson i Dahl berörde ett fall i Jönköping. Jag känner ej till detta fall men måste säga, att de siffror han nämnde föreföllo mig mycket misstänkta. Jag skall söka att i den mån det låter sig göra undersöka dem. Han kom fram till, att byggnadsfolket skulle komma till en ackordsinkomst av 2 kronor 50 öre per timme, men han var uppriktig och nämnde också vissa saker, som räknats in i ackordpriset. Såvitt jag fattade rätt räknade han in timlön, kristidstillägg, semester, försäkring och företagarevinst samt slutade med, att arbetaren kom upp till en ackordsförtjänst av 2 kronor 50 öre i timmen. Men man bör taga bort kristidstillägget. Skall man icke medge samma särskilda förmåner för byggnadsarbetarna som för andra? Byggnadsarbetarna ha väl samma rätt till kristillägg som andra arbetare; det skall då icke räknas in. I fråga om semester ha byggnadsarbetarna samma rätt som andra; den skall heller icke räknas in. Försäkring är i lag ålagd, och man är skyldig hålla den. Man måste bära denna kostnad, men det är icke något, som kommer arbetarna till del i form av löneinkomst. Vidare är det oriktigt att räkna företagareersättningen som någonting, som skall komma arbetarna till godo, då man enligt detta beräk-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
ningssätt skall räkna ut den slutsumma som skall tillkomma dem. Det förefaller därför, om övriga uppgifter i Jönköpingsfallet bygga på samma förutsättning, att det är skäl att behandla det med mycket stor varsamhet.

Sedan berörde herr Pettersson i Dahl de merkostnader, som mätningssystemet förorsakar på en egnahemsbyggnad, och framdrog till att börja med som exempel en egnahemsbyggnad på 12,000, 13,000 eller 15,000 kronor. Med den erfarenhet jag har i saken kan jag säga att för en egnahemsbyggnad, som färdig kostar 12,000 kronor, kan ackordsförtjänsten för byggnadssnickare på ett sådant bygge icke beräknas överstiga 600 kronor efter gällande normer och tillämpning. Det vågar jag stå för med den erfarenhet jag själv har om saken. Detta gäller om arbetet utföres ordentligt och fackmässigt och icke slarvas ihop. Om man sedan räknar med en högre byggnadssumma, t. ex. på 25,000 kronor, blir det procentuella förhållandet detsamma. Jag har byggt åtskilliga byggnader, som kostat 20,000—25,000 kronor i uppförande. Ackordsöverskottet för byggnadssnickare har hållit sig vid 900—950 kronor, och endast i något enstaka fall har det gått över 1,000 kronor. Jag vill anföra dessa siffror för att klargöra, att de merkostnader, som genom ackordet vanligen tillkomma, äro icke så höga som man i allmänhet vill göra gällande.

Men sedan kommer en annan sak, som jag förlåter, om de, som ej äro sakkunniga, icke kunna bedöma. Den, som är sakkunnig på byggnadsområdet, vet, att om en ordentlig och duglig byggnadsarbetare arbetar på ackord, så utför en sådan arbetare givetvis mera arbete än om han går på timlön. Detta är helt naturligt; det ligger i människans inneboende drift. Det är enbart en fördel, att denna drift finnes. Skulle icke människan ha den inställningen, att om hon arbetar mera, har hon möjlighet att bereda sig någon ekonomisk vinst därav, vore själva drivkraften i människans egen företagareverksamhet borta.

Om man sålunda bedömer den förmån, som kommer en företagare till del genom att han utlämnar sitt arbete på ackord, får man icke säga, att hela det intjänta ackordsöverskottet är en merutgift för företagaren, utan det blir en rätt avsevärd procent, som kommer företagaren till del i den formen, att arbetet blir utfört raskare än om det varit utfört på timlön. Man kan således icke bedöma merkostnaden enbart från utgångspunkten: timlön och ackordsförtjänst och sätta upp dessa siffror mot varandra, utan man måste också räkna med den osynliga siffra, som finnes i att arbetet av en duglig arbetare utföres snabbare under ackordslön.

Sedan har det nämnts något om företagarevinsten. Jag kan och vill givetvis icke bestrida, att det förekommer stora vinster på vissa håll inom denna bransch. Men jag kan försäkra, att vinsterna på uppförandet av mindre byggnader, egnahemsbyggnader och en-, två- eller trefamiljsbyggnader äro för företagaren mycket små. Jag vet det av egen erfarenhet. Jag bor i ett samhälle, där konkurrensen inom byggnadsbranschen mellan företagarna är mycket stor. Jag kan av egen erfarenhet försäkra, att man kan icke på en byggnad, som kostar 20,000—25,000 kronor, för hela denna verksamhet: arbetsledning, förskottering av kapital och vad därmed sammanhänger m. m. räkna sig till godo en inkomst, som ens uppgår till 500 kronor; 300—400 kronor i företagarevinst för att man uppför en byggnad, som kostar ungefär 20,000—25,000 kronor, är det vanliga. Jag trotsar vilken av eder som helst, som har möjlighet att bedöma det arbete, som förekommer för den, som skall leda och ansvara för ett sådant bygge, om han kan säga, att det är någon oskäligh företagarevinst.

Vidare har det talats så mycket om byggnadsarbetarnas stora löner. Om man — vilket i bästa fall kan förekomma — räknar med en byggnadsarbetare, som har arbete i stort sett året runt — det är ju alltid litet uppehåll själva julen och om vintern förkortas arbetstiden — kommer han, om han har tur,

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

upp till cirka 2,000 arbetstimmar om året. Om man räknar timlönen på den plats, där jag själv är bosatt, vilken lön enligt arbetsprislistan är 1 krona 34 öre, kommer man upp till 2,680 kronor. Den som icke känner till förhållandena räknar kanske med 50 procent som ackordstillägg eller med ytterligare 1,300 kronor, men det kan man icke göra. En arbetare får icke arbeta på ackord hela året, utan han skickas emellanåt ut på reparationsarbeten och andra arbeten, där det icke räknas på ackord utan där det blir timlön. Om man dömer rättvist, kan man beräkna, att ackordsöverskottet går upp till 900 kronor; det är maximum. Det kan en duglig arbetare med minst fyra års läro-tid komma upp till. När han kommit upp till minimilön och har hela utbildningen bakom sig, kommer han alltså upp till en inkomst på cirka 3,500 kronor om året. — Då är det icke så förfärligt mycket att voja sig över och skrika över byggnadsarbetarnas höga löner. Jag återkommer till vad jag började med: att man tar ett eller några toppfall och tar dem till utgångspunkt; därifrån bedömer man hela detta problem. Det är oriktigt.

Sedan skulle jag för att vara fullt rättvis också säga, att mätningssystemet har sina avigsidor. Den avigsida, som framför allt förmärkes, är den försämrade yrkesutbildningen. Ty när arbetet utföres på ackord är det icke fråga om att taga hänsyn till om den ene eller den andre arbetaren har den eller den utbildningen, utan det är fråga om att beräkna vad arbetsgivaren har att betala ut på ackordet. Denna tillämpning medför, att arbetaren aldrig ägnar verkligt intresse åt sin yrkesutbildning — så vida han icke är alldeles speciellt intresserad därav. Därför medför ackordssystemet småningom — icke överlag men på vissa håll — en försämrad utbildning av yrkeskåren i byggnadsbranschen. Detta förekommer icke i så stor utsträckning inom de mindre företagen; men inom de större företagen, där icke arbetsgivaren har möjlighet att följa arbetaren utan endast har att mäta upp och lämna ut, för denna tillämpning med sig dessa avigsidor.

Slutligen skulle jag bara vilja säga en sak till. Det gäller det problem, som så ofta dryftas: flykten från landsbygden. Har ni någonsin begrundat vad flykten från landsbygden innebär eller om flykten från landsbygden är av i dag eller i går, av i år eller förra året? Så är det icke. Före förra världskriget pågick flykten från landsbygden, men då gick flykten över de stora vida haven ut till Amerika. Då var det ständiga klagomål över att vårt land förlorade sina bästa söner och döttrar genom att de flyttade från vårt land till Amerika. Världskriget gjorde ett avbrott på den trafiken; emigrationen stoppades. Men vad kom till i stället? Jo, i stället kom vår synnerligen högt utvecklade industri, och industrien hade förmågan att suga till sig det befolkningsöverskott, som fanns på landsbygden och som förut gått ut över Atlanten. Jag kan icke se någon skada i denna utveckling, utan det är väl denna utveckling, som skänkt vårt land dess lyckliga ekonomiska grundval. Jag är icke den, som på något sätt undervärderar jordbruket och jordbrukets utöware, men jag vill framställa den frågan till besvarande: Var skulle vårt land i ekonomiskt hänseende stått, om vi ej haft våra dugliga industrimän och icke minst våra dugliga industriarbetare? Och var skulle jordbruket ha stått — om vi bortse från kristiden och se till normala förhållanden — i vårt land, om vi icke haft denna stora åderlåtning till industrien, där böndernas, statarnas och lantarbetarnas söner och döttrar blivit anställda och fått köpkraft att köpa jordbrukets produkter? Var skulle jordbruket med sin ekonomiska utveckling ha stått i våra dagar utan denna växelverkan?

Därför, om man bedömer problemet om flykten från landsbygden, skall man icke bara beskärma sig över att folket lämnar landsbygden utan man skall se till, hur förhållandet varit förut: Vad är orsaken till denna flyttning? Har denna

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
flyttning för vårt lands ekonomiska liv och utveckling varit till skada eller gagn? Då trotsar jag vem som helst att kunna bestrida, att denna utveckling i stort sett varit till gagn och nytta för vårt land och folk. Från denna utgångspunkt skall man bedöma flykten från landsbygden.

Som jag nyss nämnde är drivkraften för människorna att söka skapa något bättre för sig själva. Icke finnes det något ont i att denna drivkraft finnes hos den enskilda individen. Om, när han icke kan få den utveckling han önskar på det ena området, denna inre drivkraft driver honom ut till annan företagsverksamhet, där han kan finna tillvaron för sig och de sina bättre och nå en bättre ekonomisk utveckling, skola vi icke bedöma denna människa som en mindervärdig individ, utan vi skola bedöma honom, såsom jag bedömer mig själv, som en i samhället värdefull och duglig medborgare. Gör man det, tror jag, att skriket om flykten från landsbygden skall få mindre underlag och bärkraft och att vi skola kunna mötas i ömsesidig förståelse för dessa viktiga spörsmål.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! När man lyssnar till diskussionen, är det en fråga, som osökt ställer sig: Ha de borgerliga redan funnit, att de fått ut så mycket av vad de kunna få av arbetarna under tal om samarbete, att de redan finna det lämpligt att börja blåsa stridssignaler: stridssignaler mot arbetarnas löner, stridssignaler mot arbetarnas föreningsrätt på sätt man gjort här i kväll? Det tyckes som om diskussionen i bostadsbyggnadsfrågan skulle få samma underliga innehåll i år som föregående år, nämligen att byggnadsarbetarnas löner ventileras, under det att de verkliga orsakerna till stegringen av byggnadskostnaderna i mycket ringa utsträckning beröras.

Innan jag går in på att beröra dessa verkliga orsaker, vill jag emellertid först nämna några ord om det ekonomiska byggnadsprogrammet. Det var i juni månad förra året som riksdagen beviljade, bland annat, 60 miljoner kronor för utlämnande av tertiärlån till bostadsbyggnadsverksamhet. Men den 5 november förra året meddelade byggnadslånebyrån, att endast 7,150,000 kronor dittills beviljats, och vid förra årets slut måste socialministern konstatera, att det uppställda programmet till den tidpunkten icke blivit förverkligat ens till hälften. Det statliga bostadsbyggnadsprogrammet visade sig alltså icke fylla de förväntningar, som man ställde på detsamma.

Och varför blev det på det sättet? Jo, vi svara i vår motion på den frågan med dessa ord: »Därför att de, vilka man hoppats skulle taga initiativ, ha intresse av att det icke bygges. De, till vilka statsmakterna främst satt sin lit, spekulera cyniskt i människornas absoluta och ofrånkomliga behov av att ha tak över huvudet, skydd mot kölden och en plats för vila och hemliv. De vilja ha en knapp tillgång på bostäder för att kunna stegra hyrorna i kraft av regeln, att tillgång och efterfrågan bestämma priset.»

Det är på grund av det anförda som det privata initiativets män målmedvetet saboterat genomförandet av 1941 års bostadsbyggnadsprogram, och samma krafter ha utnyttjat sitt inflytande i kommuner och städer för att förhindra, att dessa i erforderlig utsträckning själva uppträda som byggherrar. Och i dag står frågan: Huru skall riksdagen reagera mot detta sabotage från fastighetskapitalets sida? Kungl. Maj:ts förslag innebär, att riksdagen skall svara med att bevilja tilläggsån, som ju egentligen betyder, att man erbjuder byggherrarna samma ekonomiska förmåner som erbjödos den 20 juni i fjol men som de då icke ville utnyttja. Tilläggsånen innebära en ökad statlig subvention för att täcka de ökade byggkostnader, som främst åstadkommits genom en

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
fantastisk stegring av byggnadsmaterialkostnaden. Men vad man däremot förväntas söka efter i Kungl. Maj:ts förslag, det är tecken på att man där dragit lärdomar av misslyckandet med 1941 års program, därför att det har ingenting föreslagits som motåtgärd mot dem, som även i fortsättningen komma att ha samma intresse som hittills att förhindra byggandet av tillräckligt antal bostäder. Inga verkligt allvarliga åtgärder föreslås mot prisstegringen på byggnadsmaterial. Staten utlämnar därmed i samma utsträckning som tidigare de bostadsbehövande på nåd och onåd till det enskilda initiativet, som redan gått och lagt sig fullständigt obekymrat för alla värdjanden från statsmakternas sida.

Jag skulle i detta sammanhang vilja rikta en fråga främst till utskottet, nämligen denna: Vem eller vilka komma att kunna ställas till ansvar, om de nu föreslagna ytterligare stödåtgärderna icke få åsyftad verkan utan läget på bostadsmarknaden i stället ännu ytterligare försämras? Ingen har ansvaret för att folkhälsans intressen verkligen bli tillgodosedda gentemot enskilda spekulanter profitintressen. Det är på grund av denna allmänt erkända brist, som vi föreslagit utarbetandet av en lag, som ålägger kommunerna skyldighet att sörja för byggandet av bostäder, så att — inom ramen av de möjligheter, de reala resurserna medgiva — marknaden förses med ett tillräckligt antal bostadslägenheter. På denna begäran svarar utskottet helt troskyldigt och naivt: »Det torde kunna förväntas, att kommunerna utan statligt tvång vidtaga de åtgärder, som sålunda böra ankomma på dem.» Varpå grundar utskottet en sådan förmodan? Varför skola kommunerna göra sin plikt i tillräcklig utsträckning i fortsättningen, när de inte gjort det tidigare? Fastighetskapitalet kommer även i fortsättningen att motsätta sig sådana åtgärder, på samma sätt som det gjort tidigare, och jag förmodar, att kommunalmännen även i fortsättningen komma att falla undan på samma sätt, som de gjort tidigare.

Utskottet anger vidare som sin åsikt, att »den under år 1941 inträdda byggnadskostnadsstegringen varit en av de främsta orsakerna till att de vid fjoljårets riksdag beslutade åtgärderna icke givit avsett resultat». Med hänsyn till denna uppfattning måste man säga, att utskottet ägnat bra liten uppmärksamhet åt avlägsnandet av detta hinder.

Från 1 januari 1939 till 1 oktober 1941 hava arbetslönerna ökat med 5.8 %. Detta faktum belyser, hur de ständigt förtalade byggnadsarbetarna fått det mesta av dyrtidens bördor lagt på sina axlar, vilket sådana herrar som herr Persson i Falla böra komma ihåg, när de för godsägarnas och storböndernas räkning kräva att få lägga beslag på en del av de nu utgående byggnadsarbetarlönerna, trots att jordbrukets inkomster ökat med 30 %.

Byggnadsmaterialkostnaderna, de ha under samma tid ökat med 44.4 %. Trävarornas andel i byggnadskostnaderna uppgår till 12 %. Om dessa upplyses i propositionen, att de vid slutet av år 1941 lågo 30 à 50 % högre i pris än vid början av år 1939. Varför ha dessa prisstegringar inträtt? På den frågan svaras i propositionen: »På nuvarande stadium synes något besked i dessa frågor inte kunna erhållas». Något nytt stadium tycks inte ha inträtt, sedan propositionen skrevs, ty inte heller utskottet gör något försök att svara på den frågan. Alltså, sedan en inhemsk vara, nödvändig för bostadsproduktionen, tillåtits att under två år oavbrutet stiga i pris upp till 50 %, konstaterar regeringen stillsamt, att vi ha inte ännu kunnat få klart för oss orsakerna till detta fenomen. Men regeringen funderar över, om det möjligen kan vara knapphet på trävaror, som är orsaken. Kan inte möjligen följande exempel ge en liten ledtråd vid utforskandet av orsakerna.

Enligt produktionsindex för trävaruexportindustrin uppgick produktionen

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
av trävaror under förra året till endast 70 % av vad som producerades år 1935. Ändå ha följande åtta trävarubolag, nämligen Bergvik Ala, Billerud, Holmen, Kopparfors, Korsnäs, Mo och Domsjö, Munksjö och Wifstavarf, ökat sina sammanlagda offentligt redovisade utdelningar från 29,820,000 kronor år 1938 till 34,110,000 kronor år 1941, en vinstökning på 14 %. Det duger det som resultat av inskränkt produktion. Här tror jag emellertid, att regeringen har lösningen på den gåta, över vilken den grubblar.

Cementen har stigit i pris med 60 %. Man ordar i det sammanhanget om ökade bränslekostnader. Men varför inte tala om i samband därmed, att exempelvis Höganäs och Skånska Cement ökat sina utdelningar från 6,240,000 kronor år 1938 till 10,600,000 år 1941, alltså med 70 %.

De stegrade järnpriserna bereda också bekymmer. Priserna på armeringsjärn ha stegrats med 77 %, och priserna på finare smides- och järnvaror hava också stegrats. Om vi taga sex metallverk och bruksföretag, nämligen Finsspong, Sandviken, Stora Kopparberg, Metallverken, Oxelösund och Uddeholm, och granska deras vinster, så finna vi, att de ökat från 30,790,000 år 1938 till 46,120,000 kronor år 1941, d. v. s. med 50 %. De verkliga vinsterna äro mycket större, ty de döljas genom stora nedskrivningar, fonderingar och andra manipulationer.

En fråga inom parentes: Varför begära inte de godsägare och storbönder, som kräva att få en del av arbetarnas löner, i stället att få en del av företagarnas jätteprofiter? Vore det inte lämpligt, att herrarna vände sig åt det hållet, där det verkligen också finns mycket att taga.

Med detta som bakgrund anför utskottet: »Utskottet kan icke finna tillräcklig anledning föreligga att begära skyndsamt utredning av de omständigheter, som föranleda prisstegringarna». Det förefaller mig, som om alla skäl talade för en sådan verklig utredning, inte en utredning av det slag, som man påstår, att man förehaft, som i verkligheten icke är någon utredning. Detta är det enda, utskottet har att anföra som svar på vår motion om att anledningarna till de stora prisstegringarna på byggnadsmaterial skola utredas, och att särskild uppmärksamhet därvid skall ägnas åt den roll, som sammanslutningar mellan leverantörer, distributörer och entreprenörer spela, ävensom åt den roll, som kartellbildningarna inom byggnads- och byggnadsämnesindustrien spela. Därtill förekomma sådana kostnadsstegrande faktorer som de höjda järnvägstaxorna och omsättningskatten. Åt dessa företeelser vill utskottet inte ägna någon som helst uppmärksamhet.

Läget för de bostadsbehövande och för hyresgästerna överhuvud taget är fruktansvärt allvarligt. Betänk bara, vad det innebär, att i en storstad som Stockholm finnes praktiskt taget ingen bostadsreserv. Ett sådant läge spränger alla lagar, som syfta till att hålla hyrespriserna nere. Och detta läge åstadkommer en ständigt sjunkande bostadsstandard. Varför skall en fastighetsägare reparera lägenheter, han får hyra ut dem ändå, hur de än se ut, när det inte finns några andra att välja på.

Även de nyproducerade bostäderna medverka till att öka trångboddheten. Sämre lägenheter subventioneras, åtminstone i Stockholm, mer än sådana av bättre kvalitet. Och små lägenheter giva proportionellt större profit än rymligare. År 1939 utgjorde rum och kök i Stockholm av de under året fullbordade lägenheterna 30.5 %, rum med kokvrå endast 13.6 %. År 1941 voro motsvarande procentsiffror 14.9 % för rum och kök, under det att procentsiffran för rum med kokvrå sprungit upp till inte mindre än 32 %. Så går utvecklingen, när profitintressena få vara avgörande i stället för de mänskliga behoven. De små inkomsttagarna pressas av sitt ekonomiska läge in i kyffen, med ökad

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
trångboddhet, ökad sjuklighet, ökad brottslighet som oundvikliga följd-
företeelser.

Kan inte samhället råda bot mot bostadsbristen, då måste varan bostaden ransoneras på samma sätt som alla andra varor, på vilka det råder brist. Man ransonerar bröd, smör, kött och tobak, för att det inte skall bli så, att den rike får 5, 10 och 15 gånger mer av befintlig vara än den fattige. Lika stora skäl föreligga att ransonera bostäderna, så att den fattige med många barn inte behöver trängas i ett enda rum, under det att de stora inkomsttagarna och de rika få breda ut sig i stora våningar med tiotals rum.

Man har beredskapslagar av olika slag i ordning, för att avskaffa sociallagarna, för att upplösa arbetarorganisationer, för att tvinga arbetarna att utföra arbete av vad slag som helst o. s. v. Men man saknar en beredskapslag som påtryckningsmedel mot dem, som söka sabotera bostadsproduktionen och till skydd för dem, som hotas av husvillhet. Därför hava vi föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära en sådan lag. Utskottet bemöter förslaget i samma vaga ordalag, som i fråga om våra övriga förslag. Utskottet anför, att »tillräcklig anledning icke torde föreligga att till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till beredskapslag, avsedd att vid behov möjliggöra bostadsransonering». Någoting till stöd för denna sin uppfattning anför emellertid inte utskottet.

Vårt land är rikt på sådana varor, som erfordras för bostadsproduktion. Vi ha järn, vi ha skog, vi ha därtill skickliga byggnadsarbetare. Bostadsbrist i vårt land blottar därför endast brist på förutseende och social ansvars känsla hos de makthavande. I diskussionen i kväll ha de borgerliga gått till angrepp mot byggnadsarbetarnas löner. Jag betraktar det som ett försök från deras sida att hetsa betryckta småbönder mot arbetarna. Arbetarrörelsen kommer säkert att slå tillbaka denna attack. Arbetarrörelsen får helt enkelt icke falla undan för den, ty det skulle endast öka högerns och bondeförbundets glupska aptit på att få sluka lönerna för arbetarnas möda, utan att taga hänsyn till vad arbetarna behöva för sitt uppehälle. Herr Carlström utropade nyss patetiskt: »Vi vilja ha frihet!» Men det var ingen ädel klang i rösten, när han utropade sitt »frihet». Vilken frihet vill han ha? Han vill ha frihet att på villkor, som storgodsägarna och storbönderna själva bestämma, köpa arbetarnas arbetskraft. En sådan frihet för dem skulle betyda ofrihet för arbetarna. Man vill med andra ord avskaffa arbetarnas föreningsfrihet och avtalsrätt. För arbetarnas representanter här i riksdagen borde en sådan attack utgöra en erinran om, att det vore bäst, om arbetarrepresentationen gjorde sig fri från borgfredens ödesdigra grepp, ty denna borgfred den kommer, som alla märka, endast kammen att svälla på arbetarklassens fiender. Vi lida nu följderna av att frågan om producerandet av bostäder överlämnats till dem, som producera endast när produktionen betyder ökad profit. Endast genom att vidtaga verkliga kraftåtgärder kunna tidigare missgrepp nu rättas till. Det är därför, som jag redan tidigare har yrkat bifall till våra motioner, av vilka den första syftar till att kommunerna skola åläggas att bygga bostäder, så att det blir någon, som verkligen blir ansvarig för att bostadsproduktionen kommer i gång, den andra går ut på att riksdagen skall begära en utredning om byggnads-kostnaderna, därvid särskilt intresse skall ägnas åt kartellbildningens verkningar, och den tredje går ut på att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till beredskapslag att vid behov komma till användning, för att möjliggöra bostadsransonering.

Jag vidhåller, herr talman, mitt tidigare yrkande.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse på det anförande, som herr Andersson i Falkenberg höll, och jag får säga, att det är sällan man hör så förnuftiga synpunkter framföras på ett så bra sätt, som han gjorde, då han talade om flykten ifrån landsbygden. Den principiella inställning, som härvidlag kom till synes, kan jag för min del fullt ut gilla, och jag ber att få stryka under dessa synpunkter.

Men denna debatt gäller i första hand inte flykten från landsbygden utan byggnadskostnaderna, och alla tyckas ju för övrigt vara överens om, att dessa byggnadskostnader äro för höga. Om så icke hade varit, så hade ju det förslag aldrig blivit framlagt, som vi nu diskutera, och denna debatt hade kunnat inhiberas. Vi äro också överens om att till stegringen av byggnadskostnaderna bidra praktiskt taget alla de olika faktorer, som sammanlagt bilda byggnadskostnadernas summa, och jag tror, att det är önskvärt, att det strykes under även från deras sida, som här stå på reservanternas linje, att man bör göra allt som är möjligt, för att hålla nere materialkostnaderna och andra kostnader, som jämte utgifterna för arbetslöner äro att hänföra till byggnadskostnader. Men det ligger ju också i sakens natur, att man i en sådan här debatt mest kommer att tala om det man *icke* är överens om. Så är det ju vid allt meningsutbyte. Det, som man tycks ha särskilt svårt att komma överens om, är i det här fallet arbetslönerna och deras inverkan på byggnadskostnaderna, både reellt och psykologiskt sett.

Det nämndes i en debatt i första kammaren den 6 maj från en talares sida ett exempel, som gick ut på att ett par arbetare på ett visst arbete hade tjänat mellan 40 och 50 kr. per man och dag. I Social-Demokraten återfanns några dagar senare en ledare under rubriken »Vem ljuger?», där man sökte lägga saken så till rätta, att det hela skulle vara ett misstag, d. v. s. att uppgifterna inte skulle vara riktiga. Hur det nu än är med den saken, tror jag ändå inte att en inkomst av 50 kr. per dag är ett alldeles enastående exempel. Utan tvivel förekommer det i vissa fall, att byggnadsträarbetare kunna komma upp till en sådan dagspenning ehuru det i allmänhet är ganska svårt att komma över ett material, som i dylika fall är bindande.

För fyra, fem år sedan fick jag mig tillsänd en mättningslista över en del småarbeten i en Stockholmsfastighet. Det var mättningslistan i original, som jag fick, och den kunde jag få därför att fastigheten var såld och vicevärden hade övergått till annan verksamhet, varför han tyckte han kunde utlämna den. Det gällde 133 arbetstimmar och en arbetskostnad på omkring 1,000 kr., alltså c:a 50 kr. om dagen. Jag publicerade den listan med tillhörande nummer, så jag förmodar att det inte var någon svårighet för vederbörande att identifiera dokumentet, men det blev aldrig sagt någonting om saken. Jag antar därför att det i det fallet var fullt riktigt, att ackordslistorna verkade så att man kunde komma upp till en dylik förtjänst.

Jag har här ett brev, som är skrivet av en byggmästare, vilken i likhet med herr Andersson i Falkenberg under tjugo års tid arbetat såsom företagare inom byggnadsbranschen. Han förklarar att de uppgifter han lämnar i brevet få användas fritt, han står för dem var de än publiceras, så jag förmodar att han har fullt förtroende för de uppgifter han lämnat. Det är för övrigt inte bara faktiska uppgifter, utan han anlägger även en del synpunkter i sammanhanget, och jag skall be att få anföra några brottstycken ur det brevet. Han skriver:

»För att visa det rimliga i att justera priserna nedåt för vissa i ackordsprisslistan prissatta arbeten vill jag framlägga några av de iakttagelser, jag kunnat göra under den av mig i 20 års tid bedrivna byggnadsverksamheten, såväl på landsbygden som i stadsplanelagda samhällen. Jag har under denna min verksamhet haft tillfälle att jämföra ackordsöverskotten å såväl stadsfastigheter

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

som byggnader för lantbrukets behov. Därvid har det visat sig, att ackordsöverskottet för träarbetarna vid uppförandet av stadsfastigheter i huvudsak hållit sig under 100 %, men däremot vid lantmannabyggnader mellan 100 och 400 %. Under år 1937 uppförde jag ett svinstall, där träarbetarna hade 380 % i ackordsöverskott. I ett fall uppsatte träarbetarna formar för betongväggar till en gödselstad, som gav i överskott 250 %, och i åter ett annat fall uppsattes formar för grund- och sockelmurar till en träbyggnad, där överskottet blev 295 %.

Vid uppläggning av åsar till eternittak, där jag kontrollerade tidsåtgången, visade det sig att dagsinkomsten var 30 kr. per man. Vid beslagning av inkörsportar till en sädeslada, uppförd av tegel med murade anslag för portarna, åtgick 4 arbetstimmar för 2 man = 8 tim.» Brevskrivaren specificerar i fortsättningen måtten på portarna, anger deras konstruktion och meddelar vad arbetet gick till efter ackordssättningen, nämligen 44 kr. och 10 öre. Han påpekar slutligen att det är »märkvärdigt, att ackordspriset för hantlangning till tegelmurning skall beräknas efter en minsta höjd av 6 m., då många lantmannabyggnader . . . ha en höjd av endast 2 till 3 m.»

Detta är alltså några exempel. Jag har i dag varit i tillfälle att titta i en hel rad avräkningslistor på det här området, de gälla allesamman träarbeten. I ett fall, det gällde ett boningshus, var timpenningen sammanlagt 333 kr. 60 öre och ackordsöverskottet 335.84. I ett annat fall var timpenningen 336.50 och överskottet 376.77, i ett tredje var timpenningen 240 kr., överskottet 336.63, och i ett fjärde fall var timpenningen 160.80 och överskottet 231 kr. 90 öre.

Jag har ytterligare några exempel som gå i samma stil. Det visar sig att det i genomsnitt föreligger ett ackordsöverskott på åtskilligt över 100 %; i de enskilda arbetena kan det givetvis, som jag nyss nämnde, bli betydligt mera.

Jag tror inte det går att komma ifrån att här föreligger en del missförhållanden. När människor ute på landsbygden bli ställda inför sådana exempel, där timpenningen i vissa, kanske enstaka fall gå upp till 4, 5, 6 eller 7 kronor, medan de själva tjäna 75 öre eller 1 krona i timmen för ett arbete, som är lika hårt och fordrar lika stor yrkesskicklighet, är det ju inte underligt om de bli upprörda. De få ge ett halvt eller kanske i vissa fall ett helt dagsverke av sin egen prestation för att betala en timmes arbete åt en byggnadsträarbetare. Även om detta inte är alltför vanliga exempel — jag vågar inte säga något bestämt i det fallet — är det ändå klart, att när sådana exempel faktiskt finnas, så gå de från man till man och från by till by och stadfäster en folkmening, som inte kan brytas med mer eller mindre skickligt formulerade undanflykter.

Herr Andersson i Falkenberg nämnde att livsmedelskostnaderna äro höga, och det är alldeles riktigt. Det finns för närvarande oerhört många husmödrar, vilkas dagliga bekymmer det är, hur de skola få pengarna att räcka till för det allra nödvändigaste. Men även här finns ett sammanhang, som det är värt att observera, och det har redan framhållits flera gånger i denna kammar: det finns ingen i detta land som ger ett så starkt handtag åt de mest aggressiva elementen på jordbrukarsidan när det gäller att begära högre priser som just byggnadsarbetarna. Ty vi ha snart kommit därhän, att varje försök att inta en moderat ståndpunkt i denna för hela vårt prissystem och särskilt för den fattiga befolkningen så oerhört viktiga fråga slås tillbaka med de argument, som byggnadsarbetarna sätta i händerna på livsmedelsproducenterna. Både livsmedelskostnaden och bostadskostnaden påverkas alltså på ett ogynnsamt sätt av de höga byggnadskostnaderna. Och jag kan därför för min del inte förstå, att det kan vara något *arbetarintresse* att slå vakt om detta system.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Här säges att byggnadsarbetarna böra behandlas såsom andra arbetargrupper och att de böra ha skäligen betalt för sitt arbete, och jag har inte hört någon som förnekar detta. Det är ju inte heller frågan om att tvinga ner denna arbetargrupp till en sämre ställning än andra jämförbara grupper. Kritiken riktar sig emot byggnadsarbetarna endast i den mån det kan påvisas, att de inta en privilegierad ställning ibland arbetarna. Och att slå vakt om privilegier, vare sig det är arbetares eller godsägares, industriföretagares eller tjänstemäns, är lika illa. Det borde väl därför lika mycket vara ett arbetarintresse som någon annan parts intresse, att man här försöker komma till rätta med vad som verkligen är skevt.

Herr Persson i Stockholm försökte inbilla oss, att det här var frågan om ett godsägare- och storbrukareintresse gentemot byggnadsarbetarna. Jag har för min del inte slitit ut mig på att försvara godsägarna — det göra de ganska bra själva — så jag tycker nog jag skulle kunna vara befriad från misstanken att speciellt föra deras talan, ehuru jag naturligtvis mycket väl kan göra det, i den mån de ha rätt. Men härvidlag är det i första hand småfolket på landsbygden, och i städerna också för övrigt, som kommer att få sitta emellan på grund av de höga byggnadskostnaderna. Det är ju alltid så, när det är något skevt i samhället, att på en eller annan omväg vältes det hela över så att det drabbar de ekonomiskt svaga hårdast och i första hand, och det gäller här både ibland jordbrukarna och konsumenterna.

Det förefaller mig därför som om det finns all anledning att hålla detta problem levande och aktuellt tills rättelse på ett eller annat sätt kan vinnas. Även om den här föreliggande reservationen beträffande motiveringen inte ger så förfärligt mycket, innebär den dock att man från riksdagens sida i år som i fjol stryker under, att här måste man fortsätta och eftersträva en rimlig lösning. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring beträffande motiveringen, som framförts reservationsvis.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Det är inte min avsikt att i detta sammanhang diskutera några byggnadsarbetarlöner. Jag skall överhuvud taget icke uttala någon uppfattning i den saken för närvarande, men skulle man vilja komma till ett rättvist bedömande av dessa ting och sätta in dem i deras sammanhang, får man inte glömma den brist på organisation, som råder inom byggnadsverksamheten, med därav följande säsongarbetslöshet på detta område.

Jag har, herr talman, närmast begärt ordet därför att det inte är mig möjligt, när jag läser den föreliggande reservationen, att få ut ur den vad man egentligen syftar till. Jag förstår vad som ligger bakom den, men konsekvenserna av att föra fram den i detta sammanhang göra att det är nödvändigt, att man verkligen får klarhet, huruvida man syftar just dit.

När vi i fjol behandlade denna fråga rådde ett avtalslöst tillstånd på byggnadsmarknaden. I år är förhållandet ett annat. Ty jag ber att få betona, att *denna gång* gäller det inte längre ett stödande av byggnadsverksamheten ur arbetsmarknadspolitiska synpunkter utan ur rent bostadssociala synpunkter. Det är den grinande bostadsbristen, som i vissa kommuner redan utvecklat sig till bostadsnöd, som vid detta tillfälle varit vägledande för de statsåtgärder som skola vidtagas. Man ansåg emellertid, sedan avtalet var träffat, att man skapat sådana förhållanden särskilt uti städerna och de tätbebyggda samhällena, där tertiärlåneverksamheten närmast är avsedd att sättas in, att staten kunde träda hjälpare och stödande till. Under den hittills gångna delen av innevarande budgetår har staten investerat ett kapital på 34 miljoner kronor i dessa

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

tertiärlån. Det är således tämligen stora belopp och en tämligen omfattande byggnadsverksamhet, som det här gäller.

Man kom emellertid i slutet av förra året, såsom det också skildras dels i utredningen och dels i den föreliggande kungl. propositionen, till det resultatet, att man på grund av de stegrade priserna överhuvud taget inte kunde vänta sig någon förräntning av det insatta kapitalet om man skulle vidbliva den princip, på vilken riksdagen i fjol byggde denna hjälpverksamhet, således att försöka stanna vid 1939 års hyresnivå.

När jag nu läser reservationen, där man ju i sak ingenting har att invända emot de nya principer, som Kungl. Maj:t här hemställer skola tillämpas och som vunnit anslutning från alla håll, innebärande bl. a. att tilläggs lån skola utgå till merkostnaden på grund av de stegrade priserna, då frågar jag mig: Kommer detta uttalande i det sammanhang reservanterna ha gjort det att gälla den verksamhet, där det råder ett avtalsbundet förhållande på arbetsmarknaden mellan de olika parterna? Skall det således gälla den övervägande delen av de områden, där dessa tertiärlån komma till användning och där bostadsnöden hotar, d. v. s. i städer, köpingar och tätbebyggda samhällen? Jag kan med bästa vilja i världen, om jag sätter in detta uttalande på det ställe där reservanterna vilja ha det, på sidan 19 i utlåtandet, icke komma till annat resultat än att reservanterna med detta sitt uttalande syfta till hela det begärda anslaget. Detta skulle, mina damer och herrar, såvitt jag förstår medföra konsekvenser, som säkerligen ingen av reservanterna skulle vara beredd att bära.

Jag skulle snarast tro att reservanterna syfta till den del av verksamheten, som blir en följd av att tilläggs lån även lämnas ut för egnahemsbyggande på landsbygden. Men är detta meningen, då måste jag säga att reservanterna uttryckt sig synnerligen oklart. Jag skulle eljest kunna förstå, om man ville sätta ett villkor sådant som detta att gälla för områden, där man inte har ett avtalsbundet förhållande. På den arbetsmarknad emellertid, där staten redan under ett budgetår har godtagit de förhållanden som äro rådande, erkänt dem i det nuvarande läget och investerat avsevärda kapital i desamma, där kan det icke vara rimligt att i detta ögonblick, när situationen är allvarligare än den var för ett år sedan, säga: Om vi icke kunna upphäva de kollektivavtalsbestämmelser som här råda och skapa den ordning, som reservanterna anse att man bör skapa, då skola vi nu stoppa bostadsbyggandet överhuvud taget i landet!

Det är nog på det sättet, att man i allmänhet underskattar de svårigheter, som föreligga. Herr Carlström var inne på detta — inom parentes vill jag säga att det förefaller mig som om han varit en av de få, som i denna debatt verkligen yttrat sig om vad den kungl. propositionen har föreslagit. Han var emellertid inne på tankegången, att det även i städer och tätbebyggda samhällen kunde föreligga en risk för att man skulle få för mycket bostäder. Herr Carlström menade utan tvivel, att det i dessa städer och tätbebyggda samhällen under lång tid framåt skulle komma att råda ett läge, där även sådana bostäder, som av hälsoskäl äro utdömbara, måste användas. Jag tror att den saken är fullkomligt klar, att i våra städer och i våra tätbebyggda samhällen komma vi att i årtal framåt få dras med ett sådant förhållande — hur mycket vi än skulle orka med att nybygga, höll jag på att säga.

Det är nämligen inte bara i en och annan stad, det är inte bara i ett och annat samhälle, där industrien plötsligen på grund av krigsförhållandena svällt ut och tagit större omfattning, som det föreligger brist på bostäder. Till användbara lägenheter har jag då även räknat hela det lägenhetsbestånd, som det ur allmänna hälsovårdssynpunkter vore lämpligt att omedelbart utdöma. Det är inte bara i de städer och samhällen, där man genom militära föranstaltningar

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

dragit samman folk, som det råder brist på lägenheter. Sanningen är faktiskt den, att man i det nuvarande läget praktiskt taget kan tala om bostadsbrist i varenda svensk stad — *med några få undantag!*

Nu talar jag icke om bostäderna på landsbygden, ty skall man betrakta landsbygdens bostäder ur rent bostadssociala synpunkter, tror jag man icke kommer så långt ifrån vad bostadssociala utredningen på sin tid konstaterade, nämligen att vi på landsbygden behöva nybygga i runt tal mellan 50,000 och 60,000 lägenheter bara för barnrika familjer. Men om jag räknar samman allt vad som i nuvarande läge kan åstadkommas med den nu utgående statshjälpen, om jag för ihop de i runt tal 1,000 lägenheter, som kommunerna äro sysselsatta med att bygga för folkpensionärerna, med de lägenheter och egnahem, som äro avsedda för barnrika familjer och som väl med nuvarande byggnadsverksamhet torde uppgå till ett antal av ungefär 1,500, och därtill lägger att staten med sina tertiärlån finansierat nu pågående byggnadsverksamhet i våra städer och tätbebyggda samhällen, vilken antages bli färdig till den 1 oktober och berör mellan 10,000 och 11,000 lägenheter, konstaterar jag, att trots allt detta torde vi den 1 oktober likväl komma att ha en avsevärd brist på bostäder åt människorna.

Det är i det läget, herr talman, som jag spørjer mig, om det är någon som helst mening med att skapa oklarhet i de bestämmelser, som skulle gälla för den föreslagna statliga stödverksamheten. Det finnes i reservationen så många olika tolkningsmöjligheter, att det är omöjligt att komma till ett bestämt resultat, om reservationen avser den nu pågående byggnadsverksamheten i städer och tätbebyggda samhällen, där det föreligger avtalsförhållanden mellan arbetare och arbetsgivare och där det gäller en verksamhet, som staten hittills stött, eller endast avser byggnadsverksamheten ute på landsbygden, där det icke råder något sådant avtalsförhållande, men beträffande vilken man anser, att de principer, som uttalats i reservationen böra ligga till grund för de ifrågasatta åtgärderna.

Hur skall man nu tolka reservationen? Skall man löpa risken att till utskottets text foga ett sådant uttalande, som reservanternas gjort med resultat att man i nuvarande läge kanske måste stoppa den största delen av nybyggnadsverksamheten i landet? Det skulle faktiskt betyda en olycka, som jag icke tror att någon av reservanternas åsyftat. Då klarhet härutinnan icke skapats under debatten, tror jag icke det är klokt att foga ett sådant oklart yttrande till utskottets betänkande. Det gäller ju dock här bestämmelser, som skola tillämpas i det levande livet. Vi få vänta därmed tills vi komma i ett läge, då icke bostadsbristen för att icke säga bostadsnöden klappar på vår dörr. Då kunna vi ägna oss åt en diskussion om dessa problem och kanske det då icke spelar så stor roll, om det ligger mer eller mindre oklarhet i de uttalanden, som göras.

Med hänsyn, herr talman, till det rådande läget på detta område, anser jag det vara lyckligt, om kammaren stannar för ett bifall till statsutskottets förslag, sådant som det här föreligger.

Herr Liedberg: Herr talman! Den förre ärade talaren har naturligtvis till dels rätt i sitt påstående, då han förmenar, att det nu föreliggande förslaget närmast avser stöd åt byggenskap betraktad ur bostadssociala synpunkter och att det endast — det sade kanske icke just han — till en viss ganska begränsad del avser byggenskap, som angår landsbygden. Jag tror emellertid att varken herr Olsson i Gävle eller någon annan här i kammaren bör alltför mycket förvåna sig över att landsbygden känner sig berörd av denna fråga i hela dess vidd. Detta beror icke minst på det förhållandet, att så fort det talas om

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

de höga byggnadskostnaderna på landsbygden, anföres av motsidan såsom argument, att så och så höga äro byggnadskostnaderna i städer och tätbebyggda samhällen och varför skulle byggnadskostnaderna överhuvud taget vara lägre på landsbygden. Så länge man hopkopplar frågorna på det sättet och icke vill inse, att förhållandena ställa sig olika för den, som skall bygga i stad, och för den, som måste bygga på landsbygden, får man finna sig i, att vi icke komma ifrån ett visst sammanhang, som för oss är av ganska vital betydelse.

Jag har, herr talman, tidigare i år vid denna riksdag haft tillfälle att ganska utförligt utveckla mina synpunkter på dessa ting och jag skall icke upprepa de synpunkter, som jag då anförde. Jag har föranletts att begära ordet av ett par inlägg i debatten, som förefalla mig kräva ett visst klarläggande.

Herr Andersson i Malmö sade inledningsvis i sitt anförande, att byggnadsarbetarna ha anspråk på att bli behandlade som andra medborgare i detta samhälle. Var det icke så, herr Andersson i Malmö? Ja, det skulle jag vilja instämma i. Betodlarna till exempel förstå det mycket väl. Vi ha haft våra erfarenheter och förvänta givetvis att andra medborgare skola behandlas på samma sätt, när så kan befinnas erforderligt.

Sedan gick herr Andersson i Malmö in på vissa uppgifter, som han sammanförde under rubriken legender. Ja, det där är ju så vanligt. Så fort det anföres en uppgift, som är obehaglig för vederbörande och som icke stämmer med de synpunkter man från det hållet vill anföra, betvivlas dess riktighet och så avföres och viftas den bort, som en värdelös konstruktion, som en legend. Jag läste häromdagen en ledare i Social-Demokraten, där man upptog till behandling vissa uppgifter, som lämnats i första kammaren i en debatt härförleden i samband med arrendeegnahemsfrågan. I denna artikel vederlades dessa uppgifter och man kom fram till att i stället för en dagsförtjänst på cirka 40 kronor eller dylikt, som uppgiftslämnaren uppgivit, hade man kommit upp till en dagsförtjänst av kronor 11:44, om jag minnes rätt. Det lät ju förfärligt bra. Därmed hade man således visat upp ihålligheten i hela det resonemang som föres från landsbygdens målsmäns sida, när det gäller arbetslöner för byggenkapen på landsbygden. Hur ligger det nu till? I dag ha uppgifterna korrigerats. Det rörde sig om en lönesumma, som befanns icke vara c:a 200 kronor, ärade kammarledamöter, utan cirka 11 kronor lägre. Så stor var skillnaden. Räknar man nu efter de dokumentariska uppgifter, som finnas i fallet, vad detta gör i dagsförtjänst — jag förmodar, att man har lov att räkna med 8 timmars arbetsdag — så gör det kronor 34:80 om dagen. Vill herr Andersson i Malmö ha ytterligare upplysning i frågan, kan jag nämna, att det rör sig om 43 timmars arbetstid och kronor 187:28 i inkomst. Dividerar man 187:28 med 43, får man en timförtjänst på kronor 4:35. Mera behöver jag nog icke räkna, eftersom jag nämnde summan nyss. Så var det med den saken. Detta viftas alltså bort och i en ledare med all den auktoritet, som en ledare i denna tidning vill göra anspråk på, meddelas att dagsförtjänsten var kronor 11:44, om jag minnes rätt. Folk som läser detta får naturligtvis den uppfattningen, att allt vad landsbygden kommer med är felaktigt, är s. k. legender.

Herr Andersson i Malmö uppgav vidare, att ett förhållande, som ytterligare bestyrker det oriktiga i de framställda anmärkningarna för landsbygdens del skulle vara, att ju lägre man kommer i lönegrupp — det är här fråga om 6:e, 7:e och 8:e lönegrupperna — ju lägre blir ackordsförtjänsten. Ja, herr Andersson, jag har också sett sådana uppgifter och sammanställningar från byggnadsfackförbunden. Men jag kan tala om, att det finnes en

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
annan sammanställning, som kan göra anspråk på minst lika stor vederhäftighet, och den är gjord av svenska byggnadsindustriförbundet. Den sammanställningen innehåller bland annat uppgifter om att ackorsöverskottet för lönegrupp 5, omfattande 1,728 arbetare, räknat efter timlön utgjort 66.2 procent och för lönegrupp 6, 65.4 procent. Ackordsförtjänsten sjunker således från 5:e till 6:e lönegruppen. Så långt har han rätt. Men när det gäller lönegrupp 7 kommer landsbygden in. Där äro siffrorna uppdelade i en grupp från landsbygden omfattande 419 arbetare och en grupp från städerna, omfattande 252 arbetare. Där har landsbygdens arbetare ett ackordsöverskott på 70.6 procent och städernas arbetare 62.7 procent, vilket förhållande visar icke bara att ackordsöverskottet stigit från 6:e till 7:e lönegruppen utan även att ackorden visa starkare stegring för landsbygdens byggenkap än för städernas byggenkap.

Sedan övergår jag till grupp 8, där det för landsbygdens del finnas uppgifter rörande 281 arbetare och för städernas del 102 arbetare. Landsbygdens byggenkap i lönegrupp 8 har för 281 arbetare givit 81.8 procent i ackordsöverskott. För stadsbyggenkapen är motsvarande siffra 57.4 procent. Genomsnittet för hela gruppen blir 76.9 procent. Slår man ihop lönegrupp 7 och lönegrupp 8 kommer man för landsbygdens del till jämnt 75 procent. Ja, herr Andersson i Malmö, det går nog att komma med ett påstående, men det ligger i själva verket så till, att här är material, som visar en helt annan relation mellan dessa ackordsförtjänster, och den styrker i allra högsta grad den uppfattningen, som varje s. k. byggherre på landsbygden har av sin byggenkap.

Jag tror, att det var herr Andersson i Malmö, som var inne på resonemanget om ackordsbygge överhuvud taget, hurusom detta innebar tidsvinst, och resonemanget gick väl egentligen ut på att visa att eftersom tid är pengar skulle ackordssystemet överhuvud taget vara bra och till gagn för alla parter. Ja, det är icke tal om annat än att tid är pengar i vissa fall, och enbart den omständigheten att ett bygge kan komma mycket fort till stånd eller mycket fort fullbordas kan naturligtvis i vissa fall utgöra en rent ekonomisk fördel, som kan motväga en fördyring. Dylika fall tror jag emellertid man finner mera i fråga om bostadsbyggen i städer och samhällen än på den rena landsbygden. Men om vi nu skola se saken ur allmänt principiell synpunkt, så är det väl så, att en förutsättning för att ackorden skola vara till gagn för båda parter är väl ändå att ackorden stå i sådant förhållande till en normal timprestation, att arbetet inte utan vidare blir fördyrat. Ackordet skall alltså motsvara vad arbetaren gör i *merprestation* men skall givetvis inte vara så konstruerat, att det sätter den grundläggande timlönen helt ur funktion och gör den till en fiktion.

Herr Andersson i Falkenberg var också inne på ackorden, och bland de många tänkvärda synpunkter han lade på detta problem, så erkände han oförbehållsamt, att ackordssystemet ingalunda är till uteslutande fördel. Jag skulle kunna tillägga, att jag vet många företagare på detta område, och bland dem de allra största, som kunna gå direkt på ett bygge och säga, om det är gjort på ackord eller om det är gjort på timlön, därför att kvaliteten visar den saken. Det är tyvärr i alltför hög grad fallet numera, att de ackordsavlönade arbetena äro kvalitativt nästan genomgående sämre. Jag kommer ihåg, att herr Andersson i Falkenberg, som deltog i den debatt, som vi hade i denna fråga, jag tror det var på våren 1939, oförbehållsamt erkände, att i många fall kan det vara fördel med att få dessa obligatoriska ackord ersatta med en skälig timlönsförbättring, och jag vill minnas att han nämnde en siffra av cirka 30 %. Det stämmer också ganska väl med vad man anser att en människa

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

överhuvud taget, när det gäller fysiskt arbete, kan prestera i merprestation gentemot en normal prestation. Det ligger omkring 25—30 %, mer kan man inte begära, och mer kan vederbörande inte åstadkomma. Att sedan vederbörande i många fall bör få tillfälle att göra det och att detta kan ligga i båda parternas intresse är en sak för sig, som ingen vill bestrida. Innan man alltså kan få denna utgångspunkt för ackordssättning erkänd och tillämpad, finns ju ingen möjlighet att korrigera missförhållandena på annat sätt än att bygga på timlönen.

Herr Isacson tolkade herr Carlströms krav på frihet så, att det skulle innebära frihet för landsbygdens folk, som behöver och vill bygga, men det skulle samtidigt innebära den största ofrihet för byggnadsarbetarna, som skulle få utföra ett mer eller mindre slavgöra, om jag fattade honom rätt, och som skulle ställas rättslösa och inte få vara organiserade och åtnjuta organisationens fördelar. Ja, herr Isacson skakar på huvudet, men i alla händelser fattade jag det på det sättet. Jag vill i detta sammanhang säga, att den kamp, som i närvarande stund bedrivs mot de efter vår uppfattning oefterrättliga förhållandena beträffande landsbygdens bygghälsa, syftar ingalunda till att komma organisationerna som sådana till livs.

Det är riktigt, som herr Isacson säger, att levnadskostnaderna på landsbygden och i städerna tendera att mer och mer närma sig varandra, och detta tog herr Isacson till intäkt för ett påstående, att om det är på det sättet, hur kan man då på landsbygden begära, att landsbygdens bygghälsa skall gå efter andra taxor än i städerna? Ja, herr Isacson, jag tror inte den bevisningen håller riktigt för oss på landet. Om det blir dyrare att leva på landet, vilket är ett faktum, så hindrar det inte att landsbygdens befolkning får leva på en viss ekonomisk standard, den ekonomiska standard, som deras näring tillåter dem att leva på, som deras näring ger dem medel till. Den motsvarar i regel en viss timförtjänst. Om vi slå ut årsförtjänsten på timme och räkna ut landsbygdens timantal i fråga om arbete, så vågar jag försäkra herr Isacson, att arbetstiden utgör inte 48 timmar i veckan utan 54, 60 och 70 timmar i veckan, och då ger den årsförtjänsten icke någon hög timlön. Men det innebär ju också, att landsbygden kan helt enkelt inte, även om den skulle vilja, betala en viss grupp en helt annan timlön, en helt annan ersättning för en viss prestation, än vad landsbygden överhuvud taget får nöja sig med. Vill herr Isacson och andra vara med om att bereda landsbygden inkomster — det måste i så fall vara via sin produktförsäljning, ty det är ju det enda, som bereder den inkomst — som ger landsbygden möjlighet att betala 2:50 kronor i timmen till sina högre kvalificerade arbetare och åtnjuta denna inkomst själva — landsbygdens företagare i gemen, låt oss säga de över 300,000 företagare på landsbygden, som måste betecknas som småbrukare — ja då, herr Isacson, är jag övertygad om att vi mycket lätt skola kunna lösa frågan om bygghälsakostnaderna också!

När jag hörde herr Anderssons i Falkenberg hovsamhet i ett anförande, som i övrigt var präglad av den strävan till objektivitet, som jag är säker på att inte bara jag utan kammaren i övrigt så ofta lagt märke till, när herr Andersson i Falkenberg yttrar sig — så tänkte jag, att hade man den sortens motpart att resonera med för att komma fram till förnuftiga lösningar, då skulle vi säkert inte stå där vi stå nu. Om jag alltså i hög grad uppskattar herr Anderssons i Falkenberg anförande i det stora hela, så hindrar det likväl inte, att jag på vissa punkter inte kan följa honom. Han påstod, att det var de stora överdrifterna, som förryckt perspektivet, och det normala gav ingalunda en sådan bild. Nej, det är klart, att de där stora överdrifterna, där vi ha fall på

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
2-, 3-, 4- ända upp till 800 % ackordsmerförtjänst, förrycka naturligtvis perspektivet, det är alldeles givet. Men det är ju i själva verket så, att i mycket stor utsträckning kan man påvisa, att de *normala* förtjänsterna ligga på en nivå, som är absurd, och jag behöver bara hänvisa till de fall, som herr Svensson i Ljungskile anförde. Jag tror det var summa 11 stycken småbruksbyggen med uppgifter från träarbetet, där alla ligga över 100 % så när som på en, som ligger på 97, och sedan är det 113, 118, 120, 123, 130, 145 och 166. De voro allihop småfolk, som måste ha byggt och för vilka jag vågar försäkra att 300, 400 eller 500 kronor i merutgift är en mycket kännbar sak, som för dem betyder en ganska avsevärd del av deras årsförtjänst.

Det är klart, att går man till grunden kan man inte dela upp, som herr Andersson i Falkenberg säger, byggenskapen i en mycket liten del arbetskostnader och en mycket stor del materialkostnader, ty det är ju så sant som det är sagt, att i grund och botten är det mesta arbetskostnad. Leran är mycket litet värd innan den blir formad och bränd till tegel etc., etc., men vi göra från landsbygdens sida ingen som helst erinran mot dessa arbetslöner, när de ligga på en skälig nivå, och jag har inte hört talas om att t. ex. tegelindustrin arbetar med så oskäliga förtjänster. Gör den det är jag mycket tacksam för en upplysning, ty då får man ju ytterligare ett område, herr Isacsson, att sätta fingret på. Men jag skulle inte tro det, och i det fallet torde herr Isacsson vara mycket vittnesgill.

Till slut kan det ju för den, som har en borgerlig uppfattning, inte vara annat än tacknämligt att höra en så mänsklig och efter min mening sund och riktig deklaration som herr Anderssons i Falkenberg, att man naturligtvis bör bereda människorna tillfälle att med merprestation också förtjäna mera, och betager man dem den möjligheten har man förstört hela drivfjädern för utvecklingen här i samhället.

Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig mera i detta. Det kunde vara mycket mera att säga, men jag skulle tro, att det blir tillfälle att debattera denna fråga ytterligare innan denna riksdag är slut i samband med om inte annat, förmodar jag, det resultat, som den pågående utredningen kommer med. Jag hör inte till dem som tro, att flykten från landsbygden är enbart av ondo, ty jag säger mig, att om vi skulle ha i närvarande stund alla de människor kvar på landsbygden, som vi hade för låt oss säga 20 år sedan, kan ju var och en räkna ut, vilken bärgning det svenska jordbruket skulle kunna ge dem. Vad landsbygden behöver är ekonomisk konkurrenskraft om arbetskraften. Landsbygden måste ju ha det så ställt, att landsbygden kan behålla den nödvändiga arbetskraften, och skall landsbygden kunna behålla den nödvändiga arbetskraften så måste också landsbygden kunna betala vad industrien bjuder, och där komma vi fram till kostnadsproblemet på nytt, nämligen vad samhället, hela det svenska folket, anser sig kunna och vilja betala för livsmedel. Och föra vi tanken vidare komma vi strax till den ofantliga betydelse, som byggnadskostnaderna ha på landsbygden, där byggnadsvärdena oftast överstiga de taxerade jordvärdena på den svenska jorden överhuvud taget och där enbart de årliga utgifterna för underhåll av byggnadsbeståndet taxeras till 50 å 75 miljoner kronor om året. Herr Olsson i Gävle nämnde de 50,000 å 60,000 bostäder på landsbygden, som behövde ombyggas enbart för barnrika familjer, och han förutsatte ju, att dessa fingo åtnjuta samma subvention som annan byggenskap. Ja, det är ju lätt nog att lösa hela problemet med subvention. Staten skall träda till, staten skall bestå medlen, och så tycker man, att allting är bra. Men det är väl i själva verket så, att ju mera staten tar på sig, ju högre måste skatterna bli, och det är ju tyvärr inte på det sättet, att det finns så mycket rika människor här i Sverige, som ensamma kunna stå för

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

skatterna, utan de gå ut över folkets breda massa, och till slut blir varenda människa, som betalar skatt, och varenda arbetstägare beroende av vilka utgifter staten tar på sig. Därpå beror vad industrierna och andra, som äro skattebelastade, överhuvud taget få över till att betala arbetskraften med samtidigt som skatterna skola ut.

Det är inte heller här fråga om småfolk eller större jordbrukare — det gav herr Svensson i Ljungskile så riktigt uttryck för — det är en hela landsbygdens fråga och via livsmedelspriserna naturligtvis en hela landets och folkets. Det förefaller mig, utan att syssla med reservationen i och för sig, som om reservationen utgjorde det minsta möjliga av vad som bör sägas i denna fråga vid behandlingen av detta Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till reservanternas.

Häruti instämde herr *Staxäng*.

Herr **Andersson** i Malmö erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Såvitt jag förstod herr Liedberg ville han göra gällande, att jag skulle ha påstått, att alla påståenden om höga betalningar skulle vara legender. Detta har jag inte sagt. Vad jag sade var, att det i varje fall har påvisats, att en del fall, som ha relaterats, vid en objektiv undersökning ha kunnat hänvisas till legendens värld, och det är riktigt.

Beträffande det fall, som är omdebatterat i första kammaren och som herr Liedberg var inne på, så tycks man räkna på olika sätt. Jag har räknat på ett sätt och kommit till kr. 2:51 tillsammans i såväl timlön som ackordsförtjänst, om ackordet utbetalas i omskrivna fall, vilket icke skett. Ackordet var kr. 187:28. Man har betalat kr. 52:80 till gårdens folk. Det återstår en summa av kr. 134:48. Dividerar man detta med 53½ timmar, skall man alltså komma fram till kr. 2:51 Det enligt uppgifter, som man lämnat från träarbetarförbundets sida. Det är för all del en hög timlön, men den är mycket långt från den timlön, som förut meddelats.

Herr Liedberg ville vidare bestrida, att de uppgifter jag lämnade voro riktiga, att man vid den allra lägsta lönegruppen har lägre ackordsförtjänst än i de högre. De uppgifter jag lämnat här äro hämtade från den statistik, som utförts av svenska träarbetareförbundet, och från deras sida får man väl svara för dessa uppgifter. Emellertid vill jag säga både beträffande denna sak och beträffande det andra fallet, att vi inom de närmaste dagarna ha att vänta ett kommittéutlåtande, som behandlar såväl denna sak som övriga hithörande ting, och att man därigenom får ett underlag för de förhandlingar, som vi skola hoppas komma. Vid dessa förhandlingar ville herr Liedberg, att det skulle visas förnuft från förhandlingsdelegerades sida. Jag skulle vilja säga, att det är riktigt. Det skall vara förnuft å ömse håll vid en förhandling.

Herr **Liedberg**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttade: Herr talman! Först och främst vill jag säga, att man kan givetvis räkna på många sätt, och herr Andersson må ju räkna på sitt. Men jag vågar påstå, att jag har räknat rätt, och det skall herr Andersson få se siffror på. Det är ju inte så förfärligt svårt att dividera 187:28 med 43. Men herr Andersson har rätt i att detta inte är utbetalt. Det är vad förbundet kräver, och frågan huruvida det skall utbetalas torde bli föremål för tvist.

Då herr Andersson vidare beriktigar sitt uttalande och påstår, att jag har missförstått honom, är jag enbart glad över att han inte sagt, att allting är legender, utan att det endast finns ett och annat undantag, som inte är riktigt. Det är ju bara roligt att höra.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Härpå anförde

Herr Kilbom: Herr talman! När jag läste reservationen och alldeles särskilt när jag hörde herr Liedbergs anförande, kom jag att tänka på en gammal god historia. Det var en gammal skutskeppare i Roslagen, som legat hemma hela vintern och tyckte, att livet var tämligen tråkigt. Så kom han på varen på idén, att nu skulle han ut och segla. Han visste inte riktigt vart det skulle bära hän. Han satte i varje fall i stånd sin skuta och engagerade en pojke, och så gav man sig iväg. När de kommit utanför Roslagen frågade pojken: Nå, farbror, vart ska vi segla? Jo, sade skepparen, vi skola segla till Egypten. Men då sade pojken: Hittar farbror dit då? Nej, svarade skepparen, det gör jag inte, men vi segla till Gotland, och sedan fråga vi oss fram.

Jag tycker, att reservanterna och herr Liedberg illustrera detta alldeles utmärkt. De vilja ha propagandamaterial för valrörelsen men veta inte hur de skola få den. Herr Liedberg har varit fast övertygad om att här skall göras valpropaganda. Hur och på vad sätt? Jo, genom att kritisera byggnadsarbetarna och speciellt deras förhållande på landsbygden, där de påstås ha tagit för mycket betalt. De exempel, som herr Liedberg nyss anförde, måste dock vara oriktiga på något sätt, antingen dåligt räknade eller också oriktiga siffror, kanske ungefär på samma sätt som de siffror och de uträkningar, som herr Liedberg presenterade för oss en natt för inte så länge sedan. De siffrorna plockades så ordentligt sönder att det inte var något kvar. Men herr Liedberg skall ge material för valpropagandan.

Herr Liedberg talade nyss om att det fanns de som tjänat 50 kronor om dagen i överskott och anförde vissa siffror, som skulle visa detta. Egentligen skall väl emellertid också hantlangningstiden inräknas i herr Liedbergs exempel och ingå i ackorden, och då blir delningstiden 53,5 timmar plus 48 timmar = 101,5 timmar. Sålunda blir överskottet icke det belopp herr Liedberg angav utan tillsammans 69 kronor 82 öre, vilken summa skall delas med 101,5. Man kommer då fram till en annan siffra än de av herr Liedberg anförda 187 kronor 28 öre. Detta är andra gången det kan visas upp, att herr Liedberg umgås en liten smula för lättsinnigt med de uppgifter, som diverse byggmästare stuckit i handen på honom.

Det var någon annan talare — jag skall återkomma till herr Liedberg senare — som förkunnade, att om man beräknar, att en byggnadsarbetare förtjänar 25 å 30 kronor om dagen, är detta något oerhört. Men är det nu så oerhört? Om man räknar med en arbetstid av 300 dagar om året, blir det en årsinkomst av 9,000 kronor. Det är klart, att så långt är siffran tämligen chockerande för herr Liedberg och många andra, som självklart utföra ett mycket mera ansträngande arbete för ofantligt mycket mindre. Men tager man hänsyn till den omständigheten, att knappast någon byggnadsarbetare har arbete under 300 dagar om året, vad blir då resultatet? Jo, låt mig minska summan till hälften, och då räknar jag ändå i överkant. Då kommer jag till en årsinkomst av 4,500 kronor. Statistiken visar därtill — och det skulle vara mycket roligt att veta, varför herr Liedberg icke anför den — att byggnadsarbetarna *på landsbygden* förtjäna i genomsnitt 2,000 kronor om året. Mina damer och herrar! Det är klart, att man kan ställa också sådana inkomster i en ofördelaktig relation till vissa andra än lägre inkomster. Men det är väl icke detta saken gäller, så sant man bekänner sig till den principen, att alla människor skola ha vad de behöva för att existera. Gör man det, frågar jag: är det för mycket, att en byggnadsarbetare på landsbygden förtjänar i genomsnitt 2,000 kronor om året?

Det är emellertid uppenbart, att det finns en massa missgrepp härvidlag att

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

avveckla. Men jag undrar, herr Liedberg, om man når missgreppens kärna genom att dag efter dag, år efter år anföra oriktiga synpunkter i fråga om byggnadsarbetarnas för höga ackord o. s. v. I dag har också bragts på tal mycket annat, som orsakar de höga byggnadskostnaderna; ingen har kunnat rucka på de synpunkter, som herr Andersson i Falkenberg i det avseendet anfört. Skulle det icke vara lämpligt att titta på byggnadsarbetets organisation, på säsongarbetets inverkan o. s. v.? Jag fick i går en detaljerad beräkning av vissa byggnadskostnader på landsbygden. Det var fråga om att bygga ett hus för samlingslokaler i en ort i Mellansverige, icke så långt från Falun för resten. Det förelåg en grundritning för entreprenadanbudet. På den hade det gjorts vissa bearbetningar, som lagts till grund för två byggmästares beräkningar. Den ene kom till en kostnadssumma av 190,000 kronor, den andre till en summa av 150,000 kronor. Är det någon, som verkligen på fullt allvar vill göra gällande, att de olika summorna bero på att byggnadsarbetarna i det ena fallet skulle tillskansa sig oändligt mycket högre ersättning än i det andra fallet? Nog får man väl ändå söka se till, om det icke är också andra faktorer än de ojämnna ackorden och en större eller mindre låt mig säga framfusighet från den ena eller andra byggnadsarbetargruppens sida, som förorsaka, att byggnadskostnaderna springa i höjden.

Varför har man icke i denna församling talat om alla de mellanhänder, som pressa upp byggnadsmaterialpriserna. Hade det icke legat nära till hands, att herr Liedberg som ordförande i Svenska lantarbetsgivareföreningen frågat sig, vad det innebär, att de som leverera trä för inte så länge sedan höjt priserna med 20 % efter att redan förut ha ökat dem kraftigt. Varje industriman vet, att det är flera saker, som pressa upp priserna. Men att den debatt, som här förs, är en politisk debatt och icke en sådan, där man söker sanningen, oavsett vem det drabbar, bevisas av att man uteslutande talar om byggnadsarbetarnas höga ackordspriser o. s. v. Dessa äro i vissa avseenden höga, men tro herrarna, att ni få någon rättelse genom att lägga debatten på det sätt som här skett?

Herr Carlström är herr Carlström. Han slutade emfatiskt med att tala om, att reservanterna vilja ha frihet. Han har nu alla de år jag varit i riksdagen talat om önskvärdheten att få frihet, då det gäller dessa ting. Jag kan emellertid icke erinra mig, att herr Carlström såsom representant för en liberal-kapitalistisk åskådning i fråga om näringslivet talat om önskvärdheten att få frihet i andra ting. Kanske har herr Carlström någon gång hört talas om diversehandels förhållanden. Vad har diversehandeln för frihet att bestämma priserna på t. ex. socker? Och vad råder det för frihet för affärsmännen, när det gäller kreditförhållanden o. s. v.? Har man någonsin hört talas om att exempelvis inom järnhandeln råder frihet att bestämma över förhållandena, eller att bankväsendet medgiver frihet i fråga om räntesatser, låneförhållanden o. s. v.? Har herr Carlström, som representerar Småland, hört talas om att fönsterglasbruken och de svenska glasmästarna nyligen behagat fastställa prisförhållanden, som äro tämligen kartellartade. De ha t. o. m. vågat säga till en stor näringspolitisk organisation i vårt land och en mycket stor förbrukare av fönsterglas inom byggnadsbranschen: om icke herrarna vilja tillämpa de priser vi ha satt, avstängas ni från leveranser av fönsterglas. Jag tycker, att herr Carlström skulle börja visa, att han menar allvar med sina deklamationer om önskvärdheten av frihet. Jag tycker, att det är tämligen upprörande att höra yttringar av sådana tänkesätt, när vi nu i två års tid haft en samlingsregering, vars motto åtminstone jag trodde vara: vi skola försöka bära varandras bördor efter måttet av våra ekonomiska möjligheter.

Herr Liedberg säger — för att slutligen återkomma till honom — att då man kritiserar byggnadskostnaderna på landsbygden det icke alls är fråga om att

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
upphäva organisationerna. Vad är det då herr Liedberg *i sak* vill? I reservationen säger man, att man »finner angeläget vara att, för att byggnadsverksamheten skall kunna med stöd från det allmänna igångsättas och bedrivas, förhållandena på denna del av arbetsmarknaden äro så ordnade, att förekommande olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bliva undanröjda». Ja, det är ett allmänt uttalande, men hur skall det genomföras? Vilja herrarna genomföra en lagstiftning för att nå detta resultat? Och i så fall, hur skall lagstiftningen se ut? Hur skola ni nå lägre ackord, och hur skola ni nå lägre byggnadsmaterialpriser? Det vore icke ur vägen, om man finge besked om hur dessa saker skola genomföras. Skall det bli en speciell lagstiftning för byggnadsarbetarna på landsbygden? Skola de åtgärder, som staten skall tillgripa härvidlag, endast gälla byggnadsarbetarna, eller skall det genomföras en lagstiftning även för dem som leverera exempelvis trä till byggnationen på landsbygden, dem som leverera tegel o. s. v.? Jag vore mycket glad att få reda på hur man tänkt sig det hela, då, såvitt jag hört, det icke tidigare angivits i debatten. Enkla och nakna deklarationer kunna kanske vara bra om tre eller fyra månader, men här borde vi ha rätt ställa litet större anspråk.

Herr **Liedberg** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Kilbom gjorde mig den äran att ganska ingående nagelfara mitt anförande. Det skedde som vanligt i höga tonarter. Han påstod, att den som icke hade samma uppfattning som han i detta fall icke sökte sanningen, och han upphöjde sig till moralens och anständighetens väktare här i kammaren. Herr Kilbom får icke taga illa upp, men jag anser icke herr Kilbom riktigt meriterad för den uppgiften.

Sedan sade herr Kilbom, att man plockat itu mina siffror i dag precis som man hade gjort härom natten. Jag vill påstå, att de icke alls äro ituplockade, och man har heller icke lyckats i sina försök att avfärda dem som en legend. I själva verket är det så, att de 11: 34 betyda 34: 50, därest vederbörande få vad de begära, och i själva verket äro dessa förtjänster på 100 till 145 % vid småbruksbyggena utbetalade och kvitterade av mätningssmannen och fullt dokumenterade. Herr Kilbom kan ju påstå, att allt detta är nonsens, men det får stå för hans räkning.

Till slut frågar herr Kilbom: hur skall detta ske? Ja, om han hade följt debatten både denna och förra gången, hade han fått svar på den frågan. Vi ha haft förhandlingsvägen öppen hela tiden och äro fortfarande beredda att, såvitt det finns någon möjlighet, förhandlingsvägen nå fram till resultat. Herr Kilbom undrar, om det skall bli en lagstiftning. Icke begära vi det! Men kom ihåg, herr Kilbom, att det finns en grupp av det svenska folket, en grupp inom jordbrukarna, som blivit ställd inför lagstiftning. Det kan hända, att det finns andra grupper också, som, om allting annat slår fel, måste finna sig i lagstiftning. Men vi begära det icke nu, och vi hoppas uppriktigt, att en sådan icke skall behövas.

Herr **Carlström**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr Kilbom konstaterar, att »herr Carlström är herr Carlström». Jag vore glad, om jag kunde konstatera, att herr Kilbom vore herr Kilbom, men han flyttar så ofta, att man vet icke var man har honom. Herr Kilbom har varit tämligen snäll på senaste tiden, men nu tror jag, att humöret börjar stiga en smula, och man börjar höra litet av de gamla tongångarna.

När jag talade om frihet, så var det den frihet, som ännu dess bättre finns

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
på åtskilliga ställen i landet, och som ännu icke gjort vare sig Sveriges bönder eller dess arbetare något ohägn.

Herr Kilbom säger, att det blivit en politisk debatt. Ja, tack vare herr Kilbom har debatten blivit ganska politisk.

Herr Kilbom erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Gentemot det sista vill jag säga, att herr Carlström har icke gjort debatten så politisk som herr Liedberg.

Vad sedan beträffar herr Carlströms påstående, att mitt humör börjat stiga, så är det icke så märkvärdigt, att det gjort det, när jag lyssnat till herr Carlström.

Herr Liedberg tyckte icke, att man skulle tala om moral härvidlag. Det tycker icke jag heller, att herr Liedberg skulle ha gjort. För min del har jag icke talat om moral, jag har bara efterlyst vad det är herr Liedberg vill i sak. Reservationen talar högst allmänt om att statens bidrag skall lämnas endast för den händelse man kan nedbringa ackordspriserna och byggnadsmaterialkostnaderna. Men hur, herr Liedberg? Trots herr Liedbergs sista replik är han mig svaret skyldig.

Herr Liedberg säger, att han vill ha förhandlingar. Men herrarna ha ju avgivit en reservation. Varför ha ni icke angivit i denna, huru ni tänka er, att frågan skall lösas? Ni ha icke ens närmast er ett försök i detta avseende.

Herr Liedberg, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr Kilbom frågar och frågar mer än tio visare än jag kunna svara på.

Herr Kilbom erhöll jämväl på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! När ordspråket säger, att en dum kan fråga mer än tio visa kunna svara på, är det väl icke underligt, om det här kan ställas frågor, som tio visa av herr Liedbergs kaliber icke kunna besvara.

Härefter anförde:

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag har visserligen icke haft tillfälle att följa debatten i andra kammaren, men av ett referat, som jag erhållit av debatten, har jag fått det intrycket, att man tror, att hela spørsmålet gäller frågan om byggnadskostnaderna på landsbygden. Jag vill då fästa uppmärksamheten vid att propositionen och statsutskottets utlåtande röra spørsmålet, hur man skall kunna åstadkomma en bostadsproduktion, som skall förebygga en sannolikt mycket allvarlig bostadskris, för att icke säga bostadsnöd till den 1 oktober innevarande år. Man vet nämligen, att om det icke blir en byggnadsvolym ifråga om bostäder, som åtminstone uppgår till 50 % av 1939 års byggnadsvolym för samma ändamål, har man att vänta en mycket allvarlig brist på bostäder i höst.

Propositionen i år har i princip samma syfte som den proposition riksdagen behandlade år 1941. Man vill försöka åstadkomma en tillräcklig byggnadsverksamhet utan att behöva överskrida hyresnivån för fastigheter nybyggda år 1939. De ökade byggnadskostnaderna ha tvingat fram ett förslag om tilläggs lån. Jag kan ju säga, att dessa i verkligheten sannolikt komma att bli en reservation till byggnadsverksamheten. Det är detta som skall behandlas i dag. Däremot har frågan om byggnadskostnaderna på landsbygden mycket litet sammanhang med det spørsmål, som nu skulle vara föremål för andra kammarens uppmärksamhet. Det är vår förhoppning — och jag vågar säga i dag, att det

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
finns grund för den förhoppningen — att om riksdagen bifaller vad Kungl. Maj:t har begärt och utskottet tillstyrkt, skall det lyckas oss att åstadkomma ett bostadsbygge här i landet under innevarande sommar, som åtminstone i det närmaste kommer att motsvara det behov, som måste tillfredsställas för att icke uppenbar bostadsnöd skall behöva inträda efter den 1 oktober.

Jag har emellertid förstätt av det referat jag har fått, att det som väsentligen har fångat uppmärksamheten är icke de många, många miljoner, som begäras här, utan det är den fråga, som beröres i den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen. Det gör, att jag icke kan helt underlåta att taga upp också det spörsmålet. Jag har läst reservationen med uppmärksamhet, men jag måste erkänna, att jag icke ännu har fått klarhet om vad denna reservation innebär. Det står här i reservationen: »— — — finner utskottet angeläget vara att för att byggnadsverksamheten skall kunna med stöd från det allmänna igångsättas och bedrivas förhållandena på denna del av arbetsmarknaden äro så ordnade, att förekommande olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bliva undanröjda.»

Vad menar man med att för att byggnadsverksamheten skall kunna få stöd ifrån det allmänna skall det finnas ordnade förhållanden och förekommande olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnader så långt möjligt bli undanröjda? Det skulle jag vilja veta. Det är nämligen så, att om detta betyder, att man menar, att för närvarande förhållandena på arbetsmarknaden icke äro ordnade, och att för närvarande förekomma mycket allvarliga olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd, och att man icke kan låta statens verksamhet träda i funktion enligt propositionen och statsutskottets förslag, förrän dessa olägenheter äro undanröjda, och om det betyder, att byggnadslånebyrån icke får utlämna tertiärlån och heller icke tillägglån, förrän önskemålen i reservationen äro tillgodosedda, så kan icke någon statsunderstödd byggnadsverksamhet över huvud förekomma under en mycket, mycket lång tid.

Om nu avsikten är att söka skapa förutsättningar för att bostadsbristen skall hävas och bekämpas, så kan det icke ske, om reservationen bifalles. Ordalagen i reservationen äro mycket vaga. Det är icke lätt att säga vad som är olägenheter. Det förmodar jag, att vi ha svårt att enas om, när det gäller ackordspriser och byggnadskostnader. Jag måste därför säga, att om jag skall ha hand om tillämpningen av ett direktiv av denna beskaffenhet, så vet jag knappast, hur jag skall förhålla mig. Därest reservationen betyder, att man icke får utlämna tertiärlån och tillägglån, förrän förhållandena äro ordnade så att icke några olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnader kvarstå, så förutser jag, att de pengar, som riksdagen nu skulle bevilja, icke kunde komma att ställas till byggnadsverksamhetens förfogande förrän om åtskilliga månader. Om det icke betyder detta, så vore jag angelägen om att få veta vad det i verkligheten betyder, ty det är väldigt svårtolkat, och det vore icke roligt, om riksdagen och regeringen, eventuellt med undertecknad som ansvarig, skulle nästa år råka i tvist om huruvida dessa bestämmelser blivit riktigt tolkade eller icke.

Jag vill förutskicka, att när statsmakterna förra året voro ense om att man skulle bestämma, att förhållandena på arbetsmarknaden i fråga om byggnadsindustrien skulle vara ordnade, så fanns det mycken reson i det anspråket. Då statsutskottet och riksdagen förra året behandlade frågan om bostadsbyggnandet, så rådde nämligen ett avtalslöst tillstånd, och man ville följaktligen söka någon garanti för att man skulle få till stånd ett avtal inom byggnadsindustrien. Det avtalet kom också till stånd och tillämpades från första juli föregående år. I år äro icke förhållandena desamma. Det finns ett avtal, och förhål-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

landena äro sålunda ordnade. Avtalet innebar en viss sänkning av arbetslönerna inom byggnadsindustrien, icke så stor sänkning, som många hade hoppats, men det var i alla fall en sänkning av arbetslönerna. Den enda punkt, där man icke har kommit till klarhet om förhållandena i detta avseende, gäller s. k. byggnader för jordbrukets behov. Där har ännu icke ett avtal i vanlig regelmässig ordning kommit till stånd. Varken den föreliggande propositionen eller statsutskottets förslag sysslar med byggnader för jordbrukets behov. När man säger, att egnahemsbyggnaderna äro inbegripna i detta, så är det att märka, att egnahemsbyggnader icke utan vidare kunna jämföras med ladugårdar eller med lantarbetarbostäder eller med ekonomibyggnader i allmänhet för jordbrukets behov. Jag kan därför icke förstå, varför man har kopplat samman frågan om byggnader för jordbrukets behov med de spörsmål, som det nu är fråga om.

När man nu emellertid förklarar, att man anser ett sådant här uttalande vara av behovet påkallat, skall jag gärna taga upp även det spörsmålet till någon belysning. Under föregående år och under detta år har det förekommit försök att åstadkomma en särskild uppgörelse beträffande byggnaderna för jordbrukets behov. Förhandlingsvägen har därvid icke lett till resultat, i varje fall icke hittills. Det som reservanternas enligt min mening borde klargöra, innan man går att fatta beslut i denna fråga, är, huruvida de önska, att man i fortsättningen skall försöka att förhandlingsvis lösa särskilt frågan om arbetslönerna, då det gäller byggnader för jordbrukets behov, eller om de vilja beträda andra vägar. Såvitt jag förstår finns det två vägar att välja emellan. Den ena vägen är att söka medelst förhandlingar komma till en uppgörelse, och den andra är att i stället gå fram på lagstiftningens väg. När det nu har visat sig svårt att komma fram förhandlingsvägen och man ändå fortfarande trycker på att saken skall ordnas, så tycker jag, att det vore rimligt, om reservanternas uttryckligen meddelade regeringen, svenska folket och byggnadsarbetarna, att man, om man nu verkligen önskar det, i stället vill gå fram genom lagstiftning på detta område.

Jag har ju självfallet försökt tänka mig in i vad en lagstiftning skulle kunna innebära. Såvitt jag förstår, kan man lagstifta så, att man inför arbetstvång för byggnadsarbetarna. Det är svårt för mig att veta, om detta arbetstvång skall begränsas till byggnader för jordbrukets behov, och hur man i så fall skall välja ut de byggnadsarbetare, som skulle tvingas arbeta. Dels skulle man alltså behöva införa arbetstvång för vissa byggnadsarbetare, nämligen för dem, som behövas för att utföra byggnadsarbete inom jordbruket, dels måste man då tydligen också bestämma vissa maximilöner för dessa arbetare. När man skulle bestämma maximilönerna för dem, uppkomme ju frågan om hur stora dessa löner skulle vara. Det kan kanske ingen svara på för ögonblicket. Jag vill för min del icke, för ögonblicket åtminstone, taga upp någon diskussion om de svårigheter som möta, därest man på det sättet skulle dela upp byggnadsarbetarna i byggnadsarbetare för jordbrukets behov och övriga byggnadsarbetare och endast införa arbetstvång för de förra och icke för de senare samt därtill lägre maximilöner för de förra, ty det förmodar jag är en självklar konsekvens av den förra bestämmelsen. Jag skulle dock för min del tro, att maximilönerna måste bestämmas till sådana belopp, att det knappast kan komma att medföra någon reduktion av arbetskostnaderna då det gäller jordbrukets byggnader.

Man har här i denna debatt särskilt åberopat exemplet med odlingstvång för betodlarna. Med anledning därav vill jag säga, att jag förmodar, att ingen tänker sig, att man kan införa något byggnadstvång för byggherrar, utan det kan väl icke bli fråga om annat än arbetstvång för arbetare, då det finns en byggherre inom jordbruket, som vill ha något byggnadsarbete utfört. Jag skulle

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

för min del tro, att byggnadsarbetarna på landsbygden icke skulle ha någon ting att invända emot den tanken, att man behandlade dem precis likadant som man behandlade betodlarna. Därest man bestämmer lönerna för byggnadsarbetare efter samma principer, som man bestämde priserna på betorna för betodlarna, så skulle det ju med all säkerhet komma att medföra en rätt väsentlig höjning av byggnadsarbetarnas inkomster. Jag har därför mycket svårt att tänka mig, att byggnadsarbetarna skulle i och för sig komma att opponera sig mot en sådan ordning, så att om man verkligen vill genomföra en likställighet mellan betodlare och byggnadsarbetare, så undrar jag, om det icke skulle visa sig vara rätt lätt att komma till en uppgörelse.

Men om man menar, att endast tvånget skall vara lika, men att det däremot icke skall vara någon likhet i fråga om utgångspunkten för prisbestämmelserna, så är det klart, att det kommer att bli tvist på denna punkt. Nu vill jag för min del bara framhålla, att det är en mycket vanskelig sak att införa ett arbetstvång, som icke ens omfattar alla arbetare inom samma industri, utan, som jag har förstått saken, endast skulle omfatta en mindre del inom en viss industrigrän. Det är mycket vanskligt att göra det, men det kan ju hända, att man kan göra det. Det vore bara önskvärt att få veta, om det är detta reservanternas åsyfta. Jag hörde i första kammaren, och jag har förstått av det referat jag fått av debatten här, att man varit inne på samma tankegång här i andra kammaren, att man önskar, att byggnadsarbetarna skola behandlas på precis samma sätt som betodlarna. Därtill vill jag endast upprepa, att jag skulle icke tro, att byggnadsarbetarna ha något emot att bli behandlade på samma sätt som betodlarna. Mig veterligt innebär behandlingen av betodlarna, att de erhöles en mycket god förtjänst genom den uppgörelse, som slutligen kom till stånd, visserligen under hotet av s. k. odlingstvång.

Det ena, som jag önskar veta, är alltså, om man vill ha lagstiftning i stället för förhandlingar, därest förhandlingar icke leda till ett resultat, som passar bra. Det andra, som jag önskar veta, är, huruvida reservationen innebär, att byggnadslånebyrån icke har rättighet att utlämna lån, tertiärlån eller tilläggs-lån, förrän det har blivit en definitiv uppgörelse beträffande speciellt avtalsfrågorna för jordbrukets behov. Om det senare är fallet, d. v. s. om man icke vill tillåta, att tertiär- eller tilläggs-lån utlämnas förrän sådan överenskom-melse är träffad, måste man motse ett fullständigt kaos på bostadsmarknaden i städerna i höst. Eftersom avsikten med propositionen och med statsutskottets utlåtande är att förebygga en bostadsbrist, så har jag mycket svårt att tänka mig, att man kan till det knyta villkor, som enligt sakens egen natur måste föranleda att det blir, icke bara bostadsbrist utan verkligt allvarlig bostads-nöd till hösten. Om jag förstått reservationen rätt, måste den nämligen leda till ett sådant resultat.

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag uppkallades ursprungligen att begära ordet av herr Andersson i Malmö. Det är nu ganska länge sedan i denna debatt, som han talade, och många andra ha talat efter honom. Särskilt torde det ha varit så, att herr Liedberg också uppkallades av några av herr Anderssons i Malmö uttalanden, och han har därför sagt en del sådana saker, som jag hade tänkt säga. Jag skall därför försöka att undvika att upprepa sådana klar-göranden, som herr Liedberg redan har kommit med.

Det som jag egentligen först fäste mig vid av herr Anderssons i Malmö uttalanden var, att han sade, att det är ingen arbetargrupp, som har varit så livligt påpassad under senare år här i landet som byggnadsarbetarna. Det är nog alldeles riktigt, men, herr Andersson i Malmö, det är ingen annan arbetar-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

grupp, som har fört en sådan lönepolitik som byggnadsfackens arbetare. Det finns sålunda en orsak till detta påpassande. Herr Andersson i Malmö önskade ingenting annat än att byggnadsarbetarna skulle behandlas precis som andra arbetare. Det är alldeles min uppfattning, att så bör det vara. Det finns väl icke någon anledning till att man inom byggnadsfacken skall ha en timförtjänst, som i jämförelse med vad andra arbetare ha i timförtjänst är dubbelt så stor eller ännu större.

Såvitt jag vet, förekommer det icke i några andra länder i Europa än i de skandinaviska länderna sådana förhållanden. Det är en specialitet för oss. Jag tror icke alls, att det är särskilt gynnsamt för vårt samhälle som en helhet, och icke ens för arbetarklassen som en helhet, att vi ha denna specialitet i fråga om byggnadsarbetet. Följden blir nämligen, att alla, både arbetare och andra, få betala mycket högre hyror för sina bostäder i förhållande till sin inkomst än i andra länder, eller också få de hålla sig med mindre bostadsutrymmen än i andra länder, om de vilja, att hyrorerna skola taga samma andel av deras inkomst. Det är icke utan orsak, som man klandrar dessa förhållanden här i landet.

Herr Andersson i Malmö frågade, om ackordet tjänar ett nyttigt ändamål. Ja, jag är icke motståndare till ackordsarbete. Jag har inte den uppfattningen, att man skall ha ett särskilt lönesystem för byggnadsarbetare på landsbygden och ett annat i staden. Jag kan icke finna, att det skulle vara sunt. Det skulle bli mycket märkvärdiga förhållanden vid stadsgränserna med helt olika byggnadskostnader på olika sidor om stadsgränserna med låt oss säga ackordsarbete förbjudet på den ena sidan och tillåtet på den andra. Jag kan icke finna, att det skulle vara sunt.

Vidare sade herr Andersson i Malmö, att ackorden innebära en vinst för såväl arbetare som arbetsgivare. Ja, så skulle det vara, om det vore normal ackordssättning. Men det är ju det speciella med ackordssättningen inom byggnadsfacken i vårt land, att det icke är någon riktig korrespondens mellan ackordsprislorna och timlönesatserna, utan det blir undantagslöst dyrare för byggherren att låta utföra ett arbete enligt ackordstaxan än att låta utföra det genomgående efter timlöner, om nu sådant ginge för sig. Att det på grund av byggnadsarbetarnas motstånd icke gör det veta vi ju. Ett ackord bör vara satt så, att det ger arbetaren en högre timförtjänst, medan arbetet per styck icke blir dyrare för arbetsgivaren utan snarare billigare. Då är ju han intresserad lika väl som arbetaren av att få arbete utfört på ackord i största möjliga utsträckning. Så är det inom andra fack, och så borde det vara också inom byggnadsfacken.

Jag skall till upplysning om, huru jag tänker mig, att en ackordstaxa inom byggnadsarbetet bör vara beskaffad, ta ett litet exempel. Låt mig säga, att träarbetet i en byggnad, om det alltigenom utföres mot timlön, drager 5,000 arbetstimmar, och antag för enkelhetens skull, att avtalsenliga timlönen i orten är 1 krona 40 öre. Då blir kostnaden för träarbetet 7,000 kronor, om det skulle utföras genomgående efter timlön. Om nu samma arbete utföres efter en avtalad ackordstaxa bör det givetvis gå betydligt snabbare än på 5,000 timmar; annars är det ju ingen mening med att låta utföra arbetet på ackord. Så tänker man åtminstone vid ackordssättande på alla andra områden. Låt mig säga, att arbetet kan utföras på 3,600 timmar i stället för på 5,000. Efter en timlön av 1 krona 40 öre blir den inarbetade timlönen som utbetalas såsom förskott å ackordet då 5,040 kronor. Sedan göra vi mätning efter ackordstaxans många och ofta krångliga tariffer och komma fram exempelvis till ett ackordspris för hela arbetet av 6,900 kronor. Då är ackordsöverskottet skillnaden mellan 6,900 kronor och den inarbetade timlönen, d. v. s. 5,040 kronor, eller 1,860 kronor.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Detta gör i detta exempel ungefär 37 procent på den utbetalade timlönen. Alltså vore ackordsöverskottet i detta fall 37 procent.

En ackordstaxa, som gäve ungefär sådana resultat, skulle vara väl avvägd. Ingen som har sinne för rimliga och sunda proportioner skulle klaga på den. — Arbetarna ha i detta tänkta fall fått 6,900 kronor på 3,600 timmar, i stället för att de annars skulle ha fått 7,000 kronor på 5,000 timmar, om arbetet genomgående utförts mot timlön. De ha då haft en verklig timförtjänst på ungefär 1 krona 92 öre i stället för den avtalsenliga timlönen 1 krona 40 öre. Timförtjänsten ligger alltså rätt mycket över timlönen. — Arbetsgivaren å sin sida har fått arbetet utfört för 6,900 kronor i stället för 7,000 och har sålunda tjänat en hundralapp. Är det rimligt, att han får denna hundralapp? Ja säkert, ty annars har han ju intet intresse av att få arbetet utfört efter ackordstaxan. Och den hundralappen behöver han säkert som kompensation för låt mig säga det större slarv eller den mindre noggrannhet, som alltid blir en följd av att arbetet utföres på ackord.

Det är klart, att om ackordstaxorna låge till på ungefär det sätt jag visat i mitt exempel, skulle ingen arbetsgivare ha någonting emot att bygga på ackord, såvida han nu icke möjligtvis ansåge, att de hundra kronorna voro en väl liten kompensation för minskad noggrannhet genom att arbetet skyndades på. På detta sätt skulle ju huset icke bli dyrare för honom, fastän arbetarna skulle ha tjänat rätt mycket mera per arbetstimme än de skulle göra utan ackord. Så böra ackordstaxorna vara beskaffade och äro det också i andra fack. Jag skulle för min del vilja till svar på herr statsrådets och chefens för socialdepartementet fråga — vad man egentligen vill med reservationen — säga, att det är önskvärt, att man genom press på byggnadsfackens arbetare får ackordstaxor ungefär så beskaffade, att de på detta rimliga sätt korrespondera med gällande timlöner.

Jag skall nu gå in på en annan tankegång i fråga om dessa stora anslag för byggnadsarbeten, som icke direkt hänger samman med den jag nyss slutfört. Jag syftar på herr statsrådets och chefens för socialdepartementet uttalande: Vad är det egentligen man åsyftar med den här reservationen? Herrarna ha resonerat här, som om detta bara gällde förhållandena på landsbygden. Men det är ju bara en detalj, som icke har så mycket med propositionen att göra, utan här är det fråga om att avhjälpa en bostadsbrist eller kanske bostadsnöd i Sveriges städer och större samhällen.

Jag vill nu fråga: hur har egentligen denna bostadsbrist och bostadsnöd uppkommit? Ha vi någon folkökning här i landet? Ja, den är väl ganska måttlig om icke helt obefintlig. Hur kommer det sig då, att det uppstått bostadsbrist? Det kan ju då icke här vara fråga om en brist på bostäder, för att man måste hysa in en växande befolkning, utan det kan ju då här bara vara fråga om att ersätta sådana bostäder, som redan finnas, men som man anser icke lämpligen böra repareras utan ersättas av nya. Då har man anledning fråga sig: var finns egentligen den största mängd bostäder, som äro så dåliga att de böra slås ner och ersättas med nya? Jag kan för min del icke finna annat än att detta egentligen gäller i första hand på landsbygden. Det är väl där vi ha den största mängden av sådana bostäder, som icke vidare böra repareras utan ersättas med nya. Där finns dessutom den egentliga folkökning, som man kan tala om, och som det kan behöva byggas helt nya bostäder åt. Därför borde också denna subvention i första hand komma landsbygden till godo. Men det veta vi ju, att propositionen syftar icke alls i den riktningen. Den syftar i stället till byggandet av bostäder i städer och stadsliknande samhällen.

Städerna ha ju icke någon egen folkökning, utan den folkökning, som det därvidlag kan bli tal om, uppkommer ju genom att folk flyttar från lands-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

bygden, där man har lägre löner och sämre bostäder, till städerna, där man får högre avlöning och nyare och bekvämare bostäder. Jag kan icke finna annat än att de stora anslag, som äro föreslagna i föreliggande proposition nr 221, ovillkorligen måste komma att ytterligare utöka strömmen av folk från landsbygden till städerna. Man kan säga, att det hela fungerar som en ändlös skruv. Byggandet drar folk till städerna, och sedan behöver samma folk ytterligare byggande av bostäder för att bli inhyt. Detta är en växelverkan, som fortgått ganska länge.

I viss utsträckning kan det visserligen vara riktigt som herr Andersson i Falkenberg sade, nämligen att landsbygden tidigare har haft en större befolkning än som med nutidens rationaliserade metoder behövs för jordbruksnäringen. Men utflyttningen till städerna och deras industrier till följd av de bättre löner, som där bjudas, kan också bli så stark, att man visserligen i städerna kan få höga löner och bättre bostäder men kanske i gengäld kommer att få svälta i de fina bostäderna. Det finns tecken, som peka åt det hållet. Vi ha ju haft en debatt om livsmedelsransoneringen tidigare i dag. Det lät icke som om man tyckte, att det fanns för mycket livsmedel. Men det kan nog bli knappare än, om arbetskraften dras ifrån landsbygden på sätt som sker nu, bland annat genom den proposition, som här framlagts.

Nej, vänta gärna med byggnadsverksamheten både i stad och på landsbygd, tills vi fått fram ett rimligt förhållande mellan ackordstaxor och timlöner inom byggnadsfacken. Genom en sådan här bostadsbyggnadsverksamhet, med sådana här bostadssubventioner och stora anslag från statens sida motverkar man ju eller dödar all lust hos byggnadsfackets arbetare att gå med på rimliga ackordstaxor, och jag tänker mig nog, att önskningsar i denna riktning äro en av drivfjädrarna till dessa anslag. Man brukar ju tala om första, andra och tredje statsmakten, men vi ha också fått en fjärde statsmakt, som ju betyder rätt mycket här i landet, och som tycks ha mycket stora påtryckningsmedel på alla de tre andra statsmakterna, och det är som vi veta byggnadsfackens arbetare. Vidare är att märka att på många håll har under de senaste åren en mycket stor del av landsbygdens byggnadsarbetare dragits in till städerna, och de som förut arbetat på landsbygden ha ju sedan egentligen inte alls något intresse av att det träffas avtal om fortsatt byggnadsverksamhet på landsbygden under en längre tid. Detta är nog en sak också, som man velat få fram på byggnadsfackens håll, nämligen att dess arbetare icke alls skulle behöva vara beroende av ett stillestånd i byggnadsverksamheten på landsbygden.

Jag vill också säga ett par ord om den statsfinansiella sidan av de här subventionerna. Det kanske icke är så välbetänkt, att jag för fram denna tankegång, ty både första och andra statsmakten ha ju redan förut icke någon särskild rädsla för subventionsvägen. Jag skulle emellertid i sanningens intresse vilja säga, att jag icke anser statssubvention av byggnadsverksamheten statsfinansiellt sett så farlig, som man kanske på många håll har tänkt sig. För så vitt det gäller att sysselsätta arbetare, som annars skulle ha gått sysslösa, eller fråga är om att använda material, som annars skulle ha legat oanvänt eller aldrig blivit framställt, trots att byggnadsämnesproducenterna mycket väl skulle ha kunnat framställa detsamma vid förefintliga företag och med förefintlig arbetskraft, anser jag, att den statsfinansiella risken icke är så stor för dessa subventioner. Detta beror på de nuvarande höga skattetarifferna.

Om exempelvis hus byggas för hundra miljoner kronor, så går den huvudsakliga delen av dessa pengar till arbetsinkomster, nämligen dels inom byggnadsämnesindustrien och dels inom själva byggnadsindustrien, varjämte en liten del går till kapitalinkomster. Om denna antagna byggnadsverksamhet icke kommit till stånd, skulle icke heller dessa hundra miljoner kronor i merinkoms-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
ter för arbete och kapital kommit till. Denna merinkomst av hundra miljoner kronor ger ju givetvis skatter åt både stat och kommun, vilka annars icke skulle ha kommit till. I det av mig tänkta fallet, att ledig arbetskraft i byggnadsfacket fått sysselsättning, kommer ju ytterligare den faktorn till, att social hjälp åt arbetslösa blivit inbesparad. Man kan nog säga, att den samlade merinkomsten för ett stort antal personer på 100 miljoner kronor säkerligen ger en merinkomst i kommunala skatter på 10 à 15 miljoner kronor och säkerligen ger åt staten 10 miljoner kronor i skatt, som den aldrig skulle fått annars — man kan kanske säga i form av skatteinkomster och inbesparad socialhjälp. Om då ungefär motsvarande belopp användes av staten och kommuner till subvention av byggnadsverksamheten eller till subvention av någon annan verksamhet, som i en kristid som denna annars inte skulle ha kunnat drivas, så bör detta inte medföra något varaktigt försämrat finansiellt läge vare sig för staten eller för de ifrågavarande kommunerna. Det blir endast fråga om ett förskott för byggnadsarbetet, som inom ett par år kommer igen i form av ökade skatteintäkter.

Men jag betonar, att detta resonemang endast gäller under förutsättning att det är fråga om arbetskraft, som annars skulle gå sysslös, och om material och produktionskapacitet inom byggnadsämnesindustrin, som annars skulle vara utan användning. Man får emellertid ha klart för sig, att det kan finnas flera användningsområden för denna arbetskraft, som man skulle tänka sig att sysselsätta, och för denna lediga produktionskapacitet än just inom byggnadsarbetet i städerna. Det är väl fråga om huruvida det inte här föreligger ett sådant fall, och att det skulle vara lämpligt att näst efter vad som åtgår för försvarets behov sysselsätta ledig produktionskapacitet i livsmedelsförsörjningens tjänst.

Därmed återkommer jag till vad jag redan varit inne på, att för livsmedelsförsörjningen behövs det arbetare på landsbygden och för att kunna behålla arbetarna på landsbygden behövas där bättre löner och bättre bostäder. Jag tror att i nuvarande spända försörjningsläge den lämpligaste användningen av ledig arbetskraft och ledigt material vore att igångsätta byggande av bättre bostäder på landsbygden och i samband därmed ett intensifierat jordbruk. Enligt propositionen vill man i stället bygga i städerna och dra arbetarna dit såväl i deras egenskap av arbetare som i deras egenskap av hyresgäster. Det är inte en klok åtgärd i nuvarande läge — det kan jag med bestämdhet påstå — och följden kan, som jag redan har sagt, bli, att man väl får till stånd fina bostäder men kanske får svälta i de fina bostäderna.

Jag åhörde med mycken uppmärksamhet herr Anderssons i Falkenberg anförande. Jag får säga att det var mycket välbetänt och väl avvägt. Det mesta av vad han sade kunde jag gilla. Det var alltså det anförande ifrån det håll, där man i princip har en annan tankegång än jag, som jag hade lättast att förstå och uppskatta. Men han resonerade efter mitt lilla förstånd fel på en mycket viktig punkt. Felet var inte stort, men det var fullt märkbart. När han kom in på frågan om ackordsöverskott, som jag redan berört tidigare, sade han, att hela ackordsöverskottet är ej en merutgift för företagen, ty en del därav neutraliseras därigenom, att den som förskott utbetalda timlönen gäller ett lägre timantal till följd av det raskare utförandet. Han sade det inte precis i dessa ordalag, men detta var innehållet i hans yttrande. Ja, detta hade varit riktigt, om han bara hade gått så långt, att han sagt, att ackordsöverskottet är inte alls någon merutgift för företagarna. Så borde det nämligen vara. Annars finnes det intet skäl för en företagare att önska att ett arbete skall utföras på ackord. Då skulle det därigenom bli dyrare för honom. Det förekommer inte, såvitt jag känner till, inom andra fack, att man

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

beräknar ackorden på sådant sätt, att företagen inte äro intresserade av att arbetet utföres på ackord. Företagaren måste ha ett direkt ekonomiskt intresse av att ett arbete utföres på ackord. Man bör alltså komma inte bara dithän, att hela ackordsöverskottet inte representerar någon merutgift, utan dithän, att ackordsöverskottet inte alls skall vara någon merutgift. Det skall förhålla sig så, att den som arbetar mot ackord utför sitt arbete så mycket raskare, så att den timlön han får ut som förskott plus det ackordsöverskott han erhåller tillsammans icke går upp till högre belopp än vad det skulle blivit om han hade arbetat långsammare mot endast timlön. Jag tror att herr Andersson i Falkenberg skulle ge mig helt rätt på denna punkt, om vi hade haft tillfälle att sitta och resonera någon tid om denna sak med varandra.

Jag skall här sticka emellan med ett par ord till herr Persson i Stockholm. Man vet ju aldrig riktigt, om man skall ta herr Persson i Stockholm på allvar. Jag vet inte om herr Persson själv egentligen menar att man skall fästa avseende på vad han säger. Han talade här om de stora utdelningarna ifrån trävarubolagen och nämnde därvid endast miljonantalet, men talade inte alls om på hur stor fakturering detta belopp hade intjänats. Tror inte herr Persson, att en sådan uppgift skulle kunna vara av ett visst intresse för åhörarna för att de skulle kunna bedöma det hela? Det är väl egentligen själva huvudsaken, om vad som utdelas motsvarar till exempel 20 procent av faktureringen, alltså om varorna för varumottagaren ha blivit 20 eller 25 procent dyrare därigenom, eller om det motsvarar 10, 5, 2 eller kanske 1 procent av faktureringen. Detta är det enda som har något intresse i detta sammanhang — hur många miljoner det blir beror ju helt på hur många miljoner det är som arbeta och för hur många miljoner det säljs. Sådana där siffror kan man komma och nämna på folkmöten, där jag förmodar herr Persson räknar med att det inte finns några åhörare som komma med invändningar. I riksdagens andra kammare får man lämna litet mera preciserade uppgifter, om de skola inverka på någon.

Jag skall vidare säga några ord till herr Kilbom. Han är tyvärr inte inne ser jag. Han gör ofta så — han säger vad han har på hjärtat och sedan går han sin väg. Herr Kilbom är ju alltid herr Kilbom tycker jag, i motsats till herr Carlström, som sade att herr Kilbom slår över än åt det ena och än åt det andra hållet. Det gör han visserligen, men jag tycker att det ändå är precis samma läggning som kommer till synes. Man får beräkna åtminstone 60 procent rabatt på vad han säger både i fråga om tonfallet och innehållet. Han sade att byggnadsarbetarna på landsbygden tjäna i medeltal 2,000 kronor per år. Jag har ju i en debatt, som vi tidigare hade med anledning av en interpellation i januari, också framhållit, att det var min uppfattning, att det förhöll sig ungefär så. Det är ju klart, att ingen tycker att denna förtjänst är för hög. Jag har tidigare i denna kammare sagt, att jag icke skulle missunna dem att tjäna både 3- och 4,000 kronor och även mera per år. Och jag har den uppfattningen att de kanske skulle få en större årsförtjänst, om de reducerade timförtjänsten så pass mycket, att de finge ett större antal arbetade timmar per år. Man kan minska den ena faktorn, timförtjänsten, och öka den andra faktorn, antalet arbetade timmar, så att produkten kanske uppgår till ett större belopp än de 2,000 kronorna. kanske betydligt större. Vi veta ju, hur många veckor byggnadsarbetarna på landsbygden nästan varje år få gå och fira.

Herr Kilbom omtalade också som belysande för förhållandena på byggnadsmarknaden, att på samma byggnad anbud hade inkommit på 150,000 kronor och 190,000 kronor. Då är det ju klart — menade han — att den som lämnat det högre anbudet måste ha huggit till och beräknat en förtjänst på åtminstone

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
40,000 kronor. Ja, jag vill säga att anbudsgivningen på byggnadsmarknaden ofta är en mycket svår sak just på grund av de komplicerade ackordstaxorna, i synnerhet om icke noggrann arbetsbeskrivning föreligger. I fråga om vissa ej noga preciserade arbeten är det inte så lätt att med säkerhet kunna säga på vad sätt priset skall beräknas enligt dessa ackordstaxor. Det kan vara en himmelsvid skillnad mellan tarifferna för låt oss säga en cementering, om den utföres på det ena eller på det andra sättet.

Sedan frågade herr Kilbom: varför har man talat så mycket om arbetarlönerna i debatten men inte tala om materialpriserna? Ja, här har ju talats mest om byggnadsarbetet på landsbygden. Herr Kilbom, som är uppvuxen på landet, vet säkert, att en byggherre där ofta använder sitt eget virke. Omkostnaden för detta kommer inte till uttryck i pengar på samma sätt på landet som priset för byggnadsmaterialet gör när det bygges i städerna. Det förhåller sig väl vidare så som herr Andersson i Falkenberg framhöll, att även materialpriserna till övervägande del äro arbetskostnader. Om man plockar sönder såväl priset på virke som priset på tegel i arbetsinkomst och kapitalinkomst, finner man, att det till alldeles övervägande del utgöres av arbetsinkomst.

Jag kommer till sist till vad herr statsrådet och chefen för socialdepartementet talade om. Det har ju till en del redan berörts från annat håll. Han frågade: vad betyder reservationen? För min del lägger jag i densamma in den betydelsen, att man inte behöver ha någon brädska med byggnadsverksamheten i städerna och inte på landet heller för den delen, förrän ackordstaxorna ha kommit i ett rimligt förhållande till de avtalsenliga timlönerna. Jag skulle inte alls anse, att det vore en lycklig lösning att få särskilda förhållanden på landsbygden och särskilda förhållanden i städerna, utan jag anser, att det är det lyckligaste om man får detta missförhållande i fråga om ackordstaxorna tillrättat såväl i städerna som på landsbygden. Jag tror att detta är den enda vägen att få denna ständiga tvistefråga ur världen. Därmed skulle man uppnå en sådan avgörande förbättring av de svenska byggnadsförhållandena, att jag tror att både byggnadsarbetare och andra arbetare lika mycket som all annan befolkning i landet skulle finna, att man därmed gjort ett mycket stort framsteg.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! När jag suttit och hört på denna långa debatt och bevittnat detta starka motstånd från utskottets representanter, må det förlåtas mig om jag erinrar om hur det tillgick, när denna fråga föregående år behandlades av riksdagen. Det gällde då ett motsvarande ärende, men den gången rörde det sig om ett ännu större anslag, nämligen om ett sammanlagt anslag på över 130 miljoner kronor. Jag tror inte jag minns fel; jag har hört mig för hos andra kammarledamöter, och de ha bekräftat detta. Vid detta tillfälle beviljades detta anslag praktiskt taget utan debatt i kammaren. Det hölls, vill jag minnas, ett anförande av herr Persson i Stockholm och ett annat av herr Eriksson i Stockholm. Dessa anföranden voro ganska korta.

Den gången hade likväl utskottet gjort ett ganska skarpt uttalande. Jag har en gång tidigare här i dag citerat detta. Jag ber ändå, på grund av de anföranden som senare ha hållits, att få påminna om detta uttalande. Utskottet sade då, att det fann en självklar förutsättning för att byggnadsverksamheten skulle kunna med stöd från det allmänna igångsättas och bedrivas vara, att förhållandena på denna del av arbetsmarknaden vore ordnade och att de olägenheter i fråga om ackordspriserna, varom departementschefen erinrat, därvid blivit undanröjda. Talesmännen för utskottet säga i år, att vad reservan-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

terna vilja är oklart, och departementschefen har nästan ifrågasatt, att i fall det i reservationen gjorda uttalandet skulle vinna riksdagens bifall, kan det äventyra hela anslaget. Jag har för min del svårt att förstå hur detta skall kunna gå ihop. Reservanterna ha endast velat anknyta till det uttalande, som riksdagen föregående år gjort, och de ha mildrat detta uttalande ganska väsentligt. I stället för som det förra året hette att »en självklar förutsättning» var att olägenheterna i fråga om ackordspriserna blivit undanröjda, så säga reservanterna endast, att de i anslutning till den ståndpunkt riksdagen intagit föregående år finna det »angeläget vara» att »förhållandena på denna del av arbetsmarknaden äro så ordnade, att förekommande olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bli undanröjda». Jag vill fästa uppmärksamheten vid att det är en ganska stor skillnad, om man säger, att det är »en självklar förutsättning» att olägenheterna blivit undanröjda, eller om man säger att de »så långt som möjligt» bli undanröjda. Reservationen innebär ingenting annat än att man vill anknyta till riksdagens tidigare uttalande och att riksdagen bör anse, att den inte vill helt släppa möjligheterna att inverka på detta område.

Utskottets talesmän framhålla vidare, att det har skett någonting sedan föregående år, nämligen att ett avtal har träffats. Men det har samtidigt erkänts av utskottets talesmän, att avtal icke äro ordnade över hela det område det här gäller. Om jag inte fattade herr statsrådet fel, gjorde han samma erkännande, att det är en ganska stor del av byggnadsverksamheten, för vilken avtal icke träffats, nämligen all den byggnadsverksamhet, som rör den egentliga landsbygden. Herr statsrådet gjorde även gällande, att byggnadsverksamheten på landsbygden, som i huvudsak rör bostadsegnahem och dylikt, skulle utgöra en ringa del av den totala byggnadsverksamheten.

Jag försökte i mitt första anförande påvisa, att det är omöjligt att dela upp detta problem och ställa landsbygden å ena sidan och städer och samhällen å den andra. Jag försökte även motivera denna uppfattning och framhöll därvid bland annat, att byggnadsträarbetareförbundet helt och hållet nekar att diskutera någon annan avtalsprincip för landsbygden än för städerna. Vi veta ju också — jag tror det erkännes från alla håll, och detta har ju också debatten givit fullständigt belägg på — att detta byggnadsträarbetareförbund är ganska suveränt och har ganska stora möjligheter att göra sin vilja gällande. Jag anser, att man under sådana förhållanden inte kan komma och säga, att man har stort hopp att tänka sig att åstadkomma andra förhållanden på landsbygden än som äro rådande i städerna. Det tycks vidare vara så, att det parti, som faktiskt har majoritet och alltså har möjlighet att bestämma, här i debatten inte alls vill höra talas om eller göra en antydning om att riksdagen bör ha någon möjlighet att inverka på detta område.

Herr Andersson i Falkenberg ställde den frågan till mig, huruvida jag var beredd att för landsbygdens del godtaga de ackordsuppgörelser, som gälla för städerna. Jag vet inte om en sådan fråga var motiverad, när jag försökt att framställa problemen som jag har gjort och vi i detta fall, såvitt jag kan bedöma åtminstone, inte ha någon möjlighet att inverka på de byggnadsavtal, som eventuellt komma att träffas i en framtid på landsbygden. Det har erkänts ifrån utskottets talesmän — herrar Eriksson i Stockholm, Andersson i Malmö och Isaacson gjorde uttalanden i den riktningen — att alla äro intresserade för att byggnadskostnaderna hållas nere så mycket som möjligt. Om man är intresserad för detta problem, anser jag att det inte kan vara oriktigt, att man anknyter till ett uttalande, som riksdagen en gång har gjort, och försöker, om det nu är möjligt, att inverka i den riktningen, att byggnadskostnaderna inte springa alltför mycket i höjden.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Herr statsrådet frågar vad reservanterna mena och om vi kunna ge anvisning på hur saken skall ordnas. Man bör väl ha rättighet att i detta fall erinra om att initiativet här bör ligga hos regeringen. Om riksdagen uttalar en bestämd mening, bör regeringen sedan avgiva förslag, antingen man nu skall gå lagstiftningsvägen eller finna en annan utväg. Det är väl något förmätet att begära, att en reservation skall kunna anvisa den linje, som ovillkorligen bör beträdas.

Det är vidare en hel del synpunkter, som man kanske borde ha anledning att närmare bemöta. Herr Isacson t. ex. säger, att vi reservanter inte skola stirra oss blinda på en detalj och endast tala om de höga arbetslönerna. Jag försökte i mitt första anförande att lägga orden så att de inte riktade sin udd enbart mot arbetslönerna. Jag försökte också att såvitt möjligt i korthet tala även om andra faktorer, som inverka på byggnadskostnadernas höjd. Jag nämnde bl. a., vilket även herr Isacson talade om, att de höga tomtpriserna, spekulationen i byggnader o. s. v. inverkade ganska kraftigt i detta avseende. Jag anmärkte vidare i mitt anförande, att man inte hör talas om att priskontrollnämnden ingriper mot dylika kostnadsstegringar. Såväl utskottet som Kungl. Maj:t i propositionen och den särskilt tillkallade utredningsmannen framhålla, att det gäller att om möjligt försöka hålla nere materialpriserna.

Det har med all rätt sagts av herr Andersson i Falkenberg, att själva arbetskostnaderna ute på arbetsplatsen, d. v. s. byggplatsen, utgöra en ganska liten del av de totala byggnadskostnaderna. Detta är naturligtvis riktigt. Om man jämför arbetsmaterialet, när det är i oarbetat skick och innan det kommer fram till arbetsplatsen, med det fullständigt bearbetade materialet å arbetsplatsen, är det klart, att skillnaden i arbetskostnad blir synnerligen stor. Jag tror att man träffar sanningen ganska nära, om man drar ut konsekvenserna härav och säger, att av kostnaderna för ett bygge äro 90 % rena arbetskostnader, varmed man då naturligtvis menar arbetskostnader även på verkstäder, i fabriker o. s. v. för all den materiel, som användes vid bygget.

Vad som här anförts mot dessa höga byggnadskostnader ute på byggplatsen, vilket problem för övrigt mera dragits upp av utskottets talesmän än av reservanterna, är givetvis att man ute i bygderna kommer att göra jämförelser mellan dessa olika prissättningar. Man kan ju mycket väl förstå att allmänheten har svårt att inse, varför priserna äro så ojämna. Man kan exempelvis nämnda att samme byggnadsentreprenör, som har arbetare dels ute i själva byggnadsverksamheten, och dels i verkstad eller fabrik, ger dessa arbetare inbördes olika löner. Jag tror att den sakkunskap, som finns i kammaren på detta område, herr Andersson i Falkenberg m. fl., ger mig rätt i att det fordras minst lika stor yrkesskicklighet, om inte ännu större, för att kunna utföra det precisionsarbete, som utföres på en verkstad. Det måste vara ganska yrkesskickliga arbetare, som skola hantera maskinerna för att utföra fönster, dörrar, trappor och en hel mängd andra byggnadssaker. Jag tror inte att man gör någon orätt om man säger, att en hel del av dessa arbetare ute på byggnadsplatserna stå långt under arbetarna i verkstäderna i fråga om yrkesskicklighet, men icke desto mindre ha de arbetare, som utföra precisionsarbetet, en timlön av omkring en krona, under det att byggnadsarbetarna ha en halv gång högre timlön, eller 1:50 kronor på lägsta dyrt. Man måste då tycka, att lönerna äro något ojämna. Läger man därtill den merinkomst, som kan åstadkommas genom det s. k. mättningsförfarandet, bli de inbördes proportionerna mellan de båda arbetargrupperna ännu mera orimliga.

Nu säger man från en del håll, att byggnadsarbetarna äro säsongarbetare. Herr Andersson i Falkenberg säger att man inte kan anse det vara orimligt med i medeltal 3,500 kronor årligen för en byggnadssnickare. Det är nog heller

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

ingen som tycker, att detta är för mycket betalt för en byggnadssnickare, om han arbetar så lång tid årligen, som kan motsvara ett arbetsår, eller omkring 2,000 timmar eller däröver. Jag tror emellertid att en hel del av dessa yrkesmän i vissa fall ha en mycket större inkomst även för en kortare arbetstid. Jag skulle vilja anföra ännu en sak i detta sammanhang. Det är naturligtvis riktigt, att säsongarbetarna inte arbeta hela året om. Detta blir väl emellertid samhällets sak att ändra på. Man kan kanske även förhandlingsvägen försöka komma fram med en metod att skaffa dessa arbetare längre arbetstid per år för att på så sätt nedbringa timlönen för dessa arbetare. Om man, som jag nämnde, sammanställer dessa ojämnheter i lönehänseende, bli differenserna mellan arbetargrupperna ganska stora. Härtill kommer att dessa säsongarbetare i många fall ha ett mindre yrke vid sidan om. Det är väl ingen som tror, att den, som arbetar 8 månader ute i byggnadsverksamheten, går sysslös under årets övriga 4 månader. Dessa säsongarbetare ha kanske ett mindre jordbruk eller utöva någon binäring, så att de förutom av säsongarbetet på byggnadsmarknaden kunna göra sig inkomster även på ett annat område.

Herr Isacson frågade oss reservanter från bondeförbundet, hur vår inställning i denna fråga kunde gå ihop, om vi anse att dyrortsgrupperingen skall avskaffas, när vi samtidigt anse, att byggnadskostnaderna äro lika dyra på landsbygden som i städerna. Jag kan inte finna annat än att detta går alldeles utmärkt ihop. Är det verkligen så, som man på många håll gör gällande, och detta har också strukits under från vårt håll, att byggnadskostnaderna, som i så hög grad inverka på den sociala standarden, äro lika höga på landsbygden som i städerna, är det ännu större skäl att avskaffa dyrortsgrupperingen.

Herr Isacson nämnde här — och det är tyvärr så — att en hel del av de sämst ställda arbetarna inte ha råd att inköpa den livsmedelsranson, som de annars borde köpa, på grund av att dessa livsmedel äro så dyra i pris. Jag vill inte bestrida att detta i vissa fall är riktigt, men vi kunna väl också få anföra att vi i fråga om byggnadskostnaderna kanske få tänka på den stora allmänhet, som finns ute på landsbygden och som inte har möjlighet att inräkna dessa ökade byggnadskostnader, dessa ökade hyror, i vare sig stegrade levnadskostnadsindex, priser eller någonting annat. Vi böra i detta sammanhang tänka på alla dem, som behöva sanera sina bostäder, där reparationer måste utföras enligt timlön, och vi böra kanske även tänka på att dessa reparationer av gamla bristfälliga bostäder föra med sig en alldeles oerhört stor byggnadskostnad.

Herr Andersson i Malmö framhöll, att arbetskostnadernas procentuella andel i byggnadskostnaderna sedan 1924 sjunkit med hela 12.4 %. Det är mycket möjligt att denna siffra är riktig, men det är naturligt att arbetskostnaderna procentuellt sett bli mindre, när materialpriserna, transportkostnaderna o. s. v., stigit så oerhört som de gjort. Samma gäller också uppförandet av ett ganska stort affärshus. Om det gäller att uppföra ett industrialpalats exempelvis, är det klart att vid jämförelse mellan arbetskostnaden och kostnaden för själva uppförandet av byggnaden den förra är ganska liten. Förhållandena bli emellertid fullständigt omvända, om man tar billigare och enklare bostäder ute på landet, exempelvis sådana som egnahemsnämnderna få syssla med så mycket. Vid denna bostadssanering ute på landsbygden spelar självfallet arbetskostnaden en motsvarande, oerhört stor roll.

Jag kan inte finna annat än att det är riktigt, att riksdagen gör ett uttalande, att man skall försöka att så vitt möjligt hålla dessa byggnadskostnader nere. Jag har därför, herr talman, ingen anledning att frångå mitt tidigare yrkande.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! När jag hade ordet i debattens början, sade jag, att de vaga ordalagen i den föreliggande reservationen syntes

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
mig vara till för att dölja tankarna. Jag tillade att det föreföll mig, att man med reservationen ville skaffa ett underlag för att få en generaldebatt rörande byggnadsarbetarnas löner. Vad som sedan hänt i debatten — jag hade ordet strax efter kl. $\frac{1}{2}$ 8 — visar, att jag hade rätt, ty det har varit en generaldebatt om byggnadsarbetarnas löner, och man har talat oändligt litet om just det som finns i det här föreliggande utskottsutlåtandet.

Nu tycker jag emellertid att riksdagen borde kunna begränsa sitt ordflöde i detta avseende. Riksdagen bestämmer ju inte alls någonting om byggnadsarbetarnas löner. Även om vi tala aldrig så många sidor i protokollet, lösa vi inte alls några av dessa byggnadsfrågor. Detta tycker jag att kammarens ledamöter skulle kunna förstå. När det är fråga om statstjänarnas löner, har ju riksdagen det avgörande ordet, och då få ju jag och mina kolleger finna oss i den omvårdnad, som herr Carlström m. fl. ägna åt våra löneproblem. Byggnadsarbetarna däremot äro ett mera nackstvytt släkte, och dem kommer man inte åt, hur mycket man här än talar i denna fråga.

När jag hörde det sista ordrika anförandet från herr Pettersson i Dahl, kunde jag inte uraklåta att tänka, att det i alla fall är märkvärdigt, vad man begriper litet, när man inte vill begripa. I mitt förra anförande talade jag om på vad sätt det uttalande, som herr Pettersson i Dahl nu åter föredrog, kom till under förra årets riksdag. Det var ju, för att ännu en gång erinra härom, under ett avtalslöst förhållande riksdagen gjorde detta uttalande, att en förutsättning för att byggnadsverksamheten skulle få detta statliga stöd var, att arbetsmarknaden på detta område fick ordnade förhållanden. Nu kommer herr Pettersson i Dahl på nytt och säger, att vi kunna väl i alla fall även i år göra samma uttalande som vi gjorde i fjol. Förutsättningarna nu äro emellertid helt andra än förra året, och jag tilltror mig veta litet mera om detta förhållande än herr Pettersson i Dahl, ty det var under mitt ordförandeskap i statsutskottets tredje avdelning detta uttalande formulerades. Herr Pettersson i Dahl var då ännu inte ledamot eller suppleant av statsutskottet, och jag tycker, att större vittnesgillhet rörande statsutskottets uttalande i fjol kan tillerkännas mig än herr Pettersson i Dahl.

När jag hade ordet förra gången, tillät jag mig att fråga, vart reservanterna egentligen vilja komma i den föreliggande frågan. Ett par av reservanternas talesmän ha ju sökt klargöra detta. Herr Persson i Falla löste denna fråga lekande lätt. Vi vilja bara hålla frågan om de höga byggnadskostnaderna vid liv, och det är regeringens och främst socialministerns uppgift att åstadkomma en lösning, sade han. Ja, det är sannerligen bekvämt att låta regering och andra tänka för sig utan att själv ange, vart man vill komma. Jag efterlyser fortfarande vart man vill komma med sitt tal om att »förekommande olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bliva undanröjda». Jag har inte fått något svar på min fråga i detta avseende, och jag förmodar att något svar inte heller kan givas härpå. Herr Carlström försökte också hjälpa reservanterna i detta avseende, och han ville ställa regeringen vid klagomuren. Jag tycker att det är ett ganska ofruktbart ändamål att ställa sig vid en klagomur. Jerikos murar lära visserligen ha fallit på grund av basunstötar, men jag föreställer mig att ett ställande av riksdagens andra kammare vid en klagomur löser ganska litet av herr Carlströms m. fl. bekymmer rörande landsbygdens byggnadsfrågor.

Herr Svensson i Ljungskile hade en hel del exempel på resultatet av vissa ackord. Han läste t. o. m. upp en anonym skrivelse, som han tog till riksdagens protokoll. Jag lämnar denna skrivelse helt och hållet åt dess värde. När herr Svensson emellertid lämnade dessa resultat angående verkningarna av ackordsprissatserna, gjorde han inte alls på något sätt gällande, att dessa ackordsre-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

sultat stått i strid med gällande avtal. Det är ju på det sättet, att det förhandlats mellan arbetsgivarparten och arbetarparten inte bara om själva avtalet utan även om prislistorna. Jag förmodar att det är varken herr Svenssons eller någon annans tanke i denna kammare, att riksdagen skulle kunna utöva något avgörande inflytande på innehållet i ett avtal, som är frivilligt träffat mellan parterna. Jag tycker sålunda att det var ganska ofruktbart med det siffermaterial herr Svensson i Ljungskile dikterade till kammarens protokoll. Jag frågar: Är det herr Svenssons och andras, som möjligen ha samma tanke som han, mening att vi genom något riksdagsbeslut skola undanröja innehållet i mellan parterna träffade ackordsprislistor eller kollektivavtal? Jag tycker att man måste svara på denna fråga, för att man överhuvud taget skall kunna förstå, vart reservanternas vilja komma med sitt tillägg till uttalandet i utskottets motivering, eller vill man med detta uttalande endast tala om för det svenska folket, att arbetarparten har mycket skickligare underhandlare, när det gäller att göra upp ackordsprislistor, än arbetsgivarparten har? Jag bara frågar: Är det denna slutsats, som man skall dra av herrarnas resonemang?

Herr Lundells långa och digra utläggning om hur han tänker sig, att ackordsprislistorna skulle uppgöras, var mycket intressant. Jag skulle emellertid vilja råda herr Lundell att ställa sin kapacitet till arbetsgivarpartens förfogande vid kommande avtalsförhandlingar. Detta är nämligen mera fruktbringande för att komma till resultat än att tala in ett långt anförande till riksdagens protokoll.

Herr talman! Debatten har ju pågått så länge, och vad jag egentligen skulle vilja säga med anledning av föreliggande utskottsutlåtande är utvecklat i statsutskottsmajoritetens förslag till utlåtande med dess motivering. Jag har ingenting därutöver att säga, utan det kan vara tillräckligt med vad jag redan anför. Jag vill emellertid säga, att den, som nu klagat över avtalslösheten på detta område, kan hos mig få del av ett antal böcker, som representera kollektivavtal med ackordsprislistor för byggnadsområdet. Man kanske sedan kan medgiva, att förhållandena på detta arbetsmarknadsområde numera äro ordnade, vilket de inte voro, när riksdagen under juni 1941 behandlade denna fråga.

Herr talman! Jag vidhåller det yrkande som jag förut framställt om bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Lundell** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr Eriksson i Stockholm frågade, om det var min eller någon annans mening, att riksdagen skulle inverka på köpeavtal på arbetsmarknaden genom några beslut. Det ligger naturligtvis ingen omöjlighet i det; likaväl som den kan inverka på andra avtal. Jag gjorde under förra året upp en hel del avtal om köp av vissa varor, fullt lagligt mellan mig och säljarna, men så kommer staten och säger, att de uppgjorda prisen gälla icke. Det är icke märkvärdigare att upphäva avtal om köp av arbetskraft. Det ena såväl som det andra är möjligt.

Sedan uppmanade herr Eriksson i Stockholm mig att ställa min kapacitet till arbetsgivarnas förfogande, när det närmast bleve fråga om uppgörande av avtal. Jag vill säga herr Eriksson i Stockholm, att jag talat några gånger med arbetsgivare, som varit med om förhandlingar i dessa fack, och frågat dem, varför de gått med på sådana ackordstaxor. Då har jag fått det svaret: ni vet ju, att här sitta byggmästarna på ena sidan och arbetarparten på den andra sidan, och byggmästarna ha icke så stort intresse av vad dessa nyuppförda byggnader kosta, blott de kunna sälja dem med förtjänst. De acceptera taxor,

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
som byggherrarna icke skulle vilja acceptera. Byggmästaren är intresserad av att få arbetet i gång och kan godtaga ackordstaxor som äro rent orimliga. Det spelar ingen avgörande roll för honom. Så ligger det till. Arbetarparten har varit den starkare vid dessa underhandlingar icke på grund av större förstånd utan på grund av större antal och på grund av den makt, som står bakom. Byggnadsfackens arbetsgivare ha icke haft avgörande intresse av att pressa ned ackordstaxorna, utan de ha kunnat låta saken gå för att få arbetstillfällen. Även byggmästarna äro beroende av arbetsförtjänsten.

Herr **Eriksson** i Stockholm, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag är tacksam för de upplysningar jag fått av herr Lundell. Jag vill emellertid icke gå in på något som helst bemötande av hans replik i den senare delen, utan det är närmast den förra delen av hans replik som jag vill besvara. Jag vill då säga, att om man har den uppfattningen, att riksdagen skulle kunna korrigera innehället i upprättade kollektivavtal, var då god och framställ direkta yrkanden härom och tala icke i så allmänna ordalag, som vad reservationen innehåller.

Vidare yttrade:

Herr **Thorell**: Herr talman! Under denna långslitna debatt ha en del talare varit inne på frågan om materialprisens inverkan på byggnadskostnaderna, och i detta sammanhang framställde herrar Persson i Stockholm och Kilbom ett par frågor som hittills icke besvarats. Jag har endast begärt ordet för att besvara dem, då jag ansett, att det bör lämnas ett svar på dem. Ty annars skulle de få anledning säga, att ingen kunde lämna något svar.

Herr Set Persson sade, att trävaruprisen stigit sedan 1939 med 30—50 procent, och däri har han rätt. Han frågade också, om det berodde på knappheten på trävaror, och det skall jag också kunna besvara med ett klart ja. Orsaken till detta är ganska känd, men jag vill ändå i korthet upprepa den. Det är nämligen den omständigheten, att den omfattande skyldighet att avverka ved, som skogsägarna fått sig ålagd, har gjort, att de fått ägna hela sin tid åt avverkning av detta sortiment. Härtill kommer, att vedprisen börjat stiga tidigare och mera än timmerpriset. Här blev det en betänklig omsvängning förra hösten, och det var statsmakternas eget fel, att så blev förhållandet. Det är som bekant skogsauktionerna i Norrland som sätta prisen praktiskt taget över hela landet. De drevo upp dessa pris naturligt, icke blott därför att spekulanterna voro ivriga att få något att säga nästan oberoende av till vilket pris det skett, utan även därför att vederbörande jägmästare, såsom jag en gång förut påpekat, togo icke ens de mycket höga anbud som lämnats på auktionen. Dessa anbud förkastades till en del, och så drevos prisen under hand ytterligare uppåt. Därför steg priset, herr Set Persson, i våra trakter från på hösten år 1940 omkring 9 kronor per kubikmeter upp till 15, 16, 17 och i några fall 20 kronor per kubikmeter. Härtill kom, att hästägarna hade mycket ont om foder, och att de därför voro mycket ovilliga att köra, vilket är helt naturligt. Skulle de köra, var det endast till starkt förhöjda priser. Skogshuggarna begärde också mera betalt och det med rätta; i motsats mot vissa av den kategori arbetare, som det tidigare talats om så mycket i dag. hade de icke för mycket betalt för sitt arbete och sina arbetsprestationer utan voro väl förtjänta av den kraftiga förhöjning, som de fingo. Härtill kom sedan ramavtalets förhöjning av sågverksarbetarnas löner.

Dessa förhöjda byggnadsmaterialkostnader äro sålunda fullt förklarliga. Jag undrar i alla fall, om det är riktigt, att statsmakterna i finansministerns intresse att pressa ut så mycket pengar som möjligt direkt motarbete social-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

ministerns intresse att få fram råvaror till byggnadsindustrien till någorlunda humana priser. Jag tror det finns anledning att i höst se litet bättre upp med den saken, så att icke samma historia som i fjol skall upprepas. Nu kanske någon säger, att det fanns gamla lager. Ja, det fanns det, men de voro icke stora. Det kunde ju icke bli så stora förtjänster på dem. Det är, herr Set Persson, stora utsikter till att en hel del av dessa förtjänster kommer att försvinna under den depression, som med säkerhet kommer att inträda efter kriget såvitt alla tecken och all erfarenhet från förra kriget komma att slå in. Det var då många företagare i trävarubranschen som gingo till ekonomisk ruin.

Så frågade herr Kilbom: hur kan det komma sig när ni begär statsmakternas ingripande mot byggnadsarbetarna, att ni då icke frågar efter en lag mot för höga priser på trävaror? Ja, herr Kilbom, det har man nog försökt sig på, och omedelbart efter det statsmakterna själva drivit upp priserna, fingo vi en varning från priskontrollnämnden för att låta priserna gå upp för högt. Varningen har sedan upprepats, men att den icke lett till resultat, beror på att priskontrollnämnden, trots alla felgrepp på andra områden, är så pass klok, att den vet, att ett direkt ingripande med största säkerhet skulle föra med sig, att vi inom en mycket kort tid skulle komma att stå utan trävaror för byggnadsindustrien. Priskontrollnämnden vågar sig således på företagarna i trävarubranschen, men arbetarna inom byggnadsindustrien tycks ingen av statsmakterna våga sig på.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Jag blev uppkallad av herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, då han riktade en rad frågor till reservanterna. Han frågade upprepade gånger: Vad innebär reservationen? Vilken väg menar reservanten, att jag skall gå, förhandlingsvägen eller någon annan väg? Den andra vägen skulle väl bli en tvångslagstiftning och, fortsätter han, med konsekvens av maximilöner, vilka också ha vissa konsekvenser med sig. Gång på gång upprepas dessa frågor, vad reservanterna mena och vad reservationen innebär. Jag skall försöka att i korthet ange, vad reservationen innebär. Den innebär ingenting annat än vad som står i reservationen. Jag skall be att få läsa upp den igen: »I anslutning till den ståndpunkt riksdagen intagit föregående år finner utskottet angeläget vara att för att byggnadsverksamheten skall kunna med stöd från det allmänna igångsättas och bedrivas förhållandena på denna del av arbetsmarknaden äro så ordnade, att förekommande olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bliva undanröjda.» Jag tycker icke alls, att det är någon konstig sak. Det står icke såsom villkor för att anslaget skall utgå, att det skall föreligga en tvångslag. Det står i övrigt icke något villkor om någon annan väg. Men om herr statsrådet och chefen för socialdepartementet varit inne under debattens tidigare del och velat höra på vad som sagts, skulle han funnit, att hans frågor redan blivit besvarade från olika håll, av mig och av herr Liedberg och möjligen också av någon annan. Den spärregel, som statsrådet och chefen för socialdepartementet gång på gång ville intolka, finns icke. Jag ber emellertid att få upprepa vad jag tidigare sagt, ehuru jag tror, att jag uttryckt mig så tydligt, att kammaren skulle förstå det — och det tror jag också att den gjort — nämligen att det förefaller, som om det skulle ligga så till att det är fara för att de olämpor som förekomma på detta område skulle genom herr socialministerns sätt att långdraga frågan komma att i fortsättningen helt skymmas bort. Vi vilja icke, att dessa olämpor alltjämt skola fortsätta. Det är ett bestämt samhällsintresse att få bort dem och få en rimlig och förnuftig ordning på detta område. Här ha gjorts vissa för-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
sök av socialministern; jag erkänner det. Han har tidigare satt i gång med förhandlingar, som emellertid misslyckades. Sedan dessa förhandlingar misslyckats och en mycket lång tid förflutit utan att något gjordes, satte han till en utredningskommitté, som jag förmodar arbetar. I varje fall har den ännu icke avlämnat något betänkande, och under tiden har det hela legat till på detta sätt utan ordning och reson.

Socialministern har själv vid olika tillfällen och i olika sammanhang förklarat sig mycket skeptisk gentemot möjligheten att på förhandlingsvägen åstadkomma något resultat. Vid de två byggnadsdebatter, som vi tidigare haft under året, har han vid båda tillfällena uttryckt sin skepsis beträffande möjligheten att överhuvud taget på den vägen kunna komma till ett positivt resultat. Någon annan utväg har han icke anvisat. Det har då syntts oss angeläget att det från riksdagens sida säges ifrån, att denna fråga är av den art, att den icke får glömmas eller skymmas bort, utan att de missförhållanden som äro för handen böra framstå i full klarhet till en maning att alla utvägar måste försökas för att få en rimlig och förnuftig ordning.

Nu har emellertid socialministern gång på gång frågat: Vad vilja reservanterna, att jag skall göra? Skall jag gå förhandlingsvägen eller skall jag gå tvångslagstiftningens väg? Vad vilja herrarna, att jag skall göra? Skall jag införa maximipriser? Frågan har återkommit gång på gång. Ja, men regeringen eller låt mig säga socialministern skall väl själv ha någon föreställning om på vilken väg denna fråga under den ena eller andra förutsättningen skall bringas till en rimlig lösning. Vad är det annars för mening med det bragelöftet vid behandlingen av tvångsodlingslagen i fjol, att regeringen skulle utan tvekan använda maktmedel mot en arbetargrupp som på angivet sätt försökte sätta sina egoistiska intressen mot samhällets? Detta löfte hade direkt syftning på den byggnadsfråga som man nu i dag diskuterar. Var det då, mina damer och herrar, bara tomma ord i en psykologiskt ömtålig situation? Fanns det hos regeringen någon föreställning om vilka medel den förfogade över och huru dessa skulle brukas? Fanns det en klar uppfattning därom, vart har den då tagit vägen sedan, eftersom herr statsrådet och chefen för socialdepartementet gång efter gång efterfrågat vad han skall göra? Jag kan svara, att han skall göra vad som utlovats under debatten om tvångsodling. Sättet skall jag icke vara förmäten att undervisa herr socialministern om, men jag har ändå velat på herr socialministerns gång på gång upprepade frågor ange, huru jag tror, att jordbrukarna och en stor del av landets befolkning överhuvud taget se på de alternativ, som herr socialministern framställde. Naturligtvis är det bäst, om frågan kan på ett rimligt sätt lösas förhandlingsvägen. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har dock, såsom jag nyss erinrat om, vid olika tillfällen uttalat sig mycket skeptiskt beträffande den möjligheten. Jag tror emellertid, att den möjligheten skulle vara större, om regeringen verkligen ville lägga in all sin kraft och auktoritet för att få en lösning på den vägen. Om det ändå misslyckades — ja vad tänkte sig då regeringen själv skulle ske, då den så ofta omtalade utfästelsen gavs i fjol? Jag kan dock säga, att i lantmänna- och landsbygds-kretsar ha vi icke någon särskild åstundan efter tvångslagstiftning vare sig på ena eller andra området, men regeringen har tidigare visat, att den icke hesiterat inför en sådan. Den kan väl icke ha alldeles tappat kuraget sedan i fjol, blott därför att det nu är fråga om en regeringen mera närstående grupp.

Det torde också finnas andra vägar att komma fram på, möjligen en kombination av förhandling och tvångslagstiftning, exempelvis tvångsmedling. En sådan väg är i och för sig osympatisk, men det är en väg. Det är dock

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
regeringens sak att finna den bästa vägen. Jag måste säga, att herr socialministerns här åter och åter upprepade frågor om vad han skall göra verka såsom en bankruttförklaring i denna fråga.

Jag skall be att ytterligare få antyda något som en föregående talare uttryckte så, att vi vilja icke ha mer tvång utan vi vilja ha mera frihet, vi vilja vara i fred. Detta har i varje fall tidigare varit kärnpunkten. Varför har tillståndet blivit sådant som det nu är? Jo, därigenom att byggnadsfackföreningarna under de senare åren hänsynslöst blockerat och förföljt dem som icke vid byggen på landsbygden tillämpat städernas byggnadsavtal, ackordspriser och tariffer. Detta har icke begränsats till de sällsynt förekommande fall, då arbetsgivare och arbetare accepterat dessa bestämmelser och iklätt sig åtaganden av detta slag, utan har gällt arbetsgivare och arbetare som fritt ingått avtal sins emellan, sådana avtal som fackföreningarna icke ha någon vare sig laglig eller moralisk rätt över. Genom dessa oupphörliga och hänsynslösa förföljelser har man framskapat en fruktan och skräck för den bekanta »behandling efter förtjänst», som gjort, att ingen snart vågar göra upp fria avtal eller arbeta efter de normer som äro vanliga på landsbygden, och så har byggnationen stannat av, och där stå vi nu. Denna fackförbundeterror borde varit och vara föremål för herr socialministerns synnerliga uppmärksamhet. Dessa i strid mot all god samhällelig ordning bedrivna förföljelseaktioner mot människor, som vilja arbeta och på ett samhällsnyttigt sätt fylla sin funktion, synes dock herr socialministern icke ha något intresse för. Detta bristande intresse måste jag tyda såsom en bristande vilja att hävda samhällsordningen, samhällets rättsliga och försörjningsintressen gent emot hänsynslösa och självsväldiga organisationer. Om samhällets självklara intressen blivit tillgodosedda och skyddade från statsmakternas sida, skulle den besvärliga situation som vi stå inför i dag icke varit för handen. Socialministern själv skulle ha befunnit sig i en betydligt behagligare position, och vår försörjning med bostäder och andra byggnader skulle varit tillgodosedd på ett sätt, att vi alla skulle haft anledning att vara långt mera tillfredsställda därmed än med det tillstånd som råder i dag.

Härmed har jag, herr socialminister, besvarat de frågor som framställts till reservanterna.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill till den siste ärade talarens anförande bara göra den anmärkningen, att jag ingalunda har begärt något besked om vad *jag* skall göra i denna sak, utan vad jag har frågat om är vad reservanterna själva anse böra göras. Därmed är icke alls sagt, att jag för min del, därest reservanterna verkligen ville bekänna kort, vilket ju i denna debatt visat sig vara fullkomligt omöjligt att få dem att göra, skulle följa deras råd eller att jag skulle handla, som de önska. Det vill jag icke alls avge något löfte om, men det vore i alla fall ytterst älskvärt, om de ville säga vad de verkligen vilja.

Jag medger, att i herr Perssons i Falla yttrande kunde man finna åtminstone någon anvisning om vad han såsom talesman för reservanterna tänkte sig som alternativ till förhandlingsvägen. Det var, att om en enskild grups intressen råka i konflikt med samhällsintresset, så skall samhällsintresset hävdas. Jag förmodar, att han därmed menade: att det i så fall skall hävdas på samma sätt och på samma villkor som det hävdades på sin tid gentemot betodlarna. Om den saken tillät jag mig i mitt förra anförande yttra, att såvitt det gäller att behandla byggnadsarbetarna på landsbygden på *precis* samma sätt som de svenska statsmakterna förklarade sig vilja behandla betodlarna, kommer det med all sannolikhet att betyda, att man måste höja arbetslönerna. Jag menar därvid icke nödvändigtvis alla toppackord, som kunna finnas, men arbets-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
lönerna måste höjas rätt väsentligt. Jag har mycket svårt att föreställa mig, att det skulle kunna leda till någon sänkning av byggnadskostnaderna. Allt detta är sagt under förutsättning, att man verkligen menar, att byggnadsarbetarna och betodlarna skulle av statsmakterna behandlas på precis samma sätt.

Jag tror ju, att även om det rådde strid, då förslaget om tvångsodling förelåg, erkänna nog numera alla, att den uppgörelse, som statsmakterna då erbjödo betodlarna och som de så småningom praktiskt taget accepterade, varit en utmärkt affär för betodlarna. Det var ingalunda någon för dem förlustbringande affär, som då ingicks, utan tvärtom. Skillnaden i fråga om byggnadsarbetarna är ju den, såvitt jag har kunnat förstå vad reservanterna syfta till, att det icke är fråga om att staten skall garantera vederbörande arbetare goda förtjänster på deras arbete, utan att det snarast är fråga om att sörja för att de icke få någon nämnvärd förtjänst på sitt arbete. Det kan ju hända, att vi icke kunna bli ense på den punkten, men jag säger, att om jag får utgå ifrån att det är fråga om precis lika behandling, så skulle jag tro, att byggnadsarbetarna skulle komma att med glädje acceptera en sådan lagstiftning, därför att de som sagt med all säkerhet skulle förtjäna betydligt på det.

Sedan medför ju detta många andra konsekvenser, som jag icke här skall gå in på och som i alla fall kunna leda till att man kan hysa betänkligheter mot en lagstiftning på denna punkt. Därest en lagstiftning om maximilöner för byggnadsarbetarna skulle införas av samma slag som lagstiftningen om maximipris på beterna o. s. v., kommer en sådan ju icke att garantera arbetarna något arbete utan kommer kanske tvärtom att ytterligare minska byggnadsvolymer på landsbygden, om den leder till ökade kostnader, vilket man måste räkna med. Därest man icke förenade lagstiftningen med något slags byggnadstvång för byggherrarna, har man i själva verket icke kommit någon vart med att tillämpa det exempel, som herr Persson i Falla nu åberopade.

Jag har endast velat konstatera detta. Det är mycket älskvärt av herrarna att förutsätta, att undertecknad skall sköta denna sak. Det är likväl icke jag, som har föreslagit reservationen. Jag anser, att den icke hänger ihop, och jag har alltid föreställt mig, att de riksdagsmän, som föreslå, att vissa saker skola ske, också skola kunna ge någon anvisning om på vilket sätt det skall ske.

Herr Carlström: Herr talman! Herr Eriksson i Stockholm, som eljest alltid är mycket älskvärd i sitt uppträdande här i kammaren, var tydligen en smula enerverad över den utbredning, som debatten fått, och det kan jag förstå. Vi fingo litet var, vi som tidigare yttrat oss, små tillrättavisningar, och det fick även jag, därför att jag hade nämnt något om den klagomur, som byggnadsfrågan nu har blivit. Och jag vidhåller, att vi komma nog att stå kvar vid klagomuren, till dess något sker, som gör att förhållandena bli rimligare.

Herr Eriksson i Stockholm menade, att man kan visserligen lagstifta om lönerna för statstjänarna, och där har jag alltid tidigare varit med på »mitt sätt», men man kan icke lagstifta, sade han, då det gäller den så kallade fria arbetsmarknadens arbetare. Nej, det ser så ut, som om man icke kunde göra det. Vi ha, som jag en gång tidigare har tillåtit mig att säga, en fjärde statsmakt här i landet, som ingen vågar sätta sig över. Däremot kan man, även om man icke vågar ingripa på detta område, göra som man nu är i färd med, laga till en vanhävdslag, i vilken man ålägger jordbrukarna att hålla byggnaderna i stånd även på sådana jordbrukslotter, där det uppenbarligen icke med nuvarande byggnadskostnader finns ringaste utsikt till att kunna få det kapital, som nedlägges, förräntat. Det tycks alltså vara litet olika i fråga om vad man kan åstadkomma på lagstiftningsvägen. När man å ena sidan säger,

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
att ingenting kan göras åt de nuvarande byggnadskostnaderna, men å andra sidan anser sig kunna tillhålla jordbruksfolket att, då det gäller alla lägenheter ned till en hektars storlek, hålla byggnaderna i stånd i fortsättningen, då förstår jag, att man på lagstiftningens område kan vandra ganska skilda vägar.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Endast en reflexion, som jag har gjort, när jag åhört denna debatt, och som jag gärna ville framföra, innan kammaren fattar sitt beslut. Det är, att man kanske i alltför liten grad har sysslat med frågan, om vi böra lämna ett så pass stort bidrag från det allmännas sida, som här föreslås. Jag vill framhålla som min uppfattning, att läget för närvarande är sådant, att vi icke kunna undgå, att staten och kommunerna lämna sin medverkan till att få fram en större bostadsbebyggelse. Vad man däremot kanske kan överväga är, om man verkligen måste röra sig med så stora belopp som det här är fråga om. Jag har dock, herr talman, intet annat yrkande än vad utskottet har kommit fram till beträffande summans storlek. Jag vill dock framhålla, att vi måste betrakta vad som här sker som en åtgärd i en alldeles särskilt svår kristid, men att vi, så fort vi återkomma till normala tider, måste vara inställda på att försöka avveckla en sådan verksamhet. Jag tror för min del, att en byggnadsverksamhet under en normal tid, som i så stor utsträckning skulle omhänderhas av stat och kommuner, icke kan vara lycklig, utan att detta måste vara något, som vi i framtiden till varje pris måste söka undvika.

Jag skall sedan med några ord försöka svara på vad herr socialministern frågade, icke i sitt sista anförande utan i sitt tidigare, då han ville veta vad det var reservanterna ville komma till. Om jag fattade honom rätt, ställde han den frågan: Vilja herrarna ha en lagstiftning i stället för förhandlingar? Jag tror, att det är riktigt återgivet, ty jag antecknade frågan omedelbart efter det herr statsrådet gjort sitt uttalande. På detta vill jag svara, att jag icke kan tänka mig annat än att man i första hand bör ha förhandlingar och att det bör vara angeläget att på alla sätt få fram parterna till förhandlingsbordet och till verkliga förhandlingar. Tyvärr har det ju sagts, att det icke har funnits någon allvarlig strävan från den ena partens sida att verkligen gå till dessa förhandlingar.

För den händelse dessa förhandlingar emellertid icke se ut att leda till resultat och det visar sig omöjligt att nå en överenskommelse, då förmenar jag — eftersom vi dock alla äro överens om, att det här gäller ett verkligt samhällsintresse — att socialministern måste överväga några åtgärder för att komma till rätta med förhållandet, varvid även lagstiftningsvägen kan komma i åtanke.

Den grupp, som jag tillhör, har alltid haft och har alltjämt den uppfattningen, att det icke är önskvärt att ingripa med lagstiftning i intressetvister. Man bör så långt det är möjligt försöka ordna dem på annat sätt, men går det icke och är det ett verkligt samhällsintresse, som står på spel, då kan jag icke finna annat än att man också får överväga lagstiftningsåtgärder. Om jag icke minns orätt hade herr socialministern en annan gång, när det rådde en stor och elakartad byggnadskonflikt, något i skrivbordslådan, som han var beredd taga fram såsom en sista utväg.

Herr socialministern yttrade något i fortsättningen om maximilöner, om arbetsplikt o. s. v. och frågade, om man också var beredd att förorda något sådant som arbetsplikt. Jag är icke säker på att man behöver gå så långt. I den lag, som har diskuterats vid åtskilliga tillfällen i kväll, nämligen den angående odlingsplikt för sockerbeter, fanns det också en paragraf, som innehöll den bestämmelsen att om sockerbetsodlarna hade träffat ett avtal med sina

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

organisationer, detta skulle kunna förklaras vara ogiltigt. Jag skulle tro, att börjar man gå fram på samma sätt på detta område och bryta sönder sambandet med organisationerna, kommer man kanske ganska långt utan att behöva tillgripa direkta bestämmelser om arbetsplikt.

Med detta har jag icke på något sätt velat göra gällande, att det är önskvärt att bryta sönder en fackorganisation eller en yrkesorganisation. Jag vill ej heller gå så långt som att förorda, att man på något sätt skulle bryta ett ingånget avtal, men jag menar, att det dock finns olika utvägar för att försöka framtvunga en uppgörelse, som blir sådan, att vi verkligen kunna få arbetsro på detta område. Det torde av den debatt, som har förts i riksdagens båda kamrar i dag, och av vad som tidigare har sagts tydligt ha framgått, att detta är ett spörsmål, som till den grad upptar det svenska folkets intresse och uppmärksamhet, att det icke längre kan fortgå på det här sättet, utan att vi måste komma till resultat. Därför ber jag herr socialministern ägna denna fråga en allvarlig uppmärksamhet och även låta oss få ett resultat.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Bara några ord i anledning av vad herrar Thorell och Lundell här ha haft att säga.

Herr Thorell anger utan tvekan, att det är knappheten på trävaror, som har förorsakat de uppseendeväckande prisstegringarna. Jag vill i det sammanhanget erinra om den sats, som finansministern myntade vid krisens inbrott, en sats, som jag finner vara fullständigt riktig. Han framhöll nämligen, att knappheten i och för sig icke berättigar till prisstegringar. Här ha nu statsmakterna icke blott anklagats för att tillåta, att det uppstår brist på trävaror, utan ha också anklagats för att utnyttja bristen för att stegra trävarupriserna på sätt som har skett. Jag kan icke finna annat än att dylika anklagelser ytterligare tala för att en sådan undersökning bör genomföras, som vi ha föreslagit.

Så till herr Lundell! Han utdömer mina exempel i fråga om bolagens vinster såsom varande värdelösa, dels därför att de icke ange fakturerings storlek, dels därför att de icke ange hur många miljoner som arbeta, som han uttryckte sig. Jag har angivit produktionens storlek, varom uppgifter i någon mån finnas tillgängliga, exempelvis inom träindustrin, där statistiken visar, att man producerat 70 procent mindre med varor under föregående år än under år 1938. Jag kan tillägga, att för massaproduktionen var det endast 50 procent. Detta till trots har man emellertid för trävaruindustriens vidkommande ökat utdelningarna med 14 procent. Mig veterligt ha inga särskilda nyteckningar förekommit vare sig inom träindustriföretagen eller inom de övriga företag, som jag nämnde. I några fall är det väl nya miljoner, som ha arbetat, men de utgöra i så fall sådant kapital, som investerats i form av gratisaktier, och gratisaktier betyda ju, att arbetarna under tidigare år ha släpat ihop vinster åt aktieägarna, som arbetarna nu ha att med nytt arbete förränta. Dessa ökade vinster för aktieägarna ha dessa icke gjort sig förtjänta av. Jag vet, att herr Lundell har andra förklaringar, när det gäller gratisaktier, men de underkännas av mig och flera med mig redan i förväg.

Herr Lundell kan icke med ett överlägset uppträdande trola bort det faktum, att byggnadsämnesindustrin skär guld med täljknivar tack vare att priserna på byggnadsmaterial tillåtits stiga med över 44 procent sedan år 1939.

Herr Lundell frågade mig till sist, om jag ville bli tagen på allvar här i kammaren. Ja, herr Lundell, det vill jag, och hade jag ingen annan orsak till att vilja det, skulle jag ändå göra en sådan deklaration, som jag nu har gjort till herr Lundell, ty jag finner det alldeles utsiktslöst att konkurrera med herr Lundell som den kurre, som kammaren kan ha roligt åt, när han talar.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Herr Persson i Falla höll ett i själva verket ganska uppseendeväckande anförande, när han gick till storms mot socialministern och mot Sveriges fackligt organiserade arbetare. Jag vill bara fästa uppmärksamheten vid att detta alltså är tacken till fackföreningsrörelsen för att de fackligt organiserade arbetarna tagit på sig krisens bördor i så stor utsträckning som de ha gjort. Det är tacken till fackföreningsrörelsen för den fackliga politik i Saltsjöbadsanda, som den hitintills har fört. Han deklarerade, att vi äro torterade, vi äro förföljda av fackföreningsrörelsen. Det är icke sant, när herr Persson i Falla säger på det sättet. Han har endast valt att söka framträda i en martyrs skepnad, när han på de borgerligas vägnar blåser till strid mot fackföreningsrörelsen. Jag hoppas innerligt, att fackföreningsrörelsen skall draga de riktiga lärdomarna av dylika deklARATIONER. I varje fall är jag övertygad om att de djupa leden bland fackföreningsfolket skola komma att draga de riktiga lärdomarna.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Egentligen borde det ju vara ganska onödigt att diskutera med herr Persson i Stockholm, men med anledning av hans senaste anförande vill jag säga, att jag icke med ett enda ord har yttrat mig om fackföreningsrörelsen som sådan. Vad jag riktade mig emot är en viss grupp, nämligen byggnadsfackföreningarnas uppträdande ute på landsbygden. De övergrepp och de maktmissbruk som därvid begåtts äro faktiska och obestriddliga. De i korrekta och lojala former arbetande fackföreningarna ha intet ansvar för dessa missförhållanden och ha sannerligen inte heller någon anledning att träda i bräschen för eller solidarisera sig med sådana oarter som jag påtalat.

Herr **Vougt**: Herr talman! Jag kan icke underlåta att uttala min förvåning över den häftiga offensiv, som från högerhåll nu sättes in i denna debatts sista timme, sedan den, om man lägger samman diskussionstiden i bägge kamrarna, har pågått i betydligt mer än tolv timmar. Om det är ett försök från de ärade högerrepresentanternas sida att återtaga tömmarna, sedan alltför många tolkningar av vad reservanterna ha menat skenat i väg i alltför många riktningar, så måste jag likväl säga, att jag finner det försöket ganska misslyckat.

Jag begärde egentligen ordet för att säga till herr Persson i Falla, att jag tycker, att den ton, som han nyss tillät sig använda gentemot herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, icke passar sig, om man tar i betraktande det sakliga innehåll, med vilket herr Persson i Falla har kunnat uppträda. Och när herr Persson i Falla, om jag inte fattade honom fel, använder orden »regeringens inkompetensförklaring», så förefaller det mig som om det delade svaret borde något dämpa hans ton.

Till herr Skoglund vill jag säga, att det föreföll mig, som om han i sitt anförande nyss i vissa avseenden förbisåg ett par saker och ting, som äro ganska vitala i detta problem. Han sade, att det gäller att åstadkomma ett avtal, och om det inte går på förhandlingsvägen får det ske på annat vis. Ja, men det förhåller sig ju så, herr Skoglund, att vi nu inte leva under ett avtalslöst tillstånd. Denna debatt har ju präglats liksom av en underförstådd mening, att vi sakna avtal på landsbygden. Jag har till mitt förfogande ett par siffror, som kanske tidigare inte kommit fram. Det förhåller sig så, att inom hela landsbygdens avtalsområde ha 377 avtal sagts upp och något över 2,100 avtal ha prolongerats. Det är detta som karakteriserar dagens situation till skillnad från fjolårets. Det råder nu ett helt annat läge, så vitt jag förstår det hela rätt, och det är meningen att försöka åstadkomma uppgörelser på

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
landsbygden, som medföra en bättre anpassning där till de problem, som vi för närvarande ha att kämpa med.

Jag vill emellertid till sist säga, att den aktion, som vi i dag ha bevitnat ifrån de samlade borgerliga partiernas sida, allra minst är ägnad att gagna en uppgörelse i denna sak. Det har på olika håll från mina meningsfränders sida vittnats om en ärlig vilja att söka nå fram till en uppgörelse. Men det är omöjligt att göra detta, därest man inte skall kunna diskutera frågan om bostadsproduktionen och dessa byggnadskostnader utan att det beständigt ifrån borgerligt håll utnyttjas till en offensiv gentemot byggnadsarbetarnas löner, vid vilken man ganska ofta går till sådana överdrifter, att de föranleda en sådan tolkning, som herr Perssons i Falla uttalanden nyss blevo föremål för, när det sades till honom, att han går till kamp mot hela fackföreningsrörelsen. Jag betvivlar inte, att den tolkningen måhända var överdriven, och jag uppskattar i så fall herr Perssons i Falla dementi på den tolkningen. Men den uppfattning man skapar ute i landet bland arbetarna genom dessa ständiga attacker måste bli sådan, att om herrarna verkligen ha för avsikt att åstadkomma ett resultat i denna fråga, vore det lämpligt att ni icke upprepade dem.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Herr Vougt anmärkte på den ton jag använde i mitt yttrande nyss, vilken han fann vara olämplig. Ja, det är ju så, att varje fågel sjunger efter sin näbb, och jag sjunger efter min liksom herr Vougt sjunger efter sin. Jag har inte gjort någon anmärkning mot herr Vougt's ton. Han får ta vilken ton han vill. Beträffande min egen ton är det väl så, att den kanske inte var så ödmjuk som herr Vougt tyckte den skulle vara. Men jag talar på det sätt jag brukar göra. Jag är kanske inte så ödmjuk alltid, när jag kämpar för den uppfattning jag finner riktig, och det får herr Vougt nog finna sig i.

Att herr Vougt underkände det sakliga innehållet i mitt inlägg var precis ingen överraskning, men herr Vougt är ju inte heller någon opartisk bedömare.

Herr Vougt yttrade vidare, att det uppträdande, som de borgerliga grupperna i dag ha visat här i kammaren och i riksdagen överhuvud taget, inte kan befrämja en önskad uppgörelse på detta område. Ja, det torde väl vara litet svårt för herr Vougt att bestämt säga hur det kan vara med den saken, men i varje fall har det funnits tid för en sådan uppgörelse många gånger om utan att de borgerliga grupperna ha sagt någonting. Men det är just den situation, som vi nu ha kommit i, och denna omöjlighet att få till stånd ordnade förhållanden på detta område som har gjort, att vi måste säga ifrån hurudant läget är. Jag tror inte att detta kan på något sätt förhindra den sanering av detta område, som vi hoppas skall på ena eller andra sättet kunna komma till stånd.

Herr Vougt: Herr talman! Jag har inte begärt, att herr Persson i Falla skulle använda en ödmjuk ton. Jag begärde, att han skulle ta hänsyn till det faktum, att partierna i regeringen dela ansvaret för denna sak som för många andra. Även med hänsyn därtill borde man ifrån de borgerliga partiernas sida ha undvikit en sådan tillspetsning, som man har åstadkommit i dag.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Jag tror att vi från alla de borgerliga gruppernas sida äro villiga att ålägga oss all möjlig lojalitet gentemot regeringens arbete på dess stora och väsentliga uppgifter. Det tror jag också vi

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

visat under de gångna åren och det tror jag också att vi äro fullt beslutna att göra i fortsättningen.

Men detta hindrar inte, att det finns frågor, där det föreligger olika meningar om hur de skola lösas och om de överhuvud taget skola lösas. Då har man, menar jag, rätt att ifrån den ena eller andra gruppens sida säga ifrån, att så förhåller det sig och på den vägen bör man gå fram. Detta klargörande av uppfattningar kan inte på något sätt, synes det mig, skada regeringens ställning i dess stora och väsentliga uppgifter.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Endast ett par ord. Jag vill påpeka, att när det gällde tvångsodlingen av betor, var därmed förknippat ett pris på betorna vilket, såsom vi alla veta, inte på något sätt var oskäligt utan faktiskt gav betodlarna en mycket hygglig inkomst på deras näring. Jag tror, att om man skall göra en jämförelse mellan statsmakternas uppträdande gentemot betodlarna och deras uppträdande mot byggnadsarbetarna, så kan man inte komma ifrån att låta jämförelsen dem emellan avse även den ekonomiska frågan och inte bara frågan om plikten att utföra ett visst arbete.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag vet vilka bestämmelser lagen rörande tvångsodling av betor innehöll. Utöver denna lags innehåll fanns det emellertid även andra bestämmelser. Det var nämligen också ett pris bestämt på skötseln av betorna, och man hade till och med gått så långt, att man faktiskt uttalat sig för huru stora arbetslönerna borde vara. Jag är inte säker på att man i detta fall behöver gå så långt, att man inför lika detaljerade bestämmelser som dem, med vilka man sökte kringgärda det förut nämnda området.

Jag begärde egentligen ordet, herr talman, när herr Vougt vidrörde avtalsförhållandena och uttalade som sin åsikt, att de i stort sett voro ordnade. Han ansåg alltså, att avtal förelågo. Jag vet också, att det på det allra största området här finns ett avtal. Men när vi gå ut på landsbygden — den proposition som vi här behandla berör ju även landsbygden — kunna vi inte tala om att det där finns ordnade förhållanden. Inte minst socialministerns åtgärd att igångsätta en särskild utredning för att framskaffa material till bedömande av hur läget är vittnar ju om att det där inte råder, vad man skulle kunna kalla ordnade arbetsförhållanden.

Sedan säger herr Vougt, att från den politiska sida som han ansåg sig presentera ville man visa en ärlig vilja till uppgörelse. Men han menade, att man från borgerligt håll gått till attack och därmed förminskat möjligheterna att få en sådan uppgörelse. Jag tillåter mig säga till herr Vougt, att när man nu från borgerligt håll utan att protestera mot summans storlek är beredd att gå med på att utanordna så pass stora anslag som det här rör sig om, flera tiotals miljoner kronor, och har förklarat sig villig att medverka till att byggnadsverksamheten kommer i gång i städer och större samhällen, vad är då detta annat än en ärlig vilja att komma till rätta med ett stort och svårlost samhällsproblem. Men, herr Vougt, när det på ett viktigt avsnitt av byggnadsmarknaden råder sådana förhållanden, att de omöjligen kunna få fortsätta, förhållanden som lindrigt sagt äro oefferrättliga, då måste vi förbehålla oss rätten att påpeka detta och begära rättelse. Jag tror, att vi i längden inte skulle tjäna någondera partens intresse, om vi försökte dölja något sådant och inte ville säga ut vår uppfattning därom.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Herr **Vougt**: Herr talman! Jag kan inte riktigt förstå, att de borgerliga partiernas medverkan för att åstadkomma en ökad bostadsproduktion skulle vara något tillmötesgående från deras sida mot en uppfattning som företrädes särskilt inom socialdemokratien, Bostadsbristen, som kan bli bostadsnöd, måste väl för alla te sig som ett bekymmer som måste avlyftas.

Jag bestrider naturligtvis inte på minsta sätt vem som helst rätten att ta upp vissa problem inom detta komplex, men jag bestrider fortfarande, att man här kunnat göra gällande, att det på detta område föreligger några förhållanden som, för att låna herr Skoglunds sista uttryck, omöjligen kunna få fortsätta. Vi hålla ju på med en utredning för att få klarhet över de förhållanden som föreligga, när det gäller byggnadsverksamheten på landsbygden, men de borgerliga partierna vilja utgå från vad de själva tänka sig såsom fakta, innan denna utredning är klar. Mot denna bakgrund ha de lagt upp hela den aktion som här har förekommit, och jag vidhåller, herr talman, att den är olycklig, om man vill åstadkomma ett verkligt resultat på ifrågavarande område.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande utskottets hemställan; och blev därvid till en början på av herr talmannen därå given proposition utskottets hemställan under punkten A av kammaren bifallen.

Härpå biföll kammaren på av herr talmannen därå given proposition utskottets hemställan under punkten B, utom i vad anginge motionerna II: 313—315.

Herr talmannen framställde härefter beträffande motionen II: 313 propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i fråga om denna motion dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan i denna del.

Vidare gav herr talmannen beträffande motionen II: 314 propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i fråga om motionen dels ock på avslag därå samt bifall i stället till berörda motion; och blev utskottets hemställan i denna del av kammaren bifallen.

Härpå gav herr talmannen i fråga om motionen II: 315 propositioner dels på bifall till utskottets hemställan beträffande motionen dels ock på avslag därå samt bifall i stället till ifrågavarande motion; och biföll kammaren utskottets hemställan i berörda del.

Slutligen framställde herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering i utskottets förevarande utlåtande nr 125, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets berörda motivering med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Pettersson i Dahl, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 115 ja och 59 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

§ 2.

Justerades protokollsutdrag.

§ 3.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Sundström* i Skövde *m. fl.*:

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 301, med förslag till lag om hyresreglering m. m.; och

nr 380, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 301; samt herr *Sefve m. fl.*, nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 252, angående omorganisation av domsagoförvaltningen m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildas härefter kl. 1.55 på natten.

In fidem
Gunnar Britth.